

ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ କବିରସ

✽ ମଣିବରଣ ମହାପାତ୍ର

ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ କବିତା

ଏ ମଣିବରଣ ମହାପାତ୍ର

ପ୍ରକାଶକ

ଶ୍ରୀ ପ୍ରଭାତକୁମାର ମହାପାତ୍ର

— ଦ୍ଵିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ —
୧୯୩୪

ମୂଲ୍ୟ ବାରଅଣା

ମୁଦ୍ରାକର
ଶ୍ରୀ ହରମୋହନ ଦତ୍ତ
ଦତ୍ତପ୍ରେସ
କଟକ

ୱ ମୁଣିଚରଣ ମହାପାତ୍ର

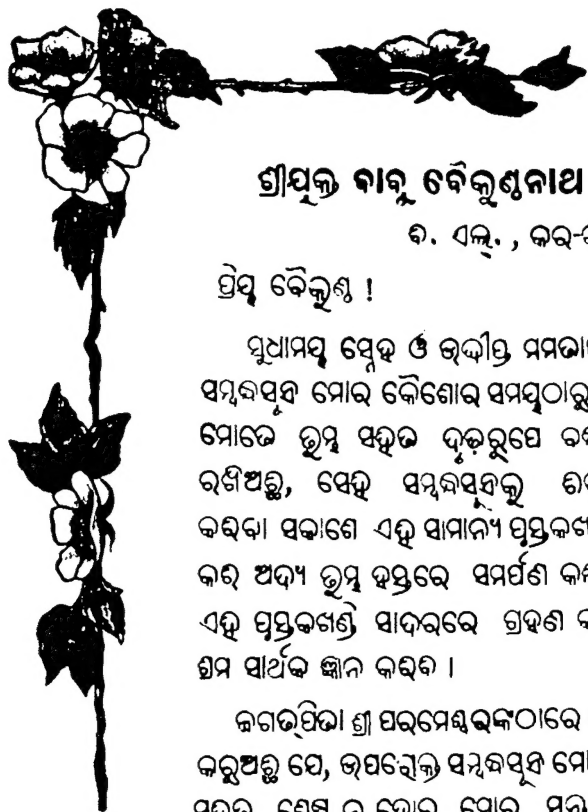
ଲେଖନ-ଶିକ୍ଷକ, ପୋଷା, ବାଲେଶ୍ଵର ।

ଜନ୍ମ-୧୮ । ୧୦ । ୧୮୫୭ ମସିହା

ମୃତ୍ୟୁ-୧୨ । ୧ । ୧୯୩୦ ମସିହା ।

ଉତ୍ସର୍ଗପତ୍ର

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାବୁ କୈକୁଣ୍ଠନାଥ ଦତ୍ତ

ବି. ଏଲ୍., କର-କମଳେଷୁ

ପ୍ରିୟ କୈକୁଣ୍ଠ !

ସୁଧାମୟ ସ୍ନେହ ଓ ଉଦୀପ୍ତ ମମତାପୂର୍ଣ୍ଣ ସେଇ ସମ୍ବନ୍ଧସୂତ୍ର ମୋର କୈଶୋର ସମୟଠାରୁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋତେ ତୁମ୍ଭ ସହିତ ଦୃଢ଼ରୂପେ ବନ୍ଧନ କରି ରଖିଅଛି, ସେହି ସମ୍ବନ୍ଧସୂତ୍ରକୁ ଚରସ୍ପରଣୀୟ କରିବା ସକାଶେ ଏହି ସାମାନ୍ୟ ପୁସ୍ତକଗଣି ରଚନା କରି ଅଦ୍ୟା ତୁମ୍ଭ ହସ୍ତରେ ସମର୍ପଣ କଲି । ତୁମ୍ଭେ ଏହି ପୁସ୍ତକଗଣି ସାଦରରେ ଗ୍ରହଣ କଲେ ନିଜ ଶ୍ରମ ସାର୍ଥକ ଜ୍ଞାନ କରିବ ।

ଜଗତ୍ପିତା ଶ୍ରୀ ପରମେଶ୍ଵରଙ୍କଠାରେ ମୁଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଅଛି ଯେ, ଉପରୋକ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧସୂତ୍ର ମୋର ଜୀବନ ସହିତ ଶେଷ ନ ହୋଇ ମୋର ସନ୍ତାନସନ୍ତତମାନଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭ ସନ୍ତାନସନ୍ତତମାନଙ୍କ ସହିତ ଚରକାଳି ବନ୍ଧନ କରି ରଖୁ । ଭବ ।

୨୫ ତାରିଖ ଉତ୍ସର୍ଗ
ସନ ୧୯୦୦ ମସିହା

} ତୁମ୍ଭର
ଶ୍ରୀ ମଣିବରଣୀ ଦାସ ମହାପାତ୍ର ।

ପରିଚୟ

ଏହି “ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ ବିରହ” ଖଣ୍ଡିଏ ନୂତନ ଧରଣର କବିତା ପୁସ୍ତକ । ଏଥିରେ ପ୍ରାଚୀନତ୍ତ୍ୱ ଓ ନୂତନତ୍ତ୍ୱର ସମାବେଶ ସୁନ୍ଦରରୂପେ ହୋଇଅଛି । ପ୍ରକାଶକ ଶ୍ରୀଧରଚନ୍ଦ୍ର ବିରହବିଷୟକ ନବକଳ୍ପନା-ପ୍ରସୂତ ଭାବରନୁମାନ ପ୍ରାଚୀନ ଛନ୍ଦରାଗସୁତରେ ଏପରି ଭାବରେ ଗ୍ରଥିତ ହୋଇଅଛି ଯେ, କି ପ୍ରାଚୀନ କି ଅଧୁନିକ ଭାବସୁତ୍ରଣୀର ଲେଖମାନେ ପରିଦର୍ଶନ ମାତ୍ରକେ ଏହାକୁ କଣ୍ଠହାର କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ବଳାଇବେ । ଏଥିରେ ପ୍ରେମ, ଭକ୍ତି, ବାସ୍ତବ୍ୟ ଓ ବୀରତ୍ୱର ଚିତ୍ରମାନ ପୁଷ୍ପରୂପେ ଚିତ୍ରିତ ହୋଇଥିବାରୁ ପ୍ରେମିକ ଭକ୍ତମାନଙ୍କୁ ଏହା ଯେ ବିଶେଷ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରଦାନ କରିବ ଏବଂ ପ୍ରାଚୀନକାବ୍ୟପ୍ରିୟ ଲୋକମାନଙ୍କର ନବରଚିତ କାବ୍ୟପ୍ରତି ଯେ ଆଗ୍ରହ ବଢ଼ାଇବ ଏଥିରେ ଆଜି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ଏଥିର ରଚକ ଶିକ୍ଷାବିଭାଗର ଜଣେ ଭଦ୍ରପଦସ୍ଥ ପରିଦର୍ଶକ କର୍ମଚାରୀ ଏବଂ ଅଧୁନିକ ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ ମାର୍ଜିତରୁଚିର ଲେଖକ । ସେ ପ୍ରଥମ ଭଦ୍ରାସରେ ଉତ୍କଳଭାରତୀୟ ସେବାରେ ଯେ ପ୍ରକାର କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଅଛନ୍ତି ତାହା ପ୍ରଶଂସାର ବିଷୟ ଅଟେ । ଗ୍ରାହକମାନେ ଯଥୋଚିତ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କଲେ ସେ ଆପଣାର ପରିଶ୍ରମକୁ ସାର୍ଥକ ଜ୍ଞାନ କରିବେ ଏବଂ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ କ୍ରମେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ଲେଖିବାକୁ ଯତ୍ନବାନ ହେବେ । ଭବ ।

୧ । ୧ । ୦୪

ବଞ୍ଚିତ

}

ଶ୍ରୀ ଅଭିନା ନାଥଙ୍କ
ମେନେଜର, ଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରେସ

ସୂଚି ପତ୍ର

ଛାନ୍ଦ	ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
ପ୍ରଥମ ...	କଂସର କୃଷ୍ଣ ବଧ ଚିନ୍ତା	... ୧
ଦ୍ୱିତୀୟ ...	କୃଷ୍ଣଙ୍କର ଅସୁଚିନ୍ତା ...	... ୯
ତୃତୀୟ ...	କୃଷ୍ଣଙ୍କର ବ୍ରଜରୁ ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ	... ୧୩
ଚତୁର୍ଥ ...	କୃଷ୍ଣଙ୍କର ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ ...	... ୨୩
ପଞ୍ଚମ ...	କୃଷ୍ଣଙ୍କର ମଥୁରା ଯାତ୍ରା ...	... ୩୭
ଷଷ୍ଠ ...	ଗୋପୀଙ୍କର ଖେଦ ...	... ୪୭
ସପ୍ତମ ...	ଗୋପବାଳକଙ୍କ ଖେଦ ...	... ୫୦
ଅଷ୍ଟମ ...	ବିରହ ଦଶା ...	... ୫୭
ନବମ	ଯଶୋଦାଙ୍କର ବିଳାପ ...	... ୬୪
ଦଶମ ...	ରାଧିକାର ବିଳାପ ...	... ୭୩
ଏକାଦଶ ...	ରାଧିକାର ଶୋକ ...	... ୭୯
ଦ୍ୱାଦଶ ...	ବ୍ରଜାଙ୍ଗନାମାନଙ୍କର ବିରହ ...	... ୮୩
ତ୍ରୟୋଦଶ ...	ଯଶୋଦା ଓ ଗୋପବାଳକମାନଙ୍କର ଶୋକ	... ୯୧
ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ...	ଯଶୋଦାର ଶୋକ ...	... ୯୫
ପଞ୍ଚଦଶ	ସଖୀମାନଙ୍କର ରାଧା ଜୀବନ ରକ୍ଷାର୍ଥ ଉପାୟ ଚିନ୍ତା ...	... ୯୭

ଛାନ୍ଦ	ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
ଷୋଡ଼ଶ ...	ବୃନ୍ଦାବତ ମଥୁରା ଗମନ ...	୧୦୦
ସପ୍ତଦଶ ...	ନନ୍ଦ ଓ ବ୍ରଜବାଳକମାନଙ୍କର ମଥୁରା ଗମନ	୧୦୭
ଅଷ୍ଟାଦଶ ...	କୃଷ୍ଣଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ରା ଓ ମଥୁରା ଦୂତ ପ୍ରେରଣ	୧୧୨
ଉନବିଂଶ ...	ଗୋପୀମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଧବ ସହିତ କଥୋପକଥନ ...	୧୧୯
ଶଂଶ	ରାଧା ସହିତ ଉଦ୍ଧବର ସାକ୍ଷାତ ...	୧୨୬
ଏକବିଂଶ ...	ଉଦ୍ଧବ ସହିତ ବ୍ରଜବାଳକମାନଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ	୧୩୦
ଦ୍ଵାବିଂଶ ...	ରାଧାଙ୍କର ସ୍ଵପ୍ନରେ କୃଷ୍ଣଦର୍ଶନ ଓ ଶୋକ	୧୩୪
ତ୍ରୟୋବିଂଶ...	ଜଗନ୍ନାଥ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ ...	୧୪୫
ଚତୁର୍ବିଂଶ ...	ଗୋପୀ ଗୋପାଳମାନଙ୍କୁ ଦ୍ଵାରକା ନେବା ପାଇଁ କୃଷ୍ଣଙ୍କର ଦୂତ ପ୍ରେରଣ	୧୫୩
ପଞ୍ଚବିଂଶ ...	ଗୋପାଳମାନଙ୍କର ମଥୁରା ଗମନାର୍ଥ ସଜ୍ଜା	୧୫୭
ଷ୍ଟବିଂଶ ...	ଗୋପାଳମାନଙ୍କର ଦ୍ଵାରକାରେ ପ୍ରବେଶ	୧୬୨
ସପ୍ତବିଂଶ ...	ରାଧାଙ୍କର ପୁନର୍ମିଳନ ...	୧୬୫
ଅଷ୍ଟବିଂଶ ...	ସଖୀମାନଙ୍କର ନିବେଦନ...	୧୬୯
ଉନବିଂଶ ...	ନବରାସ ବର୍ଣ୍ଣନା ...	୧୭୧
ଦ୍ଵିଂଶ ...	ଦେବତାମାନଙ୍କର ପ୍ରତି ...	୧୭୪

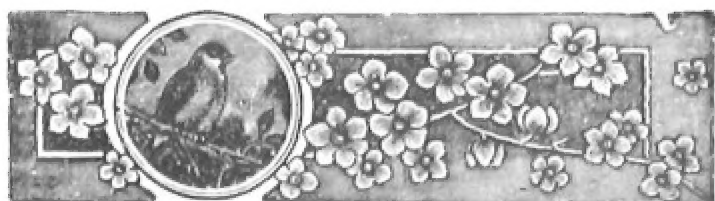
ଓଁ ଉତ୍ ସତ୍ ଓଁ

ରାଗ—ଜୟଜୟନ୍ତୀ, ତାଳ—ଝମ୍ପା

ବିଶଦକରଣୀ ! ବାଣୀ ! ବିଧୁବର୍ଣ୍ଣବସନେ !
ଗାଣାବାଦ୍ୟବିନୋଦିନୀ ! ବିମଳଶ୍ରୀବଦନେ !
କଳକବନଜାସନୀ ! ବିଶ୍ୱମୁରବନିତେ !
ବିଦ୍ୟାକୁଞ୍ଜବିଧାୟିନୀ ! ବୃନ୍ଦାବନବନ୍ଦନେ !
ବ୍ରଜବନ୍ଧୁବିଚ୍ଛେଦର ବିହୁବାକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା,
ବରଦେ ! ବଳିଛୁ ବର-ବାଳିଶର ବାସନା ।
ବିତର ବାଗ୍-ବସୁ ବିଦ୍ୟେ ! ବାଗ୍‌ବିଭବବିଘ୍ନାନେ,
ବକବଧୁ ବଧବେଳେ ବିତରନ୍ତ ବିପିନେ;
ବାଟପଡ଼ା ବାଲମିକେ ବାଦସଲ୍ୟ ବହୁଲ,
ବିପଳ ବିଳମ୍ବ ବିନା ବିଦଗଧ ବିହୁଲ ।
ବ୍ରଜବନ୍ଧୁବ୍ରଜବଧୁ-ବକ୍ରବାଳ ବିଚ୍ଛେଦ,
ବିତରୁ ବିରତ ବିନା ବୁଧବର୍ଗେ ବିନୋଦ;
ବିଚ୍ଛେଦବର୍ଣ୍ଣନା ବିହୁ ବିନୋଦନ ବିସ୍ତାର,
ବୈପସ୍ତଭ୍ୟ ବୋଲି ବିଦ୍ୟେ ! ବାରେ ଗୋ ନ ବିରୁର;
ବାସ ବିଶ୍ୱେ ବିଶ୍ୱାଳାକ୍ଷି ! ବୈପସ୍ତଭ୍ୟ ବିବଧ,
ବରଷେ ବିତାପ-ବାର ବକ୍ରବାହୁ ବାରିଦା;
ବିଶେଷେ ବାରିଧୁ-ବକ୍ଷ ବାଡ଼ିବାଗ୍ନି ବିଦାରେ,
ବିଧୁରସ ବିଷ ବସେ ବ୍ୟାଳବର ବିବରେ ।

ବ୍ରଜବନ୍ଧୁବିରହ

ପ୍ରଥମ ଛାନ୍ଦ

ଶ୍ରୀ—ଦେଶାସ ବା ଗୁଡ଼ାସ *
କଂସର କୃଷ୍ଣବଧ ଚିନ୍ତା

ଦିନେ ମନେ ପୁତନାଦି ବିନାଶ, ଭାଲି ଭାଲିଲ କଂସ ପାଇଁ ହାତ
“ମୋ ଗର୍ଭଗତବ୍ୟାଧି ନନ୍ଦବାଳ, ସେଥିଲେ ନୋହୁଏ ମୋର ମଙ୍ଗଳ,

ମାରବି, ତାକୁ ଉପାୟ କର

କେ ହୋଇଛି ସୁଖୀ ରଖିଣ ଅଃ । ୧

ବତାଦିକି ସେହୁ ସହାର କର, ବିହରବ ପୁଣେ ଗୋପନଗରୀ
ପ୍ରତାପୀ ବାର ପଶୁ ଅଘ ବର, ବାରଦର୍ପେ ଉପୁଥିଲେ ହିଲେକ,

ତାକୁ ସେ, କଲ ସହଜେ ହୃତ ।

ଏଡ଼େ କି ବଳୀ ନନ୍ଦ ବାଳସୁତ । ୨

ବାହୁବଳେ କଲି ହିପୁର ଜୟ, ପିଲାଟାକୁ ମୋତେ ଲଗୁଛି ଭୟ,
ଶୁଣିଲି ଦିନେ ସେ ଗୋପନଗରେ, ଗୋବର୍ଦ୍ଧନଗିରି ଟେକିଲ କରେ,

ପୁତନା, ଶ୍ରୀଣ କଲ ଶୋଷଣ,

କଲ ତାଳିଯୁକୁ ବାସ ଉଚ୍ଛଳ । ୩

*ରସବସୋଳ “ଦୃଷ୍ଟ ବାଲକଲକା” ରାଗେ

ତାହାର ଭୟରେ ନିଶି ଦିବସ, ନିଦ୍ରା ନ କରେ ମୋ ନେତ୍ରେ ପ୍ରବେଶ,
ତାର କଥା ଶୁଣି ହୁଏ ଚମକେ, ଯେସନେ ନିକଟେ ଦେଖି ଅନୁକେ,
କରଣ, କିସ ବୁଦ୍ଧି ନ ଦିଶେ

କି ଉପାୟ ଅଛି ତାର ବିନାଶେ । ୪

ଭାଳିଣ ଏମନ୍ତ ମଥୁରାପତି, ପାଦ ମିଶ୍ରଗଣେ ଡକାଇ କତି,
କହିଲ, “ସକଳେ ଦେଇ ଶ୍ରବଣ, ଏକମନେ ଶୁଣି ମୋର ବଚନ,
ଅଗ୍ନି, ମୋର ନନ୍ଦନୟ

କରେ ସେ ରାଜ୍ୟେ ନାନା ଅପରାଧ । ୫

ଅତି ଲେଶବେ ପୂଜନା ପ୍ରାଣ, ଶୀର ସଙ୍ଗରେ ସେ କଲ ଶୋଷଣ,
ପୁଣି ଅଦାଦିକୁ ସହାର କଲ, ରକ୍ଷା ମାରି ତାଳିପଲ ଭଣିଲ,
ଗୋପରେ, କରେ ସେ ଅତ୍ୟାଚାର
ଦୟା ଦୁର୍ଗ ଜୁର କରେ ଅପାର । ୬

ଗୋପୀକି ମୋହି ନନ୍ଦପୁତ କହ୍ନା, ଛଡ଼ାଇଛି ତାଙ୍କ ଗୃହବାସନା,
ନାନା ରାଜନୀତି ସମାଜନୀତି, ଭାଙ୍ଗେ ଦମ୍ଭେ ନୃପେ ନ କରି ଛାଡ଼ି,
ସାଧକ, ଘାଟି ରାଜାଙ୍କି ବିନା

ଲଘେ ରାଜାଙ୍କି ରାଜଦ୍ରୋହୀ ସିନା । ୭

ନ ସାଧୁଲେ ନନ୍ଦପୁତ ବିନାଶ, ନ ଲଭିବ ଶାନ୍ତି ମୋର ମାନସ,
ତା ନାଶେ ହେବ ଗୋପପୁର ଛୁରି, ରାଜ୍ୟ ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା ଧର୍ମ ରାଜାର,
ରଖିବା, ରାଜ୍ୟେ ରାଜବିଦ୍ରୋହୀ

ଶାସନ ବଧୁ ବରୁକ ଅଟଇ । ୮

କହେ ଉପସେନ, “ଶୁଣ ହେ କଂସ, ସହଜ ନହେ ନନ୍ଦପୁତ ଧ୍ୟାନ,
ବୁଝାରେ କେତେ ନ କଲ ଉପାୟ, ନାଶିବାକୁ ବ୍ରଜପତି ତନୟ,
କୁଟିଳା, ଧାରୀ ହୋଇ ପୂଜନା

ମାରୁ ତାହାକୁ ନିଜେ ମଲ ସିନା । ୯

ସାଧୁବାକୁ କୃଷ୍ଣ ପ୍ରାଣ ବିସୋଗ, କଲ ତ ପୂଜନା ଅତି ନିସୋଗ,
ଗଲେ ସେମାନେ ମହାଦୀର୍ଘ କର, ଜଣେ ତ ନିରାଳ ଗୋପରୁ ଫେରି,

ସାମାନ୍ୟ, ନହେ ନନ୍ଦନୟ,

ଅପେୟ କାଳିନ୍ଦୀ କଲକ ପେୟ । ୧୦

ଗୁରୁଲ ଗୁରୁଦର୍ପ ବାସବର, ଟେକି ବାମକରେ ଗୁରୁ ଭୂଧର,
ଗ୍ରାସ କଲ ଦିନେ ପ୍ରକଳାନଳ, ଈର୍ଷିତରେ ନନ୍ଦସୁତା ଦୁଲ୍ଲଳ,

ଅଭିତ, ଏଡ଼େ ଭିନ୍ନ ଭାବନେ,

ଶୁଣା ତ ନାହିଁ ଭୂତ ବର୍ତ୍ତମାନେ ।” ୧୧

କୋପେ ଗର୍ଜି ରଦହଦ କାମୋଡ଼ି, ପିଧାନକୁ ଡାକ୍ଷ ଶତ୍ରୁଣ କାଢ଼ି,
କମ୍ପମାନ ଅଙ୍ଗେ କହିଲ କଂସ, ଅରକ୍ତ ନେତ୍ରେ ଗୁହଁ ଦଶଦଶ,

“ସାମାନ୍ୟ, ନର ନନ୍ଦର ଶିଷ,

ମୋ ଅଗେ ଗାଉଛୁ ତାହାର ଯଶ । ୧୨

ସିଂହର ଛମ୍ପରେ ଶୃଗାଳ ଖ୍ୟାତି, ଯେ ଜନ କରଇ ସେ ମୁକ୍ତ ଅତି;
ଏକାକୀ ଯାଇ ମୁଁ ଗୋପନଗର, ହେଉବି ମନ୍ଦ ନନ୍ଦସୁତ ଶିର,

ଦେଖିବି, ତାର କେତେ ଶକ୍ତି,

ହ୍ମାନ ଛାଗେ କି ସିଂହ କରେ ଭାତି ? ୧୩

ନନ୍ଦର ଭନୟ ଅଟେ ବାଳକ, ବାଳବସେ ହୁଏ ଗୁରୁପାତକ,
ତେଣୁ ସେ ଏଯାଏ ରହୁଛି ପ୍ରାଣେ, ଅଜ ତାହାକୁ ବଧୁବି କୃପାଣେ,

ଅଶ୍ରୁତ, ମୋର ନନ୍ଦର ସୁତ,

ଅଶ୍ରୁତବିନାଶ ଧର୍ମସଙ୍ଗତ ।” ୧୪

ଯମଘଣ୍ଟ * ଶୁଣି କଂସ ବଚନ, କର ରଦନେ ରଦନ ଘର୍ଷଣ;
କହିଲ “ନରେଶ । ଆଉଁ ଏ ଭୃତ୍ୟ, ତୁମ୍ଭର ଗୋପେ ଯିବା ଅନଗତ,

ମୁଁ ଅଜ, ବ୍ରଜେ ଗମନ କରି,

ନନ୍ଦସୁତକୁ ଅଣିଦେବି ଧର ।” ୧୫

ତାର ବଚନେ କଂସ ହସ ହସ, ଘନେ କି ବକାଳୀଛବି ପ୍ରକାଶ,
କହିଲ, “ତୁମ୍ଭ ଯାଇ ଗୋପଦେଶ, ନନ୍ଦସୁତକୁ ବାନ୍ଧି ଘେନି ଅସ,

ଅଗ୍ରତ-ରକ୍ତ-ପିପାସୁ ଅସି,

ମୋର ହୋଇଛି ଅତ୍ୟନ୍ତ ପିପାସୀ ।” ୧୭

ଯୋଡ଼ ବେନି କର କହେ ଅହର, “ନ କର ମଣିମା ! ଏ କଦାଗୁର,
ହସାରେ ରଟିବ ନିନ୍ଦା ଅପାର, ଡରିଲ ଗୋପକାଳେ ବଂସାସୁର,
କହିବେ, ହସି ଦେବ ମାନବ,

ହେବ ଲଘୁ ତବ ବାରଗୌରବ । ୧୮

ଛଦ୍ମେ କରି ଧନୁସ୍ତବ ଭିଆଣ, ତନିପୁରକୁ ଦେବା ନିମନ୍ତଣ,
ପର୍ବବ୍ୟାଜେ ଅଣି ନନ୍ଦନନ୍ଦନ, କପଟେ ଘେନିବା ତାର ଜୀବନ,
ତହିଁରେ, ନିନ୍ଦା ନ ହେବ ଲେଣ,

ଗୁପ୍ତରେ ସାଧୁତ ହେବ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ୧୮

ଧନୁସ୍ତବପୁର ପ୍ରଥମଦ୍ଵାରେ, ରଖାଇବା ମଉମାତଙ୍ଗବରେ,
ତହିଁ ନନ୍ଦନୁତେ ଯାଅନ୍ତେ ମିଳି, ନିଷିଦ୍ଧା ଦେବ ମାତଙ୍ଗକୁ ଚାଲି,
ସହଜେ, ତବ ଭ୍ରମ କୁଣ୍ଡଳ

ଘେନିବ ପ୍ରାଣ ନନ୍ଦସୁତଙ୍କର । ୧୯

ଭାଗ୍ୟକଳେ ତହିଁ ଗଲେ ଉତ୍ତର, ଦ୍ଵିତୀୟଦ୍ଵାରେ ମଞ୍ଜେ ମିଳିକରି,
ରଚି ମଞ୍ଜୁନୀତା ତାହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ, ନାଶିବେ ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣ କ୍ରୀଡ଼ାରଙ୍ଗେ,
ମଞ୍ଜୁକୁ, ବଳି ନାହିଁ ତ ବଳୀ

ଗୋପ ପିଲଟାକୁ ଦେବେ ସେ ଦଳି ।” ୨୦

ସରବ ବନେ ଲଭି ସନ୍ତୋଷ, କହିଲ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲବଦନେ କଂସ,
“ସଦ୍‌ର ଧନୁସ୍ତବ ସମାଗୁର, ଦ୍ଵିପୁର ମଧ୍ୟରେ କର ପ୍ରଗୁର,
ନିର୍ମାଣି, ରମ୍ୟ ଧନୁମନ୍ଦର

ମୋ ପଦଭଳି ସମାସ୍ତେ କର । ୨୧

ଅପଣେ ଯାଇଣ ଗୋପଧାମକୁ, ଘେନି ଅସ ନନ୍ଦସୁତ ଶ୍ୟାମକୁ,
ଯଥା ବ୍ୟାଧ ଘେନି ପଶିଶାବକ, ବାହୁଡ଼େ ଅବାସେ ବହି ପୁଲକ,
ତାହାକୁ, ପୁଣି ରଜନଶାଳେ

ଦଗଧ କରଇ ଜଳନ୍ଦ୍ରାନଳେ ।” ୨୨

କାସ ଅଜ୍ଞାନରେ ସମ୍ଭାର କରି, ଗଲା ଅନ୍ଧର ରଥେ ଗୋପପୁରୀ,
ପଥେ ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଭାଲିଲା ମନେ, “ଅଟଇ କାସ ହାସ ହିରୁବନେ,

ଜଗତ, ଏବେ ଅତି କାତର,

ସବୁ ନ ପାରି କାସ ଅଭ୍ୟାଗୁର । ୨୩

ରକ୍ଷକ ପାଳକ ଏ ଜଗତର, ଅଟନ୍ତି ସିନା ପ୍ରଭୁ ଦାମୋଦର,
ଜଗତରସାର୍ଥ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ, ହୋଇଛନ୍ତି ଅବା ଗୋପେ ଜନମ,

ନୋହୁଲେ, ଏଡ଼େ ଅଭିଭ୍ରମାନ,

କରି ପାରଇ କି ଭତରଜନ । ୨୪

ପ୍ରକୃତ ରଞ୍ଜନ କରିବା ପାଇଁ, ନୃପତିବର୍ଗର ସୃଷ୍ଟି ଅଟଇ,
ନିଜ ଧର୍ମ ନ ପାଲିଲେ ଭୁପତି, ଭୋଗ ସେ କରଇ ଅପାର ଶାସ୍ତି,

ଯେସନେ, ନିଜ ଧର୍ମ ନ ପାଲି,

ପ୍ରଭୁ ଚୋପେ ଭୃତ୍ୟ ମରଇ ଜଳି । ୨୫

ଅଧର୍ମୀ ରାଜାର ହେଲେ ସନ୍ତବ, ନଷ୍ଟ ହୁଏ ଧର୍ମ ପଣ ଗୌରବ,
ଜୀବାନ୍ତେ ନରକେ ହୁଏ ତା ବାସ, ରାଜା ଦୁର୍ଗତର ଭୁଞ୍ଜେ ସେ ଅଂଶ,

ଯେସନେ, କର୍ମକାର ପ୍ରହାର,

ସହେ ଧାତୁର ସଙ୍ଗେ ବୈଶ୍ଵାନର । ୨୬

ଯେ ମନ୍ତ୍ରୀ ନୃପତି ତୁଷ୍ଟି କାରଣ, ଅସତ୍ୟ ମନ୍ତ୍ର ମନ୍ତ୍ର କରେ ଦାନ,
କେ ଅଛି ନାରାଜା ତାର ସମାନ, ମିଥ୍ୟା ଗୁଣ୍ଡାଘା ଅଟେ ସେ ଜନ,

ସୁମନ୍ତ, ତୁଚ୍ଛ କରେ ଯେ ନୃପ,

ରହ ପରକାଳେ ଭୁଞ୍ଜେ ମେ ତାପ । ୨୭

ନ ଦେଲି କେତେ ବା ସଦୁପଦେଶ, ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ନ ଘେନିଲା କାସ,
ପାଦେ ସେ ଖଟାଇ ରଖିଛୁ ଦେବେ, ନାହିଁ ତାର ଦୟା ଦେବ ମାନବେ,

ଦେବକା, ବସୁଦେବ ଏ ଦୁହେଁ,

ବିନା ଦୋଷେ ଛନ୍ତି ତା ବନ୍ଦୀନୁହେ । ୨୮

ଅଜି କୃଷ୍ଣରେ ପଶିବି ଶରଣ, ସେବିବି ତାଙ୍କ ଅଭୟ ଚରଣ,
ସେ ନାଶିବେ ମୋର ଦୁର୍ଗତ ଭୟ, ନାଶେ ତମକୁ ସଥା ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ,

ନିକଟେ, ହୃଦ ହୋଇବ କଂସ,
ଅବନୀର ଦୁଃଖ ହେବଟି ଧୂସ ।” ୨୯

ଏମନ୍ତ ଭାଲ ଭାଲ କଂସଦତ, ଗୋପ ନଗରେ ହେଲା ଉପନୀତ,
ବୃଷଭସ୍ୱାତଳେ ରଖିଣ ରଥ, ଗୋଷ୍ଠେ ଭ୍ରମିଲ ଲେଉଟ ନନ୍ଦସୁତ,
ଭ୍ରମର, ଯଥା ଲେଡ଼େ ମରଦ,
ସୁଭାଗ୍ୟବଳେ ଚୋଟିଲା ଗୋବିନ୍ଦ । ୩୦

ଦୋହନରତ ଗୋପବାଳ ମେଲେ, ଦେଖିଲା ନବଘନରୂପ ଡୋଲେ,
ପୀତବସନ କେଳାପୁଚ୍ଛ ଚଳ, ପଦ୍ମ-ନୟନ ରମ୍ୟ ବନମାଳ
ସହୃଦ, ନବ ଦ୍ୱିଗୁଣ ଚହ୍ନ,

ଧୃତ ବକ୍ରାକ୍ଷ ପତାକାମାନ । ୩୧

ଅନମାନେ ଚହ୍ନ ନନ୍ଦ ଦୁଲ୍ଲଳେ, ପ୍ରଣମି ଅହର ଲେଟିଲା ତଳେ,
ଭଞ୍ଜି ଭାବହେଲା ଯୋଡ଼ଣ କର, ତା ଦେଖି ଚକ୍ରପ୍ରସ୍ତ ବଂଶୀଧର,
ପୂର୍ଣ୍ଣିଲେ, “କିସ ତୁମ୍ଭର ନାମ,
କିପାଇଁ ଅସିଅଛ ବ୍ରଜଧାମ ।” ୩୨

ହସ୍ତ ବାଣୀ ଶୁଣି ଦୂତ କଂସର, କହିଲା, “ମୋ ନାମ ଅଟେ ଅହର,
ତୁମ୍ଭଙ୍କ ନେବାକୁ ମଥୁରାଦେଶ, ମୋତେ ଛନ୍ତି ପେଶି ନୃପତି କଂସ,
ସେଠାରେ, ଦେଖି ଧନୁରସ୍ତବ,
ପୁଣି ଗୋପପୁରେ ଫେରି ଆସିବ ।” ୩୩

ଅହରକୁ ହସି କହନ୍ତି ହରି, “ଶୁଣିଛୁ ଅତି ରମ୍ୟ ମଥୁରା,
ଅଟେ ଅତି ଚୁରୁ ରାଜମନ୍ଦିର, ସ୍ୱର୍ଗପୁରକୁ ବଳିଣ ରୁଚିର,
ଦେଖିବି, ବୋଲି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଅଧିକ,
ଯିବି ଅନୁମତି ଦେଲେ ଜନକ । ୩୪

ମୋଠାରେ ଅହର । ସଦୟ ହୋଇ, ନନ୍ଦ ଯଶୋଦାଙ୍କୁ କହୁ ବୁଝାଇ,
ଅଥବା ଭର୍ଜନ ବଚନ କହୁ, ଅବା ତାଙ୍କ ଚିତ୍ତେ ଚୟ ଜନ୍ମାଇ,
ମଥୁରା, ମୋତେ ଭେନିଣ ଅଜ,
ଯିବାପାଇଁ ତୁମ୍ଭ ଦୁଅ ହେ ସଜ ।” ୩୫

କଂସଦୂତ ଶୁଣି କୃଷ୍ଣ ବଚନ, ପ୍ରବେଶିଲ ଉପ୍ପା ନନ୍ଦ ସଦନ,
କଂସ ଅଜ୍ଞା ପଦ ନନ୍ଦକୁ ଦେଇ, କହିଲା “ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଦାଅ ପଠାଇ,

ବାହୁଡ଼ି, ଅଜ ଯିବ ମଥୁରା,

ସୁତଙ୍କୁ ସଜ କରଅଣ ଉପ୍ପା ।” ୩୬

ନନ୍ଦ ପଢ଼ି କଂସ ଅଜ୍ଞା ପତର, ବସି ପଡ଼ିଲା ଧରଣୀ ଉପର,
ଶିରେ ରଖି କର ଚାହିଁ ଧରଣୀ, ଶୋକେ ଅତି କହେ ଭଜାର ବାଣୀ,

କହିଲା, “ମୁହିଁ ଆଉଁ ଜାଣିତ,

ମୋ ପୁତେ ନିମନ୍ତଣ ଅନୁଚିତ ।” ୩୭

ବସିଣ ଅସନେ କହେ ଅନୁର, “ଭ୍ରମେ ନନ୍ଦ ! ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ନନ୍ଦ,
କଂସର କୃପାରୁ ହେଲ ବ୍ରଜେଶ, ଏବେ ବିଚାରୁଛ କଂସର ଦୋଷ,

ଗରବ, ଏଡ଼େ କିପାଇଁ ନନ୍ଦ,

ସରବ ଶିଖାଲେ ତୁମ୍ଭ ସମ୍ପଦ ।” ୩୮

ଅନୁର ବଚନେ ସତ୍ୟ ବାଣୀ, କହିଲା ନନ୍ଦ ଯୋଡ଼ି ବେନିପାଣି,

“ହେ ଦୂତ ମୁହିଁ ଅଟେ ବୁଦ୍ଧଜାପ, ମୋ କଥାକୁ ଭଦ୍ର ! ନ କର କୋପ,

ବିଶ୍ରାମି, କର ଶ୍ରାନ୍ତକ ଦୂର,

ଦୁଅ ସ୍ୱପ୍ନ ଭୁଞ୍ଜି ଅଧ୍ୟାମ ସର । ୩୯

ନୂପତ ଅଜ୍ଞାକୁ ଅସୁତ ନାହିଁ, ସୁତଙ୍କୁ ବହନ ଦେବ ପଠାଇ,

ତାହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯିବ କଂସଧାମ, ମୋର ଜୀବ ପରମ ରାମ ଶ୍ୟାମ,

ତାହାଙ୍କୁ, ଦୂର ଦେଶକୁ ପେଶି,

ମୁଁ ଗୋପସ୍ତରେ କି ରହିବି ବସି ?” ୪୦

କହିବ ଅନୁର, “ହେ ବ୍ରଜନାଥ ! ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଏତେ ସ୍ନେହ ଅନୁଚିତ,

ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ନେହର ଦୋଷ ଅପାର, ସୁତ ପାଶେ ପିତା ନ ରହେ ଚାର,

ନିଜର, ରକ୍ଷାକାର୍ଯ୍ୟେ ଶିକ୍ଷିତ,

ପୁତ୍ରେ କରିବା ପିତାର ଭବିତ ।” ୪୧

ଅନୁର ବଚନେ କହିଲ ନନ୍ଦ, “ଅଟେ ଅତି ଶିଶୁ ମୋର ଗୋବିନ୍ଦ,

ସେ ହମେ ଶିଖିବ ସଂସାରଜାତ, ତା ଶିଷ ବସନ୍ତୁ ନାହିଁ ମୋ ଭ୍ରାତା ,

ଶୈଶବୁଁ, ନୃସିଂ ତହିଁରେ ପଢ଼ି,

ନିଜ ରକ୍ଷା କଲ କେତେ ସଙ୍କଟ । ୪୨

ହୃଦାବନେ ଦିନେ ପ୍ରଳେ ବକେ, ବିଦାରଲ ତାକୁ ସୁଖାସ୍ତ୍ର ନଖେ
ଏକ ଅଜଗର ଦିନେ ପ୍ରୟାସ, କଲ ଶ୍ୟାମକୁ କରିବାକୁ ଗ୍ରାସ,

ଏରୂପେ, ଘୋର ବିପଦ ନାନା

ପାରିହେଲ ଶ୍ୟାମ ସାହାଯ୍ୟ ବନା ।” ୪୩

ଶ୍ୟାମ କଥା ଘେନି ନନ୍ଦ ଅନ୍ତର, ଗଲ୍ଲ କଲେ ବସି ନାନା ପ୍ରକାର
ଏକାଳେ ଅସି ଏକ ପରଗୁରୁ, ବିବଧ ଦ୍ରବ୍ୟେ ପାତ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି

ରଖିଲ, କଂସଦୁର ଛନ୍ଦରେ,

ଦିନେ କହିଲ, “ବସ ଅହାରେ ।” ୪୪

କଂସର ଡରର ସାର ଭୋଜନ, ରଥଅଶ୍ବ ପାଶେ କଲ ଗମନ,
ଗୋ-ପୁଞ୍ଜ-କେଶ-ଲେଘା-ବାଳକେ, ବିତାଡ଼ିତ କରି ତତ୍ତ୍ଵନବାକ୍ୟେ,

ଅଶ୍ବକୁ, ଦେଇ ଭୋଜନ ପାନ,

ପଲକେ ଦଣ୍ଡେ ସେ କଲ ଶୟନ । ୪୫

ଅନ୍ତରକୁ ଦେଖି ବ୍ରଜ ବାଳକେ, କଲେ ଗଲ୍ଲ ହସିଣ କଉତୁକେ,
କେ କହେ “ଯେତେ କେଶିତା ବଦନେ, ଆନ୍ତ୍ରା ପଦି ତେତେ ତୃଣଜାନନେ

ଗୋଧନ, ଯେତେ ଗୋପ ନଗରେ,

ଉ ସାନ୍ତେ ଗୋପକୁ ଶୀର-ସାଗରେ ।” ୪୬

କେ କହେ, “କି ସୁଲ ତା ଅପଘନ, ସରି ନ ହେବ ଗିରି ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ।”

କେ କହେ, “ଭଞ୍ଜି କି ପରି ଗର୍ଜନ, କରିଣ ମୋତେ ସେ କଲ ତତ୍ତ୍ଵନ,

ସୁଲାର୍ଜୀ, ବନ୍ଧୁ ନ ପାରେ ଧାର୍ଯ୍ୟ,

ତେଣୁ ମୋତେ ଧରି ପାରିଲ ନାହିଁ ।” ୪୭

କେ କହେ, “କେତେ ଚର୍ଚ୍ଚ ଅଛି ଧରି, ଦଶରଥ ପୂର୍ଣ୍ଣଚର୍ଚ୍ଚା ନାଶ ପରି ।”

କେ କହେ, “ଅଟେ ସେ କରୁଦ୍ରବ୍ୟ, ତା ବନ୍ଧୁ ବୁଣେ ଧନ୍ୟ ତନୁବାୟ ।”

କେ କହେ, “କିସ କରି ଅହାର,

କରିଛି ଏଡ଼େ ସୁଲ ଦେହ ତାର ।” ୪୮

କେ ବୋଲେ, “ଦୃଢ଼ ଅଟେ ଲମ୍ବୋଦର, ଶୋଭାଉଣାର ତାଳମୂର୍ତ୍ତିଦର,
ଦୋଇ ନାହିଁ ବଧୂ ଗଜବଦନ, ତନ୍ମୁ ଗୋଟି ତାର ଗଜଗଞ୍ଜନ,
ଦେଖିଣି, ତାର କରଟାଗତ,

ହେଲ ମୋ ହସ ଅସମ୍ଭାଳ ଅତି ।” ୧୯

କେ ବୋଲେ, “ସେ ଅଜି ସୁଲ ଉଦରେ, ରଖିଥାନ୍ତା ବ୍ରଜବାଳନିକରେ ।”

କେ କହେ, “ଭାବ୍ୟ ଅସିଲ୍ ପଳାଇ, ଅଦ ପରି ଗିଳିଥାନ୍ତାରେ ଭାବ ।”

କେ ବୋଲେ, ‘ତାର ପେଟ ବଦାରି,

ଶ୍ୟାମ ପରି ଅସିଥାନ୍ତୁ ବାହାରି ।” ୨୦

କେ କହେ, “ଦୂରଟି ଅତି ବର୍ତ୍ତୁଲ, ବସିଲେ ଦିଶେ ଶାଳଗ୍ରାମ ଭୂଳ,
ତାହାର ଗଭୀର ନାଭିଗହ୍ୱର, ଯଥା ଶାଳଗ୍ରାମ ମୁଖବବର,

ସୁନ୍ଦରେ, ତାର ଯଜ୍ଞୋପବୀତ,

ହେମ-ରେଖା ପରି ହୁଏ ପ୍ରଜାତ ।” ୪୧

ଏମନ୍ତ କୁହାକୁହୁ ହୋଇ ବାଲେ, ପ୍ରବେଶିଲେ ଯାଇ ନନ୍ଦର ଅଳେ;

କୃଷ୍ଣ ରେତ ଅମୀୟ ପୁରତ, ପାନ କର ହୋଇ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲଗିତ,

ସୁକ୍ରନେ, ମନେ କର ସ୍ମରଣ,

ଦିବା ନିଶି ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ଚରଣ । ୫୨

ଦ୍ଵିତୀୟ ଛାନ୍ଦ

ରାଗ—ଧନାଶ୍ରୀ *

କୃଷ୍ଣଙ୍କର ଆମୃତିକ୍ରା

ଅହରକୁ ଦେଇ ମେଲଣି ହରଷେ, ମହାଯୋଗେଶ୍ୱର ହରି,

ଭାଳନ୍ତି ଚରଲେ ଯମୁନାର କୁଳେ ନାମମୂଳେ ବସି କର,

“କାଲି ବ୍ରଜଭୁବନ, ତେଜି ମଥୁରା ଯିବି ବହନ । ୧

* ବୈଦେହୀଶବଳାସ “ବସି ବଶିଷ୍ଠ ଜାବାଳ ବାମଦେବ” ଶୁଣେ

ଭକ୍ତଙ୍କ ବାସନା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ହେଲି ମୁଁ ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ମାନବ,
ଭକ୍ତ ମୋର ପିତା ମାତା ଭାବ ବନ୍ଧୁ ଭକ୍ତ ପରମବିଭବ,
ବ୍ରଜଧାମନିବାସୀ, ମୋର ପରମଭକ୍ତ ବିଶ୍ୱାସୀ । ୨

ପୂର୍ବେ ବହୁଜନେ ପ୍ରେମମୟୁରିତେ ସରଳଭକ୍ତିରେ ମଜ୍ଜି,
ଲିଭିବାକୁ ମୋତେ ଏକାନ୍ତ ମାନସେ ନିର୍ବାଣମୁକ୍ତି ବରଜି,
ନାନା ଭାବ ମନାସି, ମୋତେ ସେବିଲେ ବରଜିବାସୀ । ୩

ତାହାଙ୍କ ବାସନା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ବ୍ରଜେ ରଚି ନାନା ଲୀଳାରଙ୍ଗ,
କାଲି ବ୍ରଜଲୀଳା ସାଙ୍ଗ ମୁଁ କରିବି ପରହର ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗ,
ମନ୍ଦ୍ରା ଅତି କାତର, ସହ ନ ପାରେ ଭାବ ପାପର । ୪

ମୋର ମହାଶକ୍ତି ଜଗଦ୍ଦାତ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସନାତନା ମହାମାୟା,
ମୋର ଭକ୍ତବାଞ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ଧରିଛନ୍ତି ନାଶ୍ୱଳିକାୟା
ବୃଷଭାନୁଜା ରୂପେ, ତାଙ୍କ ରଖିକର ଯିବି ଗୋପେ । ୫

ଦୁଷ୍ଟ ରାଜନ୍ୟ ରାସସ ଅତ୍ୟାଚାରରେ ଜଗତ ଅତି ପୀଡ଼ିତ,
ତାହାର କାତର ଫଳନେ ହେଉଛି ମୋର ଶୁଦ୍ଧ ବିଦାରତ,
ଧର୍ମ ଚିଲ୍ଲପ୍ତ ଅସି, ହୁଏ ସଞ୍ଜୟ ପାତକଗଣି । ୬

ସାଧୁ ପରହାଣ ଦୁଷ୍ଟ ବନାଶନ ଧର୍ମ ସ୍ଥାପନ କରି,
ନିଜ ଧାମେ ପୁଣି ଗମନ କରିବି ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲୀଳା ପରହର,
ଏବେ ମଳିନ ଅତି, ଧର୍ମ ସମାଜ ଶାସନନୀତି । ୭

ଲୀଳାରଙ୍ଗେ ଦେଇ ନୀତିଶିକ୍ଷା ମର୍ତ୍ତ୍ୟେ ସାଧୁର ଜଗତଦୃଢ଼;
ପାଣ୍ଡୁନନ୍ଦନଙ୍କୁ କରିଣି ମୋହର ଭକ୍ତେଶ କର୍ମ ନିମିତ୍ତ;
ଅବଲମ୍ବି ନିମିତ୍ତ, ହୁଏ ମୋର ଭକ୍ତା ସମ୍ପାଦିତ । ୮

ଦୁଷ୍ଟ ରାଜନ୍ୟ ମୁଁ ଧ୍ୟାନ କରିବାକୁ କୁହୁସେନମହାହବେ,
ମୋର ସଖାରୂପେ ବସିବି ଜନ୍ମ ବାରେନ୍ଦ୍ର ପାଞ୍ଚପାଣ୍ଡବେ;
ଦୁଷ୍ଟ ମଗଧପତି, ବନ୍ଦୀ କରିଛୁ ବହୁ ନୃପତି । ୯

ଦେବତାଙ୍କ ପାପଫଳ ଭୋଗ ପାଇଁ ଜନ୍ମ ହେଲା କଂସାସୁର,
ସୁପାତକଫଳ ଭୁଞ୍ଜିଲେଣି ବହୁ ମୋ ଭକ୍ତ ସକଳ ସୁର;
ବଧୁ ମଥୁରାପତି, ଦେବ ଦେବେ ଦଣ୍ଡରୁ ମୁକତି । ୧୦

ଭ୍ରମେ ନ ଚିହ୍ନିଣ ଦେବେ ଦେଲେ ମୋତେ ପୂର୍ବେ ବ୍ରହ୍ମହତ୍ୟାଦୋଷ,
ଗୁରୁନିନ୍ଦା ପାପେ ମଢ଼ିଣ ସେମାନେ ଭୁଞ୍ଜିଲେ ଅପାର କ୍ଳେଶ;
ଭଲ ମନ୍ଦର ଜ୍ଞାନ, ଅଟେ ସିନା ମୋ ମାୟା ବିଧାନ । ୧୧

ନାହିଁ ମୋର ପାପ-ପୁଣ୍ୟ, ମୁଁ ଅଟଇ ନିର୍ଗୁଣ ବ୍ରହ୍ମ ସ୍ଵଭାବେ,
ଗୁଣମୟୀ ମାୟା ରଚେ ସୃଷ୍ଟିଲାଲା ମୋ ସଙ୍ଗେ ମଢ଼ି ମୋ ଭାବେ,
ମାୟା ନୁହେ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର, ମୁହିଁ ଯନ୍ତ୍ରୀ ମାୟା ସିନା ଯନ୍ତ୍ର । ୧୨

ମାୟାଜାତ ସେଣୁ ନିର୍ଗୁଣ ମୁଁ ତେଣୁ ସୃଷ୍ଟି ଅଦ୍ୟେ ଧରୈ ଗୁଣ,
ବିଗୁଣରୂପିଣୀ ସନାତନା ମାୟା ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ ପୁଣି;
ବିମ୍ବ ସଦୃଶ ମାୟା, ତହିଁ ବସ୍ତୁ ସିନା ମୋର ଛାୟା । ୧୩

ମୋ ମାୟା ମୋଠାରୁ ଅଭିନ୍ନ ଅଟଇ ସୁମାୟାରେ ମୁଁ ବହୁରି,
ବିଶ୍ଵରୂପେ ସିନା ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ ବିବିଧ ଅକୃତ ଧରି;
ସୃଷ୍ଟି ଲୟ କାରଣ, ଅଟେ ମୋର ନିଦ୍ରା ଜାଗରଣ । ୧୪

ମୁହିଁ ଭୋଜ୍ୟ ଭୋକ୍ତା ମୁହିଁ ଧ୍ୟାୟ ଧ୍ୟାତା ମୁଁ ଅଟେ ଜଡ଼ ଚେତନ,
ମୁହିଁ ମିତ୍ର ଅର ଦୁର୍ତ୍ତା ରକ୍ଷାକାରୀ ମୁଁ ପିତା ମାତା ନନ୍ଦନ;
ଯେତେ ବିଭେଦଜ୍ଞାନ, ସବୁ ମୋର ମାୟାକାର୍ଯ୍ୟମାନ । ୧୫

ନାହିଁ ଦୁଷ୍ଟ ଶିଷ୍ଟ ଭଲୁଷ୍ଟ ନିକୁଷ୍ଟ ଏ ଜଗତେ ମିତ୍ର ଅର,
ମୁଁ ନିଜ ସଙ୍ଗରେ ଲାଲାରଙ୍ଗ ରଚୈ ଜଗତରୂପକୁ ଧରି;
ବିଶ୍ଵେ ବିଭେଦଜ୍ଞାନ, ଅଟେ ମୋ ଲାଲାର ଉପାଦାନ । ୧୬

ନାହିଁ ମୋର ସ୍ନେହ କାହିଁରେ ଜଗତେ ସ୍ନେହରୁ ମୋହ ସମ୍ଭବେ,
ସ୍ନେହରେ ମଢ଼ିଣ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି ଅପାର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭବେ ମାନବେ;
ସ୍ନେହେ ମଢ଼ିଣ ସିନା, ବ୍ରଜ ସହବ କଷ୍ଟ ମୋ ବିନା । ୧୭

ଏହିରୂପେ ହରି ଭାଲୁ ଯୋଗ୍ୟାନେ ଅସିଣ ବ୍ରଜକୁମାରେ,
କଲେକ ପ୍ରବେଶ ଖୋଜି ଖୋଜି ବନେ ପୀତବାସ ଯେଉଁଠାରେ,
ଧୀରେ କହୁଲେ ବାଣୀ, “କିପାଁ ଲୁଣ ବସ ବେଣୁପାଣି ? ୧୮

ଲଜ୍ଜା ପାଇ କି ହେ ! ବସିଛ ଏଠାରେ ବାଗୁଛରେ ହାରି ଯାଇ ?
ଗୁଲ ପୁଣି ଦେବୁଁ ଜିତାଇ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଦୁଃଖ ନ କର କହ୍ନାଇ;
ଭାଇ ! କଳାବଦନ, ବନା ହେଉଛୁ ଅଧୀର ମନ । ୧୯

କହ୍ନାଇ ! ତୁମ୍ଭେ ତ ଇଚ୍ଛାରେ ହାରୁଛ ଅମ୍ଭେ କି ଯାଅନ୍ତୁ ବଳି,
ଅଳପରେ ପଣ୍ଡ ଅସ ବଧ କଲ କାଳିୟକୁ ଦେଲ ଦଳି ।”
ଶୁଣି ସଖାଙ୍କ ବାଣୀ, ଯୋଗ ତେଜିଲେ ଜଳଜପାଣି । ୨୦

ସଖାଙ୍କ ବଚନ ଶୁଣି ହସି ହସି କହନ୍ତି ନନ୍ଦଦୁଲ୍ଲଭ,
“ମୋଠାରୁ ଅଧିକ ବଳିଷ୍ଠ ଯେତେକ ମୋ ସଖା ବରଜବାଳ;
ତାଙ୍କୁ ନ ପାରେ ଜିଣି, ନେଇଛନ୍ତି ସେ ମୋ ବଳ କିଣି । ୨୧

ଆଜି ନନ୍ଦପୁରେ ପଡ଼ିବ ଦାରୁଣ ବପଦ ହେ ସଖାଗଣ,
ମଧୁପୁରେ ମୋତେ ନେବା ପାଇଁ କଂସ ଦୁଇ କରିଛୁ ପ୍ରେରଣ,
ତାହା ଯମୁନାକୁଳେ, ଭାନ୍ତିଥିଲି ଏବା ମନାକୁଳେ । ୨୨

ଗୁଲ ଆଜି ସର୍ବେ କୁନ୍ଦାବନ ତେଜି ଗୁହକୁ ଯିବା ବହନ,
ପାଇ ଏ ବାରତା ମୋର ପିତା ମାତା କରୁଥିବେ ତ ହିନ୍ଦନ;”

ହରି କହୁ ଏମନ୍ତ, ହେଲେ ସଦନକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଗତ । ୨୩

ବରଷବଦନେ ନନ୍ଦର ସଦନେ ପ୍ରବେଶିଣ ମାୟାଧର,
ପୁରବାସୀ ସଙ୍ଗେ ମିଳି ମାୟାରଙ୍ଗେ ଶୋକରେ ହେଲେ କାତର;
ବୁଧେ କର ସୁରଣ, ଶଙ୍ଖେ ଶ୍ରୀକନ୍ୟାମଣି ଚରଣ । ୨୪

ତୃତୀୟ ଛାନ୍ଦ

ରାଗ—କାମୋଦୀ *

କୃଷ୍ଣଙ୍କର ବ୍ରଜରୁ ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ

ହୋଇ ଅତି ତପୁର ସଜାଡ଼ି ରହୁବର ଅନୁର ନୟକୁ ଡଳାଇ
କହୁଲା, “ହାର ସଞ୍ଜା କର ମୋତେ ଅବଞ୍ଚି ରାଜାଞ୍ଜି ଦେଉଛ ପକାଇ
ହେ ବ୍ରଜପତି !

କୁପିତ ହେଲେ ନୃପବର, ସରବ ସମ୍ପଦ ତୁମ୍ଭର
ଛଡ଼ି ମନରୁ ଦମ୍ଭ ଦୁଇ ପୁତ୍ରକୁ ଆମ୍ଭ ସଙ୍ଗରେ ପଠାଅ ସତ୍ତ୍ୱର
ହେ ବ୍ରଜପତି !” ୧

କହେ କାତରେ ନୟ “ବୁଝା କରୁଛ ହୃଦ୍ଯ ଗୋବିନ୍ଦ ଘେନି ଯିବାପାଇଁ,
ଥାଉଁ ଶତେ ବିବେକ ସ୍ଵପ୍ନାଣି ବେଉଁ ଲୋକ ଘାତକବରେ ସମର୍ପକ
ହେ କଂସଦୂତ !

ଶ୍ୟାମ ମୋ ସମ୍ପଦ ଜୀବନ, କଂସ ତା କରୁଛି ହରଣ,
ଅଉଁ କିପାଁ ମୋ ମତି କରବ କଂସେ ଭାତ ଏବେ ମୋ ପୁଗତ ଶମନ
ହେ କଂସଦୂତ ! ୨

କିପାଁର ନୃପବର ବାଳପୁତ୍ରକୁ ମୋର ଡରର ପେଷିଛି ନେବାକୁ,
ମୁଁ ଅଟେ ଗୋପରାଣି ମୋଠାକୁ ନିମନ୍ତଣି ପ୍ରେରଣ ନ କଲ ଯିବାକୁ
ହେ କଂସଦୂତ !

ମୋ ମନେ ଲଗଇ ସନ୍ଦେହ, ଅନୁର ସତ୍ୟ କର କହ,
କପଟ ପାଞ୍ଚି କିଛି କଂସ ଅବା କରୁଛି ମୋ ପୁତେ ଅଜ୍ଞାନ ନିରାହ
ହେ କଂସଦୂତ ! ୩

ଦିନେ କପଟୀ କଂସ ପଠାଇଲା ଆଦେଶ ସାରସ ଶତଭ୍ରାତ ଲଗି,
କରୁଁ ହୃଦେ ଚୟନ ପଦ୍ମ ପଦ୍ମନୟନ ଦଂଶନ କଲା ମହାଭୋଗୀ
ହେ କଂସଦୂତ !

---

* ରସକଲ୍ଲୋଚନ “କୃଷ୍ଣ କଂସନଗର ଯିବା ଶୁଣି କାତର” ରାଗେ

ଧର୍ମ ରଖିଲ କହ୍ନା ପ୍ରାଣୀ, ନାହିଁ କଂସର ଧର୍ମଜ୍ଞାନ,
ଦେଖି ମୋର କି ଦୋଷ ମୋଠାରେ ସଦା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରକାଶ କରେ କଂସରାଣୀ
ହେ କଂସଦୂତ ! ୪

ବ୍ରଜଧାମ-ନୟନ ଅଟେ ପଦ୍ମନୟନ ଶୟନ ସ୍ତମ୍ଭନେ ଯାହାକୁ,
କ୍ଷଣେହେଁ ଚିତ୍ତ ମୋର ତିଳେ ନ କରେ ଦୂର କେମନ୍ତେ ଛାଡ଼ିବ ତାହାକୁ
ହେ କଂସଦୂତ !

ଯାଉ ପଛକେ ମୋ ଜୀବନ, ଯାଉ ମୋ ଶୃଙ୍ଗ୍ୟ ମାନ ଧନ,
ନ ଦେବି ଶ୍ୟାମେ ଛାଡ଼ି ଯାଅ ତୁମ୍ଭେ ବାହୁଡ଼ି ସତର ମଥୁରା ଭୁବନ
ହେ କଂସଦୂତ ! ୫ ।

ଯଦି ଇଚ୍ଛା ତୁମ୍ଭର ଘେନିଯିବ ନିକର ମୋର ଏ କୁମର ଯୁଗଳ,
ପ୍ରଥମେ ଅସି ଘେନି ନାଶ ଗୋପ ଗୋପିନୀ ବ୍ରଜରେ ଲଗାଅ ଅନଳ
ହେ କଂସଦୂତ !

ପଛରେ ମୋର କୃଷ୍ଣ ରାମ, ଘେନି ମଥୁରାପୁରେ ଗମ,
ମୋର ଗଲା କରତ ବନାଶି ଯଶୋମତୀ ଅରଜ ସୁଶ୍ୟାମ ପରମ
ହେ କଂସଦୂତ ! ୬ ।

ଶୁଣି ନନ୍ଦର କଥା ଅନୁର ପାଇ ବ୍ୟଥା ବିଷଣ୍ଣବଦନେ ଅନାଇ,
କହୁଲ, “ବୃଥା ନନ୍ଦ ହେଉଛ ନିରାନ୍ଦ ଗୋବିନ୍ଦେ ପଠାଇବା ପାଇଁ
ହେ ବ୍ରଜପତି !

ରାଜସଭାରେ ବସି କର, କହ୍ନାଇ ଶିଖିବେ ଗୁରୁଗୁ,
ଗୋପରେ ପ୍ରତିଦିନେ ଭ୍ରମିଲେ ବନେ ବନେ ଭଲକି ଲଭିବେ କିପରି
ହେ ବ୍ରଜପତି ! ୭

ଶିକ୍ଷାବିଦ୍ଵାନ ଜନ ସିନା ପଶୁ ସମାନ ବିଷାଣ ପୁଚ୍ଛଦ୍ଵାନ ମାନ୍ଦ,
ଅବିବେକ ସେ ଜନ ନ ହୁଅଇ ପଢ଼ନ ସନ୍ତାନ ଶିକ୍ଷାରେ ଯା ନେନ୍ଦ୍ର
ହେ ବ୍ରଜପତି !

ଅଭ୍ୟନ୍ତ୍ର ସ୍ନେହ ଅନୁଗତ, ତାହାନ୍ତେ ଗୁଣ ଅପ୍ରମିତ,
ବାଲ୍ୟେ ଗଲେ ଦେଶେ ବଢ଼େ ଜ୍ଞାନ ବିଶେଷ ସାହସ ହୁଅଇ ବର୍ଦ୍ଧିତ,
ହେ ବ୍ରଜପତି ! ୮

ନାନା ସ୍ଥାନେ ଅଟନ ପଣ୍ଡିତେ ସମ୍ମିଳନ ପଠନ ନରକର ସଭା,
କରେ ଚୁଡ଼ୁରା ଜାତ କରେ ଜ୍ଞାନ ବର୍ଦ୍ଧିତ ମାଙ୍ଗିତ କରଇ ପ୍ରତିଭା
ହେ ବ୍ରଜପତି !

ବନରେ ଭ୍ରମି ନିତି ନାତି ନିର୍ବୋଧ ଗୋପାଳେ ହୁଅନ୍ତି,
ବଶୁଦ୍ଧ ଗୋପକୁଳ ତେଣୁ ହୋଇ ସମ୍ବଳ ଲଭଇ ସମାଜ ଦୁର୍ଗତ;
ହେ ବ୍ରଜପତି ! ୯

ତୁମ୍ଭ ବେନି ନୟନ ଘେନି ଅସ ବହନ ଶୋଭନଯୋଗକୁ ବିଚାର ।
ଲଘି ସବୁ ପ୍ରମାଦ ଲଭି ରାଜପ୍ରସାଦ ପ୍ରମୋଦେ ଅସିବେ ସେ ଫେର
ହେ ବ୍ରଜପତି !

ଶରଧା ବଳିଛି କଂସର, ଦେଖିବା ଲଗି ଦାମୋଦର,
କଲେ କଂସରେ ପ୍ରୀତି ଦୂର ହେବ ଦୁର୍ଗତ ସମ୍ପତ୍ତି ବଢ଼ିବ ତୁମ୍ଭର;
ହେ ବ୍ରଜପତି !” ୧୦

ସାନ୍ନ୍ୟାସ ଉପଦେଶ ପାଇଣ ଗୋକୁଳେଶ ପ୍ରବେଶ କରି ଅନ୍ତଃପୁରେ ।
ଯଶୋଦାକୁ ଡକାଇ କହିଲେ ଗୋପସାହି, “କହାଇ ଯିବ ମଧୁପୁରେ
ଗୋ ପ୍ରିୟତମେ !

ତାହାକୁ ଭୁବ ସଜ କର, ଅଧୀର ହେଉଛୁ ଡଗର,
ଲଘିଲେ ରାଜାଦେଶ ଘଟିବ ସର୍ବନାଶ ବଧୂଂସ ଘଟିବ ଗୋପର,
ଗୋ ପ୍ରିୟତମେ ! ୧୧

ଦେଖି ଧନୁ-ଉତ୍ସବ ଚାରି ଦିନେ କେଶବ ଅସିବ ଗୋପକୁ ବାହୁଡ଼ି,
ହେବ କଂସ ହରଷ ପାଇବ ପୀତବାସ ପ୍ରସନ୍ନ ଶିରେ କାନ୍ଦି ଶାନ୍ତି
ଗୋ ପ୍ରିୟତମେ !

କୃଷ୍ଣକୁ କୃପା କରି କଂସ,   ଦେବ ଅନେକ ନଗ୍ର ଦେଶ,
ରାଜସଭା ପ୍ରବେଶେ ହେବ ଶ୍ୟାମ ବିଶେଷେ ଚତୁର ଲଭି ଉପଦେଶ
ଗୋ ପ୍ରିୟତମେ ! ୧୨

ଯଦି ଆଜି ତନୁଜେ ନ ଛାଡ଼ିବା ସହଜେ ବରଜେ ରଖିବା ବଳରେ,
ନୃପବଳରେ ବଳୀ ଡ଼ଗର କରି କଳି ହାବେଳି ଛାଡ଼ି* ଗୋକୁଳରେ
ଗୋ ପ୍ରିୟତମେ !

ଭୀମ ଶ୍ୟାମକୁ ଯିବ ଘେନି,   ବୋପିବ କଂସ ଏହା ଶୁଣି,
ତା ହୋଧ ଅତି ଖର ପୁତକୁ ଅବା ମୋର ଖଡ଼ ଗେ ପକାଇବ ହାଣି,
ଗୋ ପ୍ରିୟତମେ ! ୧୩

ନନ୍ଦରାଜା ବଚନ   ରରକ୍ଷଦ ପତନ ସମାନ   ଯଶୋଦା ଶୁଭରେ
ପତ୍ନୀ ବ୍ରଜମହିଷୀ   ତଳେ ପଡ଼ିଲା ବସି   ନିବେଶି ମୁଷ୍ଟିକ ଛାତରେ
ହେ ବୁଧଜନ !

ନାରବ ଘୋର ନେତ୍ରବାର   ଆଦୁଲି ମନ୍ତ୍ରୀ ନେହୁଁ ହେବ ,
ଶୂନ୍ୟ ହେଲାକ ମତ ନିଷ୍ପ୍ରୟ ନେତ୍ର ଶୁଭ ମୂରତି ମଣିମୟ ପରି ହେ,
ବୁଧଜନ ! ୧୪

ହେଉଁ ଝାମ ବିନାଶ ତେଜା ହେଲା ପ୍ରବେଶ ମାନସ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ଭାବେ,
ଶୋକ-ଘୃଣା-ବିଷାଦ-ବୈରାଗ୍ୟ ଦମ୍ଭ-ହୋଧ-ବାରଦ ସଞ୍ଚର ନାରବେ
ହେ ବୁଧଜନ !

ଯଶୋଦା ମାନସ-ଅମ୍ଭରେ   ଘୋଟିଲେ ଅତି ଭୟଙ୍କରେ,
ହେଲା ବାତ୍ୟା ପ୍ରକାଶ ଘନ ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ଵାସ ଶୋକାଶ୍ରୁ ଘନଧାରା ଖରେ,
ହେ ବୁଧଜନ ! ୧୫

ଉଠି ବସି ମଉନେ ଯଶୋଦା ଭାଲେ ମନେ କି ଭାଲେ ଜାଣି ନ ପାରଇ,
ଭଜାଇବାକୁ ବଚ ମନରେ କରେ ପାଞ୍ଚ କହିବ କିସ ନ ଜାଣଇ
ହେ ବୁଧଜନ !

ଶୋକରେ ରୁଦ୍ଧ କଣ୍ଠଦେଶ   ନ ଫିଟେ କଲେହେଁ ପ୍ରୟାସ,
ପ୍ରବଳ ସ୍ତୋତବାର ସେତୁ ଭାଙ୍ଗିଲା ପରି ହେଲାକ ଶୋକର ପ୍ରକାଶ
ହେ ବୁଧଜନ ! ୧୬

କାନ୍ଦ ବ୍ୟାକୁଳ ମନେ ଗଦଗଦ ବଚନେ ବଦନେ ବାସାଞ୍ଚଳ ଦେଇ,
କହିଲା ନନ୍ଦଗଣୀ “ଏଡ଼େ କଠିନ ବାଣୀ ମୋଠାରେ କହୁଛ କିପାଇଁ
ହେ ପ୍ରାଣେଶ୍ଵର !

ପାପାଣେ ହୃଦୟ ତୁମ୍ଭର,   ଅଛି କି ରଚି ବେଦବର,
ହେଉଅଛି ଉଦ୍ୟତ ମୋ ବେନି ବାଳସ୍ତୁତ ଦେବାକୁ ଦୁଷ୍ଟ କଂସ କର
ହେ ପ୍ରାଣେଶ୍ଵର ! ୧୭

କଠିନ ବ୍ରତ ଫଳେ ବେନି ସୁତକୁ କୋଳେ କପାଳେ ଥିବାରୁ ପାଇଲି,
ଯାହାକୁ କୋଳେ ଘେନି ବଞ୍ଚେ ଦିବାରଜନୀ ଯା ଘେନି ଦୁଃଖ ପାଶୋରଲି
ହେ ପ୍ରାଣେଶ୍ଵର !

ଯାହାଙ୍କ ମୁଖ କମଳାୟ,   ଦେଖି ଭକ୍ତଲେ ମୋ ହୃଦୟ,
କେମନ୍ତେ ଅଣ ତୁଣ୍ଡେ ବକ୍ର ମାରି ମୋ ମୁଣ୍ଡେ ଦେବାକୁ ତାହାକୁ ଚିଦାୟ
ହେ ପ୍ରାଣେଶ୍ଵର ! ୧୮

ପାପୀ କଂସଡ଼ଗର ଚକ୍ର ଅଟେ ଅଟୁର ଚକ୍ରର ଗୁରୁତ୍ଵ ପ୍ରକାଶି ।
ଚକ୍ରବଚନ କହୁ ତୁମ୍ଭ ମନକୁ ମୋହୁ ନେବ କି ମୋର ଜ୍ଞାନଶ୍ରୀ
ହେ ପ୍ରାଣେଶ୍ଵର !

ଯାବତ ଥିବ ମୋ ଜୀବନ,   ଛାଡ଼ି ନ ଦେବି ଶ୍ୟାମଧନ,
ଅସି ଫୁର ଅଟୁର କରୁ ମୋତେ ସହାର ଦେଖାଇ ତାର ବଡ଼ପଣ
ହେ ପ୍ରାଣେଶ୍ଵର ! ୧୯

ତୁମ୍ଭେ ଶୁକା ଗୋପର କିପାଁ ମଧୁନଗର ଅଟୁର ସଙ୍ଗେ ନ ପାଉଛ,
ନାହିଁ ତୁମ୍ଭ ସାହସ ଅଟ ଶୁଭ ସଦୃଶ ବ୍ରଜେଶ କିପାଁ ବୋଲୁଛ,
ହେ ପ୍ରାଣେଶ୍ଵର !

ଦୁଃଖିନୀଧନେ କଂସେ ଦେଇ,
କଂସର ନିମନ୍ତଣ କର ଶିରେ ଧାରଣ ଶ୍ରୀମୁଖ କର ଦ୍ଵାର ହୋଇ
ହେ ପ୍ରାଣେଶ୍ଵର ! ୨୦

ଦୁଷ୍ଟ ରାଜତରଳ ମନ୍ଦ ଶଠ ଅନ୍ଧୁର ସତ୍ତ୍ଵର ଧରୁ ଗୋପଦାଶ୍ର,
ନତୁବା ମୋର ମୁଣ୍ଡ କରୁ ସେ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ଶତ୍ରୁଗ ପ୍ରହାର ପ୍ରଚଣ୍ଡ,
ହେ ପ୍ରାଣେଶ୍ଵର !

ମୋର ଗରଷ୍ଠ ରକ୍ଷ କଂସ, ଅଜି ସେ କରୁ ମୋତେ ଧ୍ଵଂସ,
କରୁ ମୋତେ ବନ୍ଦନ ଚେରେ ଅସି ଶମନ ମୋ ଶିରେ ବରଷ କୁଳିଶ
ହେ ବେଦାବର ! ୨୧

ଦୁଃଖୀ ଜନର ଧନ କରିବା ହରଷଣ ଅଟଇ ଧର୍ମ ନରେଶର,
ହୋଇ ନିଜେ ବ୍ରଜେଶ ନିଜ ଧର୍ମକୁ ନାଶ ପ୍ରାଣେଶ କି ବରୁରେ କର
ହେ ! ଏ ବ୍ରଜରେ

ଅଟଇ ମୁଁ ଅତି ଦୁଃଖିନୀ, ମୋ ଧନ ମାତ୍ର ସୁତ ବେନି,
ତାକି ତସ୍ତର କରେ ମୋ ଧନେ କି ବରୁରେ ଦେଉଛ ତୁମ୍ଭେ ତ ପୁରୀନୀ
ହେ ପ୍ରାଣେଶ୍ଵର ! ୨୨

ମୋର କି କାର୍ଯ୍ୟ ଧନେ ରାଜସମ୍ପଦ ମାନେ ଜୀବନେ ମୋର କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ
କାହ୍ନୁ ମୋର ସକଳ ଧନ ମାନ ସମ୍ବଳ ଜୀବନ ମିଶି ବନ୍ଧୁ ଭାବ
ହେ ପ୍ରାଣେଶ୍ଵର !

ଯେତେ କାଳ ଏ ରବେ ଥିବି, କେମନ୍ତେ ତାହାକୁ ତେଜିବି,
ତାର ଚନ୍ଦ୍ରବଦନ ସଦା କରି ଦର୍ଶନ ଜୀବନ ସାର୍ଥକ କରିବି
ହେ ପ୍ରାଣେଶ୍ଵର ! ୨୩

କୋଟି-କନ୍ଦର୍ପଜଣା ରୂପେ ଅଟେ ମୋ କହ୍ନା ତାହାକୁ ଭୂଷଣ ବସନେ
ନିଜ କରି ଭୂଷିତ ବାନ୍ଧିବି ତାର ମାଥା ଚିନ୍ତିବି ଲଲିତ ଚନ୍ଦନେ
ହେ ପ୍ରାଣେଶ୍ଵର !

କାହ୍ନୁ ମୋ ସ୍ଵପ୍ନର ବ୍ୟାପାର,   କାହ୍ନୁ ମୋ ଜୀବନ ଅଧାର,
ତାହାକୁ ଘେନି କୋଳେ ତାହାକୁ ଦେଖି ତୋଳେ କାଟିବ ଜୀବନ ମୋହର
ହେ ପ୍ରାଣେଶ୍ଵର ! ୨୫

କଂସରେ ମିଶ୍ରପଣ କରି ଗୋପରେ ଶୁଣ ହୋଇଣ ସୁଖେ ଗୁହେ ରହ
ନ ଲେଉଟେ ମୁଁ ସମ୍ପଦ ନ ଲେଉଟେ ଶକ୍ତିପଦ ନ ଲେଉଟେ ଧବଳିତ ଗୁହ
ହେ ପ୍ରାଣେଶ୍ଵର !

ମୋର କାହ୍ନୁକୁ ଘେନି କୋଳେ,   ଭ୍ରମିଣ ଅବନୀ ମଣ୍ଡଳେ,
ମୋ ଶ୍ରେୟ ଧ୍ଵାନାବାସ ମୋ ଶ୍ରେୟ ଛଳବାସ ମୋ ଶ୍ରେୟ ଭିକ୍ଷା ଅରଣ୍ୟାମୀ
ହେ ପ୍ରାଣେଶ୍ଵର ! ୨୫

ଅଜି ହେ ଗୋପସ୍ଵୟ ଦିଅ ଗୁହଁ ବିଦାୟ ସଦୟ ହୋଇ ଅଧିନୀତି,
ନ ନେବି ଘରୁ କିଛି ସତ୍ୟ କରି କହୁଛି କେବଳ ମୋ ବଂଶୀପାଣିକି
ହେ ପ୍ରାଣେଶ୍ଵର !

ପଛରେ ମୋ ବେନି ନନ୍ଦନ,   ଭିକ୍ଷାଲେ ପୋଷିବେ ଜୀବନ,
ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରିୟ କଂସର ଅଜି ଗମନ କରି ଅନ୍ତର ସଙ୍ଗରେ ବହନ
ହେ ପ୍ରାଣେଶ୍ଵର ! ୨୬

ମଉନେ ନନ୍ଦ ରହୁ ଯଶୋଦା ମୁଖ ଗୁହଁ ନୀରବେ ଅଶ୍ରୁବାର ତାଳେ
ମାତା ବିଳାପଧ୍ଵନି ରଥାଙ୍ଗପାଣି ଶୁଣି ସେଠାରେ ପ୍ରବେଶେ କଳାଗଳ
ହେ ବୁଧଜନ !

କଷିଲେ ଜନନୀର କୋଳେ,   ନିଜ ନୟନ ନେତ୍ରଜଳେ,
ଭସାଇ 'କଞ୍ଜେଷଣ' କହୁଲେ "କି କାରଣ ଦିନନ କରୁଛ ଅକୁଳେ
ଗୋ ସ୍ଵେଦମୟି ! ୨୭

କରି ଶ୍ୟାମେ ଦର୍ଶନ ଶୁଣି ଶ୍ୟାମ ବଚନ, ଦ୍ଵିଗୁଣ ଯଶୋଦା ଶୋକିନୀ
ଗଣ୍ଡେ ଦେଇ ରୁଦ୍ଧନ ପୋଛି ଶ୍ୟାମ ନୟନ ଦେଇଣ ଚିତୁକରେ ପାଣି
ସେ ସ୍ଵେଦଭରେ ,

କହୁଛ କାନ୍ଦନା କହୁବି,
 “ଆରେ ମୋ ପ୍ରାଣଧନ କିପି କରୁ ଚନ୍ଦନ ନୟନ ଲେଖିବେ ବସାବ
 ରେ ଦୁଃଖୀଧନ !” ୨୮

ଶୁଣି ମାତା ବଚନ କାନ୍ଦ ଲଜ୍ଜିତସୁନ “କହନ୍ତୁ ମାତ ! ଛାଦ କିପି,
 କହ କିପି ଜନକ ରସି କରନ୍ତି ଶୋକ କି ଦୁଃଖ କହ ବର ବ୍ରା
 ଗୋ ସ୍ନେହମୟ !

ଦେଖି ତୁମ୍ଭର ନେତ୍ରେ ନୀର, ହେଉଛି ମୋ ମନ ଅସ୍ଥିର,
 ଅଧୀର ହୃଦ ମନ ଦେଖି ତୁମ୍ଭ ଚନ୍ଦନ ଶୁଣିଣ ବଳାପ ତୁମ୍ଭର
 ଗୋ ସ୍ନେହମୟ ! ୨୯

ଶୁଣି ନନ୍ଦନ ବାଣୀ କାନ୍ଦ ବରଜଗଣୀ କହୁଲେ ଗଦଗଦ ସ୍ଵରେ,
 “ଦୟା ଲବଣୀ ସର ଅସି ଭୋଜନ କର ସଦୃଶ ବସି ମୋ କୋଳରେ
 ରେ ଘନଶ୍ୟାମ !

ସମକୁ ଡାକି ଅଣ ଯାଇ, ଭୋଜନ କର ବେନି ଭାଇ,
 ବନରେ ଚୁମି ଚୁମି ହୋଇଛ ଅତି ଶ୍ରମୀ ସବଳ ହୁଅ ସର ଖାଇ
 ରେ ନୀଳମଣି ! ୩୦

ବହୁଛି ବହୁ ସ୍ଵାଳ ଛୁଡ଼ିଛି ବନମାଳ ସ୍ଵକଳ ଧୁଳିରେ ଶରୀର,
 ମୟୂରପୁଚ୍ଛ ଚୁଲ ହୋଇଅଛି ଶିଥିଳ କି ଖେଳ ଖେଳିଲ ବନର
 ରେ ନକନ୍ଦନ !

ମୋ ବଳରାମ ଅଛୁ ବାହୁଁ, ତାହାକୁ ଘେନି ଆସ ଯାଇ,
 ବେନିକି କୋଳ କର ଯିବି ଘରୁ କାହାର ଭୋକନି ସାର ବେନି ଭାଇ
 ରେ କଳାଶିଶି !” ୩୧

ଭାଷି ଏମନ୍ତ ବାଣୀ ବାଦଲ ଭାବେ ବାଣୀ ବାଦଲ ନନ୍ଦ ଶୋକାକୁଳେ
 ସେଇଟି ଦିହିଁ ମିଳି ଉଠେ କାନ୍ଦଲେ ହଳୀ ବାଦଲେ ବହୁ ମାତା କୋଳେ
 ହେ ବୁଧକନ !

ନନ୍ଦର ପେଟେ ଦାସ ଦାସୀ   କାଦଲେ ଉଠେ ଡାକି ଅସି,
କାଳି ନେହୁଁ ଲେଉଟ ଅସିଣ କଲେ ଶୋକ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରତିବେଶୀ,
ହେ ବୁଧଜନ ! ୩୨

ହୃଦୟ କୋଳାହଳ   କଳ ପୁର ସରୋଳ   ଅନୁର ଗଞ୍ଜ ଗମନେ
ଅନୁପରେ ପ୍ରବେଶି   ଦୟାଲୁକ ପ୍ରକାଶି   ଶୁଷ୍କ ଶନୟ କଟନେ
ହେ ବୁଧଜନ !

“ନ କର ଚିନ୍ତା ଯଶୋମତ !   ବୃଥାରେ କୁପାଁ କର ଭାତ,
କାଷେ ଦର୍ଶନ କର ସୁଖେ ଅସିବେ ଫେରି ବାସାର ଲଭଣା ସୁଖାତ
ଗୋ ବ୍ରଜେଶ୍ଵର ! ୩୩

ମଥୁରା ପୁରେ ଅସି   ରୁଣୁ ହିସୁର ବାସୀ   ପ୍ରକାଶି ନିଜ ରାଜବନ୍ଧୁ
କହ ତୁମ୍ଭେ କିପାଇଁ ହୋଇବ ରାଜଦ୍ରୋହୀ   ବାସରେ କର ଅପାରତ
ଗୋ ବ୍ରଜେଶ୍ଵର !

ଦେଖିଲେ କାହୁଁ କୁ ତୁମ୍ଭର   ସ୍ଵର୍ଗ ଲଭିବ ନୁପକର,
ଦେବ ସେ ଉଚ୍ଚପଦ   ସହ ରାଜ ପ୍ରସାଦ ସମ୍ପଦ   ବଢିବ ତୁମ୍ଭର ଗୋ,
ନନ୍ଦରାଣୀ ! ୩୪

ଫେରାଇ ଦେଲେ ରଥ   ହେବ କାଷ କୁପିତ   ନିଶ୍ଚିତ ଘଟିବ ପ୍ରମାଦ
ଗୋପ ଗୋପୀନୀ ଯେତେ ମରବେ କାଷ ହସ୍ତେ   ଦୂରରେ ଯିବ ନନ୍ଦ ପଦ
ଗୋ ବ୍ରଜେଶ୍ଵର !

ନ ଥିବ ଅନ୍ଧ ଗୋପପୁର   ରହିବେ କାହୁଁ କାଶଗାର,
ଅଥବା ଶତ୍ରୁ ଦେଶ ଦାରୁଣ-ନୁପମଣି ହାଣିବେ ନନ୍ଦକାହୁଁ-ଶିର ଗୋ,
ବ୍ରଜେଶ୍ଵର ! ୩୫

କିପାଁ ଯଶୋଦା ନନ୍ଦ   ଭଲ ବଥାକୁ ମନ୍ଦ   କରୁଛ ଅବିଚେକ ପଣେ
ଲଙ୍ଘିଲେ ରାଜାଦେଶ   ଘଟିବ ସର୍ବନାଶ   ଶୁଦ୍ଧି ଶୁଦ୍ଧି ଶୁଦ୍ଧି
ଗୋ ବ୍ରଜେଶ୍ଵର !

ରଥ ପେଷିଛି ନରପତି, ଏଥୁଁ ବଳି କା ଅଛି ଖ୍ୟାତି,
ଏମନ୍ତ ଗଉରବ ନ ଲଜଇ ବାସବ ଚିତ୍ତ ପାର ସ୍ୱର୍ଗଭୂତି
ଗୋ ବ୍ରଜେଶ୍ୱରୀ ! ୩୬

ସୁଖେ ବସାଇ ରଥେ ଘେନି ମୁଁ ଯିବି ପଥେ ଅଚ୍ୟୁତେ ପରମ ପତିନେ,
କଂସାସୁରେ ଭେଟାଇ ଧନୁସ୍ତବ ଦେଖାଇ ପଠାଇଦେବ ଗୁରୁଦନେ
ଗୋ ବ୍ରଜେଶ୍ୱରୀ !

ଭାବନା ଦିଅ ଦୂର କରି, ଦେଖନ୍ତୁ ଖ୍ୟାମ ମଧୁପୁରୀ,
ନ ପେଷିଣ ବଦେଶେ ରଖିଲେ ସଦା ପାଶେ ହେବେ ସେ ଅଧମ ସଂସାରୀ
ଗୋ ବ୍ରଜେଶ୍ୱରୀ !” ୩୭

“କଂସାସୁର ଡଗର ଅଟ ତୁମ୍ଭେ ଅଚ୍ଛୁର, ମୋହର ତେଣୁ ଅଶ୍ୱାସ”
କହୁଁ ବ୍ରଜମହିଷୀ କେତେକ ପ୍ରତିବେଶୀ ଭାଷିଲେ ଦେଇଣ ଅଶ୍ୱାସ,
ହେ ବୃଧଜନ !

“କଂସ ଡଗର ଭଦ୍ର ଅତି ନ କର ରାକ୍ଷି । ମନେ ଭାତ,
ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦେ ଅନାଦିନେ ପଠାଅ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଶ୍ରୀରାମେ ଶୁଭକାଳ ଚନ୍ଦ୍ର
ଗୋ ବ୍ରଜେଶ୍ୱରୀ !” ୩୮

ଗୋପକୁଳ ନାୟକ ସମ୍ଭାଳି ଗୁରୁଶୋକ ଗଣିକ ଡକାଇ ବରଷେ,
କହିଲା, “ମଧୁଧାମ ଯିବେ ମୋ ଖ୍ୟାମ ସ୍ୱାମ ଉତ୍ତମ ଲଗ୍ନର ପ୍ରବେଶେ,
ହେ ସୁଗଣିକ !”

ନନ୍ଦ ବଚନେ ଧୀରମତି କହିଲା ଗଣି, “ଶୁଭ ଅତି,
ଅଟେ କାଲି ପ୍ରଭାତ ଶୋଭନ ଯୋଗଯତି ଉଚ୍ଛଳିଗ୍ନେ ଭୁରୁପତି
ହେ ବ୍ରଜପତି !” ୩୯

ଗୋପୀନେତ୍ର-ଗୁଡ଼ିକ — ନବୀନ-ବଳାହର ଜନକ ଅନୁମତି ପାଇ
ମଣିଲେ ସେହିକ୍ଷଣି ପାଦେ ବ୍ରଜ ସରଣି ମେଲଣି ବ୍ରଜୁଁ ନେବାପାଇଁ
ହେ ବୃଧଜନ !

ଗଢରେ ମୁଗରାଜଠାଣି   ଜଣି ଗମିଲେ ଚନ୍ଦ୍ରପାଣି,
ପୁରୁ ପୁରେ ଗମନ କଲେ ମାଳୀ ଯେସନ ଚପୁନ   ବରର ନଳିନୀ,

ହେ ବୁଧଜନ ! ୪୦

ଘୋର ବଳାପଧୁନି   ହେଲୁ କମଣଃ ତୁନା ରଜନୀ   ଅଗମନେ ଯଥା
କମେ ହୁଏ ନିରୋଳ   ଶଗକୁଳ ସକଳ ଅଚଳ   ତଳେ ତରୁ ଲତା

ହେ ବୁଧଜନ !

ସକଳେ ଶୋକାକୁଳ ମନ   ଗମିଲେ ଯେ ଯାହା ସଦନ,
ଭିଲିଦ୍ରେ ନେଲେ ନିଶି ଚନ୍ଦ୍ରା ସାଗରେ ଭାସି ସକଳ ଗୋପପୁର ଜନ

ହେ ବୁଧଜନ ! ୪୧

ଅସିଲ ନିଶା ଚର   ଯେସନେ ନିଶାଚରା   ଗ୍ରାସିଲ ବ୍ରଜକୁ ସଦୃଶ,
କରଣ ଅଶ୍ରୁ ତାଳି   କାନ୍ଦିଲେ ତାରାବଳୀ   ମିଳିଣ ଶଶୀଙ୍କ ସଙ୍ଗର

ହେ ବୁଧଜନ !

ପଦ ଏକୋନକେୟାଳିଶ   ଦୃଢ଼ପୁ ଛନ୍ଦ ହେଲ ଶେଷ,
ଚିନ୍ତାମଣି ଚରଣ   ବର ସଦା ସ୍ମରଣ ହରଣ   ହୋଇବ କଳସ

ହେ ବୁଧଜନ ! ୪୨

ଚତୁର୍ଥ ଛାନ୍ଦ

ରାଗ—ଚିନ୍ତାଦେଶାଷ୍ଟ *

କୃଷ୍ଣଙ୍କର ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ

ରାଧା ମନ୍ଦିରେ ପ୍ରବେଶି ହର ,   ରାଧା କରପଦ କରେ ଧର,
କହନ୍ତି, “କଂସର   ଅସିଛି ତନର   ମୋତେ ନେବାପାଇଁ ମଧୁସୂଦନ
ଗୋ କ୍ରମୋର ! ୧

ଅତି ପ୍ରତାପୀ ମଧ୍ୟସ୍ୱରାଶୀ,   ଧନୁ ଉତ୍ସବ କରି ରଥାଶୀ,
ଦାନବ ମାନବ   ଯଶ ନାଗ ଦେବ   ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଲବିଛି ଅହ୍ୱାନ
ଗୋ କିଶୋର ! ୨

ଅଟେ ଅଳଙ୍କାର ନୃପ ଅଦେଶ ,   ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟେ କରି ଅହୁଁ ବାସ,
ମୋ ଯିବା ସକାଶେ ଶରଧା ବିଶେଷେ   ମନେ କରିଅଛି ରାଜା କଂସ
ଗୋ କିଶୋର ! ୩

ନନ୍ଦ ହେଲେଣି ତ ବୃଦ୍ଧ ଅତି ,   ରାଜକାର୍ଯ୍ୟକୁ ନାହିଁ ଶକତି ,
ହୋଇ ରାଜାଧୀନ   ନ କଲେ ସାଧନ   ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ଘଟିବ ଦୁର୍ଗତି
ଗୋ କିଶୋର ! ୪

ତୁମ୍ଭ ପ୍ରୀତି ଜୀବନେ ମୁଁ ମୀନ,   ତୁମ୍ଭ ପ୍ରୀତି ମୋ ପରମଧନ,
ତୁମ୍ଭ ପ୍ରୀତି ଭଲ   ନ ଲକ୍ଷେଁ ମୁଁ ଅନ   ତୁମ୍ଭ ପ୍ରୀତି ମୋ ପରମସ୍ଥାନ
ଗୋ କିଶୋର ! ୫

ରାଜା ବଳକୁ ନାହିଁ ତ ବଳ ,   ଯଦି ନ ଯିବ କଂସ ତୁମ୍ଭାଳ
ନେଧ ବହୁ ମନେ   ଗୋପପୁର ଜନେ   ଦେବ ଅପାର ଦଣ୍ଡ କରାଳ
ଗୋ କିଶୋର ! ୬

ନାହିଁ ଇଚ୍ଛା ତେଜ ବୃନ୍ଦାବନ,   ତେଜ ତୁମ୍ଭ ଶଶାଙ୍କବଦନ,
ତେଜ ସ୍ନେହାକର   ଜନନୀ ପିଅର   କରବାକୁ ମଥୁରା ଗମନ
ଗୋ କିଶୋର ! ୭

ବଧୂ ଇଚ୍ଛାରେ ଚଳେ ସ୍ୱସାର,   କିଏ ବଧୂଠାରୁ ବଳିୟାର ?
ରକ୍ତବଦ୍ଧ ପରି   କରି ମଧ୍ୟପୁରୀ   ମୋତେ ନେଉଛି କଂସତରାର
ଗୋ କିଶୋର ! ୮

ରାଧା ଚକ୍ରକେ କରିକମଳ   ପୁଣି ନିବେଶି ଯଶୋଦାବାଳ,
କହନ୍ତି, “ମେଲଣି ସୁଧାଂଶୁବଦନ !   ଦିଅ ବଳମ୍ଭ ହେଉଛି କାଳ
ଗୋ କିଶୋର ! ୯

ରଥ ସଜାଡ଼ି କାଷ୍ଠ ଡଗର ,   ଫେର ଯିବାକୁ ହୁଏ ଚପର,
ଜଳ୍ପନ ଗଳ୍ପନ କରେ ଯଶ ଯଶ ଦେଶ ଯିବାକୁ ମୋତେ ସଦୃଶ
ଗୋ କିଶୋର ! ୧୦

ମାତା ଅର୍ଦ୍ଧନା କରନ୍ତି ଶିବ ,   ଦୃଢ଼େ ମନାସିଣ ମୋର ଶିବ,
ନାଶିବେ ଦୁର୍ଗତି ମୋର ଦୁର୍ଗାପତି ସଙ୍ଗେ ଯିବେ ଭ୍ରାତା ବଳଦେବ
ଗୋ କିଶୋର !” ୧୧

କାଷ୍ଠପୁରୁଲିକା ପର ହୋଇ ,   ମୁଗ୍ଧା ଶ୍ୟାମଗତପ୍ରାଣା ରାଜି,
ହସ୍ତର ବଚନ କରଣ ଶ୍ରବଣ ଯଶେ ରହୁଛ କିଛି ନ କହି
ହେ ସୁଜନ ! ୧୨

ହେଲ ଶ୍ରବଣୁନ୍ୟ ରାଧା ମନ,   ମୁଖେ ସୁରୁଲ ନାହିଁ ବଚନ,
ଶ୍ୟାମର କମଳ-ବଦନ ଅବଳ ହେଲ ଗଞ୍ଜଳ ମୀନନୟନ
ପେ ରାଧାର ! ୧୩

ଯଶେ ମଉନେ ରହି କିଶୋରୀ   ଧୀରେ କହୁଲେ କୋମଳ କରି,
“ସ୍ନେହ-ଗୋମୁଖରୁ* ଝରିଲ କି ଚାହିଁ ମୁଦୁ ଶୀତଳ ଜାହ୍ନବାବାର
ହେ ସୁଜନ ! ୧୪

ଏଡ଼େ କଠୋର ଛଳବଚନ   ନୋହେ ଭଗତ ଜୀବନଧନ,
ହୁଏ କି ମଞ୍ଜିକା ସୁଖେ ଭଲଲିକା ଗପବାର କରିଲେ ସେବନ
ହେ ମୋହନ !” ୧୫

ପୁଣି କହେ ହସି ମଦହାସ ,   ଯଥା ଦ୍ଵିତୀୟାଶଶୀ ପ୍ରକାଶ,
ବପଟଅଗୁର ଚରକାଳ ପାର ତାର କଥା କେ କରେ ବଶାସ
ହେ ମୋହନ ! ୧୬

ଦିନେ ହେଲ ଯମୁନାରେ ଦାସ ,   ଦିନେ ହେଲ ବଳାଭୂତ ବେଶ,
ଦିନେ ଭଗବତୁଣୀ ଦିନେ ପେ ମାଲୁଣୀ ତୁମ୍ଭ କଥାରେ ନାହିଁ ବଶାସ
ହେ ମୋହନ ! ୧୭

ହେଲ କକୁଆ ଅପୂର୍ବ ଜୀବ,   ଗୋପେ ବ୍ରମିଲ କର ଅବର ।
ନାମ ମାୟାଧର   ଅଟଇ ଯାହାର   କେ ତା କଥା ପ୍ରତ୍ୟୟ କରବ
ହେ ମୋହନ ! ୧୮

ରାଣି କର କହ ବଂଶୀଧର ,   ଯଦି ସତ୍ୟ ଯିବ ମଧୁପୁର,
ଅଟେ ରଞ୍ଜିତେବ   ବଂଶୀ ପରା ତବ   ବଂଶୀ କୁରଣ ଶପଥ କର
ହେ ମୋହନ !” ୧୯

ଯଥା ପ୍ରଦୋଷେ ନୀଳକମଳ,   ମ୍ଳାନବଦନେ ଯଶୋଦାବାଳ
କହଲେ, “କୈତବ ନ କରେ ରାଜାବ-ନେତ୍ରୀ ! ବଳୟ ହେଉଛି କାଳ
ଗୋ କିଶୋର !” ୨୦

ଶ୍ୟାମ ବଚନ ଶ୍ରୀମତୀ ଶୁଣି,   ହାତ* ପଡ଼ି ଲେଟିଲେ ଧରଣୀ
ରମ୍ଭା ବାଦ୍ୟାହତ   ଯଥା ଭୂପତିତ   କୋଳେ ଧରଲେ ମୁରଲୀପାଣି
ହେ ସୁଜନ ! ୨୧

ନୀଳଜଳଦପଟଲେ ଯଥା   ଶୋଭେ ଅଚଳା ଚପଳାଲତା,
କଷ୍ଟିପାଷାଣେ ବା ହେମରେଖା ଅଛା   ତଥା ଶୋଭିଲେ କୁମୁଦଯୁତା
ହେ ସୁଜନ ! ୨୨

ଦେଖି ଦୁଃଖ ହେଲ ସମାକୁଳ,   ପାଶେ ପ୍ରବେଶି ଅତି ଚଞ୍ଚଳ
ବାସର ଅଞ୍ଚଳ   କରଣ ସଚଳ   ମୁଖେ ସିନ୍ଧୁଲ ଶୀତଳନଳ
ହେ ସୁଜନ ! ୨୩

ଧୀରେ ଶୋକକଳସିତସ୍ପରେ   ପ୍ଳାବ ନୟନ ନୟନ-ନାରେ,
“ଶ୍ରୀମତ” “ଶ୍ରୀମତ” ଡାକି ଡାକି ଦୁଃଖ   କର-ପତର ତାଡ଼ିଲ ଶିରେ
ହେ ସୁଜନ ! ୨୪

ଶୋକାକୁଳ ହୋଇ ବଂଶୀଧର   ଅଶ୍ରୁ ସିନ୍ଧୁଲେ ରାଧା ମୁଖର,
ଯଥା ନବଘନ   କରଇ ମୋଚନ   ସନ୍ତପତ ଶତଦଳେ ନୀର
ହେ ସୁଜନ ! ୨୫

ରାଧା ଶୁଦ୍ର ପାଶେ ବେଶୁପାଣି,
 ଡାକିଲେ “କିଶୋର” “ରାଧାରସେଶ୍ୱର” ପଡ଼ିଲେ କି ମନ୍ଦ ସଞ୍ଜୀବନୀ
 ହେ ସୁଜନ ! ୨୬

ପାଇଁ ଧରିଦ ବ୍ରଜସୁନ୍ଦରୀ,
 କିବା ଅରବିନ୍ଦ ଫେଡ଼ି ନିଜ ମୁଦ ନେତ୍ର ମୋଦକୁ ଦେଲ ସମ୍ଭାର
 ହେ ସୁଜନ ! ୨୭

ଦେଖି ନିଜକୁ କେଶବ କୋଳେ,
 ହୋଇ ଲଜ୍ଜାବଶ ଉଭୟରେ ବାସ ରାଧା ସମ୍ଭାଳି ବସିଲ ଡଳେ
 ହେ ସୁଜନ ! ୨୮

ଶ୍ୟାମ ମଥୁରା ଗମନ କଥା,
 ପ୍ରାଣେ ଜଳଧର ଘୋଷର ଅମ୍ବର ହେଉଁ ଅମାରଜନୀ ଗଗନା
 ହେ ସୁଜନ ! ୨୯

କ୍ରୀଡ଼ାରକ୍ରମ ରାଧା ବଦନ,
 ଯଥା ନିଦାଘର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶଶଧର ଶୋକେ ହେଲ ଅଧର କମ୍ପନ
 ହେ ସୁଜନ ! ୩୦

ନୀର ନେହୁଁ ବହୁ ଝରଝର,
 ଭୁବ କଣ୍ଠଦେଶ ନ ହୁଏ ପ୍ରକାଶ ମୁଖ ପିତବଚନାର ଗିର
 ହେ ସୁଜନ ! ୩୧

ପିବକଣ୍ଠ ହୋଇଲ କର୍କଶ,
 ଅତି ପ୍ରୟାସରେ ଶକ୍ତବଚନରେ ଗଦଗଦେ ଶୁଣିଲ ବାଳୀଶ
 ହେ ସୁଜନ ! ୩୨

“ଗୋପ-ପଙ୍କଜବନ-ମିହିର !
 ମଥୁରାଭୁବନ କରବ ଗମନ ଦୟା ତଳେ କି ନାହିଁ ଗଞ୍ଜର
 ହେ ମୋହନ ! ୩୩

ନଦ ଗୋପପୁର ଅଧିପତି,
କି ଚକେକପଣେ ନ ଯାଇ ଅପଣେ ମଧ୍ୟପୁରେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପେଷନ୍ତି
ହେ ମୋହନ ! ୩୪

ସରୋଜିନୀର ଅଶ୍ରୁ ବନ,
ବହୁପାଏ ପାଣି ଜମ୍ବୁଲଗାୟିନୀ ନଳିନୀର କି ରହେ ଜୀବନ
ହେ ମୋହନ ! ୩୫

ନୋହେ ଅଧିନୀ ଶ୍ରୀପଦେ ଦୋଷୀ, ଅଧିନୀ କି କରେ ନିବେଶି,
ହୋଇଅଛି ଅଜ ମଥରାକୁ ସଜ ହୁରାକାକୁ ଦିବସ ନିଶି
ହେ ମୋହନ ! ୩୬

ନାରାୟଣବ-ସୁଲଭ ଦୋଷ,
ଥୁଲ ଦମ୍ଭ ମନେ କ୍ଷମାଶୀଳଗୁଣେ ଅନୁମତ ଭବେ ପୀତବାସ
ହେ ମୋହନ ! ୩୭

ଦିନେ ଦିନେ ନିଜ ମୁଖପଣେ, କଷ୍ଟ ଦେଇଛୁ ମଞ୍ଜିଣୀ ମାନେ
ନ କରବି ମାନ ଥିବାପାଏ ପ୍ରାଣ ମୋତେ ନ ଫିଙ୍ଗ ଦୁଃଖ-ଦହନେ
ହେ ମୋହନ ! ୩୮

ମୋର ଦୋଷମାନ ମନେ ଧରି, ଯଦି ଯାଉଛ କଂସନଗରୀ,
ଧରୁଛି ନରଣି କର କ୍ଷମାଦାନ ହୃଦେ ଅଛି କ୍ଷମାସିଦ୍ଧି ଭରି
ହେ ମୋହନ ! ୩୯

ଏକା ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ କର ସମ୍ବଳ, ବ୍ରଜେ ସହୁଲି ନିନ୍ଦା ବସୁଳ,
ନନ୍ଦରେ ଗଞ୍ଜିନା ଜଗତକଞ୍ଚିନା ସହୁ ପାଇଲି କି ପ୍ରତିଫଳ
ହେ ମୋହନ ! ୪୦

ପଦା ପାଦଥୁଲି ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ, ମନେ ବାଧିଥୁଲି ମୁଁ ଦମ୍ଭକୁ,
ମୋତେ କଂଶୀଧର ନ କରବେ ଦୂର ବୃଥା ପାତଲି ପାଦ-ଅମ୍ଭକୁ
ହେ ମୋହନ ! ୪୧

ଏହା ନ ଥିଲ ସ୍ବପନେ ମନେ ,   ଶ୍ୟାମ ଶିଳ୍ପେଦ ସଦୃଶ ଦିନେ,
ଗୁପ୍ତ ବ୍ୟବସାୟ   କାହାର ଅସ୍ପଷ୍ଟ   ସବୁ ଘଟଇ ବ୍ୟବଧାନେ
ହେ ମୋହନ ! ୪୨

ପ୍ରୀତି-ଲଭିତା କରି ସେପଣ ,   କଲ ପ୍ରେମ ସଲ୍ଲଳ ସେବନ,
ନବ-ଲିଖନୟ   ମୁକୁଳନିବୟ   ହେଉଁ ତାହାକୁ କଲ ଛେଦନ
ହେ ମୋହନ ! ୪୩

ଗୁହେ କୁଟିଳା ନଶୟ ମଦ ,   ତୁମ୍ଭ ଲାଗି ତା ସଙ୍ଗେ ମୋ ଦୁଃଖ,
ତୁମ୍ଭ ଲାଗି ସିନା   ସହେ ମୁଁ ଗଞ୍ଜନା   ଦୁଃଖ ପାଶୋରୁ ହୁଏ ଅନନ୍ଦ
ହେ ମୋହନ ! ୪୪

ସୁଧାତଖା ଶୁଦ୍ଧପଦ ପରି ,   ମୋତେ କରେ ବଧୁ ଦୁଃଖଗୁଣ,
ଅମୃତ ଶ୍ରେଣୀ କାଳରେ ଛେଦନ   କରେ ଶିର କି ମନେ ବରୁଣ
ହେ ମୋହନ ! ୪୫

ଯଦି ଛାଡ଼ଣା ଯିବ ମଥୁରା ,   ହେବ ସଦନ ଶୁଷ୍କଣ କାଗ୍ର,
ହେବ ବୃନ୍ଦାବନ   ମରୁତ ସମାନ   ହେବ ଯମୁନା ଗରଳ-ନାଗ
ହେ ମୋହନ ! ୪୬

କିଏ ସମୁଦା ତଟିନୀ କୁଳେ ,   ଛନ୍ଦେ ଭାଷା ହୋଇ ଯୋଗମୁଳେ,
“କଣୋର” “କଣୋର” “ଗୁଆ” “ଗୁଆ” କର ବଂଶୀ ବଜାଇବ ଗୁଣିକାଳେ
ହେ ମୋହନ ! ୪୭

କିଏ ବାଳା ଭାଷାରୁଣୀ ବେଶେ ,   ହୋଇ ବାଣୀପାଣି ଗୋପଦେଶେ,
ଜଣି ବାଣୀପାଣି   କର ବାଣୀଧୁନି   ଗାର ନାଗବ ଗୋପୀଙ୍କ ପାଶେ
ହେ ମୋହନ ! ୪୮

କିଏ କପଟେ ହୋଇ ଧୀବର ,   ହେବ ଯମୁନାରେ କଣ୍ଠଧାର,
କର ନାନାରଙ୍ଗ   ଯମୁନାତରଙ୍ଗ   ଗୋପୀନିକରେ କରବ ପାଇ
ହେ ମୋହନ ! ୪୯

କିଏ କନ୍ଦଟେ ହେବ ସିଙ୍ଗାଣୀ,   ଲକ୍ଷ୍ମୀରସେ ଅତି ପଦ୍ମ ବର,
ଧର ମୋ ଚରଣ   କରବ ରଞ୍ଜନ   ନାନାବନ୍ଧେ ବାନ୍ଧିବ କବରୀ
ହେ ମୋହନ ! ୪୦

ଲ୍ଲରି ସମୁଦାତଟିନୀ ତଟେ ,   କିଏ ଜଗିଣ ବସିବ ବାଟେ,
ଭାଞ୍ଜିଣ କଲସ   ହେବ ହସ ହସ   ଦେଲେ କର୍କଶ ଗାଳି ନିରାଟେ
ହେ ମୋହନ ! ୪୧

ବାହା ଶ୍ରୀମୁଖ ଦର୍ଶନ ଅଶେ,   ଲଜ୍ଜା ଭୟ ନ ରଖି ମାନସେ,
ନ ମାନିଣ ମନା   ଯିବ ମୁଁ ସମୁଦା   ଲ୍ଲରି ଭ୍ରମିବ ଜାନନଦେଶେ
ହେ ମୋହନ ! ୪୨

କାହାଠାରେ ମୁଁ କରବ ମାନ ,   କିଏ ମୋଠାରେ ହୋଇଣ ଦାନ,
ତେଜଣା ଭଲତ   କରଣ ବନତ   ମୋର ମାନ କରବ ରଞ୍ଜନ
ହେ ମୋହନ ! ୪୩

କାହା ବାମପାଶେ ଭାବ ହୋଇ ,   ବେଣୁ ବଜାଇ ଶିଖିବ ମୁହିଁ,
କିଏ ଚୁଟୁକର କହିବ, “କିଶୋର ତୁମ୍ଭେ ଅଜଠ୍ ଶ୍ୟାମ ମୁଁ ରାଜ”
ହେ ମୋହନ ! ୪୪

ଭାଳି ତୁମ୍ଭକୁ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ,   ଛଡ଼ି ଲଜ୍ଜା ଭୟ କୁଳଧର୍ମ,
କରନ୍ତି ଅର୍ପଣ   ମୋ ମନ ଜୀବନ   ବନିମୟେ ତୁମ୍ଭ ସୁଧାପ୍ରେମ
ହେ ମୋହନ ! ୪୫

ଘେନି ମୋ ମନ ପ୍ରାଣ ସଙ୍ଗରେ ,   ରଖି ପିଣ୍ଡ ମାତ୍ର ଗୋପପୁରେ,
କେମନ୍ତ ମଥୁରା   କରୁଛ ଯାତରା   ପିଣ୍ଡ ଦତ୍ତ ମଧ୍ୟ ତୁମ୍ଭ ବରେ
ହେ ମୋହନ ! ୪୬

ତେଣେ ନିକର କରବ ଗତି,   ଯେଣେ ଯାଉଛ ଘେନି ମୋ ମତି,
ଦେଖିବି କେ ଜନ ରୋଧେ ମୋ ଗମନ   ନାହିଁ କାହାରକି ମୋର ଭାତି
ହେ ମୋହନ ! ୪୭

କର ମୋହର ମନ ହରଣ , ଏବେ ରହୁ ଅଛ ପଳାୟନ,
ମୋତେ ନନ୍ଦବଳା ନ ଭାଲ ଅବଳା, ବନେ ନିଶାରେ କରେ ଭ୍ରମଣ
ହେ ମୋହନ ! ୫୮

ମୋତେ ଫେରାଇ ଦେଇ ମୋ ମନ , ପୁଣେ ମଥୁରା କର ଗମନ,
ରାଜପୁତ ହୋଇ କପାଳ ଗୌରାବ ଘେନି ଯାଉଛ ମୋ ନୀବ ମନ
ହେ ମୋହନ ! ୫୯

ରାଧାବଚନେ ହସି ଶ୍ରୀହର , ଧୀରେ କହନ୍ତି କମଳ କର,
“ସନ୍ତାପ ନ କର ମନେ ଯୋଷାବର ! ସଦାକାଳେ ମୁଁ ଅଟେ ତୁମ୍ଭର
ଗୋ କିଶୋର ! ୬୦

ଛାଡ଼ି ମଞ୍ଜୁଳ ନିକୁଞ୍ଜବନ , ବନସ୍ଥିତ କି କରେ ଭ୍ରମଣ,
ତପ୍ରମରୁଦେଶେ ଅଥବା ଅକାଶେ ରହେ ବାର ତେଜଣ କି ମୀନ
ଗୋ କିଶୋର ! ୬୧

ମଧୁସୂରେ ରହୁ ଦିନ ଗୁର , ବ୍ରଜଧାମକୁ ଅସିବ ଫେର,
ତୁମ୍ଭଠାରେ ମୋର ମନ ସଦା ସ୍ଥିର ଲେହଣଲାକା ଚମ୍ପକ ପର
ଗୋ କିଶୋର ! ୬୨

ଦେଖ କେହି ନୁହେ ନିଜାୟୁତ , ଅଟେ ବଧାନାବଳୀ ଜଗତ,
ବଧାନସ୍ତୋତରେ ଭାସି ଗତ କରେ ଏହି ଚରାଚର ଅବରତ
ଗୋ କିଶୋର !” ୬୩

ରାଧା କମଳନୟନୁ ବାର , ବାସେ ପୋଛୁ ଦେଇ ବଂଶୀଧାରୀ,
ବନସୁରେ ପୁଣି କହୁଲେ ବଚନ “ଦିଅ ଅଜ୍ଞା ଯିବି ମଧୁସୂର
ଗୋ ! କିଶୋର !” ୬୪

ରାଧା କହୁଲେ, “ଅଛୁ ମୋ ରାଣ , ରହୁ ଦିନ ଗୁର ଅବା ବାଣ,
ଅସିବ ସୁନ୍ଦର ! ଫେରି ଗୋପସୁର ବସି ଗଣିବି ଅସିବା ଦିନ
ମୁଁ ନିରତେ ।” ୬୫

ବେନି ଭାବୁଲେ କିଣେ ମଉନେ,   ବାଣୀ ନଇଲ ବେନି ବଦନେ,
ମାତ୍ର ହରହର   ନେହୁଁ ନେହନାର   ହର ମିଶିଲ ବସିବଦନେ
ହେ ସୁଜନ ! ୨୭

ଯଥା ଯଥାଭାବ ବ୍ରଜଜନ ,   ବ୍ରଜସୁରୀହେଁ କରେ ଭୋଜନ,
ବେନିକ ନୟନ   କଲ ତଥା ପାନ   ବେନି ଅମୃତମୟ ଲପନ
ହେ ସୁଜନ ! ୨୮

ଯଥା ନୃସାଂଜ ଅପେକ୍ଷା କରେ,   ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ-ଦଣ୍ଡକୁ କାତରେ,
କଲକ ଅପେକ୍ଷା   ତଥା ପୀନବକ୍ଷା   ଶ୍ୟାମଗମନଭାତା କୁଳରେ
ହେ ସୁଜନ ! ୨୯

ରାଧା ମୁଖ କର ଧରଣୀକି,   କ୍ଷୀଣସ୍ବରେ କହୁଲେ ବାଣୀକି,
“ନ ନେଉଛ ଶ୍ୟାମ ମୋତେ କଂସଧାମ କାଲି ଯିବି ତହିଁ ଦଧି ବକି
ହେ ମୋହନ !” ୩୦

ଅଳ୍ପ ହସିଣ କହୁଲେ ହର,   “ଅତି ଭୟମ ହେବ କିଶୋର !
ଯେତେ ଦୁଗ୍ଧ ଦଧି ନେବ ରସନୀଧି ! ନେବି ସକଳ ମୁଁ ଚନ୍ଦ୍ର କର
ଗୋ କିଶୋର !” ୩୧

ଦେବ ରାଧାକୁ ସ୍ନେହାଲିଙ୍ଗନ,   ଦେବ ସାଶୁଗଣ୍ଡେ ବମ୍ବୁଦାନ,
ସହ ମନବସ୍ତ୍ର   କଲେ ନିଜ ପୁଷ୍ପ   ରାଧା ଅଡ଼କୁ ବଂଶୀବଦନ
ହେ ସୁଜନ ! ୩୨

ହେଲେ ଶ୍ୟାମ କିଛି ଅଗ୍ରସର ,   ଧୀରେ ରହୁଲ ଗୋପୀନାବର,
ହୁସନ ସମାନ   ସବୁ ହେଲ ଜାନ   ନିଜ ମୁଦି ନ ହେଲ ଗୋବର
ହେ ସୁଜନ ! ୩୩

ପୁଣି ହୋଇ କ୍ଷିପ୍ରଜନ ପର,   ଶ୍ୟାମ ପଛେ ଧାଇଁଲେ କିଶୋରୀ,
ଶ୍ୟାମ ସ୍ବଦେ ପୁଣି   ଉଠିଣ ବଦନ   କାନ୍ଦ କହୁଲେ କୋମଳ କର
ହେ ସୁଜନ ! ୩୪

“ମଧୁପୁରେ କି ଯିବ ନିକର,   କହ ପକାଇ ଶୁଣ ମୋହର,
କୁର୍ବ ମୋର ମାଥ   କର ହେ ଶପଥ   ବଂଶୀ ବୁଝିଣ ଶପଥ କର
ହେ ମୋହନ ।” ୭୫

ସୁଧା ଗଣ୍ଡେ ନିଜ ଗଣ୍ଡ ଯୋଶି,   ହର କହଲେ, “ପଦ୍ମେନ୍ଦୁମୁଖି !
କରୁଛି ଶପଥ   ହୋଇ ବେଶୁହସ୍ତ   ଫେରି ଅସିବ ଉତ୍ସବ ଦେଖି
ଗୋ କିଶୋର ! ୭୬

ପାଲେ ସ୍ବସାର ବଧୂର ଅଜ୍ଞା,   ବୃଥା ସିନା ମାନବ ପ୍ରତିଜ୍ଞା,
ବିଧାତାର ବଳ   ସତତ ସଫଳ   ତୁମ୍ଭେ ଅଟ ତ ପରମ ବିଜ୍ଞା
ଗୋ କିଶୋର !” ୭୭

ଶ୍ୟାମ ବଚନେ ବିରହଭ୍ରାତା,   ସୁଧା ପଡ଼ିଲ ଯେସନେ ଲତା,
ଯେବେ ପ୍ରବଞ୍ଚିତ   ଅତି ବଳବାନ   କରେ ତାକୁ ଶାଖୀବରତ୍ୟୁତା
ହେ ସୁଜନ ! ୭୮

ସଖୀମାନେ ଅତି ଶୋକାକୁଳେ,   ତାକୁ ଟେକିଣି ଧରିଲେ କୋଳେ,
ସଧୀରେ ଚାଳନ   କରଣ ବ୍ୟଜନ   ବାରି ସିଂହଲେ ମୁଖ-କମଳେ
ହେ ସୁଜନ ! ୭୯

ଯଥା ପ୍ରତିମାକୁ ଧରି ଜନେ,   ଯାନ୍ତି ଦେନିଣ ଅର୍ଦ୍ଧନା ସ୍ଥାନେ,
ସଖୀମାନେ ଧୀରେ ତଥା ଶଯ୍ୟାଗାରେ   ନେଲେ ସୁଧାକୁ ଅତି ସତନେ
ହେ ସୁଜନ ! ୮୦

ସୁଧା ପାଶରୁ ଦେନି ମେଲଣି,   ଧୀରେ ଲେଉଟିଲେ ବେଶୁପାଣି,
ବରଜ ଧାମରେ ଚୁମି ଘରେ ଘରେ   ନେଲେ ବିଦାୟ ବିନୟ ଭଣି
ହେ ସୁଜନ ! ୮୧

ଦେଇ କାହାକୁ ସ୍ନେହାଲିଙ୍ଗନ,   କହୁ କାହାକୁ ସୁଧାବଚନ,
କାହାକୁ ଭବିଷ୍ୟ   ଦେଖାଇ ଶୁପିତ   ଫେରି ଚାହିଁ କଲେ ଗମନ
ହେ ସୁଜନ ! ୮୨

ବ୍ରଜେ ଯେତେ ଯୁବତୀ ଯୁବକେ,
 ଶ୍ୟାମ ଗୁଣ ରୂପ ଘେନି କଲେ ଗନ୍ଧ ବସି ଗୃହେ ଦାଣ୍ଡେ ଥୋକେ ଥୋକେ
 ହେ ସୁଜନ ! ୮୩

କେହି କହେ, “ନନ୍ଦ ମନ୍ଦ ଅତି,
 ଶିଳା-ହୃଦୟା ଯଶୋଦା ସତୀ,
 ନୋହୁଲେ କିପାଇଁ ଦିଅନ୍ତେ ପଠାଇ ବାଳସୁତକୁ କଂସର କତି
 ହେ ପୌରେୟ !” ୮୪

କେହି କହେ ‘ଅଛି ଶ୍ୟାମ ମନ,
 କରବାକୁ ମଥୁରା ଗମନ,
 ନୋହୁଲେ କିପାଇଁ ଡରଡର ହୋଇ ମାଗି ବୁଲନ୍ତେ ମେଲଣିଦାନ
 ହେ ପୌରେୟ !” ୮୫

କେହି କହେ “ଅମ୍ଭ ପୀତବାସ,
 ନ କରନ୍ତି କଂସ ରାଜ୍ୟେ ବାସ,
 ବ୍ରଜଅଧିପତି ନନ୍ଦ ତ ଅଟନ୍ତି ଅମ୍ଭ ନୃପତି ନୁହଇ କଂସ
 ହେ ପୌରେୟ !” ୮୬

କେହି କହେ, “ଦେଇ ବହୁଧନ,
 ଗୁଲ ମୋହୁବା ଅକୂର ମନ,
 ଶିଷଧର ପରି ରାଜକର୍ମଗୁଣ ତାକୁ ଗଦ ମନ୍ଥ ସିନା ଧନ
 ହେ ପୌରେୟ !” ୮୭

କେହି କହେ, “ଯମ ତ ଅକୂର,
 ଘେନିଯିବ ଜୀବନ ଗୋପର,
 ତା କର ବରଣ କରଣ ବନ୍ଦନ ଗୁଲ ନିକ୍ଷେପିବା ଯମୁନାର
 ହେ ପୌରେୟ !” ୮୮

କେହି କହେ, “ବଧୂଲେ ଅକୂରେ, ରହୁ ପାରିବ କି ଗୋପପୁରେ,
 ସେ ଦାରୁଣ କଂସ ହୋଇ ଛୋପବଣ ବୁଡାଇବ ବ୍ରଜକୁ ସାଗରେ
 ହେ ପୌରେୟ !” ୮୯

କେହି କହେ, “ରାଜା କଂସାୟର, ଗୋପେ ପେଷିଲ ଯେତେ ଡଗର,
 ସମସ୍ତେ ଶମନ ଭବନେ ଗମନ କଲେ କିପାଁ ନ ଯିବ ଅକୂର
 ହେ ପୌରେୟ !” ୯୦

କେନ୍ଦୁ କହେ, “ଗୁଲ୍ ସର୍ବେ ମିଳି,   କର ଡଗର ସଙ୍ଗରେ କଳି,
ଗାଳି ଦେବା ଅଣ୍ଟେ ପ୍ରହାରବା ଛାଟେ ଦେବା ମନେ ଅଛୁ ସେତେ ଗାଳି
ହେ ପୌରେୟ !” ୧୧

କେନ୍ଦୁ କହେ, “କଂସ ଅଭ୍ୟାଗୁରେ,   କିଏ ରହିବ ଗୋପନଗରେ,
ଶୈଳୀ ଶ୍ୟାମଧନ ଗୁଲ୍ ପଳାୟନ   କର ଲାଗି ରହିବା କାନ୍ତାରେ
ହେ ପୌରେୟ !” ୧୨

କେନ୍ଦୁ କହେ, “ଗୁଲ୍ ଯିବା ଦ୍ରୁତ,   ବଳେ ଭାଞ୍ଜିବା ଅନୁର ରଥ,
ଦେଖିବା ଅନୁର   କେସନ ପ୍ରକାର   ଯିବ ଘେନିଣ ବ୍ରଜେଶସୁତ
ହେ ପୌରେୟ !” ୧୩

କେନ୍ଦୁ କହେ, “ଗୁଲ୍ ସର୍ବଜନ,   ଗୋପଦାଣ୍ଡେ କରବା ଶୟନ,
କଂସାସୁର ଦୁଇ   ନ ପାଇଲେ ପଥ   ରଥ ଚଳାଇ ନେବ କେସନ
ହେ ପୌରେୟ !” ୧୪

କେନ୍ଦୁ କହେ, “ବାଜିଣ ରଥାଙ୍ଗ,   ପାଉଁ ପଛେ ଭାଞ୍ଜି ଉତ୍ତମାଙ୍ଗ,
ନ ଛାଡ଼ିବା ପଥ   ନ ଛାଡ଼ିବା ରଥ   ଛାଡ଼ି ନ ଦେବା ଅମ୍ବ ଶ୍ରାବଙ୍ଗ
ହେ ପୌରେୟ !” ୧୫

କେନ୍ଦୁ କହେ, “କଂସକୁ କି ଭାତ,   ଶ୍ୟାମ ସଙ୍ଗରେ କରବା ଗତ,
ଉତ୍ସବ ଦେଖିବା ବ୍ରଜେ ଲେଉଟିବା   କ୍ଷଣେ ନ ଛାଡ଼ିବା ଶ୍ୟାମ କତ
ହେ ପୌରେୟ !” ୧୬

ଏହିରୂପେ କରନ୍ତି ଚରୁର,   ବ୍ରଜନିବାସୀ ଜନନିକର,
କାହା ନେହାଁ ନୀର ଝରେ ଝର ଝର   କେନ୍ଦୁ ବସେ ମୁଣ୍ଡେ ଦେଇ କର
ହେ ସୁଜନ ! ୧୭

କେନ୍ଦୁ ଜାନୁର ମସ୍ତକ ରଖି,   ଦୁଃଖେ ମୁଖ କର ଅବନୀକି,
ବସେ ଧରାସନେ କେନ୍ଦୁ ବା ଅସନେ   ଭୁଞ୍ଜଇ ମଧ୍ୟେ ଜାନୁରଖି
ହେ ସୁଜନ ! ୧୮

କେନ୍ଦୁ ଗୁହସ୍ତମ୍ବେ ଭର ଦେଇ,   ଉଭା ଚନ୍ଦ୍ରାପତି ପର ହୋଇ,
 ବାମକରେ କେନ୍ଦୁ ବାମଗଣ୍ଡ ଦେଇ ବସେ କେନ୍ଦୁ ଅବା ଧରଣୀୟା
 ହେ ସୁଜନ ! ୯୯

ଗୋପଜନଙ୍କ ନୟନ ଶୁଦ୍ଧି,   ପରହର ନିଜ ନିଜ ବୃତ୍ତି,
 ହେଲେ ମନେ ଲୀନ ବ୍ରଜପୁର ଜନ ଗଲେ ପାଷୋର ଦୈନିକବୃତ୍ତି
 ହେ ସୁଜନ ! ୧୦୦

ଶ୍ୟାମ ଗମନକାଳ କ୍ରମଣ,   ଧୀରେ ଅସି ହେଲ ପରବେଶ,
 ଘୋର ଶୋକବାସି ଉତ୍ଥାଳ ଲହରୀ କ୍ରମେ ପୁରୁଷ ଗୋକୁଳଦେଶ
 ହେ ସୁଜନ ! ୧୦୧

କୃଷ୍ଣଚରଣେ ହୋଇ ହରଷ,   କୃଷ୍ଣଚରଣପଦେ ! ରସ,
 ଭକତି ବଶରେ ଧ୍ୟାନ ମାନସରେ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣିଚରଣ ସାରସ
 ହେ ସୁଜନ ! ୧୦୨

ପଞ୍ଚମ ଛାନ୍ଦ

ରାଗ—କାମୋଦୀ *

କୃଷ୍ଣଙ୍କର ମଥୁରା ଯାତ୍ରା

ବଚନା ହେଲ ନିଶା ଶୁଭ୍ରବରଣୀ ଉଷା ସୁବେଶା ହସିଲ ହରଷେ,
 ଦେଖି ନିଜ ଅତୁଳ ଶୋଭାସୁଖି ବମଳ ବସୁଳ ଦିଗ-ଅଦରଶେ
 ହେ ବୁଧଜନ !

ପ୍ରାଚୀସୁନ୍ଦରୀ ହସି ରଙ୍ଗେ,   ରଞ୍ଜିତ ଉଷାକୁ ସୁରଙ୍ଗେ,
 ଜାଗିଣ ନିଦ୍ରାଳସ ଶୁଷ କଲେ ପ୍ରକାଶ ସୁବାସ-ଶାଖାରେ ବହଙ୍ଗେ
 ହେ ବୁଧଜନ ! ୧

ଦୁଃଖମନେ ଯାମିନୀ ଦବସଠାରୁ ଘେନି ମେଲଣି ଦେଲ କୋଳାକୋଳି
 ଶୁଭ୍ର ନରବହାର ପାଣ୍ଡବ ଶଶଧର ସଙ୍ଗତେ ଘେନି ତାରାବଳୀ
 ହେ ବ୍ରହ୍ମଜନ !

ଧୀରେ ଗମିଲ ଅସ୍ତଗିରି, କୁମୁଦନାକ ଗୁହକର,
 ରହୁଁ ମୁଦ୍ରାଦେ ଦୁଃଖେ ମିଳିଣ ଶିଳୀମୁଖେ ବମୁଖେ ଭାଦଲେ ଝଙ୍କାର
 ହେ ବ୍ରହ୍ମଜନ ! ୨

କଞ୍ଚିଲେ ଧୀରଧୀର ପ୍ରେମେ ବଟପୀନାର ସମୀର ଧୀର ଅଲିଙ୍ଗନେ,
 କୁସୁମ ପରମଳ ସଞ୍ଚିବ ଦାଢ଼ ଶୁଳ ଅକୁଳ କଲ ଅଲିଗଣେ,
 ହେ ବ୍ରହ୍ମଜନେ !

ଟପର ଟପର ଟପର, ଝରଲ ନିଶିର ଶିଶିର,
 ମଧୁଗନ୍ଧେ ଅକୁଳ ଭ୍ରମିଲେ ଅଳିକୁଳ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଫୁଲ୍ଲ ବାନନର,
 ହେ ବ୍ରହ୍ମଜନ ! ୩

ନବୀନ ଦାନନାଥ କଲ ହେମେ ରଞ୍ଜିତ ପର୍ବତ ତରୁ ବୃହ ଶିର,
 ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବେ ନୟନ ରଖି ନଳିନୀ ହାସ୍ୟମୁଖୀ ନିରେଖି ଗଗନେ ମିହିର,
 ହେ ବ୍ରହ୍ମଜନ !

କୁସୁମକୁଳ ଅସ୍ୟ ତୋଳି, ସ୍ମିଗ୍ଧ ଶିଶିର ଅଙ୍ଗେ ବୋଳି,
 ହୋଇଲେ ହସ ହସ ଦାନକର ପୁରାସ ଦୋଳାଇ ବାତେ ବୃନ୍ତ-ଦୋଳ
 ହେ ବ୍ରହ୍ମଜନ ! ୪

ଶର୍ବରାସହଚରା ନିଦ୍ରା ବିଷାଦେ ଫେର ଶର୍ବରା ସଙ୍ଗେ ଗଲ ଗୋପୁଁ,
 ପରହର ଶୟନ ଉଠିଲେ ଗୋପଜନ ସେବନ କଲ ପର ଅପ
 ହେ ବ୍ରହ୍ମଜନ !

ଅର୍ଦ୍ଧମୁଦ୍ରାତ ନୟନରେ, ପ୍ରବେଶ ନୟ ସଦନରେ,
 ବିଷାଦ-ଛାୟାମୁଖେ ଯେହ୍ନେ ଦବସ ମୁଖେ ଘନ ଶେ ଘୋଷିଣ ସଞ୍ଚରେ
 ହେ ବ୍ରହ୍ମଜନ ! ୫

ଯେତେକ ବୟସକ ବୁଢ଼ା ବାଳା ଯୁବକ ବାଳକ ବାଳିକା ସକଳେ,
ପ୍ରତିବେଶୀ ଯେତେକ ପ୍ରକାଶି ଗୁରୁଶୌକ ହୋଇଲେ ରୁଣ୍ଡ ନଦଥଲେ
ହେ ବ୍ରଧଜନ !

ନନ୍ଦ ସଦନବାସୀ ଜନ,
ମାତାଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ରପାଣି ଡାକିଲେ ପିକଜଣି 'ଜନନୀ !' ଉଠ ଗୋ ବହନ
ହେ ବ୍ରଧଜନ ! ୨

ଉଠିଣ ଯଶୋମତୀ ଗଣାଦେ ପ୍ରାତଃକୃତ ସମାପ୍ତି ପୂର୍ତ୍ତକର କଲେ,
ସର ନବଣୀ ହେନା ଅଦି ସୁଖାଦ୍ୟ ନାନା ବସାଇ କୋଳେ ଭୁଞ୍ଜାଇଲେ
ହେ ବ୍ରଧଜନ !

ସୁଢ଼ିଲେ ଶାମଳି କୁନ୍ତଳ,
ନାନାଜାତ କୁସୁମ କଳାପୀ ପୁଚ୍ଛ ଜାମ- ପଦରେ ନିର୍ମାଣିଲେ ଚୁଲ
ହେ ବ୍ରଧଜନ ! ୩

କର୍ଣ୍ଣେ ଦେଲେ କୁଣ୍ଡଳ କିବା ଭ୍ରମୁ ମଣ୍ଡଳ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ନୀଳ ଗଗନରେ,
ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ସିନ୍ଧୁପଳ ଦେଲେ ନାହିବା ତଳ କଞ୍ଚୁଳ ଦେଲେ ନୟନରେ
ହେ ବ୍ରଧଜନ !

ଲଲଟେ ଗୋସ୍ୱେଚନା ଟୋପା,
ନାସାରେ ପୁରନ୍ଦନ ଚିତା କଲେ ଲେଖନ କଣ୍ଠରେ ହାର ଜଣି ଶମ୍ଭା
ହେ ବ୍ରଧଜନ ! ୪

ବତନମାଳା ହୃଦେ ଯେହ୍ନେ ଧନୁ ନୀରଦେ ଅକ୍ଷଦେ ସୁବାହୁ ମଣ୍ଡିତ,
କଟୀତଟେ କିଙ୍କିଣୀ ପୀତାମ୍ବର କାଢ଼େଣୀ ସୁନ୍ଦରେ ଉତ୍ତରାୟ ପୀତ,
ହେ ବ୍ରଧଜନ !

ହସ୍ତରେ ସୁଷମାନଳୟ,
ତାଳାକୀ ପୀତବାସ-ଏରୁପେ ହେଲେ ବେଶ ମୋହଣ ସକଳ ହୃଦୟ
ହେ ବ୍ରଧଜନ ! ୫

ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉଁ ବେଶ ହେଲ ଅସି ପ୍ରବେଶ ନିମନ୍ତେ ବେଳ ଶୁଭମୟ,
କରି ଘଟ ସ୍ଥାପିତ ସଧବା ଗୋପୀ ସାତ ଦୂରତ ବରୁର ସମୟ
ହେ ରୁଧିର !

ଜାହାଜ ବଦାଉଲେ ଅସି, ଅଶୀର୍ବାଦନମାନ ଭାଷି,
ହେଲେ ଶୋକେ ବହୁଳ ବରଷି ଅଶ୍ରୁଜଳ ଚାହିଁଲେ ବେନୀ ମୁଖଶଶି
ହେ ରୁଧିର ! ୧୦

ଯଶୋଦା ଶୋକାକୁଳେ ଶ୍ୟାମକୁ ଘେନି କୋଳେ ଅନଳେ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରି,
ହେଲେ ଭାବ ମଉନେ ବିଷାଦିତ ବଦନେ ନୟନେ ଭରି ଅଶ୍ରୁଭାରି
ହେ ରୁଧିର !

ସମକୁ ନନ୍ଦ କୋଳେ ଘେନି, ବସନେ ପୋଛି ନେତ୍ରବେନି,
କହିଲେ, “ଗୋ ମହିଷି ! ଗମନକାଳ ଅସି ବିଗତ ପର ହୋଇଲଣି
ଗୋ ପ୍ରିୟୁତମେ !” ୧୧

ଏମନ୍ତ କହୁ ନନ୍ଦ ପୁରତେ ମଦ ମଦ ଚଳିଲେ ହୁଳୀ କୋଳେ କରି,
ତା ପଛେ ଯଶୋମତୀ କୋଳେ କରି ଶ୍ରୀପତି ଗମିଲେ କଣ୍ଠାଗାତ କରି
ହେ ରୁଧିର !

ଯଶୋଦା ପଛେ ଗୋପଜନେ, ଅସିଲେ ସଧୀର ଗମନେ,
କାନ୍ଦିଲେ ଯଶୋମତୀ କାନ୍ଦିଲେ ବ୍ରଜପତି ସକଳେ ମିଳିଲେ ନିନ୍ଦନେ
ହେ ରୁଧିର ! ୧୨

ଯଶୋଦା ଗୋକୁଳେଶ ଅସି କଲେ ପ୍ରବେଶ ଆବାସ ଶ୍ରେୟଦ୍ବାର ପାଶେ,
ଅଶ୍ରୁ ପୋଛି ଅନୁର ଅଶିଲ ରହୁବର ସତ୍ବର ମନର ହରଷେ,
ହେ ରୁଧିର !

ନନ୍ଦ କୋଳରୁ ସୀରସାଣି, ରଥରେ ବସାଇଲା ଅଶି,
ପୁଣି ବଂସଜଗର ଯଶୋମତୀ ଛାମୁର ସଧୀରେ ପ୍ରକାଶିଲ ବାଣୀ
ହେ ରୁଧିର ! ୧୩

“କିପାଇଁ ବ୍ରଜରାଣୀ ! ଶ୍ୟାମକୁ କୋଳେ ଘେନି ଅବ ନୀଳପନେ ରହିବୁ,
 ଦେଇ ତାକୁ ମେଲଣି ରଥେ ବସାଅ ଅଣି କି ଘେନି ବିଲମ୍ବ କରୁଛ
 ଗୋ ବ୍ରଜେଶ୍ବର !

ବ୍ରଜୁ ମଥୁରା ବହୁପଥ,
 ହେଲେ କାଳ ବିଗତ କୋପିବ ନୁପନାଥ ବିଅର୍ଥ ଘଟିବ ଅନର୍ଥ
 ଗୋ ବ୍ରଜେଶ୍ବର !” ୧୪

ଶୁଣି ଡଗର ବାଣୀ କହିଲା ବ୍ରଜରାଣୀ, “ମେଲଣି କାହୁଁ କୁନ ଦେବି,
 କଂସର ନିମନ୍ତଣ ପାଳିବେ ନନ୍ଦରାଣ ମୁଁ କିପାଁ କଂସକୁ ଡରାବି,
 ହେ କଂସଦୂତ !

ମୋ ପୁତେ ଅଟନ୍ତି ବାଳକ,
 କିପାଁ ମଥୁରାସୁ କରୁଛନ୍ତି ଅନ୍ୟାୟ ନ ଲେଉଟି ଗୋପର ନାୟକ
 ହେ କଂସଦୂତ !” ୧୫

ପଣୋମତି ଅରତ ଦେଖିଣ କଂସଦୂତ ବିନୀତ ବଚନେ କହିଲା,
 “ନ କରି ମନେ ଭୟ ପେଷ ବେନି ତନୟ ସମୟ ଯିବାର ଗଢ଼ିଲା
 ଗୋ ବ୍ରଜେଶ୍ବର !

ଶୁଭଦିନକୁ ପଥ ଚାହିଁ,
 ଦେଖି ଧନୁଭୟବ ଶୁଭଦିନେ କେଶବ ଆସିବେ ଏ ସତ୍ୟ ଅଟଇ
 ଗୋ ବ୍ରଜେଶ୍ବର !” ୧୬

ଅକ୍ଷର ଅଶ୍ବାସନେ ଧରର୍ଯ୍ୟ ଧରି ମନେ ମଉନେ ରଥପାଶେ ଆସି,
 ପୋଛି ଶାଶୁନୟନ ସମ୍ଭାଳିଣ ରୋଦନ ନନ୍ଦନ ରଥରେ ନିବେଶି,
 ହେ ବ୍ରଜଜନ !

ସନ୍ତୋଷ କହିଲା, “ରେ ରାମ ! ତୋଠାରୁ ଅତି ଶିଶୁ ଶ୍ୟାମ,
 ସେ ତ ଅଧୀର ଅତି ନାହିଁ ତାହାର ଭାତ ଦୁସ୍ତର ଅତି କଂସ ଧାମ
 ରେ ନୀଳାମ୍ବର ! ୧୭

ପ୍ରକାଶେ ସାବଧାନ ହେବୁ ରେ ହର୍ଷଣ ଭୟଣ ନ କରବୁ କଳି,
ଅ ହ୍ୟା ଦୁଷ୍ଟାସୁର ଅହ୍ୟା ନରବର କଂସର ଧାମେ ଛନ୍ଦ୍ର ମିଳି
ରେ ନେହନିଧୁ !

କରବୁ ସଦା ଶିଷ୍ଟାଶୁର, କହୁବୁ ସଦା ମିଷ୍ଟ ଶିର,
ଅରେ ମୋ ଶିଶୁରଙ୍ଗ ନ ତେଜି ଭ୍ରାତା ସଙ୍ଗ କୁସଙ୍ଗ କରବୁ ଅନ୍ତର
ରେ ନେହନିଧୁ !” ୧୮

ଅଶ୍ରୁମୟ ଶିକ୍ଷଣ ଅନୁର ପ୍ରତି ପୁଣି ସ୍ତେରଣ କରି ନନ୍ଦରାଣୀ
ତା କର ଧରି କରେ ଅତି କରୁଣାସ୍ପରେ କାତରେ ପ୍ରକାଶିଲେ ବାଣୀ
ହେ ବୁଧଜନ !

“ଦୃଢ଼ ! ମୁଁ ଅଟଇଁ ଦୁଃଖିନୀ, ମୋ ଧନ କେବଳ ଏ ବେନି,
ତୁମ୍ଭେ ଅଟ ମହତ ତେଣୁ କରୌ ଅପିତ ମୋ ବଞ୍ଚି ତୁମ୍ଭ କରେ ଅଣି
ହେ କଂସଦୃଢ଼ ! ୧୯

ଯିବା କାଳରେ ପଥେ ମୋର ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ରଥେ ପୁରତେ ଯତ୍ନେ ବସାଇବ,
କ୍ଷୁଧା ହେଲେ ଅହାର ତୃଷା ହୋଇଲେ ନାର ବରୁର କରି ତାଙ୍କୁ ଦେବ
ହେ କଂସଦୃଢ଼ !

କ୍ଷୁଧା ସେ ନ ପାଇନ୍ତି ସହ, ବିଶେଷେ ବିଚୋଳି କହ୍ନାଇ
ଅହାମୋ ବେଶୁପାଣି ତୋହର ମନ ଜାଣି ନବଣୀ କେ ଦେବ ଭୁଞ୍ଜାଇ
ରେ ନେହନିଧୁ ! ୨୦

ନିଜ କରେ ଭୋଜନ ସ୍ବଳରେ ଅଚମନ ନନ୍ଦନ ମୋର ନ ଜାଣନ୍ତି,
ସେହେ ବ୍ରଜାନନ୍ଦନେ ତାଙ୍କୁ ଭୁଞ୍ଜାନ୍ତି ବନେ ସଦନେ ମୋ କୋଳେ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି,
ହେ କଂସଦୃଢ଼ !

ମଥୁରାସ୍ତରେ ନିରାଶ୍ରୟ ହେବେ ମୋ ଅଭାବ ତନୟ
ମୋର ସୁତଙ୍କୁ ଯନ୍ତୁ କରିବ ଦୁର୍ଦ୍ଦରନ୍ତୁ ମୁଁ ଶତ କରୁଛି ବିନୟ
ହେ କଂସଦୃଢ଼ !” ୨୧

ଅକ୍ଷୟ ନୀରବାଣ୍ଡ ନନ୍ଦର ଶ୍ଵେତଶ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ଧଉଳ କର ବସେ ଖସେ
 ଅଦ୍ରୁ କାଶକୁସୁମ ହରର ଯଥା ହ୍ରମ ସଦନ ଶରଦ ପ୍ରଭାତେ
 ହେ ରୁଧିର !

କଷ୍ଟେ ଗଦ୍‌ଗଦସ୍ଵରେ ବାଣୀ, କହୁଲ ଗୋପକୁଳମଣି,
 ସୁଦଳ ସୁଧାନନ ସ୍ନେହେ କର ରମ୍ଭନ ରଖିଣ ଶରଦରେ ପାଣି
 ହେ ରୁଧିର ! ୨୨

“ରେ ମୋ ପରମ ଜୀବ ବଳରାମ କେଶବ ଗୌରବ ବିଭବ ବିଗୁର
 ଘେନି ଅନ୍ତର ମତ ହୋଇ ଅଭବନୀତ ସାକ୍ଷୀତ କର ଦାଣ୍ଡଧାରୀ
 ରେ ରାମ ଶ୍ୟାମ !

ବେନି ତ ଅଳ୍ପ ଶିଶୁ ଅଟ, ରହୁବ ଅନ୍ତର ନିକଟ
 ଦୁରାଗ୍ରସ୍ତ ଅସୁରେ ରୁଣ୍ଡ ମଥୁରାପୁରେ ଅଳ୍ପରେ ପାଡ଼ିବେ ସଙ୍କଟ
 ରେ ରାମ ଶ୍ୟାମ !” ୨୩

ଏକାଳେ ଦାସ ଏକ ଅଶିଲ୍ଲ ଯେ ସୁପକ୍ତ କରକ ରମ୍ଭା ଅଦି ଫଳ,
 ପୂର୍ଣ୍ଣ କର କନକ- ପାଦେ ନାନା ପିଣ୍ଡକ କନକ-କୁମ୍ଭେ ସ୍ଵଚ୍ଛଜଳ
 ହେ ରୁଧିର !

ଦାସର ହସ୍ତ ତାହା ଅଣି, ଥୋଇଲେ ରଥେ ନନ୍ଦରାଣୀ,
 କହି, “ସିନ୍ଧା ସମ୍ଭବ ହେଲେ ପଥେ ଏ ଦ୍ରବ୍ୟ ବୁଝିବ ରାମ ବେନୁପାଣି
 ରେ ନିଜ କରେ !” ୨୪

ଶ୍ୟାମ ଯିବା ସନ୍ଦେଶ ବ୍ୟାପିଲ ଗୋପଦେଶ କୁଳିଶ ସଞ୍ଚାର ସଦୃଶ,
 ଗୋପ ଗୋପପୁରୀ ପାସୋର ନିଜ ହିତ ଧାର୍ଯ୍ୟେ ହୋଇ ଉଦ୍‌ଘ୍ଵାସ,
 ହେ ରୁଧିର !

ଗୋପୀଙ୍କ ରାଜାବ-ଚରଣ, ଭୁଲିଲ ବରଟା ଗମନ,
 ତାହାଙ୍କ ଲଜ୍ଜାଭୟ ଘେନିଲ କି ବିଦାୟ ହୃଦୟ ଦେଶରୁ ବହନ,
 ହେ ରୁଧିର ! ୨୫

କେନ୍ଦୁ ବ୍ରଜସୁନ୍ଦରୀ କାଶେ କଳସ ଧରି କୁଞ୍ଜରୀ ସରି କରି ଗତି,
ମଣ୍ଡୁଲ ସରଣି ଶ୍ୟାମ ପ୍ରସାଣ ଶୁଣି ସେପଣି କୁମ୍ଭ ରଖି ଶିତି
ହେ ବୁଧଜନ !

ଗୁରୁ ନିତ୍ୟ ପୟୋଧରେ, ନିନ୍ଦ ପାଇଁ ଶରତରେ,
ଧାର୍ଯ୍ୟ କୁମ୍ଭ ଦେନି କେନ୍ଦୁ ଚନ୍ଦ୍ରବଦନା ଅବନୀ କମ୍ପାଇ ପାଦରେ
ହେ ବୁଧଜନ ! ୨୭

କେନ୍ଦୁ ଦେନି ଅଞ୍ଜନ ରଞ୍ଜିତୁଲ ଗଞ୍ଜନ — ନୟନ ଆଗେ ବନ୍ଧୁ ରଖି,
ଶୁଣି ଶ୍ୟାମ ଗମନ ହୋଇ ଉତ୍ସୁକମନ ଅଞ୍ଜନପାତ୍ରକୁ ଉପେକ୍ଷି,
ହେ ବୁଧଜନ !

ନ ସାରି ଅଞ୍ଜନ ରଞ୍ଜନ, ପାଇଁ ନନ୍ଦର ସଦନ,
କେନ୍ଦୁ ମାତୁଳିକା ଗମନ କଲ ଡୁର ପାସୋର ମନ୍ଦର ମାତୁଳିକା
ହେ ବୁଧଜନ ! ୨୮

କେନ୍ଦୁ ଖରେ ଧାବନ କରୁଁ ହୋଇ ଉତ୍ସୁକ ବସନ ଖସିପଡ଼େ ତଳେ,
କେନ୍ଦୁ ନ କରି ଶେଷ କେଶପାଶ ବିନ୍ୟାସ ବିଶେଷ ମନର ଅକୁଳେ
ହେ ବୁଧଜନ !

ଧାର୍ଯ୍ୟ ଯଥା ସୌଦାମିନୀ, କେଶଦଳ କା କାଦମ୍ବିନୀ,
ଘନଶ୍ୟାମ ବତାସ ଲେଉଟ ଘନରସ ହା ଭାଷ ଘୋର ମନ୍ଦଧ୍ୱନି
ହେ ବୁଧଜନ ! ୨୯

କେ ତାକେ, “ସଖି ଅସ ପିନ୍ଧି ଖଣ୍ଡେ ପୁବାସ ବିଶେଷ ବେଶେ କାର୍ଯ୍ୟ କିସ
ଏବେ ଭାର ସଦୃଶ ହେବ ପିନ୍ଧିଲ ବାସ ପ୍ରବାସ ଗଲେ ପୀତବାସ,
ଗୋ ପ୍ରାଣସହ !

ହେବଟି ଏ ବ୍ରଜ ଅନ୍ଧାର, ଗଲେ ବ୍ରଜର ପୁଣ୍ୟଧାର,
ଦାରୁଣ ନୃପବର ଅଟେ ପମ ବ୍ରଜର ଅନ୍ଧର କିନ୍ତୁ କେବଳ ସେ ତାର
ଗୋ ପ୍ରାଣସହ !” ୩୦

କେ କହେ, “ଗୁଲ୍ ଗୁଲ୍ ଗଢ଼ି ଯାଉଛି କାଳ ଗଞ୍ଜଳ ଯଦି ଗୋ ନ ଯିବା,
ଗୁଲ୍ ଯିବ ଅନ୍ତର ଘେନି ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ତାଙ୍କର ଭେଟ ନ ପାଇବା,
ଗୋ ପ୍ରାଣସହୁ !”

କେ ତାଙ୍କେ “ସଖି ରହ ରହ, ନ ପାରେ ଗୁଲ୍ ତୋର ସହ,
ଏ ଅଟେ ମନ୍ଦ ବାଟ କର ଗମନ ମଠ ନିକଟ ଅଛି ନନ୍ଦଗୁଡ଼
ଗୋ ପ୍ରାଣସହୁ !” ୩୦

କେ ଘେନି ଶିଶୁ କୋଳେ ଧାଏଁ ମନ ବିକଳେ କେ ତଳେଶିଶୁକୁ ପକାଇ,
କାହାଣୀରୁ ଅଞ୍ଚଳ ଖସି ଲେଟିଣ ଡଳ ଯୁଗଳ ଚରଣ ଛନ୍ଦଇ
ହେ ବୁଧଜନ !

ଖସି ପଡ଼ିଲା ଅଳଙ୍କାରେ ତଳେହେଁ କେନ୍ଦୁ ନ ଅଦରେ,
ବିଗଳିତ କବରୀ ପୁଷ୍ପେ ଲେଟେ କାହାରି ଉଦ୍‌ଘାରି କୁସୁମ ନିକରେ
ହେ ବୁଧଜନ ! ୩୧

ପେତେ ବ୍ରଜବାଳକ କରିଣ ଡାକିଲେ ଉତ୍ସୁକମନେ କରି ଗତି,
ଧାଇଁଲେ ଯଥେ ଯଥେ ରଖି କରି ପଶ୍ଚାତେ ଈର୍ଷ୍ୟାରେ ଯୁକ୍ତେ ଯୁକ୍ତା
ହେ ବୁଧଜନେ !

ଏରୁପେ ଗୋକୁଳ ନିବାସୀ, ମିଳିଲେ ନନ୍ଦଗୁଡ଼େ ଅସି,
ଠେଲେଠେଲି ନିରାଟେ ହେଲେକ ଯିବା ବାଟେ ବିକଟେ ‘ଉଠ’ ‘ଉଠ’ ଭାସି
ହେ ବୁଧଜନ ! ୩୨

କେନ୍ଦୁ ଦେଖିବା ଅଶେ ଘନଜନତା ପାଶେ ମଶାକ ସଦୃଶେ ଭ୍ରମର
ଭୁଲିଦଗ୍ରୀବ ହୋଇ ପ୍ରପଦେ ଭର ଦେଇ କେନ୍ଦୁ ବା ନେତ୍ର ବସ୍ତ୍ରାରଇ
ହେ ବୁଧଜନ !

କେନ୍ଦୁ ଅସ୍ତେହେ ଅତି ଶେଷେ, ସୁଦୀର୍ଘ ପାଦପଶିଖରେ,
କେନ୍ଦୁ ଅବା ନିଃଶ୍ରେଣୀ ଦୁର୍ଦ୍ଦେତେ ଅଣି ଅସ୍ତେହେ ଅଜ୍ଞାନସ୍ଥରେ
ହେ ବୁଧଜନ ! ୩୩

ମୈଳିଣ ବ୍ରଜଜନ ଶ୍ୟାମ ସୁଧାଲପନ ନୟନପଥେ କଲେ ପାନ,
ଅନ୍ୟ ଇନ୍ଦ୍ରସୁମାନେ ସେ ସୁଧାପ୍ରଲେଭନେ ନୟନେ ଯାଇ କଲେ ସ୍ଥାନ
ହେ ବୁଧଜନେ !

ଏକାଳେ କଂସର ଡଗର, ଧୀରେ ଚାଲିଲ ରତ୍ନବର,
ହରଷମୟୁଗିତେ ଜନଗହଳପଥେ ଅରୁଣେ ଘେନିଣ ସଙ୍ଗର
ହେ ବୁଧଜନ ! ୩୪

କହୁ “ହା ବେଣୁପାଣି !” ମୁର୍ଚ୍ଛିତା ନୟରାଶୀ, ଧରଣୀତଳେ ପଡ଼ି ଲେଟେ,
‘ହା ରାମ’ ‘ହା ଗୋବିନ୍ଦ’ କହୁ କାନ୍ଦିଲ ନୟ ବସିଣ ଯଶୋଦା ନିକଟ
ହେ ବୁଧଜନ !

କପାଳେ କରି କରାଘାତ, କହୁ “ହା କି କଲୁ ବଧାତଃ”
କାନ୍ଦିଲେ କୋଳାହଳେ ବ୍ରଜବାସୀ ସକଳେ ଶକଳେ କରି ଅଶ୍ରୁପାତ
ହେ ବୁଧଜନେ ! ୩୫

ଥୋକେ ବରଜଜନ କରି କରି ଫନ୍ଦନ ଯଶୋଦା ନୟ କରି ଧରି,
ଫେରିଲେ ଧୀର ଧୀର କହୁ ସାନ୍ନ୍ୟାସୀର ନୟର ବାସ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି
ହେ ବୁଧଜନ !

ଶ୍ରୀଘ୍ନନ ନୟର ଭବନ, ଯେସନ ନଳିନ କାନନ,
କମଳାନନ୍ଦକାଶୁ ଚରାଚର ଅଦାର ଯେ କାଳେ ବରନ୍ତି ଗମନ
ହେ ବୁଧଜନ ! ୩୬

ଯେବେ ହୁଏ ନିଷାଦ ଶାବକେ କରି ବକ୍ଷ ଅନନ୍ଦେ ଗମେ ନିଜ ବାସେ,
ଶୋକେ ହୋଇ କାନ୍ଦର କରନ୍ତି ଅର୍ତ୍ତସ୍ପର ବସିଣ ଶୂନ୍ୟନୀତ ପାଶେ
ହେ ବୁଧଜନେ !

ଯେସନେ କପୋତୀ କପୋତ, ଶାବକ ଶୋକରେ ଶୋକାର୍ତ୍ତ,
ତେସନେ ଯଶୋମଣି ଗୋପାଳକୁଳପତି କାନ୍ଦନ୍ତି ହୋଇଣ ଅରତ
ହେ ବୁଧଜନ ! ୩୭

ଅବସ୍ଥାରେ ଅକାଶ କଲ ଶବ୍ଦ ପ୍ରକାଶ ନାହିଲ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଗିରି,
 ବସିଲ ଗୋପପୁରୀ ଗମ୍ଭୀର ଶବ୍ଦ କରି ବସିଲ ଶୂନ୍ୟ ରଙ୍ଗବାରି
 ହେ ବ୍ରଜଜନ !

ଦେଖି ଏମନ୍ତ ବୈପଶ୍ବତ୍ୟ, ହେଲେକ ସକଳେ ନକାତ,
 ବୃଥେ କର ସ୍ମରଣ ଚନ୍ଦ୍ରା ମଣିଚରଣ କରଣ ଭକ୍ତିମୟ ଚିତ୍ତ
 ହେ ଅବରତେ । ୩-

ପଞ୍ଚ ଛାନ୍ଦ

ରାଗ—ଗୌଣି *

ଗୋପୀଙ୍କର ଖେଦ

ଶୋକବିଷଣ୍ଣା ଗୋପିନୀ, କୁହେଲୀରେ କି ନଳିନୀ,
 କମଳଦଳ-ଲେଚନେ ପୁରୁତ ନାରି,
 କହନ୍ତି କୋମଳ କରି, ବନୟରେ ବିମ୍ବାଧରୀ,
 ଧରି ରଥାଙ୍ଗ ଗଦୁଦେ ବାଣୀ ଭଜାରି,
 “ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ ! କଂସନଗରେ,
 କେମନ୍ତେ ଯାଉଛ ଛାଡ଼ି ଗୋପୀନିକରେ । ୧

କି ଦୋଷେ ଅପରାଧିନୀ, ଅମ୍ଭେ ବରଜକାମିନୀ,
 ବୃଥାସିନ୍ଧୁ ! ଫିଙ୍ଗୁଅଛ ଶୋକସାଗରେ,
 ନାହିଁ କି ଚିତ୍ତରେ ଦୟା, ନାହିଁ କି ହେ ତଳେ ମାୟା,
 କହୁଁ ଏ ବିପଶ୍ବତ କାହା ଅଗରେ,
 ବାରିନିଧି ବାରିବନ୍ଧାନ
 ଧନେଶ ଅଳଙ୍କାପତି ଅଙ୍ଗବ ଦୀନ । ୨

ତୁମ୍ଭକୁ କର ଜୀବକା, ହେଲୁ ତୁମ୍ଭର ସେବକା,
 ବକା ଅମ୍ଭ ମନ ପ୍ରାଣ ତୁମ୍ଭ ଶ୍ରୀପଦେ ।
 ଲଭିଣୀ ତୁମ୍ଭକୁ କରେ, ଭୁଲିଲୁ ଏ ଦିଲେବରେ,
 ଅମ୍ଭେ ଅତି ଭାଗ୍ୟବତୀ ଶ୍ୟାମସମ୍ପଦେ,
 ତୁଛୁ କର କଳକାଞ୍ଚି,
 ରଖିଲୁ ତୁମ୍ଭ ରାଜାବ-ଚରଣେ ମତି । ୩

ଏକ ଦିନ ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ, ଯିବ ତେଜ ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ,
 ନ ଥିଲୁ ଭୁଲି ଏ କଥା କାଳେ ସ୍ମରଣେ,
 ଅମ୍ଭକୁ ବଧାତା ବାମ, ତେଣୁ ଦିନା ଘନଶ୍ୟାମ,
 ଯାଉଅଛ କଂସଧାମ ନିର୍ଦ୍ଦୟମନେ,
 ସୁକୋମଳହୃଦ ଏଥର,
 ଅମ୍ଭ ଭାଗ୍ୟଦୋଷ କିବା ହେଲ ପଥର । ୪

କାହୁଁ ଏ ଦାରୁଣପଣ, ଶିଖିଲୁ ହେ ବ୍ରଜପ୍ରାଣ,
 କେମନ୍ତେ ସେହୁ ମମତା ଗଲ ପାଶୋର
 ତେଜୁଅଛ ପିତା ମାତା, ତେଜୁଛ ବ୍ରଜବନ୍ଧିତା,
 ତେଜୁଛ ଯମୁନା ବୃନ୍ଦାବନ କିଶୋରୀ,
 ବିପଦ ବଟପୀ ପ୍ରକାର,
 ହେବୁଁ ତ ତୁମ୍ଭ ବିରହେ ଗୋପିନୀବାର । ୫

ତେଜିବାକୁ ଗୋପବନ୍ଧୁ, ଯଦି ମନେ ଥିଲା ବନ୍ଧୁ !
 ଲଗାଇଲ କିପାଁ ଏଡ଼େ ପ୍ରୀତି ବରଜେ ?
 ଦେଇ କରେ ସୁଧାହର, ନେଉଛ ପୁଣି ତା ହର,
 ଅବିରୁଦ୍ଧ ଜନ ପର ଭୁଲ ସହଜେ ,
 ତୁମ୍ଭେ ଅଟ ବିବେକିମଣି,
 ଅଯଶ ଅରଜ କିପାଁ ମୂଢ଼ଲପାଣି । ୬

ତୁମ୍ଭ ପ୍ରୀତି-ସୁଧା ଅଶେ,
 ଲେଉଟି ନ ରଖିଲୁଁ ବାସେ,
 ଲଜ୍ଜା ଭୟ କୁଳ ମାନ ମୂଳ ନାଶିଲୁଁ,
 ଦୁଇ ନାବେ ପାଦ ଦେଲା ଜନ ପରି ଦଶା ହେଲା,
 ନାବ ହରାଇଣ ଏବେ ଜଳେ ଭାସିଲୁଁ,
 ପ୍ରୀତି-ଲତା କରି ରୋପଣ,
 ଛେଦୁଛ ତାହା ଏହା କି ବିବେକପଣ ? ୭

ଯେବେ ଦିନେ ଅଶଶ୍ରୁଳ,
 ବର୍ଷିଲା ପ୍ରବଳ ଜଳ,
 ରଖିଲ ବ୍ରଜମଣ୍ଡଳ ଟେକିଣ ଗିରି,
 ଦେବାକୁ ଏହି କଦନ, ଧରିଲୁ କି ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ,
 ରଖିଲ ଜୀବନେ ଯେତେ ବ୍ରଜ ଅଭାଗୀ,
 ଲୁଗୁ ବନ୍ଦୀ କାରାରେ ଯଥା,
 ହୁଏ ଚିକିତ୍ସିତ ନୃପାଦେଶେ ସର୍ବଥା । ୮

ତୁମ୍ଭ ବିନା ବୃନ୍ଦାବନ,
 ହୋଇବ ମରୁ ସମାନ,
 ଶତକୋଶ ହେବଟି ଯମୁନାତଟିଣୀ,
 ହେବ ଗୃହ କାରାଗାର,
 ଭୂଷଣ ଭାର ପ୍ରକାର,
 ଅସର ହେବ ଅମ୍ବର ଦିବା ଯାମିନୀ,
 ମଳୟୁଜ ହେବ ଦହନ,
 କୁସୁମଶୟନ ହେବ କଣ୍ଟାକବନ । ୯

ହେବ କାଳ କାଳ ପରି,
 ଅହାର ଗରଳ ସରି,
 ସରଯିବ ବ୍ରଜପୁରୀ ସୁଖ ଉଲ୍ଲାସ,
 ଶୂନ୍ୟ ହେବ ଦିଗନ୍ତସ୍ଥ, ହେବ ବ୍ରଜ ଉମୋମୟ,
 ହେବ ରୂପ ଯଥା ହିମେ ପଦ୍ମପଲ୍ଲବ,
 ସବୁ ସୁଖ ଦୋଷର ସାର,
 କେମନ୍ତେ ବଞ୍ଚିବୁଁ ଅମ୍ଭେ ବରଜନାୟ । ୧୦

ଗୋପୀଙ୍କି ପଦ୍ମନୟନ,
 କହନ୍ତି ସୁଧାବଚନ,
 “ନ କର ଭାବନା ଅଗୋ ବ୍ରଜଲଳନା,
 ଯାଉଛୁ ମୁଁ ବଧୂବଣେ, ମାନସାକୁଳେ ବରଷେ,
 ଧନୁସ୍ତବ ଦେଖି କଂସେ କର ବଦନା,
 ଅସିନ ମୁଁ ଗୁର ଦବସେ,

ନ କର କରକଦଳୀ ଚନ୍ଦ୍ରା ମାନସେ । ୧୧

ତୁମ୍ଭର ବରଷେ ଯଦି,
 ମୋ ଜୀବନ ରସନାୟ,
 ରହିବ ତେବେ ସାକ୍ଷାତ କରଣ ଅସି,
 ନତୁବା ତୁମ୍ଭ କହ୍ନାର ଅଜି ଏ ଜନମ ପାର୍ବ,
 ଦେନର ମେଲଣି ସେନା ପ୍ରୀତିଲଳୟେ !

ପ୍ରତିକୂଳବାଦେ ଯେସନ,

ଚଳେ କେତୁ ଦେସନ ମୁଁ କରେ ଗମନ । ୧୨

ରଖିଛୁ ଯେଉଁ ସମତ,
 ମୋହଠାରେ ପ୍ରିୟବତ !
 ରଖ ସେ ମତ ଭକତି ପତିଚରଣେ,
 ଶୁଦ୍ଧରେ ନିତି ଅର୍ଚ୍ଚନା, ପତିଙ୍କି ପଦ୍ମନୟନା,
 କର ସୁଖ ପ୍ରୀତି ଦିଅ ତାହାଙ୍କ ମନେ,
 ପତିଙ୍କି ମୋ ସ୍ବରୂପେ ଭାଳି,

କର ତାଙ୍କୁ ସଦା ସେବା ବରଜବାଳା ! ୧୩

ପତିର ଅଜ୍ଞାକାରଣୀ,
 ପତିର ତୋଷଦାୟିନୀ,
 ଯେ କାମିନୀ ସେ ତ ଧନ୍ୟା ଅଟେ ଜଗତେ,
 କର ନୀତି ପତିପୂଜା, ସରଳପ୍ରେମେ ସୁଭୁଜା !
 ମୋତେ ପୁଣି କର ଧ୍ୟାନ ମନେ ନିରତେ,
 ମୋର ପ୍ରୀତି କରବ ଲଭି,
 ଲେଉଟ ସଦନେ ଶୁଭ ବରସଭାବ ।” ୧୪

କେନ୍ଦୁ ଗୋପୀ ହରି କର,
 କେନ୍ଦୁ ଚରୁକ ତାଙ୍କର,
 ଧର ନୟନରୁ ମୁହଁ ଅଶ୍ରୁ-ଅସାର,

ଶୋକଭଙ୍ଗସ୍ଥରେ ବାଣୀ,   କହୁଲେ ରମଣୀମଣି,
 “ନ କରବ ବହୁଦିନ ବ୍ରଜ ଅନ୍ଧାର,
 ତୁମ୍ଭ ବନା ଗୋପୀଙ୍କ ଯାମ,
 କୋଟିଯୁଗ ସମ ସିନା ହେବ ହେ ଶ୍ୟାମ !” ୧୫
 ଶ୍ୟାମ ପାଶରୁ ବିଦାୟ,   ଘେନିଲେ ଗୋପୀନିତୟ,
 କରି ଗତି ଅତି ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ବିରସେ,
 ଜୀବନଠାରୁ ଅନ୍ତର,   ହେଲ କି ଅତି ଦୁଃଖର,
 ଶରୀର ଲବଣ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ନବବୟସେ,
 ନେହଁ ଘନେ ଝରିଲା ବାର,
 ଗୁହପଥ ବିପଥ ନ ପାରିଲେ ବାର । ୧୬
 ମାନସ ଅତି ବକଳ,   ଦୁର୍ବଳ ପାଦ ଅଚଳ,
 ହେଉଁ ନାପଚ୍ଛାୟାତଳେ ବସିଲେ ବାଳୀ,
 ଡାକ ସାଶୁନେନ୍ଦ୍ରବୟସ,   ଶ୍ୟାମରଥେ ହେଲେ ଥୟ,
 କୃଷ୍ଣ କଥା କେବଳ ସେ ହୋଇଲେ ଭାଳି,
 ବୁଧେ ମଜ୍ଜା ଭକ୍ତସରରେ,
 ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣିଚରଣ ସ୍ତମ୍ଭର ଚିତ୍ତେ । ୧୭

ସପ୍ତମ ଛାନ୍ଦ

ରାଗ — ବାମୋଦୀ *

ଗୋପ ବାଳକଙ୍କ ଗେଦ

ସଖୀରେ କଂସଦୂତ ଗୁଳି ନିଅନ୍ତେ ରଥ ଦୂରତ ଯେତେ ଗୋପସୁତେ,
 ନୟନୁଜାର ଢାଳି ରଥପଥ ଓଗାଳି ଗାଳି ଦେଇଣ କଂସଦୂତେ,
 ହେ ବୁଧଜନ !

ଧରିଲେ ରଥାଙ୍ଗ ରଥର, ଭାଷି, “ରେ ନିଷ୍ଠୁର ଅନ୍ଧର,
ନ ଦେବୁଁ ରଥ ଛାଡ଼ି ନ ଦେବୁଁ ପଥ ଛାଡ଼ି ବାହୁଡ଼ିଯାଅ ମଧୁପୁର
ହେ କଂସଦୂତ ! ୧

ମନେ ଅଛ କି କରି ସହଜେ ନେବ ଧରି ଗୋକୁଳରଖୁଅଲେଖରେ,
ଅମ୍ଭ ଏ ଅପଦନ ଯେତେ କାଳ ବହନ ଜୀବନ କରିବ ବଶରେ,
ହେ କଂସଦୂତ !

କହୁଛୁଁ ଘେନ ହେ ବଚନ, ନ ନିଅ ନନ୍ଦର ନନ୍ଦନ,
ନୋହୁଲେ ଏହି ଦଣ୍ଡ କରିବୁଁ ଶକ୍ତି ଶକ୍ତି ଦଣ୍ଡରେ ପ୍ରହାର ସ୍ୟନ୍ଦନ
ହେ କଂସଦୂତ !” ୨

ଅଳ୍ପ ହସି ତରର କଷ୍ଟେ, “ନାହିଁ କି ତର ତୁମ୍ଭର ରାଜା କଂସାସୁରେ,
ଜାଣିଲେ କଂସରାଣୀ ତୁମ୍ଭ ଏ ଦୁଷ୍ଟପଣ ତକ୍ଷଣ ଅସି ଗୋପପୁରେ
ହେ ବ୍ରଜସୁତେ !

ତୁମ୍ଭକୁ ଘେନିଯିବ ଧର, ପୃଷ୍ଠରେ ବେନାଘାତ କରି,
ଏବେ ମୋ ବୋଲି କରି ଲେଉଟି ଗୋପପୁରୀ ପାସୋରି ତୁମ୍ଭ ଗିରିଧାରୀ
ହେ ବ୍ରଜସୁତେ !” ୩

ଭାଳି ଶ୍ୟାମ ବଦନେ ନେତ୍ର ଗୋପନଦନେ କହନ୍ତି, “ଭାଇ କାହ୍ନୁ ଅସ,
ଘେନିଣ ଶୂନ୍ୟରଥ ଧରୁ ମଥୁରା-ପଥ କୁଦୂତ ବାହୁଡ଼ି ସ୍ବବାସ
ହୋ ଭାଇ କାହ୍ନୁ !

ଅସ ଅମ୍ଭର ସ୍ବଭେ ବସ, ଅମ୍ଭର କି କରିବ କଂସ,
ତୁମ୍ଭେ ଥିଲେ ସମୀପେ ମଥୁରାପୁର ନୃପେ କିପାଁ ବା ହେବ ଅମ୍ଭ ହାସ
ହେ ଭାଇ କାହ୍ନୁ !” ୪

ଛଳ ଛଳ ନୟନ କରି ପଦକ୍ଷେପେ, ଛଳନ କହନ୍ତି କୋମଳେ,
“ଦୂତ ନୂହର ଦୋଷୀ ତାହାକୁ ଅଛି ପେଶ ପ୍ରତାପୀ କଂସ ଏ ମଣ୍ଡଳେ
ହେ ସଖାବୃନ୍ଦ !

ନ କର କିଛି ଚିନ୍ତା ମନେ,   ଅସିବ ଫେର ଚୁର ଦିନେ,
 ଅସିବ ବହୁବାଟ   ହେଉଛି ପାଦେ କଷ୍ଟ   ଲେଉଟ ଏବେ ବୁଝାବନେ
 ହେ ସଖାବୁଦ !” ୫

ଯେତେ ଗୋପତନୟେ କର ଯୋଡ଼ି ବନୟେ କହନ୍ତି ସଜଳନୟନେ,
 “ତୁମ୍ଭର ବଂଶୀସ୍ଵନ   ନ ଶୁଣି ବସ୍ତ୍ରାଗଣ   ତୁଣି ତ ନ ଚରିବେ ବନେ
 ହେ ଭାଇ କାହ୍ନୁ !

ବନରେ ପାଇ କାହା ସଙ୍ଗ,   ଶୀଘ୍ରୁଁ କର ନାନାରଙ୍ଗ,
 ବନ୍ୟ ପକ୍ଷ କୁସୁମ ଅଣି ବରଣ ଦାମ   ସାଜିବୁଁ କାହାର ଶ୍ୟମାଙ୍ଗ
 ହେ ଭାଇ କାହ୍ନୁ ! ୬

ବୋଲ କି ସୁଖେ ଅଜି ସଖାରତନେ ତେଜି ଫେରୁଁ କହ୍ନାଇ ! ବରଜେ,
 କେମନ୍ତେ ରଖୁଥିଲେ ରହୁବେ ନିଜ ଅଳେ ତେଜିଣ ରଖୁଥିଲଗ୍ଵଜେ,
 ହେ ଭାଇ କାହ୍ନୁ !

ଉତ୍ସବ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ,   ଅମୁକ୍ ସଙ୍ଗେ ନିଅ ଭାଇ,
 ଅମୁକ୍ ବ୍ରଜେ ରଖି ଯିବ ହୋଇ ଏକାକୀ   ଏହା କି ସୁନ୍ଦର ଦିଗଇ
 ହେ ଭାଇ କାହ୍ନୁ ! ୭

କାହାକୁ ଶୁଦ୍ଧା ସାଜି ହେବୁଁ ତା ଗଜ ବାଜା କାରଜା ମନ୍ଦୀ ପ୍ରତିହାସ,
 କାହାକୁ ଉପହାର ଦେବୁଁ ନବଶୀ ସର ପତର ପୁଞ୍ଜି ପକ୍ଷବାରି,
 ହେ ଭାଇ କାହ୍ନୁ !

କେ ଅମ୍ଭ ମଧ୍ୟରେ ବସିବ, ପ୍ରେମେ ଭୁଞ୍ଜିବ ବନ୍ୟଭୋଜୀ,
 କାହାକୁ ଭୁଞ୍ଜାଇବୁଁ କାହା କରୁଁ ଭୁଞ୍ଜିବୁଁ କୌତୁକ ବବିଧ ସରଜି
 ହେ ଭାଇ କାହ୍ନୁ ! ୮

ପକ୍ଷ କାହାଲୀ ରରି କାହା ସଙ୍ଗରେ ନାଚି ଗାଇବୁଁ ଶୀତ ନାନାଛନ୍ଦେ,
 କିଏ ହୋଇବ ସାପା କିଏ ହେବ ନିଷାପା ବସିଣ ବ୍ରଜବାଳ ସୁନ୍ଦେ
 ହେ ଭାଇ କାହ୍ନୁ !

କାହାକୁ କଦମ୍ବର ଡାଳେ,   ବାସର ଯତ୍ନବନ କାଳେ,
ଦୋଳାସନେ ମଞ୍ଚାଇ ବିବିଧ ଗୀତ ଗାଇ ହୋଇବେ ପୁଣି ବ୍ରଜବାଳେ
ହେ ଭାଇ କାହ୍ନୁ !” ୯

ଶ୍ୟାମ ପଦ୍ମଲେଚନ-କୋଣେ ଦେଲ ଦର୍ଶନ ନୟନ-ବାରିଧାର ବେନି,
ବନ୍ଧନ ବଂଶୀଧାରୀ ପୋଛିଣ ନେତ୍ରବାରି   କନକ ଉତ୍ତରାୟ ଘେନି
ହେ ବୃଧଜନ !

କୋମଳେ କହୁଲେ ବଚନ,   “ବିଧାଏ ତେଜିବେ ଜୀବନ,
ଯଦି ହେ ଗୋପବାଳେ ମୋରସଙ୍ଗେ ସକଳେ କରିବ ମଥୁରା ଗମନ
ହେ ସଖାବୃନ୍ଦ ! ୧୦

ନ କର ଦୁଃଖ ମନେ ଲେଉଟ ବୁଝାବନେ ବିଳମ୍ବ ହେଉଅଛି କାଳ,
ହେଉଥିବେ ଅକୁଳ କ୍ଷୁଧାରେ ବସ୍ତ୍ରାକୁଳ ଡାହାଙ୍କ ପ୍ରାଣ ବ୍ରଜବାଳ
ହେ ସଖାବୃନ୍ଦ !

ନ ହେଲେ ବଧୂ ପ୍ରତିକୂଳ,   ଫେରି ମୁଁ ଅସିବି ରଞ୍ଜଳ,
ମୋର ଅସିବାଯାଏ ହୋଇ ମୋର ପରାସ୍ତେ ଗୁରଣ କର ବସ୍ତ୍ରାକୁଳ
ହେ ସଖାବୃନ୍ଦ !” ୧୧

ସେକାଳେ ଅନୁରାଗେ ଅସିଣ କଷ୍ଟ ଅଗେ ସସ୍ପେହେ ବ୍ରଜସୁତ ଏକ,
କହୁଲା, “ବନ୍ଧୁଦୂର ବ୍ରଜରୁ ମଧୁପୁର ଉତ୍ତର ହେଲାଣି ଅଧିକ,
ହେ ଭାଇ କାହ୍ନୁ !

ଏ ଦୀର୍ଘପଥ ଯିବାବେଳେ,   ହୋଇବ କଷ୍ଟ କ୍ଷୁଧାନଳେ,
ଅଣିଛୁ ସର ଅଳ୍ପ ସତ୍ତରସ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଭୋଜନ କର ନାପମ୍ବଳେ
ହେ ଭାଇ କାହ୍ନୁ !” ୧୨

ଧୀରେ ନନ୍ଦନନ୍ଦନ ରଥ ଅବରୋହଣ କରିଣ ଡାଳାଙ୍କି ସଦୃଶ,
ଗୋପ ବାଳକ ମେଳେ ଧୀରେ କଦମ୍ବ ମୂଳେ ହୋଇଲେ ଯାଇ ଉପନୀତ
ହେ ବୃଧଜନ !

ମିଳି ସକଳ ବ୍ରଜସୁତେ,   ତାହାକୁ ଭୁଞ୍ଜାଇଲେ ହସ୍ତେ,
ସାରିଣ ଅଚମନ ବନମାଳା ରଚନ କରିଣ ଦେଲେ ବେନୀ ଭ୍ରାତେ
ହେ ବ୍ରଜଜନ ! ୧୩

ଭାସି ନୟନ ଜଳେ ମେଲଣି ବ୍ରଜବାଳେ ଘେନିଲେ ଦେଇ ଆଲିଙ୍ଗନ,
ପୁଣି ଶ୍ୟାମର କର ଧରି ବାଳନୀକର କହୁଲେ କାନ୍ଦର ବଚନ
ହେ ବ୍ରଜଜନ !

“ଗଲା ସକଳ ସୁଖ ସରି,   ଅନ୍ଧାର ବରଜ ନଗରୀ,
ଶୂନ୍ୟ ଏ ବୃନ୍ଦାବନ କାରବର ବନ୍ଦାନ ରତନ ପିଞ୍ଜରର ପରି
ହେ ଭାରି କାହୁଁ !” ୧୪

କହନ୍ତି ବଂଶୀଧର, “ମନେ ଚନ୍ଦ୍ରା ନ କର ସତ୍ତ୍ୱର ଅସିପାରେ ଫେରି,
ଘେନି ମୋର ବଚନ ସକଳେ ପ୍ରତିଦିନ ଗୁରଣ କରିବ କାହୁଁ
ହେ ସଖାବୃନ୍ଦ !

ମୋ ବିନା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖିନୀ,   ହୋଇଅଛନ୍ତି ମୋ ଜନନୀ,
ତାହାକୁ ମାତା ମାତା ନୟନୁ ପିତା ପିତା ତାକଣ ମାଗିବ ନବଣୀ
ହେ ସଖାବୃନ୍ଦ ! ୧୫

ମୋ ପରି ବେଶ ଧରି ବଂଶୀ ବଜାଇ କରି ତାଙ୍କର ଆଗରେ ନାଚିବ,
ଗୋପୀକ ପାଶେ ଯାଇ ବସିବ ଗୀତ ଗାଇ ନାଚଣ ନବଣୀ ଯାଚିବ
ହେ ସଖାବୃନ୍ଦ !

ଠିଆ ହୋଇଣ ନାମମୂଳେ,   ହିରଞ୍ଜ ଛନ୍ଦେ ନୟାକୃଳେ,
କରିବ ବଂଶୀନାଦ ତୋଳିବ କୋକନଦ ସନ୍ତସି କାଳିନ୍ଦୀର ଜଳେ
ହେ ସଖାବୃନ୍ଦ !” ୧୬

ପ୍ରବୋଧ କଥା କହୁ ବସିଲେ ରଥେ ଯାଇ ମୋହଣ ବ୍ରଜବାଳ ମନ,
କଣାଘାତେ ଭୂରଙ୍ଗେ ଗମ୍ଭୀରେ ବାୟୁବେଗେ ଧୂଳିରେ ଅଛାଦି ଗଗନ
ହେ ବ୍ରଜଜନ !

ବ୍ରଜସୁନ୍ଦରୀ ବ୍ରଜବାଳେ,   ଗୁହଁ ରହୁଲେ ଶୁଭ ଡୋଳେ,
ଶରୀର ସୁନ୍ଦରୀନ ପୃଥ୍ବୀକା ସେସନ   ଜୀବତ ବ୍ୟକ୍ତ ଅଶ୍ରୁଜଳେ
ହେ ବୁଧଜନ ! ୧୭

କ୍ରମେ କ୍ରମେ ସନ୍ଧ୍ୟାନ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧନ ନୟନ ହୋଇଲ ଲୀଳ ଦିଗୁଳସ୍ବେ,
ବ୍ରଜବଧୂନୀକର ଫେରିଲେ ଗୋପପୁର   ଅବର ବରଜତନସ୍ବେ
ହେ ବୁଧଜନ !

ଶୋକାଶ୍ରୁ ବରଷେ ନୟନ,   ମୁଖରେ ନ ଅସେ ବଚନ,
ବ୍ରଜକୁ ମୁଖ କରି ଯିବାକୁ ବ୍ରଜେ ଫେରି କାହାଣୀ ନ ଲେଲେ ଚରଣ
ହେ ବୁଧଜନ ! ୧୮

କାନ୍ଦଲେ ବ୍ରଜବାଳେ ବସି କଦମ୍ବମୂଳେ ଅକୁଳେ ନିରାଶ୍ରୟ ପର,
କାନ୍ଦଲେ ବ୍ରଜନାରୀ କପାଳେ କର ମାର ଝରାଇ ନୀରବାଶ୍ରୁତାର
ହେ ବୁଧଜନ !

କାନ୍ଦଲେ ଶାଖାରେ ବହୁଜ୍ଞେ,   କାନନେ କାନ୍ଦଲେ କୁରୁଜ୍ଞେ,
କଳକଳରେ ଯୁତା କାନ୍ଦଇ ଭ୍ରମସୁତା କାନ୍ଦଲେ କମଳରେ ଭୁଜ୍ଞେ
ହେ ବୁଧଜନ ! ୧୯

ମଳିନ ଦିଗଗଣ ମଳିନ ବୃନ୍ଦାବନ ହୋଇଲ ହଠିକା ଧୂଳିରେ,
ନାପ ତମାଳମାଳ ଶିଶିର-ଅଶ୍ରୁଜଳ ଢାଳିଲେ ନୀରବେ ଭୂମିରେ,
ହେ ବୁଧଜନ !

ଉତ୍ସବସ୍ଥାନ ବ୍ରଜଧାମ,   ବ୍ରତାନ୍ତେ ବ୍ରତାଳୟ ସମ,
ଗୋପରେ ସେତେ ଜନ ଛୁଡ଼ି ଅନ୍ୟ ବଚନ କେବଳ ଭଜିଲେ 'ହା ଶ୍ୟାମ'
ହେ ବୁଧଜନ ! ୨୦

କଂସଦୂତ ସଙ୍ଗରେ ମିଳି କଂସ ନଗରେ ଲାଲା ରଙ୍ଗରେ ବେନି ଭାବ,
ମଞ୍ଜି ମାୟୁନ୍ତ ଅଦି ମଞ୍ଜୁନାଥଙ୍କେ ବଧୁ ମିଳିଲେ ସଭାତଳେ ପାବ,
ହେ ବୁଧଜନ !

ତାହାକୁ କଂସ ଦେଖି ହାସେ, ଗମନ କଲ ପ୍ରେତବାସେ,
 ଶତ୍ରୁମଣି ଚରଣ କର ସଦା ସ୍ମରଣ ନ ହୋଇ ବନ୍ଧ ମୋହପାଶେ,
 ହେ ବୁଧଜନ ! ୨୧

ଅଷ୍ଟମ ଛାନ୍ଦ

ରାଗ—କୌଶିକ *

ବିରହ ଦଶା

ଦେଖିଲ ଦୂତକା ପ୍ରବେଶି ରାଧିକା-ରାମୁନ ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟରେ,
 ଖ୍ୟାମ ବିରହରେ ଖ୍ୟାମ ବିମୋହିନୀ ଲେଟଇ ଧୈରାଶୟନରେ,
 ତରୁ ଶାଖାରୁ, ନିପତିତା ଯଥା ବ୍ରତଜା,
 ହେଲ ଛନଛନ ଚିତ୍ତରେ ଚିତୋର ଘନଶ୍ୟାମ ଘନପୀରତ । ୧
 ବସୁଧାଲିଙ୍ଗନେ କନକାଭ୍ରକାନ୍ତ ହୋଇଛି ଧୂଳିଧୂସରିତ,
 ପଡ଼ି ଅସମ୍ଭାଳେ ଲେଟେ ତଳେ ଗୁରୁ ଚକ୍ରରପାଶ ବିଗଳିତ,
 କିବା ମର୍ଜିତ-ରାଶି ଲେଟଇ ଧରଣୀରେ,
 କାଅବା ଶୈବାଳ ଶତଦଳ ସହ ଭ୍ରାସଇ ସରସୀ ପାଣିରେ । ୨
 ଶୁଫଳ ପୀତ କରାଉ ପୁଲ-ରାଶିପଡ଼ିଛି ତଳେ ଖସି,
 ଅରଧର ଅର ପ୍ରହାରେ ଉଦ୍ଘାର ଦିଏ କି ରାହୁ ସୁଧାସିନି,
 ବନା ଅଦରେ, ରାହୁଛି ଅଙ୍ଗରେ ବସନ,
 କରେ ବିସର୍ଜନ ନଳିନୀୟନ ଅଞ୍ଜନବନ ଘନଘନ । ୩
 ପୋଛିହୋଇ ଲଗିଅଛି ଏଣେତେଣେ ସୈମନ୍ତ ଃ କପାଳେ କପେଳେ
 ବାଳଭାନ୍ ଅବା ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଛି ଶଶିକୋଳେ,
 ଅତି ମଉନେ, ମୁଖର କିଙ୍କିରିହାରଟି,
 ଧୀରେ ମନାକୁଳେ ପଡ଼ିଅଛି ତଳେ ଧରହରିଣ ଶିଶକଟୀ । ୪

କଣ୍ଠ ଛୁଡ଼ି ତଳେ ପଡ଼ିଛି ବଞ୍ଚିଛି ଭକ୍ତକୁ ମୋତିଫଳଦାର,
ତାରକାର ତତ ସେସନେ ହସନ୍ତି ବରୁଷିତ କରି ଅମର,

ସ୍ନେହ-ଭଦ୍ରମ, ବିଲେକିତ ହେମଗାନ୍ଧରେ,

ହୁମବନ୍ଦୁରୁ ସଞ୍ଜୟ ପ୍ରକାର କନକ-ଲତକା-ପନ୍ଦରେ । ୫

ମଳୟଜ-ପତ୍ର-ଲେଖା ଭରଜରୁ ଭୂମିରେ ଲଗେ ବନ୍ଧୁ ହାଲ,

ମହାର ଚନ୍ଦନ-ମଣ୍ଡନ ସାଧନ ବରେ କି ବରହସନଳ,

ନାହିଁ ତାମ୍ବୁଲ-ରାଗ ସୁପୁକୁ ବନ୍ଧାଧରେ ।

ଧଉଳ ବଦ୍ରମୁମନୋରମକାନ୍ତି ଜିଣି ଅଧର ଶୋଭା କରେ । ୬

କ୍ଷଣକ୍ଷଣ କରି କ୍ଷଣିକ ମୁଦ୍ରିତ ପୁଣପୁଣି ତାହା ଫେଡ଼କ,

ପିକରାଣୀ ଭାଷି, 'ହା ବେ' 'ହା ବେ' କରପତ୍ର ଭଳେ ତାଡ଼କ,

କ୍ଷଣେ ମଉନେ, ରହି ଦୀର୍ଘଶ୍ବାସ ଛାଡ଼କ,

କ୍ଷଣେ ଭ଼ି ବସି ରହିଁ ଚଉକଡ଼ ପୁଣି ଧରଣୀରେ ପଡ଼କ । ୭

କେତେବେଳେ ନୀଳଚେଳ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଆଣି ରଖେ ବନ୍ଧଦେଶରେ

କେତେବେଳେ ଶ୍ୟାମ କମନାୟୁରୁପ ଧାନରେ ଦେଖଇ ପାଶରେ ।

ମୋଦ-କୌମୁଦୀ, ସେକାଳେ ତାଳେ ମୁଖଶଶୀ,

ସୁଭଜା ପ୍ରସାରେ ଭକ୍ତ-ମୁଣାଳକୁ ଅଳଙ୍କାରେ ହୋଇ ଲଳସୀ । ୮

ଦୁଇ ଶ୍ରୀମନ୍ତର ଏ ଦଶା ନିରେଖି ମଞ୍ଜିଣ ସମବେଦନାରେ,

କହିଲ କୋମଳେ, "କାପାଁ ପଡ଼ି ତଳେ ରହିଛି କୁନ୍ଦରଦନାରେ !

ନିଦ୍ରା ନ ହୁଏ, ଦୁର୍ଗୁଫେନନିବ-ଶୟନେ,

କନକ-ଶିରାସଦେହା କି ପରାସ ନ ହୁଏ ଦେହେ ଭୁଗୟନେ । ୯

ଗୁରୁଦିନେ ଫେରି ଆସିବେ ମୁରାରି ମଧୁପୁରୁଷ ପାହା ଦେଖି,

ଗଲେ କରି କଣ୍ଠ ବ୍ରଜଧାମ-ନଟ ମୂରଲୀ ହୁଁରେ ସୁମୁଖି !

ପୋଡ଼ି ବରହେ, ସୁନାଦେହ ବୁନା ନ କର,

ନେତ୍ରସ୍ଥି ! ହେବେ କଣ୍ଠୀ ତୋ ଏ ଦଶା ଦେଖିଟି ମୂରଲୀଅଧର । ୧୦

ନ ଥିଲେ ନୀରଦ-କେଶି ଗୋ ! ବିଚ୍ଛେଦ ପ୍ରୀତି ନ ହୁଅନ୍ତା ମଧୁର,
 ଅମାନିଶା ବିନା ଏଡ଼େ ସମାଦର ନ ହୁଅନ୍ତା ପୂର୍ଣ୍ଣବିଧୁର,
 ହୁଏ ତାପିତ, ତପନତାପେ ଯେଉଁ ଜନ,
 ସେ ଜାଣଇ ସେନା କେମନ୍ତ ମଧୁର ଅଟେ ଶୀତଳଜଳପାନ । ୧୧

ଦୁଃଖ ବାଣୀ ଶୁଣି କୁମୁଦନନ୍ଦନା ଗୁହ୍ୟ ଛଳଛଳ ନୟନେ,
 କୁତଳିତ ବାଣୀ ବାଜେଣି ପରସ୍ପେ କହିଲା ଚେତେ ବଚନେ,
 “ବନ୍ଧୁ ଅସିବେ, ଏ କଥା ନ ଅସେ ମନକୁ,
 ରସିକା ଚତୁରା ବ୍ରଜପୁରନାରୀ ଛଡ଼ିବେ କି ପ୍ରାଣଧନକୁ ।” ୧୨

“ନ କର ଭାବନା କରକ-ରଦନା” କହିଲା ପୁଣି ହସି ଦୁଃଖ,
 “ତୋର ପୋଷାପଣୀ ନ ହେବ ତୋହର ଏଥିରେ କରୁଛୁ ତୁ ଭାତି,
 କଷ୍ଟ ଦିବସ, ଗଡ଼ିଲଣି ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁର,
 ମଧୁପୁର ଯାଇ ଅଣିବି ଭୁଲଇ ଈଶିତେ ତୋର ପୋଷାକାର । ୧୩

ମିଳନର ସୁଖ ଦେବେ ପଦ୍ମମୁଖ ଅସି ଅଗରେ ମଧୁପୁରୁଁ,
 ଅଶନ ବସନ ଭୂଷଣରେ ସ୍ନେହ କାପା ନ କରୁଛୁ ରମ୍ୟୋରୁ,
 ତେଜ ଧରଣୀ, ଉଠ ଯିବା ବନେ ସଦୃଶ,
 ମୋହୁବାକୁ ବ୍ରଜମୋହନ ମନକୁ ମଣ୍ଡିବା ନିକୁଞ୍ଜକୁଟୀର । ୧୪

ଅଶ୍ୱାସବଚନ ଦୁଃଖର ଶୁଣିଣ ଉଠିଲା ଗୋପିନୀତଳକ,
 ବଦନ-ସରୋଜ ଅଳ୍ପ ଚିକଟିଲା ଯଥା ପ୍ରାତେ ପଦ୍ମକୋରକ,
 ଅସି ଲଳିତା, ବିମୁକ୍ତ ବେଶିକି ବାସିଲା,
 ଅକ୍ଷୁଧୁଳି ହାଡ଼ କାଞ୍ଚିହାର ଗୋଟି କୁଶକଟୀରେ ପିନ୍ଧାଇଲା । ୧୫

ଶଶାଙ୍ଗା ଚଞ୍ଚଳ ସୁଶୀତଳ ଜଳହରକି ରଖିଲା ଅଗରେ,
 ଚିତ୍ତରେଖା ଧୋଇ ଦେଇ ରାଧା ମୁଖ ବାସେ ପୋଛି ଅନୁରାଗରେ,
 ବସି ଗୁନ୍ଥିଲା, ଛୁଇଁ ମୁକ୍ତାହାର ଯତନେ,
 ଦୁଃଖ ଭାଙ୍ଗିଦେଲା ବରାଞ୍ଚୀ ଚରମ କେଙ୍କାକଣ୍ଠ ନୀଳବସନେ । ୧୬

ଲଳିତା ଗଣାଣା ବେନି ସଖିସୁଦେ ବେନି ଭୁଜବଞ୍ଚି ନିବେଶି,
 ସଧୀର ସଧୀର ଦୁର୍ବଳ ପୟର ସଞ୍ଚାର ଗମିଲା ସୁକେଶୀ,
 ଯାଇ ବସିଲା, ଦ୍ଵିରଦରଦ ପୀଠାସନେ,
 ସୌରକରରେଣା ଅଭିଷେକ ଓ ଦେଶା ଯେହ୍ନେ ଘନେ ସାନ୍ଧ୍ୟଚରନେ ।
 ସୁବାସିତ ସ୍ନେହେ ବରବର୍ଣ୍ଣି ଗୋଳି ଗୋଳିଲେ ବରବର୍ଣ୍ଣି ଅଙ୍ଗେ,
 ସ୍ନାନ ସମାପନ କରିଲେ ତପନତନୟା-ତୀରେ ନାନାରଙ୍ଗେ,
 ହେମପିତୁଳା, ସୁବର୍ଣ୍ଣକାର ଯେହ୍ନେ ହାଲେ,
 ସ୍ନାନାନ୍ତେ ଭୋଜନ କରାଇ ରାଧାକୁ ଘେନି ମିଳିଲେ ଚନ୍ଦ୍ରଶାଳେ । ୧୮
 ବେଶବନ୍ଧ୍ୟାସରେ ମନ୍ତ୍ରିଲେ ସଖୀଏ ଗୁଠୁ ବଚନମାନ କହୁ,
 ବରଣ ସୀମନ୍ତ ନିର୍ମାଣିଲେ ବେଶୀ ବସାଇ ମୁକ୍ତାଫଳ ତହୁଁ,
 ମୋଡ଼ି ବେଶୀକି, ବାନ୍ଧିଲେ ପୀବର କବଚ,
 କାମ-କଳାପୀ ବା ଟେକିଲା କଳାପ କାମମୋହନ-ଘନ ସୁର । ୧୯
 ମନୋରମ ନାନା ସୁକୁସୁମଦାମ ଅଣି ଶଞ୍ଜି ଦେଲେ ବେଶୀରେ,
 କୁସୁମଶାୟକ କୁସୁମ-ଶାୟକ ଅଣି ରଖିଲା କି ଭୂଶୀରେ,
 କାମ-କୋଦଣ୍ଡ, ସୁଂମ ଭୁରୁଲତା ବେନି,
 ଶଞ୍ଜନଗଞ୍ଜନ ନୟନେ ଅଞ୍ଜନ ରଞ୍ଜନ କିଅବା ଶିଞ୍ଜିନୀ । ୨୦
 ସୁନାଳ କୁଟିଳ କୁନ୍ତଳରେ ଦେଲେ ମଣିମୟ ମଥାମଣିକି,
 ନାଳ-ଜଳଦଳ ୩ ଚଳୋର୍ମିମାଳାରେ ରାଜେ ନିଶାମଣି ପୁଣି କି,
 ଗୁରୁ ସୀମନ୍ତେ, ମନ୍ତ୍ରିଲେ ସରମନ୍ତରାଗ *
 ଚକ୍ରାଘାତେ ଅବା ରୁଧିର ବହୁଛି ହୋଇଛି ରାତ୍ନ ବେନିଭାଗ । ୨୧
 ରସିକା ନାସିକା ଉପରେ ଚନ୍ଦନଚିତା ଚଞ୍ଚିପଦ ଅକାର,
 ତାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବେନି ଭୁଲ୍ଲିତା ମଧ୍ୟରେ କସ୍ତୁରୀବନ୍ଧୁ ଶୋଭାପାର,
 ସଖୀ ଲେଖିଲେ, କିଶିବାକୁ ମନ୍ତ୍ରା ମଦନ,
 ଚନକ ରଥରେ ରଖିଲେ କି କାମ-ଭଞ୍ଜି-ଚକ୍ର କର ଯତନ । ୨୨

ଲହରୀରେଣା ନେଇ ଦେଖାଇଲା ଅଗେ ସରାଗେ ଅଦରଶବର,
 କହିଲା, “ଦେଖ ଗୋ ମଦନ-ତାଳିକା ଶ୍ୟାମବଶକରପନ୍ତର,
 ଲେଖା ହୋଇଛି, ବିଶୁଦ୍ଧ ହାଟକପହରେ,
 ହସିଲା ଶ୍ରୀମତୀ ଶୋଭିଲା କି ମୋତପକତ ପ୍ରବାଳପାହରେ । ୨୩
 ନାସା ଶୁଦ୍ଧ ଶିର କଣ୍ଠ ବାହୁ ଚର ହସ୍ତ ପାଦ କଟୀ ଅଙ୍ଗୁଳି,
 ବସିଥାଉ ଲୁପ୍ତଶେଷ ହେଲେ ଅତି ତୋରା କବି ରସନାବଳ ବଳି,
 ମଣି ନିର୍ମିତ, ଚନ୍ଦ୍ରହାର ଅତି ସୁନ୍ଦର,
 ଗୁରୁନିତ୍ୟୁନା ନିତମ୍ବ ବିମ୍ବରେ ଶୋଭେ କିବା ନଗେ ନିର୍ହର । ୨୪
 ବେଶ ସାର ସଜ ହେଲେ ସଖୀ କୁଞ୍ଜବନ ଉତ୍ତମ ପାଶୁ ମନେ,
 ଗୋପିନାଥକେ ଘେନି କରୁଛୁକେ ଗମ୍ଭିରେ ସଧୀରଗମନେ,
 ଦେଖି ବରଟା, ନିଜକୁ ଚଞ୍ଚଳା ଭାଲିଲା,
 କନକନୟର ମଧୁରନିକୃଷ୍ଣ କାଶୁ ରଣିରଣେ ମିଳିଲା । ୨୫
 ସହ ସହଚରା ଶୋଭିଲା ସୁନ୍ଦରା ବୃନ୍ଦାବନେଶ୍ବରୀ ମୋହନୀ,
 ଲାବଣ୍ୟ-ସରସୀ ଲହରୀରେ ଭାସି ଚଳେ କି ନବନା ନଳିନୀ,
 ପାଦ ସଞ୍ଚାର, ମଣ୍ଡିଲା ମହାକି ରାଜାବେ,
 କରଲେ ମଧୁର ହଂସାର ଅଧୀର ମଞ୍ଜୀର-ମଧୁଜାତ-ଜାବେ । ୨୬
 ଲାଲାଗତି କରି କରି କରାଗତି ମିଳିଲେ ପାଇ କୁଞ୍ଜବନେ,
 କଲେ ବିଚରଣ ନବନପଲ୍ଲବ ନବନକୁସୁମ ଚନ୍ଦ୍ରନେ,
 ମନ ଭଲ୍ଲସେ, ମଣ୍ଡିବାକୁ କୁଞ୍ଜକୁଟୀର,
 ହେଲା ଭାଷା ନାପମ୍ଭେ ବ୍ରଜଶୋଭା କୃଲେ ଯମୁନା ତଟିନୀର । ୨୭
 କେ ସଖୀ ଅଣିଲା ରାଧାପାଶେ ଢୋଳି ନବବିକଶିତ ଚମ୍ପକ,
 କହିଲା ଅପର ସଖୀ, “ଚମ୍ପା ପରା ନୁହେଁ କଳାଭୁଞ୍ଜବଶକ”
 ହସି କୌତୁକେ, ପ୍ରଥମା କହିଲା ଭଞ୍ଜରେ,
 “ଏ ଯିକାନ୍ତ ଭ୍ରାନ୍ତ ହୋଇଛି ରେ ସହ ଚମ୍ପାବରଣୀ ରାଜାଠାରେ” । ୨୮

କେନ୍ଦ୍ର ସହରରୁ ଗୁଳାଝାଡ଼ି ଭର ଅଣିଲ ଡୋଳି ସର୍ପ୍ୟମୁଖୀ,
କହିଲା ଶବ୍ଦକି, “ଦେଖ ସର୍ପ୍ୟମୁଖୀ ଅଟେ ତୋ ମିତଣୀ ସୁମୁଖୀ !

ବନ୍ଧୁ ପାଶରୁ, ନ କରେ ଅନନ୍ତ ଅନ୍ତର ।”

ତା ଶୁଣି ଅପରା କହିଲା, “ନ ଜାଣେ ସର୍ପ୍ୟମୁଖୀ କାମମନ୍ତ୍ରର ।” ୨୯

କେ ସଖୀ ଅଣିଲ କାଳିନ୍ଦୀଦ୍ରୁପରୁ ନୟନ କରିଣ ନଳିନୀ,
କହିଲା, “ରାଧାକେ । ତୋ ସମ ନଳିନୀ ଅଟଇ ବନ୍ଧୁସୁହାଗିନୀ,

ତଳେ ବନ୍ଧୁକୁ, ନ ଦେଖି ହୁଅଇ ମଳିନୀ,”

ଅପରା ସଖୀଏ ଭାଷିଲା, “କିନ୍ତୁ ଏ ନୁହେଁ ବନ୍ଧୁଠାରେ ମାଳିନୀ ।” ୩୦

ହାସ୍ୟ କରୁଥିଲେ ନବକଶଳୟ ସୁମନସସଖି ଅହର,
କୁଞ୍ଜକୁଟୀରରେ ମିଳିଲେ ସଖୀଏ ସଙ୍ଗେ ଶ୍ରୀମତୀ ଘେନି କରି,

କଲେ ପ୍ରକାଶ, ଯେ ପାହା ଶିଳିପରୁତୁଣ୍ଡ,

ରଚିଲେ କୁସୁମେ ବିବିଧ ଉଦାର୍ଥ ପରକାଶି ଶୋଭା ମାଧୁରୀ । ୩୧

ରଚେ ରମ୍ୟଦାମ ବାମନେନ୍ଦ୍ରୀ ଶ୍ୟାମ ବସ କଣ୍ଠ ରୁତା ମଣ୍ଡନେ,
କେନ୍ଦ୍ର ସହରରୁ ଦେଖି ହାସ୍ୟ କରି କହେ ପରିହାସ ବଚନେ,

“ତାଳେ ଗରଳ, କାଳିଆ ନାଗର ଦଂଶନ,

ତେବେ ତା ଦଂଶନ ଲଭେ କିପାଁ ଜନ କରନ୍ତି ବିବିଧ ଯତନ ।” ୩୨

ସଖୀଏ କହିଲା, “ଗୁଲ ଶ୍ୟାମ ସଙ୍ଗେ କୌତୁକ ଅଜି ଗୋ କବିବା,
କୁସୁମରେ ଚିଢ଼ି ପିତୁଳା ଗୋଟିଏ କୁସୁମଶେଷେ ଶୁଆରିବା,

ସୁଧା ଅକାରେ, କରିବା ତାହାର ଅକାର,

ଚମ୍ପକେ ରଚିବା ତାର ଅଙ୍ଗସବୁ ନୀଳୋପୁଲେ ଭୁରୁ ଚକ୍ରର । ୩୩

ଶତଦଳଦଳେ ରଚିବା ନୟନ ରକ୍ତକୁମୁଦରେ ଅଧର

ଦେବା ନେଇ ପାଦ କରପଦ୍ମତଳେ ସଜଇନ୍ଦବର ପଦର,

ନମ୍ରାକଳରେ, ନିର୍ମାଣିବା ତାର ଅଙ୍ଗୁଳି,

ମନ୍ଦହାସ ଛୁଟାଶୋଭିତ ଅଧର ମଧ୍ୟରେ ଦେବା କୁଞ୍ଜକଳି । ୩୪

ଶ୍ୟାମଳ ଅସିବା ବେଳ ଜାଣି ଅନ୍ଧେ ସକଳେ ଯିବା ଅପସର,
ମାତ୍ର ଥିବ ଶୁଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନେଇ ଶୟନ ପାଶେ ସଖୀ ପର,
ଠାରେ ନିଷେଧ, ପଲକ ନିକଟ ଗମନ,
ହେବ ଦୂରେ ଛୁଡ଼ା ମୁଖ ତାଳି ବାଟେ ହସ୍ତରୁ ପକାଇ ବ୍ୟକ୍ତିନୀ । ୩୪
ଏହିରୂପେ ନାନା ହାସ୍ୟ ରଙ୍ଗ ଗଲେ କାଟିଲେ ସଖୀଏ ସମୟ,
ତମେ ତମେ ସଦ୍ୟା ହୋଇଲୁ ପ୍ରବେଶ ସ୍ଥାନ ଅସ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ର ଉଦୟ,

ବନେ ପୁରୁଷ, ବିହଙ୍ଗ କୁଳ-କୋଳାହଳ,
ହୋଇଲୁ ବରୁଣାଦିଗ ସିନ୍ଦୂରତ ବଳାଗୁଡ଼ିକ ସୁନାଳ । ୩୫

ବୁନ୍ଦାସନେ ବସି ମନ୍ଦମନ୍ଦ ହସି ମନ୍ଦସମୀରେ ଫୁଲକୁଳ,
ନାଗିଲେ ହରଷେ ଦାନ୍ତି ଦଶଦିଗେ ନାନାସୁଖଦ ପରମଳ,
ନଭ-କାନନେ, ତମେ ଫୁଟିଲେ ତାଗୁଡ଼ିକ,
ରକ୍ତମବଦାନ୍ତା ଯମୁନା ହଳିଲୁ ଲହରୀ ଛଳେ ପ୍ରେମେ ମାତ । ୩୬

ଅସିଲ ତମିରା ଗ୍ରାସ କରି କରି ହାସମୟ ଦିଗନ୍ତଚୟ,
ବିଚ୍ଛେଦ-ଅନଳ ଜଳିଲୁ ପ୍ରବଳ ଦହୁ ବିରଘ୍ନର ହୃଦୟ,
ପିନ୍ଧି ଧବଳ, ଦୁକୂଳ ଯୁଗଳ ତଡ଼ିତ,
ଅସି ଦ୍ଵିଜଗୁଣ ବିରହ ହୃତାଶେ ଜାଳିଲୁ ମନୋଜ ଅହୁତ । ୩୭

ଶ୍ୟାମ ପ୍ରତ୍ୟାଗମ ବାରତା ପଥକୁ ଗୁହଁ ବସିଥିଲୁ କିଶୋରୀ,
ନ ପାଇ ବାରତା ହେଲୁ ଉଲ୍ଲସିତା ବହୁଲ ନେହୁଁ ଅଶ୍ରୁବାର,
କାନ୍ଦ କହୁଲ, “ସଖି ! ସବୁ ଆଶା ଚଫଳ,
ବହୁ ମଧୁପୁଷ୍ପ ମୋ କଥା ପାସୋର ଗଲେଣି ଯଶୋଦାଦୁଲଳ । ୩୮

ରଖି ମୋ ଦିନେ ସଜନୀ ! ବହନ ଗମନ କରି ନୟନର,
ଆଶା ଗୋ ଉଦନ ବ୍ରଜେ ଉପନୀତ ହେଲେଣି କି ବ୍ରଜସୁନ୍ଦର,
କଷ୍ଟ ଦିବସ, ହେଲୁ ତ ଆଜି ଅବସାନ

କୁଞ୍ଜବିହାରୀଙ୍କ ଅସିବେ କୁଞ୍ଜକୁ ନ କରି ନୟନ ବଦନ ।” ୪୦

କରିଲା ଗମନ ଦୁଇକା ବହନ କମ୍ପାଇ ଚରଣେ ଭୂତଳ,
ହେଲା ଅନମ୍ଭର ମସ୍ତକେ ଅମ୍ଭର ଖସିଲା ସୁନ୍ଦରୁ ଅଞ୍ଚଳ,

କୁଞ୍ଜକୁଟୀରେ, ବସିଲା ରାଧିକା ମଉନେ
କେବଳ କେଶବ ଭ୍ରାବମାନ ଧ୍ୟାନ କଲ ସେ ବସନ୍ତବଦନେ । ୪୧

ବାଲା ଏଣୀନେନ୍ଦ୍ରୀ ଚୁହୁଁଲା ଯେଣିକି ଦେଖିଲା ନବଘନରୂପ,
ମନେ ବେଲୁଁ ବେଳ ବରହ-ଅନଳ ଜଳିଲା ଖରେ ଦପଦପ,

ଶୁଣେ ନିଜର, ମଞ୍ଜୀବରବ ଡେର ଶୁଭ,
ହୁଏ ଭଞ୍ଜସିଦ୍ଧା ଚୁହେଁ ଟେକି ମଥା ଗମେ ଦ୍ଵାରପାଶେ ହୁଟଇ । ୪୨

ପିକବାଣୀ ଶୁଣି ଅସି ବସେ ପୁଣି କହେ, “ଶୁଣ ଶୁଣ ସଜନୀ !
ନିକୁଞ୍ଜବିହାରୀ ଭଦ୍ର ଭଦ୍ର କରି ବନେ କରନ୍ତି ବେଶୁଧୁନି,

ଅତି କୁଟଳ, ଅଟେ ଗୋ ବୃନ୍ଦାବନ ପଥ,
ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଅଳି ଅଣ ଗୋ ସଙ୍ଗୁଳି ହେଲେଣି ସେ ବା ପଥଦ୍ରାନ୍ତ ।

ଦେଖି ନଳିନୀକ ମଳିନବଦନା ନଳିନବଦନା କହଇ,
“ଅହା ବନ୍ଧୁ ବନା କି ଘୋରପାତନା ମୋ ପ୍ରାୟେ ସହୁ ପ୍ରାଣସହୁ !

କିନ୍ତୁ ପ୍ରଭାତେ, ହେବୁ ପୁଣି ପୁଣି ମିଳନେ,
ନାହିଁ ଅଣା ମମ, ନଳିନୀ । ମୋ ସମ କିଏ ଅଭାଗୀ ହିଁସୁବନେ ?” ୪୪

ଶରଦ୍ଦିନୁପୁଣି ଦେଖି ଚନ୍ଦ୍ରବାକୀ ବରହାତୁରୀ ନଦୀକୂଳେ,
କହେ, “ଦେଖ ସିନା ବନ୍ଧୁ ବନା ଦାନା ହୋଇ ଏ ବସିଛି ଅକୂଳେ,

ଅହା କି ଦୋଷ, ଦେଖି କରି ବୋଲ ସଜନୀ !
ରଥାଙ୍ଗ ମିଥୁନେ ବରହ-ଦହନେ ଜାଲୁଛି କଠିନା ସାମିନୀ । ୪୫

ଅସିଲେ ପ୍ରଭାତ ପୁଣି ପ୍ରାଣନାଥ ସାକ୍ଷାତ ପାଇ ଚନ୍ଦ୍ରବାକୀ,
ଚରିବ ହରଷେ ରହୁ ବନ୍ଧୁ ପାଶେ ଭଞ୍ଜସେ ପ୍ରେମଭାବ ତାକି,

ଏ ତ ନହଇ, ମୋ ପରାୟେ ହୃଦଭାଗିନୀ,
ନାହିଁ ମୋର ଅଣା ପ୍ରେମସିଦ୍ଧ-ଇନ୍ଦ୍ର ବାମରେ ହେବ ପ୍ରମୋଦନୀ । ୪୬

କେତେ ସୁଭାଗିନୀ ଅଟେ କୁମୁଦିନୀ ହେଉଛି ପ୍ରେମେ ଭଲଭଲ
ସୁଧାକର ସୁଧା କର ପରଶରେ ହେଉଛି ଅନନ୍ଦେ ଚଞ୍ଚଳ,

ଦେଖି ବନ୍ଧୁକୁ, ହେଉଛି ପ୍ରେମେ ହସ ହସ ,
ମୁଁ ହୃଦୟଗିନୀ ହୋଇବି କି ପୁଣି ସୁଖିନୀ କୁମୁଦ ସଦୃଶ ।” ୪୭
ଅକାଶରେ ରାଜ ନୟନ ପକାଇ ଦେଖାଇ କହଇ , “ସଜନୀ !
ଦେଖ ଭାଗ୍ୟପତି ରୋହିଣୀ ପ୍ରଭୃତି ଭାରକାନ୍ତ ସଙ୍ଗେ ଘେନି,

ପ୍ରେମେ ମାତଣି ତୋଷଇ ଭାରକାନ୍ତକରେ
ଭାରକେଣି ଲାଳା ସତେ ନନ୍ଦବଳା ପ୍ରକାଶିବେ ପୁଣି ବ୍ରଜରେ ।” ୪୮
ପୁଣି ଚରଦୁଣୀ କିସ ମନେ ରୁଣି ପାଣିପାନ୍ତ ରଖି ବଦନେ,
ବସି ଧରାସନେ ସଜଳନୟନେ ରହିଲୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମଉନେ,

କୁଞ୍ଜପଥକୁ ପୁଣି ଚାହିଁ ଏକନୟନେ,
ସଜସରୋଜାଶା ଅଧୀରେ ଅପେକ୍ଷା କଲୁ ଦୂରୀ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନେ । ୪୯
କ୍ଷଣେ ବସେ କ୍ଷଣେ ଉଠେ କ୍ଷଣେ କରେ ପ୍ରଲଗ୍ନସ୍ୟାପାଶେ ଗମନ,
କ୍ଷଣେ ଶୟନକୁ ଚିତ୍ତେ ସଜାଡ଼େ କ୍ଷଣେ ଚଞ୍ଚଳ ଏ ବ୍ୟାଜନ,

କ୍ଷଣେ ମଣାଇ ଉଠାଇ ପୁଣି ତା ଶୟାନ,
ବୁଧେ ଚିନ୍ତାମଣିଚରଣ ସୁମର ହିତାପ ନ ଥିବ ମସାଏ । ୫୦

ନବମ ଛାନ୍ଦ

ରାଗ — କଲ୍ୟାଣଅହାରୀ #

ଯଶୋଦାଙ୍କର ବିଳାପ

ରାଧା ସହଚରୀ କୁଞ୍ଜରୁ ବାହାରି ପ୍ରବେଶି ନନ୍ଦର ସଦନେ,
ଅନନ୍ଦମୁଖର ନନ୍ଦରାଜାପୁର ଦେଖିଲୁ ରହିଛି ମଉନେ,

କେବଳ, ପ୍ରବଳ ହାହାକାର ରବି,

ବ୍ରଜେ ଧନେଶ ବ୍ୟାକୁଳ ଯାଦୁଃ ହରାଇ ବସୁଳ ବିଭବ । ୧

ନ କର ଚର୍ଚ୍ଚଣ ଦୁଶ ଗାଢ଼ଗଣ ନଅର୍ଦ୍ଧ ଶବଣ ମସ୍ତକ,
 ହୋଇଛନ୍ତି ଠିଅ ଧୀରେ ନେତ୍ର ମୁଦ ଅପାଙ୍ଗରୁ ବହେ ଲେଖକ,
 ଦୋହନ, କାଳ ହେବାରୁ ଅବସାନ,
 ହମ୍ବାରବ କରି କ୍ଷୁଧିତ ବାହୁର ଅକୃଳେ କରନ୍ତି ରୋଦନ । ୨
 ପରୁରୁକାଳି ଯେସନେ ପୁଣ୍ଡଳି ଅଛନ୍ତି ବସି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ,
 ନାହିଁ କଥା ମୁଖେ ମନ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୁଃଖେ ବସାଦ ପୂରୁଛୁ ବଦନେ,
 ମନରୁ, ପାସୋର ଯାଇଛୁ ସକଳ,
 ‘ହା ଶ୍ୟାମ’ ‘ହା ରାମ’ ‘ହା ନନ୍ଦ ଯଶୋଦା’ ଘୋଷି ହେଉଛନ୍ତି କେବଳ । ୩
 ଯେହ୍ନେ କୌମୁଦିନୀ ଶାରଦରଜନୀ କାଦମ୍ବିନୀଜାଳେ ଅଛନ୍ତି,
 ନନ୍ଦନ ଭରହେ ନନ୍ଦରାଜା ଗୃହେ ନନ୍ଦରାଣୀ ତେହ୍ନେ ମଳିନୀ,
 ସତତ, ଡାଳେ ଅଶ୍ରୁ ତାର ନୟନ,
 ସୁତଙ୍କର ଗୁଣ ଗୁଣି ପୁଣି ପୁଣି କାତରେ କରଇ ରୋଦନ । ୪
 “ରେ ହୁର ଅହୁର ଘେନି ଗଲ୍ଲ ମୋର ବେନି ନେହୁଁ ବେନି ପୁଣ୍ଡଳି,
 କରଣ କପଟ କହି ଗଲ୍ଲ ଶଠ ! ଅସିବେ ରାମ ବନମାଳୀ,
 ବାହୁଡ଼ି, କଂସ ନଗରୁ ଯାହା ଦେଖି,
 ମାତ୍ର ଗୁର ଦିନ ଅସୁ କରି ମନ ରହୁଥାଅ ପଥ ନିରେଖି । ୫
 କଂସ ଗଲ ନାଶ ରାମ ପୀତବାସ ! କିପାଇଁ ନ ଅସ ବାହୁଡ଼ି,
 ଛେନା ଦୁଗ୍ଧ ଦଧି ନବଣୀ ସରସ ହେଉଛୁ ବାସି ଭାଣ୍ଡେ ପଡ଼ି,
 ବହନ, ଅସ ଭୁଞ୍ଜାଇବି ନବଣୀ,
 ନ ହୋଇବି ଚଳି ନ ଦେବର୍ଚ୍ଚ ଗାଳି ଅସ ମୋ ରାମ ବେଣୁପାଣି ! ୬
 ବାନ୍ଧିଥିଲି ଦିନେ ଯାମଳ-ଅର୍ଜୁନେ କି ଅବା ସେ କଥା ସୁମର,
 ମନେ ବହୁ ରୋଷ ଅରେ ପୀତବାସ ! ନ ଅସୁ ତେଣୁ ଏ ନଗରୀ,
 ଅଧୀର, ଅତି ହେଲୁ ତେଣୁ ବାନ୍ଧିଲି,
 ବେହେଁ ଜୀବ ଥାଉଁ ନ ବାନ୍ଧିବି ଅଉ ଅସ ରେ ବଜାର ମୁରଲୀ । ୭

ଦିନେ ପୀତବାସ ! ହୋଇ ଶୀତାବଣ କଲ୍ଲ ରେ ମୁଦ୍ରା ଚାଷଣ,
 କୁକୁରରେ ମୁହଁ ମନେ କୋପ ବହୁ ବାସେ କଲି ତୋତେ ବନ୍ଦନ,
 ପ୍ରହାର, ଛଟେକ କଲି ମୁଁ ତୋ ଦେହେ,
 ଯେହୁ ଅଭିମାନେ କୋପ ବହୁ ମନେ ମୋତେ ଦହୁଛୁ କି ବରହେ ?
 ଦଧି ଦୁଗ୍ଧ ଭାଣ୍ଡ କଲ୍ଲ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ଦିନେ ଗମ୍ଭୀରରେ ପ୍ରବେଶି,
 ମୁଁ ଦେଖନ୍ତେ ଯାଇ ଲେ ରେ ଧଳାଇ ତହିଁ ମୁଁ ଚଳିହୋଇ ରୋଷି,
 ଲଗୁଡ଼, ଧର ପଛେ ମୁଁ ଗୋଡ଼ାଇଲି,
 କଦମ୍ବ ଶିଖରେ ଉଠି ତରତରେ ବସି ବଜାଇଲୁ ମୁରଲୀ । ୯
 କହୁଲ୍ଲ ରେ ନିଧୁ ! “ଭୁଞ୍ଜିଲି ମୁଁ ଦଧି ହୋଇଣ ସୁଧାରେ ଅକୁଳ,
 ନ ଯିବି ସମୀପେ ନ ରହୁବି ଗୋପେ ଯଦି ମୋତେ ମାରି ଲେଉଟିଲି,”
 ସେ ଦୋଷ, ଥିଲ୍ଲ କି କାହ୍ନୁ ରଖି ମନେ,
 ହେବାରୁ ଦୁର୍ଦ୍ଦାଣ୍ଡ ତୋତେ ସିନା ଦଣ୍ଡ ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛୁଲି ସୁମନେ । ୧୦
 ଶୁଦ୍ଧେ ଶେଷୁପାଣି ! ନ ଭୁଞ୍ଜୁ ନବଣୀ ଗୋଲିଲେହେଁ ଖଣ୍ଡ ସଙ୍ଗରେ,
 ଭ୍ରମି ଗୋପପୁରେ ପଶି ଘରେ ଘରେ ଦଧି ହରୁ ନାନାରଙ୍ଗରେ,
 ଭାଣ୍ଡକୁ, ଭାଞ୍ଜୁ ଦଧିକି ଖାଇ ସାରି,
 ଗୋପୀମାନେ ଲେ ଦେଇ ନାନା ଗାଳି ମୋଠାରେ କରନ୍ତି ଗୁହାର । ୧୧
 କେହୁ ଗୋପନାୟ ଅତି ଭୟ କର ତୋ ଦୁଷ୍ଟପଣକୁ ଶ୍ରୀଧର !
 ଶୁଦ୍ଧେ ଯେତେ ଜାର ଆସି ଦଧି ସର ସନ୍ତୁ, କରପହେ ତୋହର,
 ତାଳଇ, ଭାଣ୍ଡ-ରସା ପାଣ୍ଡୁ ମନରେ,
 ତେବେହେଁ ଡୋହଇ ନ ପୁରଇ କର ପଳାଉ ଭାଣ୍ଡ ଘେନି କରେ । ୧୨
 ଅସହ୍ୟ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବନା ଗୋପୀଙ୍କର ସିନା ସହୁ ନ ପାରି ଦୁର୍ଦ୍ଦା ଚଳି,
 କେତେବେଳେ ମାର୍ବେ କେତେବେଳେ ଧର୍ବେ କେବେବା କୋପେ
 ଦାସ ଗାଳି,
 ସେ ସବୁ, ରଖିଛୁ କି କାହ୍ନୁ ମନରେ,
 ଅଉ ନ ମାରବି ଅଉ ନ ଧରବି ପ୍ରାଣ ଆଉଁ ଅପଦନରେ । ୧୩

ତୋ ବିନା ରେ ଧନ ! ଶୁଣାନ ସମାଜ ଭବନ ହେଲଣି ମୋହର,
 ନ ଦେଖି ଲୋହର ମୁଖ-କଳାବର ନୟନ ହେଲଣି ଅକାର,
 ଅମଳ, ନୀଳବମଳ ! ଅସି ଥରେ,
 କହୁ 'ମାତ ! ମାତ ! ଦିଅ ନବଜାତ' ବସ ତୁ ମୋହର କୋଳରେ । ୧୪
 ତୋର ପିତା ନନ୍ଦ ବାନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧୁ ଅବ ହେଲେଣି ରେ ଅବଲଭ୍ୟ !
 ନ ଚରନ୍ତି ତୁଣି ଗାତ୍ର ବସ୍ତ୍ରାଗଣ ବରଣ ସଦା ହମ୍ବାରନ୍ତି,
 ପ୍ରଭାତେ, ବ୍ରଜବାଳଗଣ ଆସିଣି,
 'ଭାବ ଘନଶ୍ୟାମ' 'ଭାବ ବଳରାମ' କହୁ ଡାକନ୍ତି ପ୍ରତିଦିନ । ୧୫
 ନେତ୍ର-ଅଭିରାମ ଘନଶ୍ୟାମ ରାମ ! ଜୀବ ପରମ ମୋ ଦେହର,
 ବେଗ କରି ଅସ୍ତ୍ର ଦୃଷି କୋଳେ ବସ ଭୁଞ୍ଜାଇ ଦେବ ଶୀର ସର,
 ବହୁତ, ନବଣୀ ରଖିଛୁ ଭାଣ୍ଡରେ,
 ଖଣ୍ଡରେ ମିଶାଇ ବାଣ୍ଟିଦେବ ମୁହିଁ ଖାଇ ଖାଇ ନାଚ ଦାଣ୍ଡରେ ।" ୧୬
 ହେଲ ପରବେଶ ନନ୍ଦରାଣୀ ପାଶ ସେକାଳେ ଦୃଢ଼ତା ବହନ,
 କହୁଲ, "ପଶୋଦେ ! କିପାଇଁ ବିଷାଦେ ଭୁଗସୁନେ କର ରୋଦନ ?
 ଅସିବେ, ଫେରି ବ୍ରଜେ ନବ-ନୀରଦ,
 ଧର୍ମାର୍ଥକୁ ଧରି ନ ହୁଅ କାତର ଯୋଧ ମନୁ ଶୋକ ବିଷାଦ ।" ୧୭
 "ଧର୍ମାର୍ଥ କେମନ୍ତେ ଧରିବି ମୁଁ ଚାହେଁ" କହୁଲ ବାନ୍ଧୁ ନନ୍ଦରାଣୀ,
 "ସୁଦନ ଅକାର ମନ ଶୂନ୍ୟ ମୋର ଯିବାରୁ ରାମ ବଂଶୀପାଣି,
 ଦୂତ ଗୋ ! ମୋ ଗୃହମଣ୍ଡଳ ସେ ବେନି,
 ତାହାଙ୍କ ବଦନ କରି ଦରଶନ କାଟୁଥିଲି ଦିବା ରଜନୀ । ୧୮
 ଭୃମି ନାନାଞ୍ଜର୍ଥ କରି ନାନାବ୍ରତ ସେବି ଶୁଭଦାଶୀ ଭବାନୀ,
 କରି କରି ନାୟା ଦେବ ଉପସନା କୋଳରେ ଲଭିଲି ସେ ବେନି,
 ଦୂତ ଗୋ ! କାହା ପାଇଁ ଥିବ ଜୀବନ,
 ବିଧି କଟି କରି ଦେଇ ନେଲୁ ହରି ଅଞ୍ଚଳରୁ ଗଣ୍ଡିରତନ । ୧୯

ନୟ କର୍ମପଳେ ମୁଁ ଲଭିଲି କୋଳେ ସୁମ ଶ୍ୟାମ ବେନି ଭ୍ରାବକି,
ତାହାଙ୍କ ଲଳନେ ତାହାଙ୍କ ପାଳନେ ଜୀବନ ମନ ଦେଲି ବଳି,

ଦୁଇ ଗୋ ! ଦେଖିଲେ ତାହାଙ୍କ ବଦନ,

ବାସବ ବରବ ବରକୁଣ୍ଠ ଲଭି ତୁଚ୍ଛ କରେ ପିନା ମୋ ମନ । ୨୦

ପ୍ରାତେ ଗୁଞ୍ଜମାଳ ଅଣି କାହା ରୁଲ ବାନ୍ଧିବ କେଳାପୁଚ୍ଛ ଦେଇ,
ପୀତ ବାସ ଅଣି ପିନ୍ଧାଇ କାଢେଣୀ ଖଣ୍ଡ ନବନୀତ ଭୁଞ୍ଜାଇ,
ଦେଇଣି, ଶିଞ୍ଜା ପାଞ୍ଚଣି ବେଶୁ କରେ.

ବାହୁସ୍ଥ ଗୁରଣ କରବା କାରଣ କାହାକୁ ପେଷିବ କାନ୍ତାରେ । ୨୧

କେ ଧର ଅଞ୍ଚଳ କରବ ଜଞ୍ଜାଳ, ‘କାହିଁ ଦିଅ ସର-ଓଦନ,
ଯେବେ କ୍ଷୁଧା ପୁଣି ଲାଗିବ ଜନନି ! ବନରେ କରବ ଭୋଜନ,’

ଘେନିଟ, ଗାଞ୍ଜ ବସ୍ତ୍ରାବୃତ୍ତ ସଙ୍ଗରେ,

ବଜାଇ ମୂରଲୀ ଡାକି ‘କାଳି ଧଳ’ କେ ନାଟବ ନାଟାରଙ୍ଗରେ । ୨୨

କାହା ଅଗମନ—ପଥ ନିରାକ୍ଷଣ କରଣ ସେବି ଅଙ୍ଗଣେ,

ଦୟା ଦୁର୍ଗୁ ସର ଛେନା ଖଣ୍ଡ କ୍ଷୀର କାପାଇଁ ରଖିବ ଯତନେ,
ରଖିବ, କାହା ମୁଖେ ନେତ୍ର ସତତ,

କାହା ପ୍ରତ୍ୟାଗମ ଦେଖି ଶିଶୁ ସମ ହେବି ମୁଁ ଅନନ୍ଦେ ଉନ୍ମତ୍ତ । ୨୩

କାହା ବନମାଳ ପେଡ଼ି ରଖି ତଳ ଅଙ୍ଗୁଳି ହାଡ଼ି ଅଞ୍ଚଳେ,

କାହାକୁ ଉତ୍ତାପେ ଘେନି କନ୍ଧଦେଶେ ଚୁଲୁ ଦେବି ମୁଖ-କମଳେ,

କାହାକୁ, ବସାଇ କୋଳରେ ଅଦରେ,

ଭୁଞ୍ଜାଇବ ସର ଛେନା ଦୟା କ୍ଷୀର ମିଶାଇ ଶର୍କରା ସଙ୍ଗରେ । ୨୪

କାହା ପ୍ରତ୍ୟାଗତ କାଳ ହେଲେ ଗତ ମୋ ଚିତ୍ତ ଚିନ୍ତାରେ ବୁଡ଼ିବ,

କାହୁଁ କାହୁଁ କରି କାହା ନାମ ଧରି ଗୋପଦାଣ୍ଡେ ଡାକ ପଡ଼ିବ,

ଏ ଘରେ, ସେ ଘରେ କାହାକୁ ଲେଉଟିବ,

କଳା କଳାକର-ଲମ୍ପନ କାହାର ନ ଦେଖି ଚିନ୍ତାରେ ବୁଡ଼ିବ । ୨୫

କୋଳରେ ବସାଇ ପଞ୍ଚାଇ ପଞ୍ଚାଇ ନାନାସ୍ବରେ ଗୀତ ମୁଁ ଗାଇ,
 ନିଶିରେ ସର୍ପୀରେ କରପହ ଶିରେ ଗୁଲି କାହା ନିଦ୍ରା ଜନ୍ମାଇ,
 କୁସୁମ-କୋମଳ ଶେଷେ ଶୁଅଇବି,
 କା ମୁଣେ ଚୁରୁକେ ନିବେଶି ପୁଲକେ ସର୍ପୀରେ ବ୍ୟଜନେ ବନ୍ଧୁବ । ୨୭
 କିଏ ନନ୍ଦସୁଦେ ବସିଣ ଅନନ୍ଦେ ଦେଖି ନିଶାକର ଗଗନେ,
 କହୁବ “ଜନକ ! ଏହି ଶୀଘ୍ରନକ ମୋର କରେ ଦିଅ ବହନେ,”
 ଶୁଣିଲେ, “ଗୁଣମାୟୁଁ ସେ ତ ତୋହର”,
 କେ କହୁବ, “ମୋର ଗୁଣମାୟୁଁ କାହିଁ କେତେ ମାୟୁଁ ମାୟୁଁ ମୋହର ?” ୨୮
 କିଏ ବ୍ରଜଦେଶେ ନଟବର ବେଶେ ଭ୍ରମି ଭ୍ରମି ଦଧି ପାଗର,
 କେ ଭୁଞ୍ଜିବ ଦଧି ଗୋପୀକି ପ୍ରମୋଦ ବସିତ ଭଞ୍ଜିରେ ନାଗର,
 କାହାର, ନାଟ ଦେଖି ଗୋପୀନିକର,
 ବୋଲି ଥେଇ ଥେଇ କରତାଳି ଦେଇ ହସିବେ ଉଠେ କରକର । ୨୯
 କାଳିୟକୁ ଦଳି କିଏ ପଦ୍ମ ତୋଳି ବତରବ ଗୋପନଗରେ,
 କେ ଏଡ଼େ ନିର୍ଭୟ ଦଳିଣ କାଳିୟ ନାଗର ତାହାର ଭୋଗରେ,
 ବାସବ, ସଙ୍ଗେ କେ ବବାଦ କରିବ,
 ସପ୍ତମ ବରଷେ ଅଳପ ପ୍ରୟାସେ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଗିରି ଧରିବ । ୩୦
 ଦିନେ ଦାବାନଳ ଏ ବ୍ରଜମଣ୍ଡଳ ଘୋଷିଲ ଦୁଇ କି ନ ଜାଣି,
 ସହଜେ ଅନଳ ନିଭାଇ ଚନ୍ଦ୍ରଲ କଲ ସେ ଗୋପର ରସିଣୀ,
 କେ ଅଉ, ସଙ୍କଟରୁ ଗୋପ ତାରିବ,
 ଗୋପର ଅନିଷ୍ଟ ସବୁ କରି ନଷ୍ଟ ଗୋପକୁ ନିର୍ଭୟ କରିବ । ୩୧
 ଦୁଇ ! ଅତି ସିନା ମୁହଁ ଭାଗ୍ୟସ୍ଥାନା ବିଧାତା ସଦା ମୋ ଗପସ,
 ହୋଇଣ ପ୍ରସନ୍ନ ଯୁଗଳ ନନ୍ଦନ ଦେଲେ ଗୋ ମୋତେ ବରୁଣାସ,
 କୁଟିଳା, ପୂଜନା ହୋଇ ଉପସ୍ଥିତ,
 କାହୁଁ ପ୍ରାଣନାଶ କରିବାକୁ ବିଷ ଦେଲ ତାକୁ ପ୍ରତ୍ୟ ସହୁତ । ୩୨

ଦୁଇ । ଦିନକରେ ଶକଟଚକ୍ରେ ମୋର ବଂଶୀଧର ପଡ଼ିଲା,
 ମାତ୍ର ଶିବଜାୟା କରିବାରୁ ଦୟା କାୟା ମୋ କାହ୍ନୁର ରହିଲା,
 କେତେ ରା, କହୁବି ଗୋଟି ଗୋଟି ବନ୍ଧେ,
 ଯେତେ ଭୟଙ୍କର ବପଦୁଁ ଭୟାର ଲଭିଲା ମୋର ଗିରିଧାରୀ । ୩୨
 ମୋ ବଂଶୀବଦନ ବନେ ଏକଦିନ ପଡ଼ିଲା ଅଜଗର ମୁଣେ,
 ଦିନେ ଭୟାନକ ଅଦଭୁତ ବକ ଦାରିଲା ତାକୁ ଡାକ୍ଷିଣ୍ୟେ,
 ଦିନେ ଗୋ ! ପଶାଏ ତାକୁ ଅନୁମିଳି,
 ନଦ ପୃଷ୍ଠାଫଳେ ସେ ବପଦକାଳେ ମୋ ନନ୍ଦନ ପ୍ରାଣ ରହିଲା । ୩୩
 ସୁଜାୟା ବିଷାଣେ ଏକ ବସ୍ତ୍ରା ଦିନେ ପ୍ରହାର ବଲା ଗୋ ତା ଦେହେଁ,
 ମୋର ଯେତେ ମନା ସେ ନକରି ଘେନା ବୃନ୍ଦାବନେ ଗଲା ତେବେହେଁ,
 ତାହାକୁ, ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବନ୍ୟ ଅଶ୍ବ ଏକ,
 ପ୍ରହାରିଲା ପାଦେ ମାତ୍ର ସେ ବପଦେ କରୁଣା କଲେ ହି-ଅମ୍ବକ । ୩୪
 ତେବେହେଁ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଚାପାତା ହୃଦୟ ଡୁପ୍ତ ନ ହେଲା ଏତେ କରି,
 ଘେନିଗଲା ପୁଣି ମୋ ନୟନମଣି କଂସାୟାର ମୋର ଭଗାରି,
 ହରାଇ, ମୋର ସେ ଅମୂଲ୍ୟ ରତନ,
 କେମନ୍ତେ ଧର୍ମର୍ଥ୍ୟ ଧରିବି ଦୁଇ ଗୋ ! କେମନ୍ତେ ଧରିବି ଜୀବନ । ୩୫
 ପ୍ରଦୀପ ଆଲୋକେ କେତେ ଯେ ପୁଲକେ ଶ୍ଯାୟାକୁ ଚାହିଁ ବେଶୁପାଣି,
 ରାମ କର ଧର ଥେଇ ଥେଇ କରି ନାଚେ ସେକରି କେତେ ଠାଣି,
 କିକିଣି, ଶବଦେ ପୁରେ ମୋ ମନ୍ଦର,
 ହେବାରୁ ସଦନ ସେ ଶବଦ ସ୍ଥାନ ମୋ ଶ୍ରୁତି ହେଲଣି ବଧୂର । ୩୬
 ଯେବେ ବଂଶୀପାଣି ପିଚବର ଜଣି କହେ. ‘ଦିଅ ସର ଜନନି !’
 ମୋ ଶ୍ରୁତି ବିବରେ ସୁଧାଧାରା ହରେ ସ୍ବର୍ଗ ଖସି ପଡ଼େ ଅବନୀ,
 ସେକାଳେ, ସ୍ବର୍ଗ ତୁଚ୍ଛ କରେ ମୋ ମନ,
 କାହ୍ନୁତାକ ପୁଣି ‘ଜନନି’ ‘ଜନନି’ ଶୁଣିବି କି ଆଉ ଜୀବନ ? ୩୭

ଅନୁର ବଚନ ହୋଇଲା ତ ଆନ ନଇଲା ତ ଫେରି ବହାରି,
 ଯଥା ସାଧୁକୁନ ସେ କହି ବଚନ ଦେଲା ମୋ ମନକୁ ଭୁଲାଇ,
 ମୋ ସୁତେ, ସେନିଗଲ ରଥେ ବସାଇ,
 ଆଜ କଣ୍ଠ ଦିନ ହେଲା ଅବସାନ ଫେରି ନ ଆସନ୍ତି କିପାଇଁ ? ୩୮
 କାଞ୍ଚ ନୃପବର ଗଲା ଯମପୁର ସରିଲଣି ଧନୁ-ଉସବ,
 ତେଣୁ ମୋ ସଦେହ ହୁଏ ଅହରହ କିପାଁ ନ ଆସେ ମୋ କେଶବ,
 ବସନ୍ତ, ମୋ ସୁତକୁ ଅବା ପଡ଼ିଛି,
 ଗୋପପୁରୁ ଗୁର ଯାଇ ମଧୁପୁର ଆଶୁ ସମାଗୁର ଯେ ଅଛି । ୩୯
 ତା ରଥକୁ ଧରି ତାଲି ନେହବାରି କହିଲି ବିନୟବଚନ,
 ‘ହେ କାଞ୍ଚତଗର ! ଯଥା ପ୍ରେତେଶ୍ଵର ହରୁଛ ଦୁଃଖିନୀ ଜୀବନ’,
 ଦୟା ତ, ନ ହେଲା ନୁହ ଅନୁର,
 ମିଥ୍ୟାବାଦୀ ଶଠ କରଣ କପଟ ନେଲା ମୋ ମୂର୍ଖ-ଅଧର ।” ୪୦
 ରାଧା ସହଚରୀ ନେହୁଁ ପୋଛି ବାରି କହିଣି ପ୍ରବୋଧ ବଚନ,
 ଶ୍ରୀମତର କତି ପୁଣି କଲା ଗତି ପରିହର ନୟ ସଦା ନ,
 ସଧୀରେ, ପ୍ରବେଶିଲା କୁଞ୍ଜ ବନରେ,
 ବସାଦେ ସକଳ ବଦନ ମନ୍ତ୍ରଣ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତା ନାହିଁ ମନରେ । ୪୧
 କେମନ୍ତ ବଚନେ ଶାନ୍ତି ରାଧା ମନେ ଜନମିବ ତାହା ଭାଲିଣୀ,
 ମଦ ମଦ ଗତି କରି କରି ଦୂତ କୁଞ୍ଜବନପଥ ଲଢ଼ିଣୀ,
 ସେ ହେଲା, କୁଞ୍ଜ କୁଞ୍ଜରରେ ପ୍ରବେଶି,
 ବୃଥେ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି—ଚରଣ ସୁମର ତର ପଳାଇବ ପ୍ରେତେଶ । ୪୨

ଦଶମ ଛାନ୍ଦ

ଶ୍ରୀ — ରସକୋରଳ *

ସ୍ଵଧିକାର ବିଳାପ

ନନ୍ଦ ସଦନରୁ ଦୂତକା ଫେରି, କୁଞ୍ଜ କୁଟୀରେ ବେଠିଲ କିଶୋରୀ,
ନାହିଁ ବଳ ଅଙ୍ଗେ ବସିଛି ତଳି, ପଡ଼ିଛି କି ହେମଲତା ହାଉଁଳି,
ନିଦାଘତପନ ତାପେ ଯେ,

ନବଶୀପୁଞ୍ଜଳି ଥୁଆ ବା ହୋଇଛି ପ୍ରବଳାନଳ ସମୀପେ ଯେ । ୧

ବାମକରପଦେ ଗଣ୍ଡ ନିବେଶି, ବସିଛି ମଉନେ ଭ୍ରମରକେଶୀ,
ସନ୍ତାପ କାଳିମା ଖେଳେ ବଦନେ, ଗ୍ରାସେ କି ସାହୁ କୁମୁଦରଞ୍ଜନେ,
ମହାକି କରି ଲପନ ଯେ,

ସଫରା ନୟନୁଁ ଝରେ ଅଶ୍ରୁବନ୍ଧୁ ମୁକ୍ତା କି ଭଗାରେ ମୀନ ଯେ । ୨

ବରହ-ପିଞ୍ଜରେ ହୁଏ ଅଧୀର, ତାର ନବବଦ୍ଧ ମାନସ-କାର,
ସ୍ଵେଦ ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ଗଳେ କପାଳେ, ମୁଧାବିନ୍ଦୁ କିବା ଚନ୍ଦ୍ର ମଣ୍ଡଳେ,
ଶ୍ଵାସ ବହେ ଘନ ଘନ ଯେ,

ଦକ୍ଷିଣଚରଣ ବୁଦ୍ଧ ଅଙ୍ଗୁଳରେ ମହାବେ କରେ ଲେଖନ ଯେ । ୩
ଅନ୍ୟକଥା କିଛି ନାହିଁ ମନରେ, ଦେଖେ ଘନଶ୍ୟାମ ରୂପ ଧାନରେ,
ନୀଳକାନ୍ତି ଜିଣି ନବ-ଜଳଦ, ରଞ୍ଜାଧର ଫୁଟନ୍ତି କୋକନଦ,
ନାସାତଳ ଫୁଲ୍ଲ ଜିଣି ଯେ,

ନାସାତଳେ ଦୋଳେ ମୁକ୍ତା କିବା ଶୋଭେ ନଭେ ଭ୍ରମରଂଶ ମଣି ଯେ । ୪
ଗୁଞ୍ଜ କେକାପୁଚ୍ଛେ ମଣ୍ଡିତ ତୁଳ୍, କୁଟିଳ ନଞ୍ଜଳ ନୀଳ-କୁନ୍ତଳ,
ଅରକ୍ତ-କଳା-ଧଳା-ତୋଳା ଖେଳା, ଅଲକ୍ଷ୍ୟ ତସେ ଗୁରୁ ବନମାଳା,
ରତ୍ନହାର ପୀତବାସ ଯେ,

ମୂରଲୀମଣ୍ଡିତ ସୁରଙ୍ଗ ଅଧରେ ସୁମନ୍ଦ ହାସ ପ୍ରକାଶ ଯେ । ୫

---

* ବୈଦେହୀଶବଳାସ “ବରୁଣ ପୁଷ୍ପେ ଯା କାନ୍ତି ଜାଣ” ଶ୍ଳୋକ

ନୟନ ମୋହନ ବକ୍ତିମଠାଣି,   ଚଞ୍ଚଳ ଚେରଛ ଲେଲ ଗୁହାଣି,
କାଳଭୁଜଙ୍ଗିନୀ କିଣି ଭୁଲୁତା,   ମନୋରମ ଗୁରୁ ଗଉରୁ ଚିତା,

ରମଣୀୟ କମ୍ବୁଗ୍ରୀବା ଯେ,

ଶ୍ରବଣମୂଳରେ ମକରକୁଣ୍ଡଳ ନଭେ କି ଦ୍ୟୁମଣି ଶୋଭା ଯେ । ୬

ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଚରଣ ନୃପୁରପୁନି,   ଦୁର୍ଲ୍ଲ୍ଲ ଶୁଣି ଶ୍ୟାମ-ମନମୋହନୀ,
ସ୍ଥାଳିଲ କୁଞ୍ଜକୁ ଅସନ୍ନି ଶ୍ୟାମ,   ଭଞ୍ଜିସେ ତା ହୃଦ ହେଲ ଭଦ୍ରାମ,

ଦ୍ରବ ହେଲ କଳେବର ଯେ,

ସେକାଳେ ସର୍ବାଙ୍ଗେ ସମ୍ପାର ବଳ କି ମୁଦୁପ୍ରେତ ତାଡ଼ିତର ଯେ । ୭

ଧରାସନୁ ବେଗେ ଭଞ୍ଜି ଶ୍ରୀମତୀ,   ଦେଖିଲ ସପ୍ତରେ ଅସର ଦୁର୍ଲ୍ଲ୍ଲ,
ତା ମୁଖେ ବିଷାଦ ହୋଇଛି ବୋଲି,   ତେଣୁ ଅଶାନ୍ତତା ଗଲ ଝାଉଁଳି,

ଯେତେନେ ନବଅଙ୍କର ଯେ,

ନିମେ ନିମେ ହୁଏ ପରିଶୁଷ୍ଟ ମ୍ଳାନ ନ ପାଇ ନିଦାଦେ ଲୀର ଯୋ ।

ବ୍ୟଗ୍ରନୟନରେ ଦୁର୍ଲ୍ଲ୍ଲ କି ଗୁହ୍ୟ,   ପୁଞ୍ଜିଲ କନକ-କମଳମୁହୂର୍ତ୍ତୀ,
“କହ ଦୃଢ଼ କହ ବେଗେ ସନ୍ଦେଶ, ବାଦୁଡ଼ିଲେଣି କି ମୋଜୀବନେଶ,

ମଥୁରା ଯାହା ଦେଖି ଗୋ,

କହ କେତେବେଳେ ଅସିବେ କୁଞ୍ଜକୁ ମୁଁ ବସେ ପଥ ନିରେଖି ଗୋ” । ୧

ପୁଣି ପୁଞ୍ଜିଲ ସେ ହୋଇ ଅଧୀର,   “କହ ଦୃଢ଼ ! ବାଉଁ ପ୍ରାଣନିଧର,
ବିରହଯାତନା ନ ପାରେ ସହ,   ରଖ ପ୍ରାଣ ଶୁଭବାଚନା ଦେଇ,

ବାରତା କହ ସତ୍ତ୍ୱର ଗୋ,

ବିଷାଦାମଳିନ ବଦନ ନିରେଖି ମୋ ମନ ହୁଏ କାତର ଗୋ । ୨

କହୁଲ ଦୁର୍ଲ୍ଲ୍ଲ, “କି କହୁବି ରାଜ ! ନାହାନ୍ତି ଅସି ବ୍ରଜକୁ କହୁଲ,
ଦେଖିଲି ପଶୋଦା ନୟନୁପାଳ,   କାନ୍ଦନ୍ତି କାତର ତାଡ଼ି କପଳ,

କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ନଦ ଅର ଗୋ,

ମହାକି ଅଶ୍ରୁଳି କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି କହୁ ‘ହା ରାମ’ ‘ହା ମୋ ଗୋବିନ୍ଦ’ ଗୋ । ୧୧

ହୋଇଛି ହୃଦୟ ନୟନଦାନ,   ଯେସନେ ଶରୀର ଶୂନ୍ୟଜୀବନ,
 ଧେନୁ ବସ୍ତ୍ରାଗଣ ନ ଯାଇ ବନେ,   ଭ୍ରମନ୍ତୁ ଅହାର ବିନା ଅନ୍ଧଗୋ,
                                  ନୀରବ ଅନନ୍ଦଧ୍ୱନି ଗୋ,
 କପୋତା ପରାସ୍ତେ ଝୁର ହେଉଛନ୍ତି ଯଶୋଦା ଲେଟି   ଅବନୀ ଗୋ । ୧୨
 ନ କର ଭ୍ରାବନା କରକଦନ୍ତ ! ଯେତେ ବାଳ ଥିବ ପ୍ରାଣେ ଏ ଦୁଃଖୀ,
 ଦେଖିବି କେମନ୍ତେ ନୟନଦାନ,   ବ୍ରଜରେ ଲଗାଇ ଦୁଃଖ-ଦହନ,
                                  ରହିବେ କଂସନଗରୀ ଗୋ,
 ଦେଖିବି ମଥୁରାଧାମେ କେଉଁ ରାମା ଦୁଃଖୀରୁ ସୁତରୁଣୀ ଗୋ । ୧୩
 ଦୁଃଖୀ ବାଣୀ ଶୁଣି କହୁଲେ ରାଧା, “ମୋଠାରେ ବନ୍ଧୁର ନାହିଁ ଶରଧା,
 ନିଶ୍ଚୟ ମୋଠାରେ କରି କପଟ,   ଗଲେ ମଥୁରା ବରଜ-ନଟ,
                                  କରଣ ବରଜେ ଛନ୍ଦ ଗୋ,
 ଶମନନିବାସେ କଂସ ଗଲ; କିପା ନ ଆସୁଛନ୍ତି ଗୋବିନ୍ଦ ଗୋ । ୧୪
 ଏତିକି କହୁଣୀ ଗୋପିନୀମଣି,   ନୀରବେ ନେତ୍ରରୁ ଭାଲିଲା ପାଣି,
 କକଣ ନୃପୁର ଏ ବେନି ଛାଡ଼ି,   ପକାଇଲା ଅନ୍ୟ ଭୂଷଣ ଫେଡ଼ି,
                                  କହୁଲା, “ନ ପାରେ ବହୁ ଗୋ,
 ଏତେ ଅଳଙ୍କାର କିପାଇଁ ମୋହର ଦେହେଁ ଦେଲ ପ୍ରାଣସହୁ ଗୋ । ୧୫
 କଣ କବରୀର କୁସୁମଭୂଷା,   ପକାଇଲା ଫେଡ଼ି ବରଜପୋଷା,
 କହୁଲା, “ସଖି ! ଏ ଅଭାଗୀ ଲଗି,   କଲ ଭୂଷାସ୍ନାନା ଲତାସୁଭାଗୀ,
                                  ତାର ବନ୍ଧୁ ତରୁବର ଗୋ,
 ମୁଁ ହୃଦୟଗିନୀ ବନ୍ଧୁରହୁଣୀ କି କାର୍ଯ୍ୟ କୁସମେ ମୋର ଗୋ ? ୧୬
 ଅନ୍ତ କି ମୋ ଭାଗ୍ୟେ ଅଛି ସଜନୀ ! ତାର ମୁଁ ଗୁଡ଼ିବି କୁସୁମଅଣି,
 କରିବି ଭୂଷିତ କଣ୍ଠ କରଣ,   ଦେବି ବନ୍ଧୁ ଗଲେ ଅଦର କରି,
                                  ବୁଝାବନେ ନାପମଲେ ଗୋ,
 କୁସୁମ ପ୍ରକାଶେ ବିରଗି ମୁକୁଟ   ପିନ୍ଧାଇବି ନାକ ଚୁଲେ ଗୋ । ୧୭

ବନ୍ଧୁ ବାମନର ଅଭି କି ଧରି, ପଦ୍ମନାଭଟିନୀ ତଟେ ବହର,
 କରିବି ସୁମନ୍ତବାତ ସେବନ, ବୋଲିବି ନୀଳାଙ୍ଗେ ବିଧୁବନ୍ଦନ,
 ପୋଛି ସ୍ନେହକାରି ବାସେ ଗୋ,
 ଭୁଞ୍ଜାଇ ବନ୍ଧୁଅ ମିଶାଇବି ନିଜ ହାସ ବନ୍ଧୁ ମନ୍ଦହାସେ ଗୋ । ୧୮
 ଦନେ ଦନେ ମଞ୍ଜି ବିଷମମାନେ, କି କଷ୍ଟ ଦେଲି ମୋ ପ୍ରାଣନିଧିନେ,
 ସେହୁ କଥାମାନ ଅବା ସୁମର, ନ ଅସନ୍ତି ବ୍ରଜଧାମକୁ ଫେରି,
 ପାଇ ଦୁଇ । ମଧୁପୁର ଗୋ,
 ମୋର ଅପରାଧ କ୍ଷମା କରାଇଣ ଭଦ୍ର ଅଣ ବନ୍ଧୁର ଗୋ । ୧୯
 କରୁଁ କରୁଁ ଖେଦ ଅତି ନପଲେ ତଳିଣ ପଡ଼ିଲେ ରାଧା ଭୁତଲେ,
 ଅବସନ କ୍ଷମେ ହେଲ ଶରୀର, ଝରଲ ଅଙ୍ଗରୁ ଝର୍ଝର ନୀର,
 ସଖୀମାନେ ମନାକୁଲେ ଯେ,
 “କି ହେଲ ରାଧାର କି କଲ୍ଲ ବିଧାତା” କହିଣ କାନ୍ଦିଲେ ରୋଲେ ଯେ ।
 ଅତି ଶୀଘ୍ରରେ ଭାଷିଲେ ରାଣି, “ବଧୁ ଅନୁକୁଳ ମୋତେ ଗୋ ସହ !
 ଏହିକ୍ଷଣି ଛାଡ଼ ଯିବି ମୋ ପ୍ରାଣ, ପାଇବି ବିରହକଷ୍ଟରୁ ଶାଣି,
 କିନ୍ତୁ ସଖୀ ମୋ ଅନ୍ତମେ ଗୋ,
 ନ ପାଇଲି ଦେଖା ଜୀବନଧନର ନ ପାଇବି ଏ ଜନମେ ଗୋ । ୨୧
 ଦୟା କରି ଏହି ଦୁଃଖିନୀ ଜନେ, ଲେଖ ଶ୍ୟାମ ନାମ ମୋ ଅପରାଧେ,
 ଯତନେ ମୋ କର୍ଣ୍ଣେ କରି କାର୍ତ୍ତନ, ଶ୍ୟାମ ଶ୍ୟାମ ଶ୍ୟାମ ନନ୍ଦନନ୍ଦନ,
 କାଷ୍ଠ କରି ଅହରଣ ଗୋ,
 ତହିଁରେ ମୋ ପିଣ୍ଡ ରଖି ସହଚର ! ଲଗାଇ ଦେବ ଜ୍ଵଳନ ଗୋ । ୨୨
 ମୋ ଦେହଭୟ ଘେନି ସହଚର ! ବେଗ ହୋଇ ଯିବି ମଧୁନଗରୀ,
 ଯେ ପଥେ ବନ୍ଧୁ କରନ୍ତି ଗମନ, ବଞ୍ଚି ଯିବି ଭୟ କରି ଯତନ,
 ବନ୍ଧୁ ଚରଣ-ସରୋଜେ ଗୋ,
 ରେଣୁକଣା ହୋଇ ଲାଗିଣ ରହୁବି ମିଶିଣ ଚରଣରଜେ ଗୋ । ୨୩

ଭେଟ ଯଦି ହେବ ବନ୍ଧୁ ସଙ୍ଗରେ, ଜଣାଇବ ତାଙ୍କ ପାଦପଦ୍ମରେ,
ତୁମ୍ଭ ଚରଦାସୀ ରାଧା ଅଭାଗୀ, ଘେନିଛି ବଦାୟ ଜନମ ଲାଗି,
ମାଗିଛି କର ବନତି ହେ,

ତାକୁ ତଳେ ସ୍ଥାନ ମନ ମଧ୍ୟେ ଦାନ ବାରେ କରିବ ଶ୍ରୀପତି ହେ !” ୨୪
କହିଲା ଦୂତି, “ନ ମାନିଲୁ ମନା, ମୋ କଥା ନ କଲୁ ଘେନା ସୁମନା,
ବଳାଇଲୁ ପରପ୍ରୀତିରେ ମତି, ତେଣୁ ସହୁ ସିନା ଏଡ଼େ ଦୁର୍ଗତି,
ପରପୀରତି ଅଚର ଗୋ,

ପର ପ୍ରୀତି ଦିନା ଅଟଇ ନବାନା ! ସଲିଳ ଗାର ପ୍ରକାର ଗୋ । ୨୫
ପରପୁରୁଷେ ତ ଯଥା ଭ୍ରମର, ନାହିଁ ଏକ ଫୁଲେ ପ୍ରୀତି ତାଙ୍କର,
ନବ ନବ ଫୁଲ ଇଚ୍ଛନ୍ତି ନିତି, ନୁହେଁ ସ୍ଥିର ଶଠ ଲମ୍ପଟ ପ୍ରୀତି,
ଯେତେ ଲମ୍ପଟପୁରୁଷ ଗୋ,

ଅଳି ସୁଧାଭାଣ୍ଡ ଦେଇ କରେ କାଲି ଦିଅନ୍ତି ବସମ ବସ ଗୋ । ୨୬
ମହିଲୁ ଶ୍ରୀମତି ! କଳଙ୍କ ପଙ୍କେ, ଶୁଭିଲ ତୋ ନିନ୍ଦା ଏ ଗୋପଯାକେ,
ସନ୍ଦିଲୁ ଗୋପରେ କେତେ ଝେନା, ପରପ୍ରୀତି ପାଇଁ ସିନା ନବାନା !
ଶେଷେ ଏହି ପ୍ରତିଫଳ ଗୋ,

କହୁଥିଲି ପରା କ୍ଷଣପୀରତିଅ ଅଟନ୍ତି ଯଶୋଦାବାଳ ଗୋ” । ୨୭
ଦୂତବାଣୀ ଶୁଣି କହିଲା ରାଜି, “ନାରଦ ମୁଖରୁ ମୁ ଶୁଣିଛଇଁ,
ଜଗତର ପତି ବ୍ରଜବିଳାସୀ, ଜନମେ ଜନମେ ମୁ ତାଙ୍କ ଦାସୀ,
ଦୂତା ! ମୁଁ ନୁହେଁ ଅମଙ୍ଗ ଗୋ,

ଯେ ଜନ କୁଳଟି । ବୋଲି ମୋତେ ଭାଲେ ସେ ଜନଟି ଭ୍ରାନ୍ତ ଅତି ଗୋ ।
ଯେ ଅଟନ୍ତି ବଳୁ ଏ ଜଗତର, ନ ହୁଅନ୍ତି ତଳେ ତହୁଁ ଅନ୍ତର,
ଯା ଦୟା ପ୍ରତିଜ୍ଞାବେ ନିରନ୍ତର, ସେ କି ଅଟନ୍ତି ଗୋ ପର ମୋହର,
ପରାପର ଯାର ନାହିଁ ଗୋ,
କେନ୍ଦ୍ରେ କରୁଛ ମନରେ ତାହାଙ୍କ, ପର ବୋଲି ପ୍ରାଣସହୁ ଗୋ । ୨୮

ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଯାର ଏକଧ୍ୟାନ, ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଯାର ଏକ ଜ୍ଞାନ,
ତାଙ୍କଠାରେ ଯାର ଏକାନ୍ତ ଭକ୍ତି, ଦୂତ ଗୋ ! ସେ ନାରୀ କରତେ ସଜା,
ବଶ୍ୟପତ ପଦ୍ମନେତ୍ର ଗୋ,

ଗୃହେ ଯେତେ ପତ ସକଳେ ଅଟନ୍ତି ବଶ୍ୟପତ ଗୁପ୍ତା ମାତ୍ର ଗୋ । ୩୦
ଦେବତାପୂଜକ ଜନ ଯେସନେ, ପ୍ରତିମାର ଗୁପ୍ତା ଦେଖି ଦର୍ପଣେ,
ପ୍ରେମରେ କରନ୍ତି ତହିଁ ଅର୍ପଣ, ପବନ କୁସୁମ ବାର ଚନ୍ଦନ,
ଦେବତାର ପ୍ରୀତି ପାଇଁ ଗୋ,

ଦର୍ପଣେ ବସିତ ଦେବ ମୂର୍ତ୍ତିକ ପୂଜାକାଳେ ଥାନ୍ତି ଧାର ଗୋ । ୩୧
ଦୂତ ଗୋ ! ତେସନେ ଯେ ନାରୀ ସଜା, ଲଭିବାକୁ ନିତ୍ୟପତିପୀରତ,
ଗୃହେ ନିତ ପତିପୂଜା କରନ୍ତି, ବର ପ୍ରତିମୁଖି ସିନା ଗୋ ପତି,
ମୁଁ ପୂଜିଲି ସତ୍ୟପତି ଗୋ,

ବ୍ରଜପୁର ଜନ ଭ୍ରାନ୍ତିରେ ପଡ଼ିଣି ମୋତେ ବୋଲନ୍ତି ଅସତୀ ଗୋ । ୩୨
ଦିନେ ଦିନେ ଗର୍ବେ ହୋଇ ମଗନ, ଭାଲିଲି ଶ୍ୟାମ ମୋ ପ୍ରେମ ଅଧୀନ,
ମୋ ସେହୁ ଗରବ ଶର୍କିବା ପାଇଁ, ଗରବଗଞ୍ଜନ ବାନା କହ୍ନାଇ,
ମୋତେ ବା କଲେ ଅନ୍ତର ଗୋ,

ଧୂଳି ମୋ ଗରବ ଯା ପଦସଞ୍ଚାର ଲେଉଟନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମା ଶଙ୍କର ଗୋ । ୩୩
ସେ କାଳେ ସୁରତୁରା ଇନ୍ଦ୍ରରେଖା, ଧର ଶ୍ୟାମବେଶ ଦେଲକ ଦେଖି
ଶ୍ୟାମରୂପ ଯଦୁ ପାଶେ ଦେଖିଲି, ମହାରୁ ସୁମୁଖୀ ଉଠି ବସିଲି,
ସମ୍ଭାଳି ବାସ ସତ୍ତ୍ୱର ଯେ,

ଅବଗୁଣ୍ଡନରେ ତାଙ୍କିଲି ସଲତ ବଦନ-ରଜନୀକର ଯେ । ୩୪

ସଞ୍ଚରଲ ରାଧା ଅଙ୍ଗରେ ବଳ, ହୃଦୟ-ସାଗର ଦେଲ ଚଞ୍ଚଳ,
ମୁଖଛଦ ମଧ୍ୟେ ନେତ୍ର ପକାଇ, ସେ ଛଦ୍ମବେଶକୁ ଚାହିଁଲେ ରାଜି,
ନିରାଶେ ଗୋପିନୀମଣି ଯେ,

କହଲେ, “ସୁବର୍ଣ୍ଣିକାର ନେତ୍ରେ ଜଣା ନ ହୁଏ କି କାତ ମଣି ଯେ ।” ୩୫

କହିଲୁ ଦୁଃଖିନୀ, “ଏ କୁଞ୍ଜବନେ,   ବଳମ୍ବ ନ କର ଚନ୍ଦ୍ରବଦନେ ।
 ଦେଖ ଦେଖ ଅଜ ଅସୁମୀ ଶଶୀ,   ଅସୁଗିରିଶିରେ ଶୁକଳ ହସି,
                                  ଗୁଲ ଗୋ ଯିବା ସଦନେ ଯେ,

ନ କର ଭାବନା କରକ-ରଦନା ଅଶିଦେବ ନବଦନେ ଯେ” । ୩୭

ଉଦ୍ଭବଲ ରାଧା “ଶୁଣ ଗୋ ସହୃଦ୍ ! କି କରବି ଶତ୍ୟସଦନେ ରହୁ ?
 ପରହର ଏହି କୁଞ୍ଜବାନନ,
                                  ସଦନେ ଯିବାକୁ ନ ବଳେ ମନ,
                                  ଚପଳା ଯଥା ମେଘରେ ଗୋ,

ବରୁ ଅଗମନ ଅଶା ପୁନଃପୁନଃ ନିରାଶା-ମେଘେ ସନ୍ତରେ ଗୋ । ୩୮

ନ ହୁଏ ପ୍ରତୀତ ସତେ ପାସୋରି, ଦେଲେଣି ମୋ କଥା ମୁରଲୀଧାରୀ,
 ଥାନ୍ତା ଯଦି ମୋର କପୋତା ପକ୍ଷ,   ଉଡ଼ି ଯାନ୍ତି କର ମଥୁରା ଲକ୍ଷ,
                                  ପଡ଼ନ୍ତି ବରୁ ନରଣେ ଗୋ,

ସେ କରନ୍ତେ ଯମା ଚଣ୍ଡେ ତାଙ୍କ ସର କିଏ ଅଛୁ ଯମାଗୁଣେ ଗୋ ।” ୩୯

ତୁଷିତା ଗୁଡ଼ିକା ଶ୍ରୀକ୍ଷେ ଯେସନେ, ନରଦେଶେ ରହେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବନୟନେ,
 ଶାମଅଗମନପଥ ନିରୋଧି,   ଯାମିନୀ ଉଲ୍ଲସେ ନେଲୁ ସୁମୁଖୀ,
                                  ହେଲୁ ଶେଷ ବିଭାବରା ଯେ,

ବିଷାଦେ ନିରାଶେ ଚଉଦିଗେ ଗୁହଁ କହିଲୁ ବ୍ରଜସୁନ୍ଦରୀ ଯେ । ୪୦

ନ ଥିବ କୁଞ୍ଜେ ନ ଯିବି ମଦନେ, ଝାସ ଦେବି ଅଜ ଯମୁନାନାରେ,
 କି ଫଳ ରଖି ଏ ଦଗ୍ଧଜୀବନ,   ଜଳର ହୃଦୟେ ଦୁଃଖ-ଦାହନ,
                                  ପାଷାଣହୃଦୟ ଧରି ଗୋ,

ଗଲେ ମଥୁରାର ମୁରଲୀଅଧର ଅଭ ନ ଅସିବେ ଫେର ଗୋ ।” ୪୦

କହିଲୁ ହୃଦିକା ସେ କଥା ଶୁଣି, “ନ କର ରାଧାକେ ମନେ ଭାଲୁଣି,
 କାଲି ମୁଁ ମଥୁରା କର ଗମନ,   ବାଞ୍ଛେ ଅଶିଦେବ ନଦନଦନ,
                                  କିପାଇଁ ବସୁ ବିଷାଦେ ଗୋ,

ତୋ ଦୁଃଖୀ ପୀରତ ଶୁଙ୍ଖଳତ ଲଗି ରହୁଅଛୁ ଶ୍ୟାମପାଦେ ଗୋ ।” ୪୧

ଦେଉ ଅଶ୍ଵାସନା ସଙ୍ଗିନୀ ଧୀରେ, ନେଲେ ଶ୍ରୀମତୀକ ସମୁଦାତାରେ,
 ବରହ-କୁଳନ ଜଳିଲ ଅତି, ଲେଟିଲେ ଧରଣୀତଳେ ଶ୍ରୀମତୀ,
 ହେଲ ତନ୍ ଜରକର ଯେ,
 ରାଧାକୁ ସଖୀଏ ନେଇ ଶୁଅଇଲେ ଶେଯାଇ ପଦ୍ମସତର ଯେ । ୪୨
 ଉର୍ଷୀର ଚନ୍ଦନ ରାଧାର ଗାନ୍ଧେ, ଲେପିଣ ବନ୍ଧୁଲେ କମଳପତ୍ରେ,
 କନକପ୍ରତିମା ଶ୍ୟାମମେନ୍ଦୁନୀ, ହେଲ ହମେ ହମେ ପାଣ୍ଡୁରୁରଣୀ,
 ବାଣାବାଣୀ ହେଲ ଶିଶ ନେ,
 ହେଲେ ସଖୀବସୁ ମନରେ ଅଥୟ ଶ୍ରୀମତୀ ଦଶା ଦେଖଣ ଯେ । ୪୩
 ବେଗେ ପଦ୍ମପତ୍ରେ ଅଣିଣ ନୀର, ସିନ୍ଧୁଲେ ଦେହେ ହେମବରଣୀର,
 ଶ୍ୟାମ ବନା ପାର ଅନ୍ତର ଜଳେ, ତାର ତାପ ଶାନ୍ତି ଲଭେ କି ଜଳେ ?
 ଜଳରେ ଦ୍ଵିଗୁଣ ଜଳେ ଯେ,
 ଶରତେ ଶିଶିର ପତନ ପ୍ରକାର ତପନତପ୍ର କମଳେ ଯେ । ୪୪
 ସଖୀମାନେ ଅତି ଦୁଃଖିତ ମନେ, ରାଧାକୁ ଶୁଣୁଷା କଲେ ପତନେ,
 କରବାକୁ ରାଧା ତାପ ଖଣ୍ଡନ, ନାନା ବଧାନେ ସେ କଲେ ପତନ,
 ହୋଇଲ ଏ ଛନ୍ଦ ଶେଷ ଯେ,
 ବୁଧେ ! ଚନ୍ଦ୍ରାମଣିଚରଣ ସୁମର ନ ରହୁବ ପାପ ଲେଖି ଯେ । ୪୫

ଏକାଦଶ ଛନ୍ଦ

ଲଳିତ — ବୃତ୍ତ

ରାଧିକାର ଶୋକ

ବୃଥା ଯାପି ନିଶା କୁଞ୍ଜେ ଅତି ବଶାଦେ ଶ୍ରୀମତୀ,
 ପଲ୍ଲଶେପ ପାଶେ ବସି କାନ୍ଦ କହୁଲେ ଭାରତୀ । ୧
 ନିଶି ଅସି ଶେଷ ପର ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ହସେ ଉଷା,
 ହେଲାଣି ଶୀତଳ ନାସାମଣି ମୁନ ପଲ୍ଲଭୁଷା । ୨

କଣ୍ଠତଟେ ସିନ୍ଧୁପ୍ରଳହାର ଲଗଇ ଶୀତଳ,
 ଶୀତଳ ଶ୍ରବଣମୂଳ ଶୀତଳ ମଣିକୁଣ୍ଡଳ । ୩
 ତାମ୍ବୁଲର ବୋଲ ସ୍ଥୁଳ ତକ୍ତ ଅଳପ ଅଳପ,
 ପ୍ରଦୀପର ଶିଖା ଶିଖା ଧୀରେ ହୁଏ ଦପଦପ । ୪
 ନାସାଗ୍ର ଶୀତଳ ଅତି ଲଲିତଦେଶ ଶୀତଳ,
 ନୟନ ଅବଶ ଭ୍ରାତ୍ର ଅପାଙ୍ଗ ହୁଏ ସଜଳ । ୫
 ନିଦ୍ରା ପରଦର ପ୍ରାଚୀ ଶୁଭି କଇରବସଜେ * ।
 ତେଜ ତାହା ପୁଣି ସଜ ହେଉଛି ସଜ-ପକଜେ । ୬
 ଦେବେ ନଭେ ନିଦ୍ରା ତେଜି ହମେ ହମେ ଗୋଟି ଗୋଟି,
 ନିଭାଉଣ ଦେଉଛନ୍ତି ତାଙ୍କ ଅସ୍ପଷ୍ୟ ଦାପଟି । ୭
 ନଳିନୀ ଜାଗଣ ସରେ ହସେ କୁମୁଦା ପାଶର,
 ତାହା ଦେଖି ଶଶି ଲଜେ ଗୋଟାଇ ନେଉଛି କର । ୮
 ଦେଖ ସଉତର ଲେଉଟେ ଶଠବର ସମୀରଣ,
 କୁମୁଦକୁଳକୁ ମୋହ ଦିଏ ଧୀର ଆଲିଙ୍ଗନ । ୯
 ସରଳପ୍ରେମରେ ମାତ ବାତପ୍ରେମଆଲିଙ୍ଗନେ,
 ବୃନ୍ଦର ପଡ଼ନ୍ତି ତେଇ ସୁମନା ପ୍ରସନ୍ନମନେ । ୧୦
 କପଟୀ ସମୀର ତାଙ୍କୁ ତେଜୁଅଛି ସହଚର !
 ତଳେ ଲେଟୁଛନ୍ତି ହୃଦି ସୁମନାଏ ଶୁଧା ପର । ୧୧
 ଦେଖ ଲତାପ୍ରୀତି ମାଗେ ବନସ୍ତେ ଗୁଞ୍ଜର ଅଳି,
 ମାନିନୀ ଲତକା ତାକୁ ଠେଲିଦିଏ ରୋଷେ ଚଳି । ୧୨
 ନିରାଶ ମନରେ ଅଳି ଗଲେ ଫେରି ସହଚର !
 ମାନିନୀ ଲତକା ଦଶା ହେବ ଶୁଧା ଦଶା ପର । ୧୩
 ଭଲିଦ୍ରେ ନେଲି ସାମିନୀ ସଜନୀ ! କୁଞ୍ଜସଦନେ,
 ନ ଅସିଲେ ପ୍ରାଣଧନ ଦାରୁଣ ହୋଇଣ ମନେ । ୧୪

* ପ୍ରଥମେ ଉଷାକାଳରେ ପୂର୍ବଦିଗ ଶୁଭ, ତତ୍ପରେ ରଜ୍ଜୁମବର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ

ସେ ନୀଳ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳକାନ୍ତ ଖେଳେ ନେତ୍ରେ ଦିବା ନିଶି,
 ସୁହାସ-ହସିତ-ମୁଖ-ଶଶି ଦିଶେ ଦିଶିଦିଶି । ୧୫
 ଗନ୍ଧ ଦିନୁ ମୋ ନୟନ-ଗୁଡ଼ିକ-ନବ-ନୀରଦ,
 ଶୁଣି ନାହିଁ ମୋର ଶୁଭ ଶୁଭ-ରଞ୍ଜନ ଶବଦ । ୧୬
 ନୀଳକାନ୍ତ ବିନା ମୋର ନେତ୍ରେ କରେ ଉପବାସ,
 ମୋର ନାସା ଘ୍ରାଣି ନାହିଁ ଘ୍ରାଣ-ପ୍ରୀତିକର ବାସ । ୧୭
 ଲଗି ନାହିଁ ମୋ ଅଧରେ ରସନାସୁଖଦ ରସ,
 ସ୍ମରଣି ନାହିଁ ମୋ ଅଙ୍ଗ ମୃଦୁ ଶୀତଳ ସ୍ମରଣ ।” ୧୮

ଦୁର୍ଗାର ଉକ୍ତ

“କିପାଇଁ ଶ୍ରୀମତ ! କହୁ ବଚନ ବାତୁଳ ତୁଳ,
 ଶ୍ୟାମ କି ଗୋ ! ଏ ଜଗତେ ସୁଖ କାରଣର ମୂଳ ? ୧୯
 ଏ ନୀଳ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ନଭ ଗ୍ରହ ତାର ବିମଣ୍ଡିତ,
 ଏ ନୀଳ ନୀରଦମାଳ ବାସବରୂପେ ଶୋଭିତ । ୨୦
 ଏ ଶ୍ୟାମ ତମାଳମାଳ ନାନା ଲତାଜାଳଶୋଭା,
 ଯୁକ୍ତ ଶୋଭା ଦରଶନେ ତୋ ନେତ୍ରେ ନୋହେ କି ଲେଭା ? ୨୧
 ହଂସ ଢୋକିଲାଦି ସୁଧା-କଣ୍ଠ ବିହଙ୍ଗ କୁଜନ,
 ନ ବାଜେ କି ତୋ ଶୁଭରେ ନୁହେଁ କି ଶୁଭରଞ୍ଜନ ? ୨୨
 ଛଣାସୁଧାସରଜଣା ପଣା ଦେଉଁ ବାରମ୍ବାର,
 ତହିଁରେ କି ନ ଦୃଶ୍ୟ ସୁଖ ତୋର ରସନାର ? ୨୩
 ଚନ୍ଦନ କର୍ପୁର ବ୍ୟଧୂଳର ସୁଧୀର ସମୀର,
 ଉଣାର କୁସୁମଶେଷ ନ ତର୍ପେ କି ତୋ ଶରୀର ? ୨୪
 ମାଳତି ଯୁଧିକା ଜାତି ଚମ୍ପା ମଞ୍ଜି ନାଗେଶ୍ୱର,
 ପାଟଳୀ ନବମଞ୍ଜିକା ଗିରିମଞ୍ଜି କରବାର । ୨୫
 ଏ ଅଦି କୁସୁମ ଗନ୍ଧସ୍ତରେ ହୋଇ ପ୍ରସୀଦ୍ଧିତ,
 ମନ୍ଦଗତ ଗନ୍ଧକହ କରେ ଦିଗ ଅମୋଦିତ । ୨୬

ସେ ଗହ କି ଲଗୁ ନାହିଁ ତୋ ନାସାରେ ବରହୁଣି !
 କପାଳି ଗୋ କହୁଅଛୁ ବାଣୀ ବାତୁଳାଣୀ କଣି ? ୨୭
 ତୋ ବନ୍ଧୁର ତ ବନ୍ଧୁରହୁଦୟ ଅଟେ ସରଳେ !
 ନ ଶୁଣି ମୋ ବାଣୀ ଅଣି ସେ ପଣିକ କଲ୍ଲ ଗଲେ ।” ୨୮

ଶ୍ରୀମତର ଭକ୍ତି

“ଏ ଅସୀମ ନୀଳନର ବନ୍ଧୁକାନ୍ତିଛାୟା ସେନା,
 ମଧୁରତାସାରହୀନ ବନ୍ଧୁ ପ୍ରେମରସ ବନା । ୨୯
 ମାର୍ଦ୍ଦବ ଲଭେ ମାର୍ଦ୍ଦବ ପାଇ ବନ୍ଧୁସ୍ମରଣନ,
 ବନ୍ଧୁ ପ୍ରେମମୟ ବାଣୀ କୃଜନେ ଦିଏ ଜୀବନ । ୩୦
 ବନ୍ଧୁ ଘ୍ରାଣ ପ୍ରସାଦରୁ କୁସୁମ ବାସ ପ୍ରାପତ,
 ପ୍ରକୃତି କି କରପାରେ ମୋ ମନ ପ୍ରକୃତିଗତ ? ୩୧
 ମୋ ମନ ମୋଠାରେ ଏବେ ନାହିଁ ଅଗୋ ସହଚର !
 ପ୍ରାଣଧନ ସହିତରେ ସେ ଅଛି ତ ଗତି କର । ୩୨
 ମୋର କର ଧର ସଖି ! ଫେରି ମୁଁ ଯିବି ସଦନେ,
 କି ପଳ ବଳୟ କର ଏ ଘାସଣ ବୃନ୍ଦାବନେ ? ୩୩
 ଗୁଲ୍ ଗୋ ସଦନେ ଯିବା ଅବଶ ମୋର ଶରୀର,
 ମୋର କର ଧରି ସଖି ! କର ଗତି ଧୀର ଧୀର । ୩୪
 ଶ୍ରୀମତକି ଘେନି ଗଲେ ସଦନକୁ ସଖିଗଣ,
 ସୁମନ ! ମନରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଶ୍ରୀଗନ୍ତାମଣି ଚରଣ । ୩୫

ବିଦ୍ୟା ଛାନ୍ଦ

ରାଗ-ଶଙ୍କରାଭରଣ *

ବ୍ରଜାଙ୍ଗନାମାନଙ୍କର ବିରହ

ବରହକାନ୍ତର ବ୍ରହ୍ମସୁଦକ୍ଷୀନକର,
 ତ୍ରମନ୍ତ୍ର ବୃନ୍ଦାବନରେ ହୋଇ ବାର ବାର,
 ଧ୍ବଜ ଚୂଷଣ ବସନ,
 ରାହୁଗ୍ରସ୍ତ ଶଶୀ ସମ ସୁଧାଂଶୁଦନ । ୮
 କାହ୍ନୁ ଯାନ୍ତି କେଉଁ ପଥେ ନ ପାରନ୍ତି ଜାଣି,
 ଗମନ କରନ୍ତି ଯଥା ଗମେ ବାହୁଲାଣୀ,
 ପଣି ଏ କୁଣ୍ଡେ ସେ କୁଣ୍ଡେ,
 ହୋଇଣ ଅଧୀର ଖୋଜୁଛନ୍ତି ବ୍ରଜସୁତେ । ୯
 ନୟନରୁ ବହେ ବାର ଅଙ୍ଗୁ ସ୍ନେହ ଗଳେ,
 ସ୍ବରୁ ଅଞ୍ଚଳ ଖସି ଲେଟେ ମନ୍ଥାତଲେ,
 ପାଦ-ସିନ୍ଦରୁ ଶୋଣିତ,
 ବହୁ କୋମଳ-ବରଣ କରଇ ରଞ୍ଜିତ । ୧୦
 ଶୁଷ୍କ କଣ୍ଠ ଶୁଷ୍କ ଡାଳୁ ରସନା ଅଧର,
 ଭଡ଼େ ଏଣେ ତେଣେ ମୁକ୍ତକେଶ ପରପର,
 ଲଗି କଣ୍ଠକେ ବସନ,
 ରକ୍ଷା ବିନା ପରପର ହୁଏ ଛିଲୁଛିଲି । ୧୧
 କେ ତୃଷା ନିବାରେ ପଣି ଯନ୍ତ୍ରଣାର ଜଳେ,
 କେହୁ ବାମା ପୁଅଁ ବସେ କଦମ୍ବର ତଳେ,
 କେହୁ ବସନ-ଅଞ୍ଚଳ,
 ସୁଦ୍ଧା ବିନାଶନେ କରେ କରଇ ଚଞ୍ଚଳ । ୧୨

ଗୁହଁ ଛନ୍ତି ଏଣେ ତେଣେ ନିରାଟେ ନିରେଖି,
 ଭାଲିଛନ୍ତି ଶ୍ୟାମ ବୋଲି ଦୂରୁଁ ଗୁଲୁ ଦେଖି,
 ଯେଣେ ତଳନ୍ତି ନୟନ,

‘ନବଦଳ ରୂପ ତେଣେ କରନ୍ତି ଦର୍ଶନ । ୬

ତମାଳମାଳକୁ ଗୁହଁ କେନ୍ଦ୍ର ବ୍ରଜବାଳୀ,
 କହଇ, “ତମାଳଦ୍ରିୟ ଅମ୍ଭ ବନମାଳୀ,
 ଗୁଲ ଖୋଜିବା ଗୋ ତହିଁ,

ପଞ୍ଜବ-ଗହଳ ମଧ୍ୟେ ଥିବେ ବନ୍ଧୁରହୁ ।” ୭

କେନ୍ଦ୍ର କହେ, “କରିଛନ୍ତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅମ୍ଭ ଗିତ,
 ଲାଗିଥିବେ ତମାଳବନରେ ସେ ଗୋ ମିତ !

ଅସ ଯିବା ଗୋ ସଦୃଶେ,
 ସକଳେ ବେଢ଼ି ଧରିବା ଅମ୍ଭ ଗିତଶ୍ରେରେ ।” ୮

କେ କହେ, “ଅତି ହୁଟିଅ ଅମ୍ଭ ବ୍ରଜନଟ,
 ନ ଜାଣି କି ସଖି ! ସେ ଗୋ କଲେ ଯେତେ ହଟ,

ଅଜି କରନ୍ତି ବା ତାହୁଁ,
 ହୁଟିଅ କହ୍ନାଇଁ ବଡ଼ କପଟୀ ଅଟଇ ।” ୯

ଦୂରେ ପିକିବାଣୀ ଶୁଣି କେ ବ୍ରଜସୁନ୍ଦରୀ,
 ନମସ୍କାର କହେ, “ଶୁଣି ଶୁଣି ସହଚର !

ତେଣେ ବାଜଇ ମୁରଲୀ,
 ଅସ ଅସ ବନ୍ଧନ ଗୋ ଯିବା ତହିଁ ଚଳି ।” ୧୦

କେ କହେ, “ଏ ହୋଇଥିଲେ ଶ୍ୟାମର ମୁରଲୀ,
 ଡାକୁଥାନ୍ତା ପ୍ରଧାସ୍ତରେ ରାଧା ରାଧା ନବାଳି,”

କେନ୍ଦ୍ର କହେ, “ଅଗୋ ସଖି !
 ବାଦନ୍ତି ଶ୍ୟାମ ମୁରଲୀ ଶ୍ୟାମଙ୍କ ନ ଦେଖି ।” ୧୧

କେନ୍ଦୁ ରାମାକର ଦେଖି କଦମ୍ବେ କୋକିଳ,
 କହେ, “ସଜନି ଗୋ ! ଏ ତ ଅଟେ ନନ୍ଦବାଳ,
 ସେ ତ ମାୟାବାଜ ଗୁରୁ,
 କକୁଆ କଥା ପାସୋର ନ ଯାଏ ମନରୁ ।” ୧୨
 କେନ୍ଦୁ କହେ, “ସହଚର ! ଏ ଅଟଇ ପିକ,
 ଶ୍ୟାମର ମୁରଲୀ ସଙ୍ଗେ ଦେଉଥିଲା ତାକ,
 ଏ ତ ସ୍ଵାଧୀନ ଖେଳର,
 କି ସୁଖେ ରହୁଛି ନ ଯାଇଣ ମଧୁପୁର ?” ୧୩
 ପିକେ ଲକ୍ଷ କର କେନ୍ଦୁ ନିଷେପେ ଉପଳ,
 କହଇ, “ନ ମର ତୁ ରେ ପ୍ରଜାଶୁକ୍ତ କଳ,
 ଛୁଡ଼ି ଗଲେ ନନ୍ଦବାଳ,
 ଅମ୍ଭ ପର ସିନା ଅଟେ ମନ୍ଦ ଢୋ କପାଳ ।” ୧୪
 କେନ୍ଦୁ କହେ, “ସଜନି ଗୋ ! କୋକିଳେ ନ ମାଲ,
 ଅମ୍ଭ ପର ଦୁଃଖ ଘଟିଅଛି ଭାଗ୍ୟେ ତାର,
 ତାକୁ ବରଗଣ ଗୁର,
 ଦେବା ତାର କରେ ଅମ୍ଭ ଦୁଃଖ-ସମାଗୁର ।” ୧୫
 କେଙ୍କା ନୃତ୍ୟ ଦେଖି କେନ୍ଦୁ ବୋଲଇ ବଚନ,
 “ଦେଖ ଗୋ ସଜନି ! ଏ ତ ନନ୍ଦର ନନ୍ଦନ,
 ଶିରେ ଚୂଳ କା ସୁନ୍ଦର,
 ନାରୁଛନ୍ତି ପ୍ରେମେ ଦେଖି ଗୋ ପିନାକିକର ।” ୧୬
 କେନ୍ଦୁ ଗୋପୀ କଳାପୀକି ଧରବା ମାନସେ,
 ଦ୍ରୁପଦଦେ ଗମନ କରଇ ପ୍ରେମବଶେ,
 ଶିଖିବର ଗଲେ ଉଡ଼ି,
 “ନ କର ହଟ” ଭାଷଣ ଅସର ବାହୁଡ଼ି । ୧୭

କେ ଲଜାକୁ ଚାହିଁ ବୋଲେ “ତୋ ପରି ବଞ୍ଚିବି !
ଥୁଲି ଦିନେ ଭାଗ୍ୟବତୀ ଅମ୍ଭେ ବ୍ରଜନାୟା,

ଧରି ଅଙ୍ଗେ ସୁମନସ,
ହସୁଥୁଲି ଶ୍ୟାମ ପାଶେ ଗେଲି ଗେଲି ହସ ।” ୧୮

କେ ବୋଲେ, “ଆମ୍ଭକୁ ବଳି ଲଜା ଭାଗ୍ୟବତୀ,
ପାଦପ ସତତ ତାକୁ ରଖିଅଛି କତ,

ତଳେ ନ କରେ ଅନ୍ତର,
ଶ୍ୟାମ ସମ ଶଠ ତ ନୁହଇ ତରୁବେ ।” ୧୯

କେ ବ୍ରଜଲଳନା ଭାଷେ ଦେଖିଣି ଭ୍ରମର,
“କେମନ୍ତ ଅସ୍ଥିର ପ୍ରୀତି ଦେଖ ଗୋ ଚୁଙ୍ଗର,”

ଶୁଣି କହେ କେ ରମ୍ଭୋରୁ,
“ଅଟନ୍ତିଟି ଆମ୍ଭ ବନ୍ଧୁ ଶତପଦଗୁରୁ ।” ୨୦

କେ ବାଳତମାଳତୀ କରପଦେ ଧରି,
କହେ ତମାଳକୁ, “ବନ୍ଧୋ ! ନ ପା ମଧୁପୁଷ୍ପ,

ଅଉ ଛାଡ଼ି ନ ନ ଦେବି,
ପଶନ୍ତରେ ଚଣି ଦେଇ ପ୍ରହରା ମୁଁ ହେବି ।” ୨୧

କେ ବ୍ରଜରମଣୀ ହାର ଗୁଳି ସୁମନସେ,
କଦମ୍ବ କାଣ୍ଡକୁ ଚାହିଁ କହଇ ହରଷେ,

“ବନ୍ଧୋ ! ଘେନ ଉପହାର,
ଅତି ପତନେ ଅଧୀନ ଗୁଳି ଛୁ ଏ ହାର ।” ୨୨

କେହୁ ନବୀନ ପଞ୍ଜିରେ ଚିତ୍ତ ଶୟନ,
ସହଚରା କର ଧରି ବୋଲଇ ବଚନ,

“ବନ୍ଧୋ ! ଶେଷେ ଅସି ବସ,
ବୁଝିଲିଣି ହୋଇଅଛି ଆଜି ନାୟବେଶ ।” ୨୩

ଖୋଜି ଖୋଜି ଶ୍ୟାମକୁ ନ ପାଇ ବୃନ୍ଦାବନେ,
ଫୁଟି ବସିଲେ ଯୁଦ୍ଧରା ଯମୁନା ପୁଲିନେ,

କିତା ପରହର ବନ,

ନିଶୀଥେ ଶୁଭିଳ ବନେ ବନଜ-କାନନ । ୨୪

କେନ୍ଦୁ ଶ୍ୟାମରୂପ ଦେଖି କଲ୍ୟାଣ-ନୟନେ,
ବେଗ ବେଗ ହୋଇ ପଶେ ଗହନ କାନନେ,

କହେ, “ସଖି ! ଅସ ଅସ,

ରହୁଛନ୍ତି ଲୁଚି ଏହି ବନେ ପୀତବାସ ।” ୨୫

କେ କାହାକୁ ପୁଚ୍ଛେ କହ କହ ସହଚର !

“ଭେଟିଲ କି କୁଞ୍ଜବନେ ନିକୁଞ୍ଜବିହାରୀ ?”

କେ କହେ, “ହେଲୁ ବାଇ,

ସାଗରେ ହରାଇ ମଣି ପୁଣି କି ତା ପାଇ ?” ୨୬

କେ କହେ, “ନଳିନୀବନ ପାଇଲେ ବ୍ରଜର,

ପଲ୍ଲବବନେ କି ରହେ ତାର ସମାଦର ?

କଂସ ନଗର ରମଣୀ,

ପରମରସିକା ପୁଣି ନାଗରାଜ ମଣି ।” ୨୭

କେ କହେ, “କିପାଇଁ ଥିବ ଏହି ବୃନ୍ଦାବନ ?

ଯଦି ଫେରି ନ ଆସିଲେ ବ୍ରଜେ ପ୍ରାଣଧନ,

ଗୁଲ ହୋଇ ଏକ ଏକ,

ଦହୁବା ଅନଳେ କାଟି କଦମ୍ବ ଯେତେକ । ୨୮

କୁହୁ କୁହୁ କରି ତାଙ୍କେ ହୁଟିଅ କୋକିଳ,

ବଧୂବା ତାହାର ପ୍ରାଣ ଅଶାଇ କେରଳ,

ନାଶି ଯମୁନା ସଲିଳ,

ଅହୁ ଯୋଗେ ମରାବବା ବାସନ୍ତ ଅନିଳ । ୨୯

ଅନଳେ କୁସୁମବନ ଦେବା ଚୁଲ୍ ଜାଳି,
ସହଜେ ମରବ ପୋଡ଼ି ତହିଁ ପୋଡ଼ା ଅଳି,

ନାହିଁ ନିଷାଦ କି ଗୋପେ ?

କହ କଲାପୀ ରହୁଛି ଜୀବନେ କିରୁପେ ?” ୩୦

ବିଷାଦ-ମଳିନ-ମୁଖ ବ୍ରଜସୁତେ ଦେଖି,
ବିନୟ କରି ପରୁବେ କେହି ଶଶିମୁଖୀ,

“ତୁମ୍ଭ ରଖୁଥୁଲଗ୍ନଜେ,

ଦେଖିଛ କି ରଖୁଥଲେ ! ଅଜ ଏ ବରଜେ ?” ୩୧

କେହି କହେ, “ଦେଖ ସଖି ! କେମନ୍ତ କଲ୍ଲୋଳେ,
ବେଗ ବେଗ ହୋଇ ଏ ଯମୁନା ନଦୀ ତଳେ,

ବନ୍ଧୁ ଦରଶନ ଥିଲେ,

ଚୁଲ୍ ଗୋ ବହନ ଅମ୍ଭେ ଯିବା କାଞ୍ଚଦେଶେ ।” ୩୨

ଏମନ୍ତେ ଦିବସ ହେଲା ତୁଟାୟ ପ୍ରହର,
କୋମଳରେ ଚନ୍ଦ୍ରାବଳୀ ପ୍ରକାଶିଲା ଗିର,

ନେହୁଁ ଅଶ୍ରୁ ଝରଝର,

ବହୁ ତନ୍ତେ ବାସ, ତନ୍ତେ ପୀନ ପୟୋଧର । ୩୩

“ବନ୍ଧୁ ବିନା କି ଫଳ ଗୋ ବୃନ୍ଦାବନେ ରହୁ,
ଉଠ ଚୁଲ୍ ସଦନକୁ ଯିବା ପ୍ରାଣସହୁ !

ଚାହେ ଅସିଧବେ ବନ୍ଧୁ,

ହେବା ସୁଖୀ ତହିଁ ଦେଖି ତାଙ୍କ ମୁଖ-ବନ୍ଧୁ ।” ୩୪

ବିଷାଦେ ଚୁହକୁ ଧୀରେ ଚଳିଲେ ଗୋପିନୀ,
ଚଳିଲା କିବା ଅବଳା ଲବଣ୍ୟ ତଟିନୀ,

ଚନ୍ଦ୍ରା-ନିଧନାଦ୍ୟକାଳେ,

ମିଳିବାକୁ ପ୍ରେମ-ସିଦ୍ଧି ଅନନ୍ଦ-କଲ୍ଲୋଳେ । ୩୫

ଯାଉଁ ଯାଉଁ ପଥରେ କହିଲୁ ବେହୁ ବାଳୀ,
 “ଗୁଲୁ ପୁଲୁବା ଯମୁନାତଟେ ବନମାଳୀ,
 କି କରିବା ଚୁହେ ଯାଇ,
 ମନେ ସ୍ନେହ ଥିଲେ ପାଶେ ଅସିବେ କହ୍ନାଇଁ ।” ୩୬
 ହେଉ ହେଉ କହି ଗୋପୀ ହୋଇଲେ ସମ୍ମତ,
 ଯମୁନା ପୁଲିନେ ସର୍ବେ ହେଲେ ଉପଗତ,
 ଶ୍ୟାମ ପ୍ରତିରୂପ ଫୁଲେ,
 ବ୍ରଜବଧୂମାନେ ଅତି ପତ୍ନେ ବରଗଲେ । ୩୭
 ନାନା ନବପଞ୍ଜରରେ ବରଷି ଅସନ,
 ନୀପମୂଳେ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି କଲେକ ସ୍ଥାପନ,
 କର ସର୍ବେ ନମସ୍କାର,
 ବୋଇଲେ, “ଗୋପୀକି ଦୟା ନାହିଁ କି ତୁମ୍ଭର ?” ୩୮
 କେ ଗୋପୀ ଗଳାରେ ଦେଇ ସୁମନସଦାମ,
 ବୋଇଲୁ, “କିପାଇଁ ବନ୍ଧୋ ! ହେଲୁ ମୋତେ ବାମ,
 ଏହି ମାତ୍ର ଭଣି ମୋର,
 ଦାସୀ ଦୋଷୀ ହୋଇଲେହେଁ ନ କରିବ ଦୁର ।” ୩୯
 କେ ଗୋପୀ ପଞ୍ଜର-ପାତେ ଅଣି ସୁଚ୍ଛନ୍ନାର,
 ଅନନ୍ଦରେ ଧୋଇ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ପଦ୍ମର,
 କହେ “ଦୂର କଂସଦେଶ,
 ବନ୍ଧୁ ହେ ! କୋମଳପାଦେ ହୋଇଥିବ ପ୍ରାପ ।” ୪୦
 କେ ମଧୁର ପଦ୍ମଫଳ ବନରୁ ଅହାର,
 ପତ୍ର-ପାତେ ରଖି କହେ, “ଭୁଞ୍ଜ ବଂଶୀଧାର !
 ଅତି ଏ ଫଳ ମଧୁର,
 ଗୁଲୁ ଚୁହେ ଦେବି ଯେତେ ଅଳ୍ପ ଦାସ ସର ।” ୪୧

କେ କହେ, “ଗଲ୍ଲ କି ସର ମଧୁପୁର ମଧୁ ?
ତେଣୁ ବୃନ୍ଦାବନେ ପୁଣି ଅସେଅଛ ବନ୍ଧୁ !

ଅତି କ୍ଷଣ-ପୀରତଥ,

ଅଟନ୍ତି ଏ ଜଗତରେ ଯେତେକ କାଳିଆ ।” ୪୭

କେହୁ କହେ, “ଗୁରୁଦିନ କରିଥିଲ କଣ୍ଠ,
କିପାଇଁ ନଇଲ ଏତେକାଳ ଗୋପନଟ !

ହୋଇଲ କି ବାଟବଣା ?

ତୁମ୍ଭର ଶରଧା ବଢ଼େ ! ଏବେ ଗଲ ଜଣା ।” ୪୮

କେ ବୋଲି, “ତେମନ୍ତ ନହୁଇ ପ୍ରାଣସହ !

ପ୍ରେମାଙ୍ଗୁଳି-ସେନେ ଗୁପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ସେହୁ,

କରି ଅତି ପ୍ରୀତି ଭୋଗ,

ବ୍ରଜୁ ଲେ ନାଶିବାକୁ ଉପକାସେ ସୋଗ ।” ୪୯

କେ କହୁଲ, “ଅତି ପାନ କରି ପ୍ରୀତି-ମଧୁ,

ଅରୁଚି ହେବାରୁ ଗଲେ ତେଲି ବ୍ରଜବଧୁ,

ଏବେ ଅରୁଚି ଛାଡ଼ିଛି,

ମଧୁପୁରେ ତନ୍ତ୍ରିତ ବଟପୀ ବହୁ ଅଛୁ ।” ୫୦

କେ କହୁଲ, “ସଞ୍ଚାତ ! ହେଲ କି ଜ୍ଞାନସ୍ଥାନା ?

ଏ ନୁହନ୍ତି ଶ୍ୟାମ ତାଙ୍କ ପ୍ରତରୁପ ସିନା,

ହେବାଯାଏ ତାଙ୍କ ଭେଟ,

ପୂଜିବା ଏ ମୂର୍ତ୍ତି ଯହୁଁ ରାଜେ ବଂଶୀବଟ ।” ୫୧

ଶ୍ୟାମ ପ୍ରତମୂର୍ତ୍ତି ଶିରେ ନେଲ ରଘୁବାଳୀ,

ସଜଳନୟନା ଗୋପୀ ଦେଲେ ହୁଳହୁଳି,

ମୂର୍ତ୍ତି ବଂଶୀବଟେ ରଖି,

କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ସଦନକୁ ଗଲେ ଦେମୁଖୀ । ୫୨

ବୁଧଜନେ ନ ଘେନ ହେ ରଚନାର ଦୋଷ,
ତ୍ୟାଜ୍ୟ କି ଅଟଇ ମନ୍ଦପାତ୍ରସ୍ତୁ ପୀୟୂଷ ?

ବୃଷ୍ଟିଲଳା ପୁଧାରସ,
ପିଅ ସ୍ୱର ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ଚରଣ-ସାରସ । ୮

ଦ୍ରବ୍ୟୋଦଶ ଛାନ୍ଦ

ଗଡ଼ମାଳ ବୃତ୍ତ *

ଯଶୋଦା ଓ ଗୋପବାଳକମାନଙ୍କର ଶୋକ

ପ୍ରଭାତେ ବ୍ରଜକୁମାରେ, ପ୍ରବେଶିଣ ନନ୍ଦଭୂପାଳ ଦ୍ୱାରେ ଯେ,

ମୁଦୁସ୍ମରେ ଡାକିଲେ ବାହାରେ, ସୁଜନ ହେ । ୧

“ଉଠ ଉଠ ଗୋ ଜନନୀ ! ପ୍ରଭାତ ପରି ହେଲଣି ରଜନୀ ଗୋ,

ଦିଅ ଶୁଦ୍ଧିକୁଁ ସର ନବଣୀ, ଜନନୀ ଗୋ ! ୨

ବେଗେ ବାନ୍ଧି ଦିଅ ଚୂଳ, ଅଟେ ଅତିଦୂର ଯମୁନାକୁଳ ଗୋ,

ବଛା ହେଲେଣି ଯଥା-ଅକୁଳ, ଜନନୀ ଗୋ !” ୩

ବ୍ରଜକୁମାରଙ୍କ ବାଣୀ, ଗମକି ଶୁଣିଲେ ବରଜରାଣୀ ଯେ ,

ବେଗେ ଉଠିଲେ ତେଜ ଧରଣୀ, ସୁଜନ ହେ । ୪

ଦ୍ୱାର କରି ଉଦ୍‌ଘାଟନ, କହିଲେ, “ଅସ ମୋ ଅଞ୍ଚଳ-ଧନ ରେ !

ଦେଖା ତୋ ଜଳା-ଶଶୀ-ବଦନ, ମୋ ବାହୁରେ । ୫

କାହ୍ନୁ କି ରେ ଏତେ ଦିନେ, ତୋ ଦୁଃଖିନୀ ମାତା ପଡ଼ିଲ ମନେ ରେ,

ଭଲେ ଥିଲୁ ତ କଂସକୁବନେ, ମୋ ବାହୁରେ । ୬

ଅସି ଦେଖ ରେ ଗୋବିନ୍ଦ ! କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ନନ୍ଦ ହେଲେଣି ଅଂଶ ରେ,

ନ ଦେଖିଣ ତୋ ମୁଖାରବିନ୍ଦ, ଗୋବିନ୍ଦ ରେ । ୭

ସବୁଅଛି ଦୟାକ୍ଷଣ, ଭେଜିଛି ମୁଁ ଏବେ ମନୁନଦଣ୍ଡ ରେ,
 ମୋତେ ସ୍ବପ୍ନ ଏବେ ଗୋପଦାଣ୍ଡ, ମୋ କାହ୍ନୁରେ । ୮
 କୋଳେ ଅସି ବାପ ଧନ ! ମୋ ନେତ୍ର-ପଟଳ କର ମୋଚନ ରେ,
 ଅସ ତୋ ମୁଖେ ଦେବି ଚନ୍ଦ୍ରନ, ମୋ କାହ୍ନୁରେ ! ୯
 ଅସ ମୋ ମୁରଲୀପାଣି, ଦୟା ମନ୍ତ୍ରୀ ଭୁଞ୍ଜାଇବ ନବଣୀ ରେ,
 ତୋର ସୁଧା ବାଣୀ ଶୁଣି ଶୁଣି, ମୋ କାହ୍ନୁରେ ! ୧୦
 ଯେ ଦିନୁ ଯାଇଛି ଛାଡ଼ି, ଶୂନ୍ୟ ସଦନେ ମୁଁ ରହୁଛି ପଡ଼ି ରେ,
 ଯେହ୍ନେ ଅବ ହରାଇ ଲଉଡ଼ି, ମୋ କାହ୍ନୁରେ । ୧୧
 ଅସ ରେ ମୋ ବଳରାମ, ନ ଦେଖି ତୋ ମୁଖ ମୋ ବୁଦ୍ଧି ବାମ ରେ,
 ମୋତେ କୋଟିସୂତ୍ର ଏବେ ଯାମ, ମୋ ରାମ ରେ । ୧୨
 ଶୁଣି ଯଶୋଦା ବଚନ, କାନ୍ଦଣ କହୁଲେ ବାଳକଚଣା ଯେ,
 “ଅସି ନାହାନ୍ତି ବ୍ରଜରତନ, ଯଶୋଦେ ଗୋ । ୧୩
 ଯିବାବେଳେ କଂସପାମ, ଦେଇଗଲେ ଅଜ୍ଞାନୀର-ଶ୍ୟାମ ଗୋ,
 ତାକି ବଶେଷେ ଦାମ ସୁଦାମ, ଯଶୋଦେ ଗୋ । ୧୪
 ପ୍ରତ୍ୟହ ତୁମ୍ଭ ସଦନେ, ଅସିବା ନିମନ୍ତେ ନିଶାବସାନେ ଗୋ,
 ଘେନି ଯିବାକୁ ବାହୁର ବନେ, ଯଶୋଦେ ଗୋ । ୧୫
 ଅମ୍ଭେ ପାଳି ଶ୍ୟାମ ବାଣୀ, ତୁମ୍ଭ ସଦନକୁ ଅସିବୁଁ ରାଣି ଗୋ ।
 ଯିବୁଁ ବନକୁ ଦିଅ ମେଲଣି, ଯଶୋଦେ ଗୋ ! ୧୬
 ଶୁଣି ତାହାଙ୍କ ବଚନ, ଭଞ୍ଜିଲ ଯଶୋଦା ସୁଖ-ସ୍ବପନ ଯେ,
 ଧୀରେ କହୁଲେ ପୋଛି ନୟନ, ସୁଜନ ହେ ! ୧୭
 “ଅସ ରେ ବ୍ରଜନନ୍ଦନ ! ମୋ ନୀଳମଣିର ବସରନ୍ଦନ ରେ,
 ଦେବି ନବଣୀ କର ଭୋଜନ, ବାଳକେ ହେ । ୧୮
 ପଥେହା ନବଣୀ ଖାଇ, ଅଜି ଗୋକୁଳରୁ ମଧୁର ଯାଇ ରେ,
 ଘେନି ଅସ ମୋ ପ୍ରାଣବହୁଳ, ବାଳନେ ହେ । ୧୯

ଅସିଲେ ମୋର ଦୁଲ୍ଲଭ, ତାହା ସଙ୍ଗେ ଖେଳି କାଟିବ ବାଳ ରେ,
 ତାକୁ ପିତାଭବ ବନମାଳ, ବାଳକେ ହେ ! ୨୦
 ଦାରୁଣ କଂସ ସଦନେ, ନିରାଶ୍ରୟ ହୋଇ ମୋର ନନ୍ଦନେ ହେ,
 ଥିବେ ଅଲୋଡ଼ା ଦ୍ରବ୍ୟ ଯେସନେ, ବାଳକେ ହେ ! ୨୧
 କିଏ ଜାଣି ତାଙ୍କ ମନ, ଦେଉଥିବ ତାକୁ ପାନ ଭୋଜନ ହେ,
 ଅଥା କରୁଥିବେ ସେ ରୋଦନ, ବାଳକେ ହେ ! ୨୨
 କର କାହାକୁ ଜଞ୍ଜାଳ, ମୋ ଚଟୋଳ କାହୁଁ ମୋ କାମପାଳ ହେ,
 ମାଗୁଥିବେ ସର ବେଳ ବେଳ, ବାଳକେ ହେ ! ୨୩
 କହନ୍ତି ଗୋପ-ନନ୍ଦନେ, “ନ ହୁଅ କାତର ଅଧୀର ମନେ ଗୋ,
 ଘେନି ଅସିବୁଁ ବଂଶୀବଦନେ, ଯଶୋଦେ ଗୋ !” ୨୪
 ଦଧି ମନ୍ତ୍ରୀ ବେଗ କରି, ନବଶ୍ରୀ ଯଶୋଦା ଦେଲେ ବିଭବ ଯେ,
 ନେଲେ ବାଳେ କରି ପାତ କରି, ସୁଜନେ ହେ ! ୨୫
 ବାଳକକୁ ନନ୍ଦନାୟ, କହୁଲେ, “ସତ୍ତ୍ୱର ଭୋଜନ ସାର ହେ,
 ନାର ମୋ ଅଗେ କେଶବ ପର, ବାଳକେ ହେ !” ୨୬
 ନବଶ୍ରୀ କରି ଭୋଜନ, ନାନା ତାନେ କରି ମୁରଲୀସ୍ତନ ଯେ,
 କଲେ ବାଳେ ନୃତ୍ୟ ବିରଚନ, ସୁଜନେ ହେ ! ୨୭
 ଘେନି ସଙ୍ଗେ ବଢ଼ାଗଣ, ବିଷାଦେ ବରଜ ବାଳକଗଣ ଯେ,
 ବୃନ୍ଦାବନେ କଲେ ବିଚରଣ, ସୁଜନେ ହେ ! ୨୮
 କେ କହେ, “ନାହାନ୍ତି ଶ୍ୟାମ,” ଶୂନ୍ୟ ଲଗୁଛି ଏ ବିପିନଧାମ ହେ,
 ବୃନ୍ଦାବନ-ଶୋଭା ରାମ ଶ୍ୟାମ, ସୁହୃଦେ ହେ ! ୨୯
 ପାଷାଣ-ହୃଦୟ ଧରି, ତେଜଲେ ଅମ୍ବୁକୁ ମୁରଲୀଧାରୀ ହେ,
 କରି ଗଲେ ମରିବାକୁ ଝୁରି, ସୁହୃଦେ ହେ ! ୩୦
 କିଏ ଅଳ ଭିକ୍ଷା କରି, ବିନାଶିବ କ୍ଷୁଧାନଳ ଅମ୍ବର ହେ,
 ତୃଷା ନାଶିବ ଦେଇଣ ବାରି, ସୁହୃଦେ ହେ ! ୩୧
 କେ ନାଶି ଧେନୁକାସୁର, ବଂସ ତାଳବନ କରିବ ଜୁର ହେ,
 ଦେବ ଅମ୍ବୁକୁ ପଳ ମଠୁର, ସୁହୃଦେ ହେ ! ୩୨

କା ଲଗି କର ଯତନ, ଅଣିବା ପିତୃକ ଅଳ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ହେ,
 କାହା ସଙ୍ଗେ କରବା ଭୋଜନ, ସୁହୃଦେ ହେ ! ୩୩
 କାହା ସଙ୍ଗେ ବନେ ଖେଳି, ଚରଚିବା ବନେ ଭୋଜନ କେଲି ହେ,
 ହେବା ଶିଅଣୋଇ ସୁଖେ ମିଳି, ସୁହୃଦେ ହେ ! ୩୪
 ବନ୍ୟ କୁସୁମ ଅହର, କାହାକୁ କୁସୁମେ ମଣ୍ଡିତ କରି ହେ,
 ସୁଖେ ନାଚିବା କା କର ଧର, ସୁହୃଦେ ହେ ! ୩୫
 କା ସଙ୍ଗେ ହୃଦେ ସନ୍ତର, ଅଣିବା କମଳ ଚୟନ କରି ହେ,
 ବ୍ରଜେ ଭୃମିବା ପଦ ଚିତରି, ସୁହୃଦେ ହେ ! ୩୬
 ଛାଡ଼ି ଗଲେ ବନମାଳୀ, କାହା ସଙ୍ଗେ ନାପବନରେ ମିଳି ହେ,
 ଏବେ ପଞ୍ଚାବ ହୋଇବା ଦୋଳି, ସୁହୃଦେ ହେ ! ୩୭
 ଥାନ୍ତା କି ସେ ଅଜଗର, ନାଶିଲେ ଯାହାକୁ ମୂରଲୀଧର ହେ,
 ନାଶି କରନ୍ତା ଦୁଃଖ ଅମ୍ବର, ସୁହୃଦେ ହେ ! ୩୮
 ପକ୍ଷୀମାନ ଗୁଣି ଗୁଣି, ଭୁଞ୍ଜିବାକୁ ଦେବା କାହାକୁ ଡାକି ହେ,
 କାହା ସଙ୍ଗରେ ରହିବା ଲାଗି, ସୁହୃଦେ ହେ ! ୩୯
 କେତେ ସଙ୍କଟ-ବଦନେ, ପଡ଼ିଲୁ କାହୁଁ ରଖିଲେ ଜୀବନେ ହେ,
 ଅଜି କନ୍ଦାକବାକୁ ଏ ବନେ, ସୁହୃଦେ ହେ ! ୪୦
 କେ କହେ, “ଗୋଟିଏ ବକ, ଅସୁ ଦିନେ ଗ୍ରାସେ ବ୍ରଜବାଳକ ହେ,
 ହେଲେ ଘନଶ୍ୟାମ ତା ଅନ୍ତକ, ସୁହୃଦେ ହେ ! ୪୧
 ନାହିଁ କି ମନେ କାହାର, ରଖିଲେ ଅମ୍ବୁକୁ ମୂରଲୀଧାରୀ ହେ,
 ପଶୁ ଅଘ କେଶୀକି ସହାର, ସୁହୃଦେ ହେ ! ୪୨
 କେହି କହେ, “ଗୁଲ୍ ଯିବା, ଶୂନ୍ୟ ବୃନ୍ଦାବନେ କିପାଇଁ ଥିବା ହେ ?
 କଂସ ଧାମେ ଶ୍ୟାମକୁ ଦେଖିବା, ସୁହୃଦେ ହେ ! ୪୩
 କେ ବସି କଦମ୍ବ ତାଳେ, କେହି ବସି ଅବା ତମାଳ ମାଳେ ଯେ,
 ଶୋକେ ବୁଡ଼ିଲେ ବରଜବାଳେ, ସୁଜନେ ହେ ! ୪୪
 ଉତ୍ସବଭିସ୍ମାନ ମନେ, ବଢ଼ି ଘେନି ସଙ୍ଗେ ଗଲେ ସଦନେ ଯେ,
 ଦିବା ଶେଷରେ ଗୋପନନେ, ସୁଜନେ ହେ ! ୪୫

ଏହୁରୂପେ ବ୍ରଜବାଳ, ପ୍ରତ୍ୟହ ବନରେ କାଟିଲେ କାଳ ଯେ,
 ସଦା ସୁମର ନନ୍ଦଦୁଲ୍ଲଳ, ସୁଜନେ ହେ ! ୪୭
 ଅନନ୍ଦରେ ବୁଧଗଣ ! କେଶବ ଚରିତ କର ଶ୍ରବଣ ହେ,
 ସ୍ଵର ଶ୍ରୀ ଚିନ୍ତାମଣି ଚରଣ, ସୁଜନେ ହେ ! ୪୭

ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଛନ୍ଦ

ପୂରବା ବୃତ୍ତ

ଯଶୋଦାର ଶୋକ

ଶ୍ୟାମ ବରହରେ ଛଳମତ ହୋଇ ବ୍ରଜରାଣୀ,
 ତମିର ଦ୍ରବେଶ ଦେଖି ନନ୍ଦଙ୍କୁ କହୁଲେ ବାଣୀ । ୧
 “ଗୋପନ ବାହୁଡ଼ା ବେଳ ଗଢ଼ିଲଣି ହେ ରୂପାଳ !
 କିପାଇଁ ନ ଅସେ ଫେର ବନରୁ ମୋର ଦୁଲ୍ଲଳ ? ୨
 ଅଜ୍ଞ ପ୍ରଭାତରେ ବଢ଼ି ଘେନି ଗୋପବାଳ ସଙ୍ଗେ,
 ଗଲ ବନେ ବନମାଳୀ ବେଶୁଡ଼ାନେ ନାଶ ରଙ୍ଗେ । ୩
 ତମିର ଗ୍ରାସେ ଗହଳ-ଶ୍ୟାମଳ-ତମାଳବନ,
 ପଥ ହୁଡ଼ି ବିପଥେ ବା ଭ୍ରମର ମୋ ନବଘନ । ୪
 ଭୟ ପାଇ କାନ୍ଦୁଥିବ ବନେ ମୋର ପୀଡ଼ବାସ,
 ଧରୁଛି ଚରଣ ନନ୍ଦ ! ତାକୁ ଶୋକି ଘେନି ଅସ । ୫
 ଦଧି ଚୋରି କରିବାରୁ ଗୋପୀ ବା ଅଛନ୍ତି ବାସି,
 ମାଗୁଥିବ ମୁକତ ସେ ଚନ୍ଦ୍ରରେ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ । ୬
 ବାକନ୍ତି କଠିନା ଗୋପୀ ତା କୋମଳ କର ଜାନୁ,
 ଯାତନା ନ ସହ ପାଇ କେତେ କାନ୍ଦେ ମୋର କାନ୍ଦୁ । ୭
 ମଧୁର ଅସର ସର ଶୀର ଅଛି ଘରେ ମୋର,
 କିପାଁ ସେ ଗୋପକଟକେ ହୁଏ ଶଟା-ଦଧିଚୋର ?” ।

କହେ ନନ୍ଦ, “କିପାଁ ଶୁଣି ! ବୋଲୁଛ ମୋତେ ତୁପାଳ ?
 ଗଲ ମୋ ବ୍ରଜସମ୍ପଦ ଭାଞ୍ଜି ଦେଇ ମୋ କପାଳ । ୧
 ଭଞ୍ଜି ମୁଁ ନ ପାରେ ଅଜ ନାହିଁ ଜ୍ୟୋତି ମୋ ନୟନେ,
 କେମନ୍ତେ ମୁଁ ଭ୍ରମିବି ଗୋ ! ତମୋମୟ ବୃନ୍ଦାବନେ ?” ୧୦
 ପଶୋଦା ନନ୍ଦର ବାଣୀ ଶୁଣି ସଦନ ବାହାର,
 ଭ୍ରମିଲେ ଗୋପ ଦାଣ୍ଡରେ, ‘କାହୁଁ ମୋ କାହୁଁ ପଚାର । ୧୧
 ଏଣେ ତେଣେ ଗୋପପୁରେ ତଟିନୀ ତଟେ ସମ୍ପର,
 ତାକନ୍ତି ସେ ଉଚ୍ଛ୍ଵସରେ କାହୁଁ କାହୁଁ କାହୁଁ କରି । ୧୨
 ଦେଖି ଶୁଣି ବଚ୍ଛାସହ ବରଜ-ନନ୍ଦନଗଣ,
 ଧାଇଁଲେ ସେ ଉକେ ତାକି, “ଅସ ରେ ମୋ ନବଘନ ।” ୧୩
 କହିଲେ, “ବିଳମ୍ବ ଏତେ କିପାଁ କହ ନେତ୍ରମଣି !
 ଅସ ବେନି ଭାବ ଭୁଞ୍ଜି ଅଣିଛୁ ସର ନବଶୀ ।” ୧୪
 କହିଲେ ବ୍ରଜବାଳକେ ଯଶୋଦାର ମୁଖ ଚାହିଁ,
 “ମଧୁପୁରରୁ ତ ଫେରି ଆସି ନାହାନ୍ତି କହ୍ନାଇଁ ।” ୧୫
 କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ନନ୍ଦଶୁଣି କହିଲେ, “ରେ ନବଘନ !
 ନ କହ କପଟ ବାଣୀ କର ନବଶୀ ଭୋଜନ ।” ୧୬
 ବ୍ରଜବାଳକ ସଙ୍ଗରେ ଯଶୋଦା ଫେରିଲେ ବାସେ,
 ତାକି ସମାଦରେ କେବେ କାନ୍ଦି କେବେ ଅଛୁହାସେ । ୧୭
 ଯଶୋଦାକୁ ଗୁହ୍ୟେ ରଖି ଗଲେ ବ୍ରଜ-ବାଳଗଣ,
 ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ଚରଣ ବୁଧେ ! ଚନ୍ଦ୍ର ଅନୁସ୍ଥଣ । ୧୮

ପଞ୍ଚଦଶ ଛାନ୍ଦ

ରାଗ—କେଦାର ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ବୃତ୍ତ *

ସଖୀମାନଙ୍କର ରାଧାଜୀବନ ରକ୍ଷାର୍ଥ ଉପାୟ ଚିନ୍ତା

ଦୁଃଖ ଶାମଜୀ ଦୁର୍ଗତ ଦେଖିଣ । କହେ ସଖୀସେ ତାଙ୍କ ସଖୀଗଣ ।
“ମୋର ମନରେ ହେଉଛି ବିଶ୍ୱାସ । ଶ୍ୟାମ ବିରହେ ରାଧା ଯିବ ନାଶ ।
ଦିନୁ ଦିନୁ ତା କାନ୍ତି ହେମମୟ । ଘନ ପାଣ୍ଡୁରୁତା କରେ ଅଶ୍ରୁୟ ।
କାନ୍ଦେ ସଦା କର ମାର କପାଳେ । ଦେହ ହୁଏ ପରଶତ କଙ୍କାଳେ ।
ଅନ୍ତ ନୟନୁ ନ ଝୁରୁଏ ନାର । ରଣେ ଶୂନ୍ୟରେ ଦୃଷ୍ଟି କର ପ୍ରେର ।*
କ୍ଷଣେ ଶୀତରେ କମ୍ପେ ତା ଶରୀର । କ୍ଷଣେ ଉତ୍ତାପେ ହୁଅଇ ଅଧୀର ।
କ୍ଷଣେ ନ ଶୁଣେ ଯଥା ସେ ବଧୂର । କ୍ଷଣେ ଭାଷଇ କ୍ଷିପ୍ତ ପର ଗିର ।
ବିଷ ମଣିର ଅଶନ ବସନ । ଶେଷ ତେଜି କରେ ଧରଣପୁନ ।
କ୍ଷଣ କ୍ଷଣ ସେ କରଇ ବିଳାପ । କ୍ଷଣ କ୍ଷଣ କରେ ପୁଣି ପ୍ରଳାପ ।
ମୃଦୁ ପବନ କୁସୁମ ଚନ୍ଦନ । ବିଧୁ କରଣ ଉଶୀର ଲେପନ ।
ହରି ନ ପାରେ ତାର ଦେହ ତାପ । ବୃଥା ସିନା ଅନ୍ତ ଯନ୍ତ୍ର କଳାପ ।
ବାହ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗେ କିସ ହେବ କହ । ଜଳେ ତା ମନେ ଶ୍ୟାମର ବିରହ ।
ରଖିବାକୁ ଅଜି ରାଧା ଜୀବନ । ସଖୀ ! ଉପାୟ କର ଉଦ୍ଧାବନ ।”
ଦୁଃଖ ବନନ ଶୁଣି ସଖୀମାନେ । କ୍ଷଣେ ମନ୍ତ୍ରନେ ରହୁଲେ ସେ ସ୍ଥାନେ ।
ଦୁଃଖେ ଲଳିତା କହୁଲ ବଚନ । ଶୁଣି ମୋ କଥା ସର୍ବେ ଦେଇ ମନ ।
“ନବଘନ-ଶ୍ୟାମ ଚିନା ରାଧାର । ମୋତେ ନ ଦିଶେ ଅନ ପ୍ରତିକାର ।
ଦୁଃଖ ! ଅଟ ଗୋ ପରମ ଚତୁର । ଅଜ ବେଗ କର ଯାଅ ମଥୁରା ।
ଛଳେ ଅଥବା ବଳେ କଉଣଲେ । ଘେନି ଅସ ତାକୁ ବ୍ରଜମଣ୍ଡଳେ ।”

---

* ବୈଦେହୀ ବିଳାସ “ବୋଲେ ସୁଗ୍ରୀବେ ସୁମ ଶ୍ରେଷ୍ଠଭାଷା” ରାଗେ

ଦୂତ କହେ, “ମୁଁ ଶ୍ୟାମକୁ ସହଜେ । ଘେନି ଅସି ପାଇବି ଗୋ ବରଜେ ।
 ଯାଇଅଛି କି ସଜନୀ ପାସୋର । କେତେ ଅସୁଖ ମୋ ନୟନଗୋର । ୨୦
 ଯଥା ନିଶାଦୀ ଅଙ୍କୁଶେ କୁଞ୍ଜରେ । ଗୁଲେ ଗୁଲିଛି ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କୁଞ୍ଜରେ ॥
 କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀମତୀ ଅନୁମତି ବିନା । ମଧୁପୁରକୁ ମୁଁ ନ ଯାଏଁ ସିନା ॥
 ଅଜି ଯିବାକୁ କଂସରାଜା ଦେଶ । ଗୁଲି ଘେନିବା ଶ୍ରୀମତୀ ଆଦେଶ ॥”
 ଦୂତୀ ବଚନେ ହୋଇଣ ମିଳିତ । ଗଲେ ରାଧା ପାଶେ ସର୍ବେ ଭୁବିତ ।
 ଯହିଁ କମଳଦଳ ଶୟନରେ । ରାଧା ଶୋଇଛି ବିରହ କାନ୍ଦରେ । ୨୪
 ଯଥା ଦିବସେ ବିନାଶ ସମୟେ । ବିଭ୍ରାବସୁ ବିଭ୍ରା ପଦୁନୀଚୟେ ॥
 ଶୋକ କରୁଣ-କଣ୍ଠେ ତାଳେ ଦୂତ । “ଉଠ ଶ୍ୟାମଗତି-ପ୍ରାଣୀ-ଶ୍ରୀମତି !”
 ‘ଶ୍ୟାମ’ ଶବଦ କି ସୁଧା ସେବନ । ରାଧା ଶ୍ରବଣେ ହୋଇଲା ପତନ ॥
 ରାଧା ଚାହିଁଲେ ଫେଡ଼ିଣ ନୟନ । ସହଚରୀଙ୍କ ଦେଖିଣ ବଦନ ॥
 ଶ୍ରୀଶମ୍ଭୁରେ ସେ କଲେକ ପ୍ରଣନ । “ଅସିଲେଣି ବ୍ରଜେ କି ପ୍ରାଣଧନ ?” ୩୦
 ଦୂତ କହଇ, “ଯିବ ତାଙ୍କୁ ଅଣି । ଦିଅ ଶ୍ୟାମବିମୋହନ ! ମେଲଣି ॥”
 ରାଧା କହେ, “ସ୍ନେହ ଥିଲେ ଦୂତକେ ! ବନ୍ଧୁ ଅସିବେ ତ ମୋର ଅନ୍ତକେ ।
 ସଖି ଯାଅନା ଯାଅନା ମଥରା । ହୋଇ ମୋ ଜୀବନ ପାଇଁ ଅତୁରା ॥
 ବ୍ରଜେ ନ ଅସିବେ ନୟନନୟ । ସାର ହେବ ଅପମାନ ନିଶ୍ଚୟ ॥”
 ଦୂତ କହେ, “ଅଜ୍ଞା ଦିଅ ଶ୍ରୀମତି ! ବାନ୍ଧି ଆଣିବି ପଶୋଦା ସନ୍ତତି ॥ ୩୪
 ରାଧେ ଶକତି ଅଛି ମୋର ଦେଖି । ନେଲି ଶ୍ୟାମଠୁଁ ଦାସପତ୍ର ଲେଖି ॥
 ଅଜି ସେ ପତ୍ରବଳେ ରାଧାଦାସେ । ବାନ୍ଧି ଆଣିଣ ଦେବ ରାଧା ପାଶେ ॥”
 ରାଧା କହିଲେ, “ନ ମାନି ମୋ ମନା । ଯଦି ଯିବାକୁ ବରଦ୍ଧ ବାସନା ॥
 ତାଙ୍କୁ ବିନୟେ କହିଣ କୋମଳେ । ଘେନି ଅସି ବେଗେ ବ୍ରଜମଣ୍ଡଳେ ॥
 ବନ୍ଧା ଛନ୍ଦା ଶୁଣି ଭୟ ପାଇବେ । ବନ୍ଧା ଭୟେ ବା ଫେରି ନ ଅସିବେ । ୪୦
 କେତେ ଥର ବନ୍ଧନର କଦନ । ବ୍ରଜେ ସହିଛନ୍ତି ମୋ ପ୍ରାଣଧନ ॥
 ଦିନେ ଅର୍ଜୁନବୃକ୍ଷେ ବ୍ରଜେଶ୍ବରୀ । ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଧନ କଲେ ନୋଥ କରି ॥
 ଖାଇବାରୁ ଚୋରି କରି ନବଣୀ । ତାଙ୍କୁ ବାନ୍ଧିଲେ ବରଜରମଣୀ ॥
 ଯାଉ ପଛକେ ମୋ ଭୁଞ୍ଜ ଜୀବନ । ସଖି ! ନ କର ବନ୍ଧୁକୁ ବନ୍ଧନ ॥

ତାଙ୍କ ପାଇଁ ସେନା ମୋର ଜୀବନ । ତାଙ୍କୁ ମୋ ପାଇଁ ନ କର ବଚନ ।” ୪୪
 ଦୁଃଖ କହୁଲୁ, “ନ ହେବ ସେ କଥା । କର ନ ପାରିବ ଏଡ଼େ ଦାନତା ।
 ସେ ଗୋ ମୋ ପାଶେ କରୁଛି ରୋଦନ । କର ମୋ କରେ ବର ସମ୍ପାଦନ ।
 ସେ ଗୋ ମୋତେ ସେମନ୍ତ ଦାନଜନ । କେତେ କହୁଛି ବନୟ ବଚନ ।
 ଯାକୁ ବାରମ୍ବାର କେଲି କୁଞ୍ଜରେ । ଲୁଟାଇଲି ତୋ ପାଦ ସରୋଜରେ ।
 ତାକୁ କହୁବା ବନୟ ବଚନ । ମୋର ନ ହୋଇବ ଆର୍ତ୍ତ ଜୀବନ ।” ୫୦
 ରାଧା କହେ, “ଭଗବାନ ସାଧନେ । ବଞ୍ଚିବ ନ ତ ରେ ଅପମାନେ ।
 ଧୂଳି ମୋ ମାନେ ମୋର ଗଳାହାର । କରୁଛନ୍ତି କି ନୀତି ପ୍ରୀତି ।
 ଦିନେ ଦିନେ ମୁଁ କର ଗୁରୁ ମାନ । କେତେ କଷ୍ଟ ବଢ଼ୁଛି କଲି ଦାନ ।
 ପାଇ କରେ ଯା ନ କଲି ଯତନ । ପାଦେ ପିଞ୍ଜିଲି ଅମୂଲ୍ୟ ରତନ ।
 ତେଜି ଗଲ ଦିନୁ ବ୍ରଜଭୁବନ । ହୋଇଛନ୍ତି ଦେଖିବାକୁ ସୁପନ । ୫୫
 ନ ପୁଞ୍ଜିଲେ ସେ ମୋହର ବାଉଁଶ । ତାଙ୍କୁ ନ କହୁବ କିଛି ମୋ କଥା ।”
 ଶୁଣି ଦୁଃଖ କହେ, “ଅଗୋ ରମ୍ଭେ ! କିପାଁ ଶ୍ୟାମଳ ଏତେ ଦୟା କରୁ ?
 ଯାର ହୃଦୟ ପାପାଶେ ନିର୍ମିତ । ତାକୁ ଦୟା ତ ନହୁଇ ଉଚିତ ।
 ଯେଉଁ ଦାସ ଦାସତ୍ବ ନିଜେ ତେଜେ । ଦଣ୍ଡଯୋଗ୍ୟ ନିକର ଅଟେ ସେ ଯେ ।
 ବୋଲି ଶଠ ଦୟାଦାନ ତସ୍ତରେ । କିଏ ଜଗତେ ସେହି ଦୟା କରେ ?” ୬୦
 ଶୁଣି କହନ୍ତି କୁସୁମ ନନ୍ଦନୀ । “ନିନ୍ଦା ନ କର ବଢ଼ୁଛି ସଜନୀ ।
 ଦୟାଗୁଣରେ କିଏ ତାଙ୍କ ସରି । ମୁହଁ କାରଣ କଷ୍ଟର ମୋହର ।
 ତାଙ୍କୁ ଦେଇଛି ବହୁ ଅପମାନ । ସେହି ଦୋଷକୁ ଏ ଦଣ୍ଡ ବଧାନ ।
 ମୋର ପ୍ରଭୁ ସେ ମୁଁ ତାଙ୍କ କିକରୀ । ହେଲେ ସେହି ସେ ମୋର ଦାସପର ।
 ଗୌର ନହୁଛି ମୋର ପ୍ରାଣଧନ । ତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଲେ ଯାଗଦେଲି ମନ । ୬୫
 ରହ ସଜ ହୋଇ ଅଜ ନିଶାରେ । ଇଚ୍ଛା ଥିଲେ ଯାଅ କାଲି ଉପାରେ ।”
 ଦୁଃଖ କହୁଲୁ, “ଉପହାର କିସ । ପଠାଇବ ବନ୍ଧୁ ପାଶେ ବାଲୀଶ ?”
 ତାହା ଶୁଣି ସନ୍ତାପେ ବୋଲେ ରାଧା । “ଉପହାର ଦେବାକୁ କିଛି ନାହିଁ ।
 ‘ମୋର’ ବୋଲି କହୁବ ସଜନୀ ରେ ! ନାହିଁ ଏମନ୍ତ କିଛି ଅବନୀରେ ।
 ମନ ଜୀବନ ଦେହ ଧନ ମାନ । ସବୁ ବଢ଼ୁଛି କରଅଛି ଦାନ । ୭୦

ସେ ତ ଅଟନ୍ତି ତନିପୁରେ ସାର । ସେହୁ ତାହାକୁ ଯୋଗ୍ୟ ଉପହାର ।
 ସଖି । ମୁଁ ସବୁ କରି ବସନ୍ତନ । ପାଇଥିଲି ଏକ ନୀଳରତନ ।
 ଏବେ ସେ ମହାରତନେ ହରାଇ । ହେଲି ଯିବୁରେ ଅଭାଗିନୀ ମୁହଁ ।
 ପୁଣି ପାବର ମୋର ସେ ରତନେ । ନାହିଁ ତଳେହେଁ ଅଶାମୋର ମନେ ।
 କହୁ ଏତିକି କାନ୍ଦଲେ ଶ୍ରୀମତୀ । ବସି ନୀରବେ ମୁଖ କରି ଯିତ । ୭୫
 ତାଙ୍କଠାରୁ ଦୂଢ଼ ନେଲ ମେଲଣି । କହୁ ମଧୁର ଅଶ୍ଵାସନା ବାଣୀ ॥
 ଦିବା ନିଶି ବୁଧେ କର ସ୍ମରଣ । ଗିଞ୍ଜେ ପ୍ରଭୁ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ଚରଣ । ୭୬

ଷୋଡ଼ଶ ଛାନ୍ଦ

ସ୍ଵଗ—କୁମ୍ଭକାମୋଦା ବୃତ୍ତ *

ବୃନ୍ଦାର ମଧୁର ଗମନ

ମଧୁପୁର ଯାହା କଲ ଚୁରୁନେହା ଦୂତିକା ଚତୁରୀ,
 ଶ୍ୟାମର ପ୍ରବାସ ନାଶ ପାଇଁ ଶାଣି ରସନା-କତୁରୀ । ୧
 ଲଳିତା ବଶାଣା କିଛି ଦୂର ସଙ୍ଗେ କଲେକ ଗମନ,
 ଦୂଢ଼ାକ ମେଲଣି ଦେଇଣି ଭାଷିଲେ ଶୁଭଦ ବଚନ । ୨
 “ଶିବ-ଜାୟା ଦୟା କରି ବିଦେଶରେ ଦେଉନ୍ତୁ କୁଶଳ,
 ଶ୍ୟାମଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଘେନି ଫେରି ଆସ ବରଜ ମଣ୍ଡଳ ।” ୩
 ହସି ଦୂଢ଼ା କହେ, “ଦୂଢ଼ା-ହଞ୍ଜାବାତ ମଧୁର ଗଗନେ
 ବହୁଲେ ଭାଡ଼ି କି ନ ଆସିବେ ନବ-ଘନ ଏ ଭୁବନେ ?” ୪
 ଚାଲି ଧୀର ଧୀର ଦିବା ଶେଷେ ଦୂଢ଼ା ହୋଇଲ ପ୍ରବେଶ,
 ଯହଁ ରମ୍ୟହର୍ମୟ ଛନ୍ଦ୍ର ମଧୁପୁର ନଗର ନରେଶ । ୫
 ଭିତର-ଗମନ ସେଥୁ ଦ୍ଵାରବାନ କହୁଲ ସଭୁରେ,
 “ଅଭାଗୀ ଲଳନା ! ଅନୁମତି ବିନା ପ୍ରବେଶୁ ଭିତରେ । ୬

* ବୈଦେହୀଶ ବିଳାସ “ବିନାଶ ନାସା ଶ୍ରବଣ ସୂର୍ଯ୍ୟଶା” ରାଗେ

ବାହୁଁ ତୋ ନିବାସ ତୋର ନାମ କିସ କିପାଇଁ ଅଗତା ?
 କହ ତୁମ୍ଭ ନରବରକ ଛମ୍ପରେ ଦେବ ମୁଁ ବାରତା । ୭
 “ରାଧା ବ୍ରଜେଶ୍ଵରୀ ଦୁଃଖ ମୁଁ ତାଙ୍କର ବରଜେ ନିବାସ,
 ନାମ ମୋର ବୃନ୍ଦା,” କହେ ଦୁଃଖ କର ସାହସ ପ୍ରକାଶ । ୮
 “ବ୍ରଜଧାମ ତେଜ ଅତି କଷ୍ଟେ ଅତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଦେଶେ,
 ତାଙ୍କ ଜୀବଦାସେ ଧରିନେବା ପାଇଁ ଅସିଲୁ ଏ ଦେଶେ । ୯
 ହୃଦୟ-ରତନ-ମୂଲ୍ୟ ଦାନେ ତାଙ୍କୁ କିଣିଲେ ଶ୍ରୀମତୀ,
 ସେ ଏବେ ପଳାଇ ଅସି କରଛନ୍ତି ଏ ଦେଶେ ବସତ । ୧୦
 ତୋର ନବସଜା ଛମ୍ପରେ କହ ଯା ମୋର ଏ ବଚନ,
 ନ ଲେଉଟି ଅନ୍ୟ କିଛି, ମାତ୍ର ଲେଉଟି ସେ ଦାସ ବଚନ ।” ୧୧
 ଦୁଃଖର ବଚନ ଶୁଣି ହାରବାନ ସଦୃଶ ଚଳିଲୁ,
 କହିବାକୁ ବାର୍ତ୍ତା ବଶେଷି ନରେଶ ଛମ୍ପରେ ମିଳିଲୁ । ୧୨
 ଦ୍ଵାପୁ କଥା ଶୁଣି ବେଶୁପାଣି କଲେ ବଚନ ପ୍ରକଟ,
 “ଅହେ ଦ୍ଵାପୁ ! ଯାଇ ଶୀଘ୍ରଗତ ଦୁଃଖ ଅଣ ମୋ ନିକଟ ।” ୧୩
 ଶ୍ୟାମ ମୟ ମୟ ହସିଲେ ଦୁଃଖୀ ଦୂରରୁ ନିରେଖି,
 ତାହା କର ଧରି ବସାଇଲେ ନେଇ ଅସନ ଉପେଷ୍ଠି । ୧୪
 ବରଜ-ବାସୀଙ୍କ କୁଶଳ ଦୁଃଖୀ ପ୍ରଶ୍ନିଲେ ଶ୍ରୀପତି,
 “କହ ଦୁଃଖ ! ଶୁଭେ ଛନ୍ତି ଟିକି ନୟ ଯଶୋଦା ଶ୍ରୀମତୀ ? ୧୫
 ଛନ୍ତି ଟିକି ଶୁଭେ ବରଜ-ବାଳକେ ବରଜ-ରମଣୀ,
 ଏବେ ମୋତେ ଶତ୍ରେ ରଖିଛନ୍ତି ଟିକି କଳକ-ବରଣୀ ? ୧୬
 କହ ଗୋ ସୁବାଣୀ ! ସବୁ ତ ମଙ୍ଗଳ ଗୋପାଳବୃନ୍ଦର,
 ମଙ୍ଗଳ ତ ବସ୍ତା ସୁରଭିଗଣର କହ ଗୋ ସଦୃଶ ? ୧୭
 ବୃନ୍ଦାବନ ଶୋଭା ନେତ୍ରମନଲୋଭା ଖେଳେ ମୋ ନୟନେ,
 ନ ପାରିବି ବ୍ରଜ ଭୁଲି ମୁଁ ଯାବତ ରହିବି ଜୀବନେ । ୧୮
 ସୁତମାଳମାଳ ନିବିଡ଼ ପଲ୍ଲବ ମର୍ଜିତଗଞ୍ଜନ,
 ତହିଁ ହେମ ରକ୍ତ ଶ୍ଵେତ ଲତାଜାଲ ନୟନରଞ୍ଜନ । ୧୯

ବୃନ୍ଦାବନ-ଶୋଭାସାର କୁସୁମିତ କଦମ୍ବ ନିକର,
 ତହିଁ ରତ୍ନକାନ୍ତି . ବିବିଧ ବିହଙ୍ଗ—ସମୂହ ସ୍ବସ୍ବର । ୨୦
 ଭ୍ରମର-ଗୁଞ୍ଜନ-ମଧୁରତ ସ୍ବଗ୍ନ ଲତକାମଣ୍ଡପ,
 ନେତ୍ର-ପ୍ରୀତିକର ଫୁଲ-ପତ୍ର-ଶୋଭା ବିବିଧ ପାଦପ । ୨୧
 ଯମୁନା-ତରଙ୍ଗ-ଶୀତଳ-ସୁଗନ୍ଧୀ ମୁଦୁଳ ସମୀର,
 ମୁଗୟିତ-ଲାଲାୟିତ ସୁହରତ ପ୍ରାନ୍ତର ରୁଚିର । ୨୨
 ସୁଧାମୟ ଫଳଭାରେ ଅବନତ ପାଦପ ମୂଳରେ,
 ଲତା-ଗୁଳ୍ମ-ଶୋଭା ନିକୁଞ୍ଜ କୁଟୀର ଯମୁନା କୂଳରେ । ୨୩
 ମରାଳ-ମାଳିନୀ ପକ୍ବତ-ଶୋଭନା ସୁରମ୍ୟ-ପୁଲିନା,
 ମୁଦୁଳ-ନୀଳ-ଗାଗମାଳ-ଭରସା ଢ଼େଙ୍କା ଯମୁନା । ୨୪
 ଭାଷିଲ ଦୁଇକା, “ଅହେ ବ୍ରଜ-ପଦ୍ମ-କାନନ-ଭାସୁର !
 ନ ପାରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ମୋ ରସନା ଦୁର୍ଗତ ବ୍ରଜର । ୨୫
 ବରଜଧାମର ଅନୁପମ ଶୋଭା ନୟନ-ରଞ୍ଜନ,
 ଏବେ ତୁମ୍ଭ ସଙ୍ଗେ ଅସିଅଛି ଶ୍ୟାମ । ମଥୁରା ଭୁବନ । ୨୬
 କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି ତୁମ୍ଭ ବିନା ଦିବା ନିଶି ଯଶୋଦା ଦୁଃଖିନୀ,
 ହୋଇଣ ଅଧୀର ଯେସନେ ମଣିକି ହରାଇ ପଣିନୀ । ୨୭
 କେବେ ବାତୁଲାଣୀ ପର ସେ ଭ୍ରମନ୍ତି ଏ ଦାଣ୍ଡେ ସେ ଦାଣ୍ଡେ,
 ଘେନି ନିଜକରେ ଶୀର ସର ଦଧି ପୁରାଇ ସୁଭାଣ୍ଡେ । ୨୮
 ‘କାହିଁ କାହିଁ’ କହୁ କେବେ କାନ୍ଦ କେବେ ମଉନେ ବସନ୍ତି,
 ‘ରେ ପ୍ରାଣପ୍ରତିମା ! କୋଳେ ଅସ’ କହୁ କେବେ ସେ ହସନ୍ତି । ୨୯
 କେବେ ଶୀରଅଳ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ମୁରଲୀ ଛନ୍ଦାଦି ଲଭନ୍ତି,
 ‘ଶ୍ୟାମ ଏହିକ୍ଷଣି ବନେ ଯିବ’ କହୁ ରଖନ୍ତି ସଜାନ୍ତି । ୩୦
 କେବେ ବା କଦମ୍ବ ବନରେ କେବେ ବା ଯମୁନା ତଟରେ,
 ଶ୍ୟାମ ରାମ କରି ଡାକନ୍ତି କାନ୍ଦଣ ସୁଦୀର୍ଘ କଣ୍ଠରେ । ୩୧
 ବସିଲ ଠାବରୁ ଉଠି ନ ପାରନ୍ତି ବରଜଭୂପାଳ,
 ସଦା ଅଧୋମୁଖେ କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି କରେ ପ୍ରହାର କପାଳ । ୩୨

ଏବେ ତ ଶାରଦା ପଦ୍ମବନ ପରି ଗୋପିନାମଶ୍ରୁଳ,
 ନିରାଶ୍ରୟ ଦାନ ପରି ଏବେ ବ୍ରଜ-କୁମାର ସକଳ । ୩୩
 ରାଧିକାର ଦଶା କିସ ମୁଁ କହୁବି ରାଧିକାରଞ୍ଜନ ?
 ହେଉଛି ସନ୍ଦେହ ଥିବ କି ନ ଥିବ ରାଧିକା ଜୀବନ । ୩୪
 ନିଦାଘରେ କ୍ଷୀଣ ଜଳବେଣୀ ଯଥା ସୈବତଶୟନେ,
 ଶତପଥ ପଥ ଶୟନେ ପଡ଼ିଛି ରାଧିକା ତେସନେ । ୩୫
 ସଲିପାତ ରୋଗୀ ପରି କ୍ଷଣକ୍ଷଣ ହୁଏ ସେ ଅଚେତ,
 କ୍ଷଣକେ କରଇ ପ୍ରଳାପ କ୍ଷଣକେ ହୁଅଇ ସଚେତ । ୩୬
 ଶେଷେ କିସ ମୁଁ କହୁବି ଶ୍ୟାମ ହେ ! ସତ୍ତ୍ୱର ରମନେ,
 ତାର ପିଣ୍ଡେ ପ୍ରାଣ ଥାଉଁ ବାରେ ତାକୁ ଦେଖ ହେ ନୟନେ । ୩୭
 ତୁମ୍ଭ ବନା ବ୍ରଜ ହୁଏ ଛାଇଶାଢ଼ ହେ ବ୍ରଜମୋହନ !
 ତୁମ୍ଭ ସ୍ନେହଗତପ୍ରାଣା ରାଧିକାର ନିଭୁଛି ଜୀବନ । ୩୮
 ବୃନ୍ଦାବନ ରମ୍ୟ ଶୋଭାକୁ ହରାଇ ହୋଇଛି ଅବାଧ,
 ବସନ୍ତେ ପ୍ରୋଷିତ-ଭର୍ତ୍ତୃକା ପୁଷ୍ପାଧୀ ପୁଷ୍ପା ପ୍ରକାର । ୩୯
 ବ୍ରଜରାଜ ! ଆଜି ସଜ ହୁଅ ବ୍ରଜେ ଗମିବା ତାରଣ,
 ରାଜବେଶ ଛାଡ଼ି ରାଣୁଆଳ ବେଶ କର ହେ ଧାରଣ । ୪୦
 ତୁମ୍ଭର ଏ ବେଶ ଦେଖି ବ୍ରଜଧାମେ ପଲାଇ ତରାସେ,
 ଭାରି ବ୍ରଜଭାରି ଭାରି ବ୍ରଜବାଳ ଲୁଚିବେ ନିବାସେ । ୪୧
 କେଳାପୁଚ୍ଛେ ଚୁଡ଼ା ବାଦି ଆଜି ତେଜ ରତନଶୀର୍ଷକ,
 ଶୁଭି ରାଜଦଣ୍ଡ ଧର କରେ ତୁମ୍ଭ ମୂରଲୀ ଶବ୍ଦକ । ୪୨
 ଗୁରୁ ବନମାଳ କର ଚଳନ୍ତି ତ ହୃଦୟଦେଶରେ,
 ଘେନ ସପତନେ ସଜାଡ଼ି କାଢ଼େଣୀ ହେମାନ୍ତ ବାସରେ ।" ୪୩
 ଦୁଃଖ ବାଣୀ ଶୁଣି ଦେବ ଚନ୍ଦ୍ରପାଣି କରନ୍ତି ବରୁର,
 ଅହା ମୋ ବଚ୍ଛେଦେ ଭଞ୍ଜିଲୁ ଗୋକୁଳେ କଦନ ଅଗାର । ୪୪
 ପ୍ରେମ ଭକ୍ତି ସ୍ନେହବଶେ ଫେରି ବ୍ରଜେ କଲେ ମୁଁ ଗମନ,
 କର ନ ପାରିବି ଜଗତର ଶାନ୍ତିସ୍ଥାପନ ସାଧନ । ୪୫

ସାଧୁବାକୁ ଲାଲାରଙ୍ଗେ ଦୁଷ୍ଟ ନାଶ ଶିଷ୍ଟର ପାଳନ,
 ଧରଅଛି ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ ଏ ପୁରେ ମାନବ ଜୀବନ । ୪୭
 ପ୍ରଲେଭନେ ପଡ଼ି ହେଲଇ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଯେ ଜନ ପାମର,
 ଦୁଷ୍ଟ ରଜନୀ ସନ୍ଧ୍ୟା-ଭାରେ ଧରା ହୋଇଛି କାନ୍ଦର । ୪୮
 କୁରୁଷେସ ମହାଯଜ୍ଞେ ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣ ଅହୁତ କରିବ,
 ଏ ମହା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଡେଇଟା କେମନ୍ତେ ବ୍ରଜକୁ ଫେରିବ ! ୪୯
 କପଟେ କର୍କଶ ଭାବକୁ ପ୍ରକାଶ ଯଦି ନ କରିବ,
 ବ୍ରଜଧାମ ପ୍ରେମଭକ୍ତି ସ୍ନେହଜାଲ କାଟି ନ ପାରିବ । ୫୦
 କିଛି କାଳ ଅନ୍ତେ ବ୍ରଜନବାସିନୀ ସମୀପେ ଅଣିବି,
 ସୁରଦ୍ରା ପ୍ରାର୍ଥକୁ ପରଶୟେ ବାନ୍ଧି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସାଧୁକ । ୫୧
 ଏମନ୍ତ ଭାଲିଣ ପଙ୍କଜ-ନୟନ ବୋଇଲେ ବଚନ,
 “ଦୃଢ଼ । ବ୍ରଜଧାମେ ବାହୁଡ଼ି ଯିବାକୁ ନ ବଳେ ମୋ ମନ । ୫୨
 ବ୍ରଜେ ବହୁକଷ୍ଟ ଦେଇଛନ୍ତି ମୋତେ ସାଧୁକା ସୁନ୍ଦରୀ,
 ସେ ସବୁ ସୁମର ହୃଦୟ ମୋହର ହେଉଛି ବିଦାର । ୫୩
 ଯେତେ ଅପମାନ ସହୁଛି ମୁଁ କୁଞ୍ଜେ ଦୃଢ଼ ! କି ନ ଜାଣି ?
 ନ ଯାଏ ମନରୁ ସାଧାର ଭୁକ୍ତୀ ବଚନ-ଦୁର୍ବାଣ । ୫୪
 ତୁମ୍ଭ କଟୁବାଣୀ ଭୁଲି ନାହିଁ ମୋର ଏ ବେନି ଶ୍ରବଣ,
 ମୋର କର ଭୁଲି ନାହିଁ ଗୋ ଦୃଢ଼କେ ! ସାଧୁକା ଚରଣ । ୫୫
 ପୁଣି କଷ୍ଟେ ଯେଉଁ ମରବାକୁ ମୋତେ ନ କର ଜଞ୍ଜାଳ,
 ଅଜ ମୁଁ ବ୍ରଜକୁ ନ ଯିବି ଅବନୀ ଗମିଲେ ପାତାଳ । ୫୬
 ପୂର୍ବ ପର ତୁମ୍ଭ କର ଧର ପୁଣି କରୁଛି ଚିନ୍ତା,
 ଯାଅ ଫେରି ବ୍ରଜେ ମୁଁ ଫେରି ନ ଯିବି କହୁଛି ନିଶ୍ଚୟ ।” ୫୭
 କହେ ଦୁଃଖୀ, “ଯଦି ନ ଫେରିବ ବ୍ରଜେ ଚିନ୍ତାବଚନେ,
 ସାଧାର ଅଦେଶେ ବାନ୍ଧି ଘେନି ଯିବି କଠିନ ବନ୍ଧନେ । ୫୮
 ଶୀଘ୍ର ସର ଦୟା ଶୁଣି କରି ଶ୍ୟାମ ଯେତେ ତ ଖାଇଲି,
 ସାଧୁକାର ମନ ଶୁଣି କରି ଶେଷେ ପଳାଇ ଅଇଲି ।” ୫୯

ଦୃଢ଼ର ବଚନେ ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ହସି କହନ୍ତି କେଶବ,
 “କିପା ଅବସ୍ଥାରେ ଡାଲୁଛ ମୋ ଶିରେ ଦୃଷ୍ଟି ସରବ ? ୫୯
 ମୁଁ କି ଏକାକୀ ଗୌର କରୁଥିଲି କଲଙ୍କେ ନ ଡରି,
 ନଟୁ ବଂଶୀ ଗୌର କରିଥିଲେ ପରା ତୁମ୍ଭର ଶିଖର ? ୬୦
 ମୁଁ ବ୍ରଜେ ବିବିଧ ବସନ ସଜୁଛି କି ଭାବି ବସନେ,
 ରଜ୍ଜୁ ଚନ୍ଦନକୁ କିମ୍ପତ ବୋଲିଣ ଭଲଇ ମୁଁ ମନେ । ୬୧
 ରାଧା ପାଇଁ ମୁଁ ଲଭିଛି ଗୋପରେ କଲଙ୍କ ଅପାର,
 ସେ ମୋତେ ପ୍ରେମ-ବସନେ ବାନ୍ଧି ମାନେ କଲେକ ପ୍ରହାର ।” ୬୨
 ଲଜ୍ଜା ଫୋପ ଖେଦେ ଜର ଜର ଦୃଢ଼ ବୋଲଇ ବଚନ,
 “ପ୍ରେମବତୀ ମାନ କି ମଧୁର ଜାଣେ ରସିକ ପେ ଜନ । ୬୩
 ସରୋଜିନୀ ମଧୁପାନ ସ୍ବାଦ ସିନା ଜାଣଇ ଭ୍ରମର,
 କାହୁଁ ସେ ଜାଣିବ ଶାଲୁକୀ କୁସୁମେ ଯାହାର ଅଦର ? ୬୪
 କୁରୁଜାସୁନ୍ଦରୀ ଯା ମନକୁ ହରେ ତା ବରେ ଶ୍ରୀମତୀ
 ଭ୍ରାନ୍ତିରେ ପଡ଼ଣ ସମର୍ପିଲ ମନ ତୁ ! ତୁ ! କି ଦୁର୍ଗତ । ୬୫
 କି ସୁଖ-ମିଳନ ହୋଇଛି ହିତଙ୍ଗ ପାଇଛ ହିତଙ୍ଗୀ,
 ବଙ୍କା ଯୋଗ୍ୟା ବାଙ୍କୀ ଅଯୋଗ୍ୟା କିଶୋରୀ ସୁଭଜା ଶୁଭଙ୍ଗୀ । ୬୬
 ଶ୍ୟାମ ହେ ! କୁଜରେ ଯେଉଁ ଗୁଆ ଢବ ଥିଲା ତ ନ ଜାଣି,
 ଜାଣିଥିଲେ ରାଧା ପୃଷ୍ଠେ ହେମକୁଜ ଥାନ୍ତୁ ହେ ନିର୍ମାଣି । ୬୭
 ରମଣୀଘାତକ ବାଲ୍ୟରୁ ହୋଇଛ ନାଶିଛ ପୁତନା,
 ଏବେ ବ୍ରଜବଧୂ ରାଧା ଚିନାଶରେ କରୁଛ ବାସନା । ୬୮
 ଯଦି ରାଧା ପାଇଁ ହୋଇଥିଲି ଶ୍ୟାମ ଗୋକୁଳେ କଲଙ୍କୀ,
 ଏବେ ସେ କଲଙ୍କ ଧୋଇଛ ଯଶରେ କୁଜକୁ ସଲଖି । ୬୯
 କିଏ କାହା ପାଇଁ ଲଭିଛି କଲଙ୍କ ଭଲ ହେ ମନରେ,
 କିଏ ବଳାଇଲ ମୋହନମୂରଲୀ ତା ନାମ ବନରେ ? ୭୦
 ଥିଲି ରଖୁଥିଲି ହୋଇଛ ଭୁପାଳ ବଂସର ଭୁବନେ,
 ବସ୍ତ୍ରା ଚକ୍ରା ବୃନ୍ଦାବନ ଅଭ ମନେ ପଡ଼ିବ କେସନେ ? ୭୧

ଶିଷ୍ୟ ପରି ସେନା ଶିରେ ଘେନୁଥିଲ ଦୁଃଖର ବଚନ,
 ଯେବେ ବସ୍ତ୍ରାଗଣା ଘେନି କରୁଥିଲ ବନରେ ଭ୍ରମଣ । ୭୨
 ରାଧାବନ୍ଧୁ ଏବେ କୁରୁଜୀର ବନ୍ଧୁ ଛୁ । ଛୁ । ଛୁ । କି ଲଜ,
 ଯମୁନାତଳରେ ମଜ୍ଜି ମରବାକୁ ଇଚ୍ଛୁ ମୁଁ ଅଜ । ୭୩
 ରାଧିକାର ମନା ନ ମାନି ମୁଁ ସେନା ମଧୁରୁ ଅସିଲି,
 ସୁଭାଗ୍ୟ ମୋହର କୁଳାକି ଶ୍ୟାମର ବାମରେ ଦେଖିଲି । ୭୪
 ରାଧାକୁ ଦେଇଛ ପାଷୋରୀ ଏଥୁରେ ନାହିଁ ମୋ ଚନ୍ଦ୍ରପୁ,
 ମଣ୍ଡୁକୁ ପ୍ରାବୃଟ ପାଇଲେ ଲେଡ଼େ କି ବସନ୍ତ ସମୟ ? ୭୫
 ବୁଦ୍ଧ ପିତା ମାତାଠାରେ କେମନ୍ତେ ହେ ହୋଇଲ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ?
 ଭୟ । କି କଠିନ ପାଷାଣ ସମାନ ତୁମ୍ଭର ହୃଦୟ । ୭୬
 ତୁମ୍ଭକୁ ନେବାକୁ ଅସି ନାହିଁ ଶ୍ୟାମ ଦେଖି ମୁଁ ଅସିଛି,
 କେବଳ ବ୍ରଜପାଇଁ ବ୍ରଜେ ଯିବାକୁ ତୁମ୍ଭକୁ ଶୁଣିଛି । ୭୭
 ଘେନୁଛି ମେଲଣି ରହୁଥାଅ ସୁଖେ ଭୂପାଳାସନରେ,
 ଭ୍ରମେ ସୁଦ୍ଧା ଶ୍ୟାମପ୍ରାଣୀ ରାଧିକାକୁ ନ କର ମନରେ । ୭୮
 ଅଶ୍ରୁଧାର ମୁଣ୍ଡ ନିରାଶ-ହୃଦୟେ ଫେରିଲ ଦୁଃଖୀ,
 ବୁଧେ ଗନ୍ତାମଣି ଚରଣ ସ୍ମରଣ କର ହେ ଜୀବିକା । ୭୯

ସପ୍ତଦଶ ଛାନ୍ଦ

ରାଗ—ବରାଡ଼ ଅଷାଢ଼ଶୁକ୍ଳବାଣୀ *

ନନ୍ଦ ଓ ବ୍ରଜବାଳକମାନଙ୍କର ମଧୁର ଗମନ

ଦିନେ ଯଶୋଦା ନନ୍ଦକୁ ଅନାଇଁ, କାନ୍ଦ କହିଲା, “ହେ ଗୋକୁଳପାଇଁ !
 ବହୁ ଦିନରୁ ମଧୁପୁର ଯାଇ, ବ୍ରଜେ ଲେଉଟି ନି ଅସେ କିପାଇଁ,
 ମୋ ପ୍ରାଣ କହ୍ନାଇ, ତା କଥା କି ତୁମ୍ଭ ମନରେ ନାହିଁ ? ୧

---

* ବୈଦେହ୍ୟ ବଳାସ “ବନ୍ଦେ ବସିଥିଲ ଧ୍ରୁବ ଛାନ୍ଦରେ” ରାଗ

ମଧୁପୁରେ ଭୁଞ୍ଜି ରକ୍ଷିତକର, ଅଜ୍ଞାନ ଶିଶୁ ମୋ ବେନି କୁମର,
ରକ୍ଷିମାନଙ୍କର ନାହିଁ ବିବେକ, ଦେଖୁ ଶଙ୍କା ମନେ ହୁଏ ଅନେକ,
ହେବାରୁ ବିପଦ, ଫେର ନ ଆସେ ବା ନବଜୀବଦ । ୨

କାଲି ନିଶିରେ ଦେଖିଛି ସ୍ଵପନ, ଧର ଅଞ୍ଚଳ ମୋ ଜାଲରତନ,
ଜଞ୍ଜାଳ ଭରି ମାଗେ ସର-ଅଳ, ଶୁଣି ପାଇଛି ତା ଚନ୍ଦ୍ରବଦନ,
ହୋଇଛି ମଳିନ, ତା ଅଙ୍ଗ ନିଶାନ ଜାଲ-ନଳିନ । ୩

ଅଜ୍ଞ ପ୍ରାଣେଶ୍ଵର କର ଗମନ, ଯହଁ ଅଛନ୍ତି ମୋ ଅଞ୍ଚଳଧନ,
ନ ଦେଖି ତାଙ୍କ ଶିଖାଙ୍କ-ବଦନ, ହେଲଣି ଭାର ମୋତେ ଏ ଜୀବନ,
ବଳମ୍ବ ନ କର, ଘେନି ଅସ ମୋ ରାମ ବଂଶୀଧର । ୪

ଯଶୋଦା ବଚନେ ବହୁଇ ନୟ, “ପ୍ରିୟେ । ମୋ ସଙ୍ଗେ ବୁଝା କର ବ୍ରହ୍ମ,
ଶ୍ୟାମ ହୋଇଛି ମଧୁରାନ୍ତପତ, ଅସିବାକୁ ବ୍ରଜେ ନାହିଁ ତା ମତ,
ନୋହିଲେ କପାଳି, ମଧୁନଗରୁ ଫେରି ଆସ ନାହିଁ ? ୫

କଂସ ତ ଗଲଣି ଶମନଦେଶ, ହୋଇଲଣି ତ ରଙ୍ଗସଭା ଶେଷ,
ଥୁଲେ କଂସଠାରେ ଯେତେ ଅମ୍ବରେ, ସେ ଗଲେଣି ତ ପଳାଇ ସ୍ଵପ୍ନରେ,
କାନ୍ଦୁଅଛି ସିନା, ଶ୍ୟାମ ଅମ୍ବକୁ ନ କରେ ଭାବନା” । ୬

ଶୁଣି ନୟକୁ ବୋଲେ ଯଶୋମତୀ, “ନାହିଁ ତୁମ୍ଭର ସ୍ନେହ କାହୁଁ ପ୍ରତି,
ଅଜ୍ଞ ଜାଣିଲି ମୁଁ ତୁମ୍ଭର ମନ, ସିନା କପଟେ କରୁଛ ରୋଦନ,
ପିତା ହୁଏ ବନ୍ଦି, ଏତେକାଳ କି ଥାନ୍ତ ଗୃହେ ରହି ? ୭

ଥୁଲେ ତୁମ୍ଭର ସ୍ନେହ ମୋର ଶ୍ୟାମେ, ଅବଶ୍ୟ ପାଇଥାନ୍ତ କଂସଧାମେ,
ସେ ବା ଖାଇବାରୁ ସର ନବଣୀ, ତାକୁ ପ୍ରମାଦ ପରି ମନେ ଗଣି,
ଦୁଷ୍ଟ କଂସମୁଖେ, ଫିଙ୍ଗି ଦେଇ ଏବେ ରହିଛ ସୁଖେ । ୮

ନୟନରେ ଯଶୋଦା ବଚନ, ବାଜିଲା ଯେସନେ ଅହ ଦଂଶନ,
ନୟ କହିଲା, “ନ କର ହିଙ୍ଗାସ, ଅଜ୍ଞ ମୁଁ ଯିବି ଅଣି ପୀତବାସ,
ମଧୁରା ଭୁବନେ, ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୁଏ ହୁଅ ଅସ୍ଫୋଜନେ । ୯

ଥୁଲେ ବ୍ରଜପୁର କହ୍ନାଇ ମନେ, ସେ କି ଆଶନ୍ତା ମଥୁରାଭୁବନେ ?
 ଯିବି ମୁଁ କଷ୍ଟ ଲଭିଣି ଅପାର, ଯିବା ଅସିବା ମାନ୍ଧ ହେବ ସାର,
 ଅପମାନ ପାଇ, ବାହୁଡ଼ି ଅସିବି ମଥୁରା ଯାଇ ।” ୧୦

ନନ୍ଦମନ୍ଦିରୀ ଅତି ଉରତରେ, ଅଣି ସଜାଡ଼ି ରଖିଲ ଭାଣ୍ଡରେ,
 ସରସି ଗୋଜାତ ଖାଦ୍ୟ ଯେତେକ, ଅମୃତମୟ ବବିଧ ପିଷ୍ଟକ,
 ଅନନ୍ଦିତ ମନେ, ହରଷ ଛଟା ନ ଧରେ ବଦନେ । ୧୧

ଧରି ଶ୍ଵେତଶ୍ରୀ ଯଥା ତୁଷାର, ଧୃତଦଣ୍ଡରେ ରଖି ଦେହଭାବ,
 ଗୋପ ଦାଣ୍ଡରେ ବରଜରୂପିତ, ଧୀରେ ମଥୁରାପୁରେ କଲ ଗତି,
 ନାନା ଉପହାର, ଘେନି ସଙ୍ଗେ ଗଲେ ବ୍ରଜକୁମାର । ୧୨

କେନ୍ଦୁ ଶିର କେନ୍ଦୁ ସର-ଓଦନ, କେନ୍ଦୁ ନବନୀତ ଅଳ ବ୍ୟଞ୍ଜନ,
 କେନ୍ଦୁ ପିଷ୍ଟକ କେନ୍ଦୁ ପୁଲହାର, କେନ୍ଦୁ ବନ୍ୟାଫଳ ନାନା ପ୍ରକାର,
 କେନ୍ଦୁ ସ୍ଵପନାର, କେନ୍ଦୁ ଯମୁନାର ଶୀତଳମ୍ବର । ୧୩

କେ କହେ ଶ୍ୟାମକୁ ଦେବି ଭୁଞ୍ଜାଇ, କେ କହେ ନାଟିବି ବଂଶୀରେ ଗାଇ
 କେ କହେ ନାଟିବି ଘେନିଣି ସୁତେ, କେ କହେ ଗାଇବି ଚୂରଣି ଛଦେ,
 ଏମନ୍ତ ପ୍ରକାର, କରନ୍ତି ବାଳକେ ପଥେ ଚିତ୍ତର । ୧୪

କେନ୍ଦୁ ଧାଏଁ ଗାଲତୁରୀ ବଜାଇ, କେନ୍ଦୁ ଧରେ ମୁଗଶିଶୁକୁ ଯାଇ,
 କେନ୍ଦୁ ଶିଖି ନାଚ ଦେଖି ନାଚଇ, କେନ୍ଦୁ କୁରଙ୍ଗଯୁକୁ କହଇ,
 “ଅମ୍ଭ ସଙ୍ଗେ ଅସ, ଅଶିବା ବ୍ରଜେ ଅମ୍ଭ ପୀତବାସ ।” ୧୫

ଅନନ୍ଦେ ନାନା କରତୁଳ କର, ଯାଇ ପ୍ରବେଶିଲେ କଂସନଗରୀ,
 ହିଂସ୍ରଦ୍ଵାରରେ ହେଉଁ ଉପନୀତ, ନବରାଜା ପାଶେ ଯାଇ ଭରତ,
 କହେ ଦ୍ଵାରପାଳ, ‘ଗୋପରୁ ଅଗତ ଗୋପରୂପାଳ ।’ ୧୬

ନନ୍ଦହୃଦ ଶୁଣି ଦ୍ଵାରୀ ଚେନ, ଧାଇଁ ଦ୍ଵାରକୁ ଅସିଲେ ବନ୍ଧନ,
 ନନ୍ଦକୁ ଅନନ୍ଦେ କଲେ ବନ୍ଧନ, ସଖାମାନଙ୍କୁ ଦେଲେ ଅଲିଙ୍ଗନ,
 ରାଜକେଶ ଦେଖି, କେ ଭ୍ରାତ କେ ବା ରହୁଲ ନିରେଖି । ୧୭

ମୁଦ ଦରଶନେ ନୟ ନୟନ, ସୁଖାଶୁ ହର୍ଷର କଲ ମୋଚନ,
 ଶ୍ୟାମକୁ ନୟ ଘେନିଣ କୋଳରେ, ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଲ ମୁଖେ ସୁଖଭୋଳରେ,

କୁଜ ହେଲ ନେତ୍ର, ତାଳି ପଡ଼େ କି ଗାନ୍ଧେ ପ୍ରଧାପାଦ । ୧୮
 କହୁଲ ନୟ, “ବରଜ ଅନ୍ଧାର, କହ କି ରୂପରେ ମୋ ଗିରିଧାର !
 ବୁଦ୍ଧ ଜନକ ଜନନୀ ପାସୋର, ରହୁଛି ଏତେକାଳ ବଂସପୁଷ୍ପ,

ଶୁଣିଛି ବଦନ, ଅହା କେ ପ୍ରବାସେ କରେ ଯତନ ? ୧୯
 ଏରୂପ ଦେଖିଲେ ତୋର ଜନନୀ, ନିକର ଶିର ପିଟିବେ ଅବନୀ,
 କାହାପାଇଁ ମୋର ଏତେ ଗୋଧନ, କାହାପାଇଁ ମୋର ଅତୁଳ ଧନ ?”

କହୁ ଶୋକାନନ୍ଦେ, କାନ୍ଦେ ନୟ କୋଳେ ଘେନି ଗୋବିନ୍ଦେ । ୨୦
 କହୁଲେ ଗୋପସୁତେ ମନାକୁଳେ, “କି ଅଭାବ ଭାବ ! ତବ ଗୋକୁଳେ ?
 ଅଛି ବହୁତ ଦୁର୍ଗ ନବନୀତ, କିକର ଅମ୍ବେମାନେ ଅଗଣିତ,

ବୃନ୍ଦାବନ ଧାମ, ଧରେ ନାନା ଫଳ ପଦ କୁସୁମ । ୨୧
 ଯମୁନା ଶୀତଳ-ବିମଳ-ନୀର, ଚର ବସନ୍ତ ସମୀରେ ଅଧୀର,
 ମଣ୍ଡିବାକୁ ତବ ଚୂଡ଼ା କଳାପୀ, ଅସଂଖ୍ୟ ଅଛନ୍ତି କାନ୍ତନ ବ୍ୟାପି,
 ହଂସ ପିକକୁଳ, ତରପି ଶୁଭ ରବନ୍ତି ମଞ୍ଜୁନ । ୨୨

କାହିଁ ଭାବ ତବ ମୋହନଚୂଡ଼ା, ଗଛ ନାହିଁ ତ ଏହି ବେଶଗୁଡ଼ା,
 ନାହିଁ ପୀତ ଧନି ପୀତ କାଢ଼େଶୀ, ନାହିଁ ଶିଶୀପୁଚ୍ଛ ସୁରୁରୁବେଶୀ,”
 ଏମନ୍ତ ବହୁତ, ପ୍ରକାଶିଲେ ଖେଦ ବରଜସୁତ । ୨୩

କେ କହେ, “ଏହା ମୁଁ ମନେ କରୁଛି, ବେଶେ ମାଧୁରକ * ନାହିଁ ସୁରୁଷ,
 ଦେଖ ଏହି ବେଶ କେମନ୍ତ ଘ୍ନାନ, ଶ୍ୟାମଶୋଭାକୁ କରୁଛି ମଳିନ,
 ଗିନା ବ୍ରଜେଶ୍ଵରୀ, ବିଶ୍ଵେ କେ ଜାଣେ ଶ୍ୟାମ ବେଶ କର ।” ୨୪

କେ କହେ, “ଦେଖ ଦେଖ ରାଜା ଭାବ । ଅଣିଅଛି ସର ପଦେ ଘୋଡ଼ାଭ,”
 କେ କହେ, “ଅଣିଛି ମିଷ୍ଟ ପନାର”, କେ କହେ, “ଅଣିଛି ଯମୁନାମାର,”
 କେହି କରକର, ହସେ ଶ୍ୟାମ ମୁଖେ ଦେଇଣ ସର । ୨୫

ସୁରମ୍ୟ ମନ୍ଦିରେ ନନ୍ଦନପତି, ରହୁଲେ ସହ ଗୋପାଳ ସନ୍ତତି,
ମିଳିଣି ତହିଁ ବହୁ ପରିଚ୍ଛରେ, ତୋଷିଲେ ତାଙ୍କୁ ନାନା ଉପଚ୍ଛରେ,
ନିଶା ଅବସାନେ, ମିଳିଲେ ସର୍ବେ କେଶବ ଯେ ସ୍ଥାନେ । ୨୬

ସମାଦରେ ତାଙ୍କୁ ପାଶେ ବସାଇ, ମଧୁର ବଚନେ କମଳାସାଜି,
ପଚ୍ଛରେଲେ ବ୍ରଜଧାମ କୁଶଳ, “କହ ତାତ ! ବ୍ରଜବାର୍ତ୍ତା ସକଳ,
ହୁଏ ଉଚ୍ଛ୍ରେଷ୍ଟ, ଶୁଣିବାକୁ ବ୍ରଜବାର୍ତ୍ତା ମୋ ଚିତ୍ତ ।” ୨୭

ନନ୍ଦ କହେ, “ବ୍ରଜେ ନାହିଁ କୁଶଳ, ବ୍ରଜେ କଲ୍ଲୋଳେ ଖେଳେ ଶୋକଜଳ,
ତୋର ଜନନୀ ଅଶନ ଶୟନ, ଛାଡ଼ି ନିରତେ କରନ୍ତି ରୋଦନ,
ଅରେ ପୀତବାସ ! ଏବେ ଶଶାନ ସମ ମୋ ନିବାସ । ୨୮

ବସ୍ତ୍ରା ଧେନୁ ତେଜଲେଣି ଚରଣ, ଗୋପବୃନ୍ଦ ତେଜଲେଣି ଦୋହନ,
ରୁହ ବ୍ୟାପାରେ ଗୋପୀ ଉଦାସିନୀ, ନେହଁ ଅଶ୍ରୁ ଝରେ ଦିବା ଯାମିନୀ,
ଦେଖ ବାଳଗଣେ, ଚର୍ଚ୍ଚିତ ଅକାଳ-ଜରା ଚର୍ଚ୍ଚଣେ । ୨୯

ବିପିନେ ଶଗ ମୁଗ ବିଷାଦିତ, ଭଙ୍ଗ ରୋଦନେ ବନ ଝଙ୍କାରିତ,
କାନ୍ଦେ ଯମୁନା କଳକଳ କରି, ବ୍ରଜର ଆନନ୍ଦ-ଗୀତଲହରୀ,
ହୋଇଲଣି ତୁନି, ଉଠଇ ମାତ୍ର ହାହାକାର ଧ୍ବନି । ୩୦

ଦେଖିବାପାଇଁ ତୋ ଚନ୍ଦ୍ରବଦନେ, ଯଶୋଦା ସିନା ଅଛନ୍ତି ଜୀବନେ,
ତୋ ବିନା ତାଙ୍କ ଅନ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ, ଅଛନ୍ତି ତୋ ଯିବା ପଥ ସେ ଗୁହଁ,
ଅରେ ନବଘନ ! ଗୁଲ୍ ଡୁଲ୍ ଫେରି ବ୍ରଜଭୁବନ ।” ୩୧

କହୁ ଏମନ୍ତ ଶୋକେ ଗୋପବର, ତାଳିଲ ନେହଁ ନୀର ଝରଝର,
କେଶବ ଗୁହଁ ଜନକ ବଦନ, କହୁଲେ ଧୀରେ କଠିନ ବଚନ,
“ବ୍ରଜକୁ ଗମନ, କରବା ପାଇଁ ନ ବଳେ ମୋ ମନ । ୩୨

ଯଶୋଦା ହୃଦୟ ଅଟେ ପଥର, ମୋଠାରୁ ବଡ଼ ତାଙ୍କୁ ଦୟା ସର,
ସୁଧାରେ ଆକୁଳ ହୋଇ ମୁଁ ଯାଇ, କିହୁତ ନବଣୀ ଦୟା ଲଗୁରୁ,
କଲେକ ଭୋଜନ, ଖୋପରେ ମୋତେ କରନ୍ତି ବନ୍ଦନ । ୩୩

ବାଢ଼ିଣ ପିଟନ୍ତି ଦିଅନ୍ତି ଗାଳି, ଅକୁଳେ ମୁଁ କେତେ ପାଡ଼େଁ ବୋବାଳି,
ଦିନେ ମୁଁ ଯଥାରେ ହୋଇ ପାଡ଼ିତ, ଅଣି ଖାଇଲି ମୁଖିକା କିଅୁତ,
ଅପରାଧ ବନା, ମୋତେ ସେ ପିଟିଲେ ହୋଇ କଠିନା । ୩୪

ଗୋଟିନାମାନଙ୍କ ନାହିଁ ବରୁର, ସହୁଛି କେତେ ତାଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାର,
ସୁଧୁତ ହୋଇଣ ଗୋପନଗରେ, ଯଦି ମୁଁ ଦଧି ସର ଚୋର କରେଁ,
ଦ୍ୟନ୍ତ ନାନା ଗାଳି, ନିର୍ଦ୍ଦୟ-ସୁଦୟା ବରଜ-ବାଳୀ । ୩୫

ବ୍ରଜବାସିକ ନାନା ଅତ୍ୟାଚାର, ହୋଇଛି ମୋ ମନେ ପାଷ ଶଗାର,
ମୋ ନାମେ ନିନ୍ଦା ଅଣି ନାନାରୁପେ, ପିଟିଲେ କଳଙ୍କ-ନାଗରା ଗୋପେ,
ଏବେ ବେଦପତ, ତହିଁରୁ ଦେଉଅଛନ୍ତି ମୁକତ । ୩୬

ଅତି ଗୋପାଳ-ନନ୍ଦନର କଥା, ସ୍ମରଲେ ମନରେ ଉପୁଜେ ବ୍ୟଥା,
ନ କର ମୋ ଅପରାଧ ବରୁର, କେତେ ଅଶ୍ଳେଷ ମୋତେ କଲୁ ପ୍ରହାର,
ଧୂଳିମୁଷି ଧରି, କାନ୍ଦେ ହୃଦୟ ସେ କଥା ସୁମର । ୩୭

ତୋଳି ପଦ୍ମଫଳ ବାଳକଗଣ, ପ୍ରଥମେ ତାହା କରି ଅସ୍ଥାଦନ,
ଦିଅନ୍ତି ମୋ କରେ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ଫଳ, ଯଥାରେ ମୁଁ ତାହା କରେଁ କବଳ
ମୋତେ ତୁଚ୍ଛଜ୍ଞାନ, ମନେ କରନ୍ତି ଗୋପାଳନନ୍ଦନ । ୩୮

ହେ ପିତଃ । ଏହି ସର୍ବ ଅତ୍ୟାଚାର, ଶୁଣି ନ କଲ ତାର ପ୍ରତିକାର,
ଗୃହେ ତୁମ୍ଭର କି ନ ଥିଲା ଧନ, ମୁଁ ନିତି ବନେ ରଖିଲି ଗୋଧନ,
ବରାବ ଗୋଧନେ, କେତେ ବିପଦେ ମୁଁ ପଡ଼ିଲି ବନେ ।” ୩୯

ତାଲି ଯଶୋଗଣ ମୁଖେ ନୟନ, ପୁଣି କେଶବ କହିଲେ ବଚନ,
“ବ୍ରଜଲୀଳା ମୋର ହୋଇଛି ଶେଷ, ଅଭ ନ ଯିବ ଫେରି ଗୋପଦେଶ,
ହୋଇଛି ଭୂପତି, ରଖୁଅଲପଣେ ନ ବଳେ ମତି । ୪୦

ଏଠାରେ ଲଭିଛି ସଖା ଅନେକ, ଲଭିଛି ଜନନୀ ପୁଣି ଜନକ,
ଭୁଲି ମୁଁ ଗଲିଣି କାନନଶିଖା, ଯିବାକୁ ବାରଜେ ଉପୁଜେ ବ୍ରାତା,
ନନ୍ଦଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ, ଦେନି ଯାଅ ସଖା ଗୋପ ନଗରେ ।” ୪୧

ତାଙ୍କ ଶ୍ରୁତିରେ କେଶବ ବଚନ, ପଥଲ ଯେସନେ ବକ୍ତ୍ରପତନ,
ମୁଣିଶ ନୀରବାଶ୍ରୁ ହରହର, ଧରି ବୁଦ୍ଧ ନୟନାକାର କର,

ବ୍ୟଥାହୃଦୟେ, ବାହୁଡ଼ିଲେ ବ୍ରଜେ ଗୋପତନୟେ । ୪୭
ମେଲଣିକାଳେ କହେ ନନ୍ଦ ବାଣୀ, “ମୋ ମନେ ଥିଲା ରେ ମୁରଲୀପାଣୀ !
ଦେଖୁ ଦେଖୁ ତୋର ଶଶୀବଦନ, ଅନ୍ତମରେ ମୁଦିବାକୁ ନୟନ,

ଦେଇ ରାଜପଦ, ଦେଇ ତୋତେ ଗୃହ ଧନ ସମ୍ପଦ । ୪୮
ସେ ଅଶା ସବୁ ଏବେ ତ ଚିତଳ, ବିଧି ରଜ୍ଜାରେ ଘଟଇ ସକଳ,
ମୋତେ ଏକା ଦେଖି ତୋର ଜନନୀ, ଭଜିବେ ନିରାଶମନେ ଅବନୀ,”

କହୁଣି କାତରେ, କାନ୍ଦି ନନ୍ଦ ଗଲେ ଗୋପନଗରେ । ୪୯
ଯଥା ମଧୁକର ବସି ପଙ୍କଜେ, ଦୋଷ ବରଜି ମଧୁପାନେ ମଜ୍ଜେ,
ତଥା କୃଷ୍ଣକଥା-ମଧୁ ପାନରେ, ଗୀତ ଦୋଷ ବଢ଼ି ବିଦଗ୍ଧନରେ,
ଅନନ୍ଦରେ ମଜ୍ଜ, ସ୍ମର ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ଚରଣ-ଅବୁ । ୫୦

ଅଷ୍ଟାଦଶ ଛାନ୍ଦ

ରାଗ—କନଡା *

କୃଷ୍ଣଙ୍କର ଚିନ୍ତା ଓ ମଥୁରା ଦୂତ ପ୍ରେରଣ

ନନ୍ଦକୁ ମେଲଣି ଦେଇ ଚନ୍ଦ୍ରପାଣି ଭ୍ରାନ୍ତି ମାନସ ଅକୁଳେ ।
ଅହା କି କଷ୍ଟ ମୋ ବନା ଗୋକୁଳେ । ମୋ ଭ୍ରାବପିପାସୀ ବରଜ-
ନିବାସୀ ହୃଦୟେ ଶୋକ ଭଜୁଲେ, ମୁଁ କି କଲି । କେଡ଼େ ସନ୍ତାନ-
ବସ୍ତ୍ରଳା ଯଶୋଦା । ଥାନ୍ତି ମଗ୍ନ ସେ ମୋ ଭାବେ ସର୍ବଦା । ତାଙ୍କୁ
ବଳି କିଏ ଅଛି ସ୍ନେହମୟୀ ନନ୍ଦନ-ଅନନ୍ଦ ପ୍ରଦା, ଏ ଜଗତେ । ୧ ।

ନୟନୁତାଙ୍କର ହେଲେ ମୁଁ ଅନ୍ତର ସବୁ ହୁଏ ତାଙ୍କୁ ଗରଳ ।
ଗୁହଁ ଥାନ୍ତି ମୋ ପଥକୁ କେବଳ । ଅଶନ ଶୟନ ମୋ ବେଶ ରଚନ

ଧୁଳି ଜାଣିବା ସକଳ ଯେ । ତାଙ୍କର । ମନ୍ତ୍ର ମନ୍ତ୍ର ନବନୀତ
ସ୍ଵଚ୍ଛରେ । ତାହା ଦେଉଥାନ୍ତି ମୋର ମୁଖରେ । ତାଙ୍କନ୍ତି ଅଦରେ,
“ଅସ ଭୁଞ୍ଜାନ୍ତର ଅସ ମୋ ନବଶୀରକ ରେ । କୋଳକୁ ।” ୨

କରୁର ଭୋଜନ ମୋ ବେଶ-ସାଧନ ଅଣିଶ ପ୍ରାତେ ନୟଗୁଣୀ ।
ମୋତେ ମଣ୍ଡନ୍ତି କର ନାନା ଠାଣି । ସୁଖ-ସେବୁ ତାଙ୍କ ହୃଦୟେ
ଭକ୍ତଲେ ଶୁଣି କର ବାଲ୍ୟ ବାଣୀ ଯେ । ମୋହର । ସ୍ଵପ କରକୁ
ଧର ନାନା ଭ୍ରାଜେ । ଯେବେ ନାଚେ ମୁଁ ଯଶୋଦାଙ୍କ ଆଗେ । ହସ
ହସ ହୋଇ କରତାଳି ଦେଇ ମୋ ବଦନ ଅନଗୁଣେ ସେ । ଚନ୍ଦ୍ରନ୍ତି ।

ଗୋପୀଙ୍କ ପାଶରେ ହସି ହରଷରେ କରନ୍ତି ମୋ ଲୀଳା
ବର୍ଣ୍ଣନା । ଯଦି ସେକାଳେ କରେ ମୁଁ ନର୍ତ୍ତନ । କହନ୍ତି ତାହାଙ୍କୁ
‘ଦେଶ ମୋ ନଟକୁ’ ଠାଉଣ ଦେଇ ନୟନ ଯେ । ଯଶୋଦା ।
ସ୍ନେହେ ତାଙ୍କନ୍ତି ଦେଇ ନାନା ନାମ । ଦୁଃଖୀସଂଜ୍ଞାଳି ନୀଳପଦ୍ମଦାମ ।
ନଟବର କଳାଶଶୀ ନୀଳରତ୍ନ ନୟନ ପିତୁଳା ଶ୍ୟାମ ସେ ।
ଯଶୋଦା । ୪

ଅହା କି ମଧୁର ପ୍ରେମର ଭଣ୍ଡାର ଗେପିକା ସରଳ ପ୍ରେମିକା ।
ମୋର ପ୍ରିତ-ବନ-ମୀନ ରାଧିକା । ପାସୋର ସକଳ ସଂସାର ଜଞ୍ଜାଳ
ମୋ ପ୍ରେମ କଲେ ଜାଣିବା ସେ । ଗୋପୀସ । ମୋତେ କରଣ ଜପ
ତପ ଛନ୍ଦ । ତେଜ ସମାଜ ଲକ୍ଷ୍ମୀ କୁଳ ମାନ । ସର୍ବାଶା ବରଦ ମୋ
ପ୍ରେମରେ ମହି ମଣିଲେ ହୃଦ୍ (୧) ସମାନ ସେ । ଗୋପୀସ । ୫

ସରଳ ହୃଦୟ ବ୍ରଜବାଳବୟ ସରଳସଖ୍ୟର ମୁରତି । ଅନୁପମ
ତାଙ୍କ ସଖ୍ୟଭକ୍ତି । ମୋ ସହ ଅହାର ମୋ ସହ ବିହାର ହୃଦୟ
ସ୍ଵର୍ଗସମ୍ପଦ ଯେ । ତାହାଙ୍କୁ । ମୋତେ ଭୁଞ୍ଜାନ୍ତି କରନ୍ତି ଭୋଜନ ।
ବନ୍ୟଭୋଜକ ନ ଭୁଲେ ମୋ ମନ । କେତେ ଶ୍ରଦ୍ଧାସହ ମଣ୍ଡନ୍ତି
ମୋ ଦେହ ଅଣିଶ ବନ୍ୟ ସୁମନ ଯେ । ସେମାନେ । ୬

ଗମଳ ବାସ୍ତବ୍ୟ ଗମଳ ପୀରତ ଗମଳ ସୌଦ୍ରଦଅକର । ଦୃଢ଼
ମୋ ବରହେ ବ୍ରଜବାତର । ଦାରୁଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ କାରଣ କଲି
ମୁଁ ଛାଡ଼ି ପଥର ଯେ । ବଧୂରେ । ଝୁରୁଛନ୍ତି ମୋ ଯଶୋଦା ଜନନୀ ।
ଝୁରୁ ଅଛନ୍ତି ରାଧା ଚନ୍ଦ୍ରାନନୀ । ଝୁରୁଛି ନିରତେ ବ୍ରଜବାଳ ଦେତେ
ମୋ ବିନା ଦିବା ରଜନୀ ସେ । ବିଷାଦେ । ୭

କରୁଣା-ସାଗର ଯଶୋଦାକୁମର ପୁଣି ମନେ କଲେ ଚରୁର ।
ଦେବ ସାନ୍ତ୍ବନା ବ୍ରଜେ ପେଷି ଚୁର । ନେହୁଲେ ନିଶ୍ଚୟ
ରଜବାସୀୟେ ଭୁଞ୍ଜିବେ କଷ୍ଟ ଅପାର ଯେ । ବରହେ । ଚନ୍ଦ୍ର ଏମନ୍ତ
କେଶବ ନାଚେ । ଧୀରେ କହୁଲେ ଡକାଇ ଉଦ୍ଧବେ । “ପ୍ରବଳ
ଯାତନା ସହନ୍ତି ମୋ ବିନା ବରଜବାସୀ ସରବେ ହେ । ଉଦ୍ଧବ ।”

ଗମନ ସତ୍ତ୍ୱର ବ୍ରଜଧାମେ କର ଦେବାକୁ ସାନ୍ତ୍ବନା ବରଜେ ।
ଯଥା ଅରୁଣ ମୋଦର ପଙ୍କଜେ । ମଧୁର କୋମଳ ଚତୁର ବଚନେ
ଲଭିବ କୃତ ସହଜେ ହେ । ଉଦ୍ଧବ । ଯାଇ ପ୍ରଥମେ ନନ୍ଦଙ୍କ ସଦନେ ।
ତୋଷି ଯଶୋଦା ନନ୍ଦଙ୍କୁ ବଚନେ । ଯମୁନା ପୁଲିନେ ଗୋପୀଙ୍କି
ଚୈତବ କାନନେ ଗୋପନନ୍ଦନେ ହେ । ଉଦ୍ଧବ । ୯

କହୁବ ଅଶ୍ୱାସି ବରଜବାସୀଙ୍କି ବିନୟ କୋମଳ ବଚନେ ।
ରହୁବାକୁ ଧର୍ଯ୍ୟ ଧରି ମନେ । ଗଲେ କିଛିକାଳ ପାଇବେ ମୋ
ମେଳ ହୋଇବେ ସୁଖୀ ମିଳନେ ଯେ । ସେମାନେ । ପୁଣି କହୁବ
ତାହାକୁ ବୁଝାଇ । ତାଙ୍କୁ ରଖିଛି ମନେ ଗଣ୍ଡ ଦେଇ । ବଧୂର
ବିଧାନେ ମଥୁରାଭୁବନେ ରହୁଛି ବ୍ରଜେ ନ ଯାଇ ହେ । କହୁବ ।” ୧୦

କେଶବଚରଣ କରିଣ ବନ୍ଦନ ଉଦ୍ଧବ ସତ୍ତ୍ୱର ଗମନେ । ଯାଇ
ମିଳିଲ ନନ୍ଦର ସଦନେ । ରଘୁଣୀ ପୟର ଯଶୋଦା ନନ୍ଦର କହୁଲ
ମୁଦୁବଚନେ ସେ । ବିନୟେ । “ମୋତେ ଅଛନ୍ତି ପେଷି ବଂଶୀଧର ।
ଘେନି ଯିବାକୁ ବାରତା ବ୍ରଜର । ଦିଅ ସମାରୁର ଯେ ଅଛି ତୁମ୍ଭଙ୍କ
ବ୍ରଜ ମୁଁ ଯିବି ସତ୍ତ୍ୱର ହେ । ବ୍ରଜେଶ ।” ୧୧

ଉଦ୍ଧବର ବାଣୀ ବ୍ରଜପତି ଶୁଣି କହୁଲେ ଗଦୁଗଦା ବଚନେ ।
ବାରି ଉଡୁଲି ଉଠିଲ ନୟନେ । “ଅଉ କି କୁଶଳ ଅଛି ଏ ବ୍ରଜର
ହସିକାଣୀ ନବଘନେ ହେ । ଉଦ୍ଧବ ! ବ୍ରଜ କୁଶଳ ଶ୍ରୀରାଜ ସଙ୍ଗରେ ।
ଗୁଲି ଯାଇଛି ମଥୁରାନଗରେ । ହେଉଛନ୍ତି ସୁର ବ୍ରଜ ନର ନାରୀ
ସୁର ତ ଦିନ ନ ସରେ ହେ । ଉଦ୍ଧବ ! ୧୨

ହୃଦୟ ପଥର କରି ବଂଶୀଧର ରହୁଛି ମଥୁରାଭୁବନେ । ଏହା
ନ ଥିଲି ଭାଲି ମୁଁ ସ୍ବପନେ । ଶ୍ୟାମଚନ୍ଦ୍ର ଚିନା ଘୋର ତମ ସିନା
ଘୋଷିଛି ବ୍ରଜ-ଗଗନେ ହେ । ଉଦ୍ଧବ ! ହେଲେ ପକ-ନିଧି
ଅପହୃତ । ବୁଡ଼େ ଜଳରେ ମୁଣାଳ ଯେମନ୍ତ । ଦୁଃଖିନୀ ଯଶୋଦା
ବୁଡ଼ିଛନ୍ତି ସଦା ଶୋକ-ସଲିଳେ ତେମନ୍ତ ହେ । ଉଦ୍ଧବ ! ୧୩

ଯେହ୍ନେ ପରଭୃତ ବାୟୁସପାଳିତ ସମରଥ ହେଲେ ଉଡ଼ୁନେ ।
ତେଜି କାକେ ସେ ପଳାଏ ବଞ୍ଚିନେ । ହୋଇ ସେନାବଣ ବୃଥାରେ
ବାୟୁସ ଲେଡ଼େ ତାକୁ ପ୍ରତିଦିନେ ହେ । ଉଦ୍ଧବ ! ବୃଥା ଗଲି ମୁଁ
କଂସସଦନକୁ । ବ୍ରଜେ ଅଣି ମୋର ନବଘନକୁ । ଅତି ଚଷ୍ମେ ପଡ଼ି
ଅସିଲି ବାହୁଡ଼ି ଲଭଣୀ ଅପମାନକୁ ହେ । ଉଦ୍ଧବ ! ୧୪

ଯାଇଛି ତ ସରି ମୋର ରାଜଶିରୀ ସରିଛି ମୋ ରାଜସମ୍ପଦ ।
ଗଲା ଯେ ଦିନୁ ମୋ ନବ-ନାରଦ । ସେହୁ ମୋର ମାନ ଧନ ଗଉରବ
ସେହୁ ମୋର ରାଜପଦ ହେ । ଉଦ୍ଧବ ! ଏବେ ମରୁଭୂମି ମୋର
ସଦନ । ଘୁଣୁ ସମ ଏବେ ମୋର ଜୀବନ । ସ୍ବପ୍ନେ ଜାଗରଣେ
ନାଚେ ମୋ ନୟନେ ମୋ କଳାଶଶି-ବଦନ ହେ । ଉଦ୍ଧବ !” ୧୫

ବରଜମନ୍ଦୁଷୀ ନେତ୍ରନାରେ ଭାସି କହୁଲେ କରୁଣା ବଚନ ।
“କିପି ଫେରି ନ ଆସେ ମୋ ରତନ । ମୋ ଦୋଷ ମୁମ୍ଭର ମୋତେ
ପର କରି ସେ ଅଛି କଂସଭୁବନେ ହେ । ଉଦ୍ଧବ ! ଶ୍ୟାମ ଅଶ୍ରୁକୁ
ଭାଲି ମୋ ଚିତ୍ତ । ହୃଦ ସହସ୍ରଗୁଣେ ସନ୍ତାପିତ । କୃପାଶିଷତରେ
ହୃଦ ଯେ ପ୍ରକାରେ ଲବଣିକଣା ପଡ଼ିତ ହେ । ଉଦ୍ଧବ ! ୧୬

ସୁତକୁ ଶାସନ କରିବା କାରଣ କାହାର ନ ବଳେ ମାନସ ।
 ଶସ୍ତ୍ର ଶ୍ରେଣିକି ବୈଦ୍ୟ ଦିଏ ଶସ୍ତ୍ର । ସୁତର ବଳରା ଅଟଇ ସେ ନାରୀ
 ଅନ୍ୟନ୍ତ୍ର ଯେ ସ୍ନେହବଶ ହେ । ଉଦ୍ଧବ ! କୋଳେ ପାଇବାକୁ
 କଳାନିଧିକ । କେତେ ପନ୍ଥେ ମନାଇଲି ବିଧିକ । କୃତମନେ ମୁଁ କି
 ମାରିଛୁ ଧରିଛୁ ମୋର ସେ ଉପସିଦ୍ଧିକି ହେ । ଉଦ୍ଧବ ! ୧୭

ଶୈଶବସ୍ଥଳର ଦୋଷରୁ କେଶବ ଦଧି ଦୁଗ୍ଧଭାଣ୍ଡ ଶୁଦ୍ଧିକ ।
 ତେଣୁ ବାହ୍ୟ କୋପମୂର୍ତ୍ତି ମୁଁ ବହି । କେବେ ଦିଏ ଗାଳି ଦୁଏ
 କେବେ ଚଳି ତାହାକୁ ବସୁ ଦେଖାଇ ହେ । ଉଦ୍ଧବ ! କାହାପାଇଁ
 ମୋ ଧେନୁ ଅଗଣିତ । ଦଧି ଗୋରସ ତେନା ନବନୀତ । ନବଶି-
 ଖିଅକୁ ତାହା ମୁଁ ନ ଦେଇ କା ପାଇଁ କରେ ସମ୍ବିତ ହେ । କହୁବ ।

କାହ୍ନୁକୁ ଉଦ୍ଧବ ବୁଝାଇ କହୁବ ଦେଖିବାକୁ ତାର ବଦନ ।
 ପିଣ୍ଡେ ରହୁଛି ମୋ ପୋଡ଼ା ଜୀବନ । ତା ଶଶିଲପନ ଚିନା କିଛି
 ଅନ୍ୟ ନ ଲେଖେ । ମୋର ନୟନ ହେ । କହୁବ । ତାକୁ ଦେଖି
 ଦେଖି କୋଳେ ବସାଇ । ଦେଉଁ ଦେଉଁ ତାକୁ ସର ଭୁଞ୍ଜାଇ ।
 ତା ମୁଖ ଚନ୍ଦ୍ରନ କର ମୋ ଜୀବନ ଯାଉ ତାର ଲଳା ଗାଇ ହେ ।
 କହୁବ । ୧୮ ।

ଯେଉଁ ମୋ ଗୋପାଳ ମଣ୍ଡିଲ ମୋ କୋଳ ଡେଇଁ ବଢ଼େ
 ଅଶାନ୍ତତା । ଶ୍ୟାମ ସାଧୁବ ମୋର ପ୍ରେତକୃତ । ଶ୍ୟାମଧନ ଚିନା
 ମୁଁ ସହୁବ ସିନା ଶମନପୁରେ ଦୁର୍ଗତ ହେ । କହୁବ । ଜଳେ ଅନ୍ତରେ
 ପ୍ରବଳ ବାସନା । ପୁତ୍ରବଧୂ ଶରଦିୟୁ-ବଦନା । ଶୋଭିବ ମୋ ବାସେ
 ସଥା ବହୁଯୁସେ ଶୋଭେ ବଧୂ ସଙ୍ଗେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ହେ । କହୁବ । ୧୯

ଯେ ଦିନୁ ମଥୁରା ଗଲ ନେତ୍ରତାରା ଗୋଧନ ନ ଯାଇ
 କାନନେ । ତୃଣ ନ ଭସି ଭ୍ରମନ୍ତି ଅଙ୍ଗଣେ । ନ ଶୁଣି ଶ୍ୟାମର
 ବେଣୁ-ସୁଧାସ୍ବର ନ ଦେଖି ତାକୁ ନୟନେ ହେ । କହୁବ । ନାହିଁ
 ଗୋଷ୍ଠରେ ସୁରଭି ଦୋହନ । ନାହିଁ ସଦନରେ ଦଧିମନ୍ଥନ । ନ

ଦୁଃସ ପ୍ରକଟ ଗୋପଦାଣ୍ଡେ ନାଟ ନାହିଁ ବନେ ବଂଶୀସ୍ବନ ହେ ।
କହିବ । ୨୧

ଅତି ଅଭାଗିନୀ ଜନମ-ଦୁଃଖିନୀ ମୁଁ ସିନା ଅଟଇଁ ଗୋକୁଳେ ।
ଲଭି ନୀଳ-କମଳକୁ ମୁଁ କୋଳେ । ସୁରପୁର ଭୋଗ କରି ମନ ତ୍ୟାଗ
ନେଲି ଦିନ ସୁଖଭୋଳେ ହେ । ଭବବ ! ଯଥା କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ଅଦ୍ୟ
ପ୍ରାନ୍ତରେ । ଗାତ ତମିର ଅଧିପତ୍ୟ କରେ । ତଥା ମୋ ଜୀବନ
ହୋଇ ଶ୍ୟାମସ୍ଥାନ ହେଉଛି ଶେଷ ଶୋକରେ ହେ । ଭବବ । ୨୨

ତା ଶଶି-ବଦନ କରେ ସ୍ନେହାଧୀନ ପାଷାଣ ମନକୁ ସହଜେ ।
ଦୋଷି ମାଥରେ ତା ମୁଖ-ପକ୍ଷଜେ । ଛଳ-ଜାଲ ଫେଡ଼ି ନ ଦିଅନ୍ତି
ଛନ୍ଦି ମୋ ଧନକୁ ଏ ବରଜେ ମୁଁ । ଭଲୁଛି । ଅତି କପଟୀ ମଧ୍ୟପୁର
ଜନ । ଅଟେ ଅଜ୍ଞାନ ଶିଶୁ ମୋ ନନ୍ଦନ । କଂସର ଭଗିନୀ ହୋଇ ତା
ଜନନୀ ଭୁଲିବ ତାହାର ମନ ମୁଁ । ଶୁଣିଲି ।” ୨୩

ମୁଦୁସ୍ବରେ ଭାଷି କହିଲ ଅଶ୍ବସି ଗୋକୁଳେଶ୍ବରୀକି ଭବବ ।
ହେଉଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋକେ ସେ ନୀରବ । “ରହ କିଛିଦିନ ପ୍ରିୟ କରି
ମନ ଦର୍ଶନ ଦେବେ କେଶବ ଗୋ । ମହିଷି ! ମଧୁନଗରେ ଛନ୍ଦି
ବିଧିବଶେ । ସଦା ଭଲନ୍ତି ବ୍ରଜକୁ ମାନସେ । ନବଧୂତ କାର ପରାସ୍ତେ
ଅଧୀର ଦୁଃଖ କଂସ ନିବାସେ ସେ । ଶଷାଦେ ।” ୨୪

ନାନାମତେ ବାଣୀ କୃଷ୍ଣ ଦୂତ ଭଣି ଦେବଣ ତାଙ୍କୁ ଅଶ୍ବସନ ।
କଲ ଯମୁନା ପ୍ରଳିନେ ଗମନ । ନାପମ୍ବଳଦେଶେ ନଦୀଘାଟ ପାଶେ
ମଉନେ କଲ ଶୟନ ସେ । ଭୂମିରେ । କସେ କୁମ୍ଭ ଘେନି ମଣ୍ଡି
ମେଦିନୀ । ଯୁଥ ଯୁଥ ହୋଇ ବ୍ରଜକାମିନୀ । ଶୋକମୟ ଗେଶେ ବିରସ-
ମାନସେ ଅସିଲେ କଣ୍ଠ-ଗାମିନୀ ସେ । ଘାଟକୁ । ୨୫

ବଦନ ପାଣ୍ଡୁର ରୁଷ ସୁଚକ୍ରବର୍ଦ୍ଧନ ଦୋଳେ ପୃଷ୍ଠ ଅଂଶରେ ।
ଶୂନ୍ୟ ଅର୍ଦ୍ଧେନ୍ଦୁଲୁଲଟ ପାଶରେ । ହୋଇଣ ଚକ୍ରଲ କୁଟିଳ କୁନ୍ତଳ
ମୁଦୁଲ ବାସୁ ବଶରେ ପୋ । ଶୋଭଇ । ଅଛି ବିରଳ ରୁଷଣ ଅଙ୍ଗରେ ।

ନେହ ପ୍ଳାବିତ ଅଶ୍ରୁ-ଭରଣାରେ । କମଳ ପତ୍ମାନେ ଶେର ଯେମନ୍ତେ
ଅଶ୍ରୁବନ୍ଧୁ ଅପାଙ୍ଗରେ ଯେ । ଶୋଭର । ୨୭

ବିଷାଦେ ମଳିନ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳବରଣ ଯେସନ ଉଷା ଶୁଭ୍ରାଙ୍ଗିନୀ ।
ଦୁଃସ ଘନାବଳୀ ଯୋଗେ ମଳିନୀ । ନାଗବନ୍ଧୀ ରାଗ-ସୁହାସତରଙ୍ଗ-
ଶୂନ୍ୟ ଅପରୋଷୁ ବେନି ଯେ । ତାଙ୍କର । ଅଳେ ଗଣ୍ଡଶିରା ଦିଏ
ଦର୍ଶନ । କିଛି ଅଶ୍ରୁ ଗଣ୍ଡେ କରେ ସଦନ । ଓଷ୍ଠ ପାଦ କର ସୁରଙ୍ଗ-
କାନ୍ତିକି କରଛି ଚୋର ନୟନ ଯେ । ତାଙ୍କର । ୨୮

ଚିନ୍ତାକୁଳ ମନେ ଧରଣୀ ଲପନେ ସର୍ପୀରେ ଗୁଳନ୍ତି ପୟର ।
ଯଥା ପକିଳ ପଥରେ କୁଞ୍ଜର । ଗମନପ୍ରୟାସ କରେ ବାଣୀ ହ୍ରାସ
ଶ୍ୱାସକୁ କରଇ ଖର ଯେ । ତାଙ୍କର । କେନ୍ଦ୍ର ମଉନେ କରଇ ଗମନ ।
କେନ୍ଦ୍ର କୃଷ୍ଣକଥା କରେ କଥନ । କେ କହେ ‘ହୁଁ’ ବାଣୀ, କାତକ
କେ ଶୁଣି ପକାଏ ବନେ ନୟନ ଯେ । ଯତନେ । ୨୯

ବ୍ରଜବାଳୀଚୟ ନେବାପାଇଁ ପୟ ନଦୀଘାଟେ ହେଲେ ମିଳିତ ।
ହେଲ ନେହ ଦୂତଠାରେ ପଡିତ । କୋମଳହୃଦୟାମନେ ବହୁ ଦୟା
ଭାଷିଲ କେନ୍ଦ୍ର ଯୋଷିତ ଯୋ। “ଦେଖ ଗୋ । ଅହା ଗୋଟିଏ ଅନାଥ-
ପ୍ରବାସୀ । ନାପ ମୂଳରେ ଶୋଇଅଛି ଅସି । କାହିଁ ତାର ଧାମ କିସ
ତାର ନାମ କିପାଁ ଭ୍ରମେ ଦୁଃଖେ ଭାସି ଗୋ । ସଙ୍ଗାତ !” ୨୯

ଦୂତ ଉଠିବସି ଅମୃତ ବରଷି କହଲ ବନୟ ବରନ । “କୃଷ୍ଣ-
ବାଣୀ ମୁଁ କରଇ ବହନ । ମଥୁରା ମୋ ଧାମ ଉଦ୍ଧବ ମୋ ନାମ
ଅସିଛି ବ୍ରଜଭୁବନ ଗୋ । ଗୋପୀୟ । କୃଷ୍ଣ ଗଲ ଧନୁ ମଧୁଭୁବନ ।
ଦୁଃସ ବ୍ୟଥୁତ ସଦା ତାଙ୍କ ମନ । ବ୍ରଜେ ସବୁବେଳେ ତାଙ୍କ ମନ
ଖେଲେ ମେରୁରେ ଭାନୁ ଯେସନ ଗୋ । ଗୋପୀୟ ।” ୩୦

ଉଦ୍ଧବର ବାଣୀ ଗୋକୁଳ ଉରୁଣୀ ଶ୍ରୁତରେ ହୋଇଲ ପଡନ ।
ବାୟୁ ମେଘଘୋଷ କର ବହନ । ଘୋର ପିପାସିନୀ ଗୁଡ଼ବ-କାମିନୀ
ସମୀପେ ଅଶେ ଯେସନ ହେ । ସୁଜନ ! ଅଳେ ଘୋଷିଲଣି ବେଗେ

ପୁଲକ । ଯଥା ପ୍ରାବୃଟେ ବଦନ୍ତକୋରକ । ଦୃଢ଼କୁ ସାଦରେ ବସାଇ
ପାଶରେ ପୁଛୁଲେ ନାଗୁଡଳକ ସେ । ବାରତା । ୩୧

ବ୍ୟଗ୍ରମାନସରେ ପୁଲିନଦେଶରେ ଗୋପୀ ଏ ପୁଛୁଲେ କୁଶଳ ।
ତାଙ୍କ ଶୁଭ ମନ ହେଲ ଗଞ୍ଜଳ । ପିପାସିତ ଜନ ଦୁଃଖ ସେସନ
ଦେଖି ପାଶେ ଶୀତଳକ ହେ । ପୁଲକ । ଛାନ୍ଦ ଦ୍ଵାଦଶ ପଦରେ
ପୁରଣ । ବୁଧେ ! କୃଷ୍ଣ କଥା କର ଶ୍ରବଣ । ନିରତେ କରଣ ଚିତ୍ତରେ
ସ୍ଵରଣ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ଚରଣ ହେ । ଚତୁଷ୍ଠ ! ୩୨

ଜନକିଂଶ ଛାନ୍ଦ

ଶୁଗ—କୌଶିକ *

ଗୋପୀମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଧବ ସହିତ କଥୋପକଥନ

“ବିଶେଷେଣ ବହୁ ଅହେ ବାର୍ତ୍ତାବହ ! କୁଶଳ ଶୁମ ଶ୍ୟାମବର,
ଅମ୍ଭ କଥାମାନ ସତେ କି ସ୍ଵରଣ କରନ୍ତି ଯଶୋଦା କୁମର,
ଛଡ଼ା କୁସୁମେ, କେ ଜନ କରଇ ଅଦର,
କରନ୍ତୁ ଅମ୍ଭକୁ ସେ ପଛକେ ପର ବହୁ ତ କୁଶଳ ତାଙ୍କର । ୧
ତବ ନବରାଜ୍ଞୀ ହିରୁର ସୁଭାଗୀ ସୁଧନ୍ୟା କୁକୁଜା ସୁନ୍ଦରୀ,
ମଥୁରାମଣ୍ଡଳେ ଛନ୍ତି ଟିକି ଭଲେ ଶ୍ୟାମ ସଙ୍ଗେ ସୁଖେ ବହର,
ଗୁଡ଼େ ଛନ୍ତି ତ, ମଧୁପୁର ମନ୍ଦୀ ଅନ୍ତର,
ତାଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ସିନା ଅମ୍ଭ ଏ ଯାତନା ଦୁଃଖରେ ଜଳୁଛି ଏ ପୁର ।” ୨
ବରଜରମଣୀ ଶେଦ-ଭର୍ଷା ବାଣୀ ଶୁଣିଣ ଭାଷିଲ ଉଦ୍ଧବ,
“ଏବେ ଅହରହ ବରଜ-ବିରହ-ଦହନେ ଜଳନ୍ତି କେଶବ,
କିସ କହୁବ, ଗୋପୀ ଗୋ ତାଙ୍କର ଯାତନା,
ସେ ଛାଡ଼ିଲେଣି ତ କୁସୁମ କସ୍ତୁରୀ ହେଉଛନ୍ତି ସଦା ଭଲନା । ୩

* ରସବତ୍ସୋଳ “ବର୍ଣ୍ଣ ମନ ଦେଇ ପ୍ରକାବନ୍ତ ହୋଇ” ଶୁଗେ

ମନ ଦୁଃଖଭାରେ ନ ବସି ସଭାରେ ବରଲେ କରନ୍ତି ଅସନ,
କେବେ ବା କ୍ଷୁଦ୍ରତ ଦୁଃଖ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ତାଙ୍କର ପଙ୍କଜ-ନୟନ,

ନିଶି ଶେଷରେ, ଯଦି ନିଦ୍ରା ହୁଏ ଅଳପ,
ବ୍ରଜେ ଥିଲାପରି ବଚନ ଉଚ୍ଚାର ସ୍ବପନେ କରନ୍ତି ପ୍ରଳାପ ।” ୪

ସୁଧାଂଶୁ-ବଦନା ବରଜରମଣୀ କହିଲେ, “ନ ହୁଏ ପରତେ,
ବ୍ରଜ-ସିଦ୍ଧ-ଶଶୀ ମଧୁପୁରେ ବସି ସୁମରନ୍ତି ବ୍ରଜ ନିରତେ,

କିପା ନ ହେବେ, ଶ୍ୟାମଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର ସମାନ,
ସାଗର ଅକ୍ଷୁଳ ଦେଖି ନିଶାକର ଅସେ କି ତେଜଶି ଗଗନ ? *

ବ୍ରଜେ ନାନା ଭାବ ପ୍ରକାଶି କେଶବ ଶବ ପରି ବ୍ରଜ ତଥାପି,
ଗଲେ ଛାଡ଼ି ବନ୍ଧୁ ହୋଇ କୃପାପିତ୍ତ କଲେ ଗୋପିନାଥ ଅଭାଗୀ,

ସୁଧା-ବୃକ୍ଷରୁ, ଫଳିଲା ବିଷମୟ ଫଳ,
କାହାଠାରେ ଦୋଷ କରୁଁ ନିବେଶ ଅମ୍ବ ଭାଗ୍ୟଦୋଷ କେବଳ । ୫

ଅମ୍ବେ ବ୍ରଜନାଥ ତାଙ୍କୁ ଦାସୀ ପରି ବାଳକ କାଳରୁ ସେବାୟ,
ଏବେ ମଧୁପୁର ହୋଇଲା ତାଙ୍କର ଶେଷେ ଅମ୍ବେ କେନ୍ଦ୍ର ନୋହୁଅଁ,

ଯଥା ମସିକା, ଅତି ଯତ୍ନେ ମଧୁ ସଞ୍ଚକ,
ତା ମୁଖେ ଦହନ ଦେଇ ଅନ୍ୟ ତାକୁ ମଧୁରୁ ବଞ୍ଚିତ କରଇ । ୬

ଅମ୍ବେ ବ୍ରଜନାଥ ନ ଜାଣୁ ଚୁକ୍ତିର ନ ଜାଣୁ କପଟ ଅରୁର,
ଶ୍ୟାମ-ପ୍ରେମେ ମଞ୍ଜି ନ ପାରିଲୁ ବୁଝି ତାହାଙ୍କ ଛଦ୍ମ ବ୍ୟବହାର,

ମୀନ ପାଇଣ, ସୁମଧୁର ଖାଦ୍ୟ ପେସନ,
ଦିଏ ତାହା ଗ୍ରାସି ସତ୍ତ୍ବେ ବଢ଼ିଣୀ ଆକର୍ଷି ଘେନେ ତା ଜୀବନ । ୭

କାଳିଆ ଯେତେକ ଅତି ଅବିବେକ ନାହିଁ ଦୟା ମାୟା ତାଙ୍କର,
କେଉଁ ପୁଲେ ଦେହ ଛିରି ରହେ କହ କପଟୀ କାଳିଆ ଭଙ୍ଗର,

କଳା କୋକିଳ, ହୋଇଲେ ସମର୍ଥ ଉଡ଼ୁନେ,
କାକନାଡ଼ି ଛଡ଼ି ଯାଏ ତ ସେ ଉଡ଼ି ବସନ୍ତ ରାଜେ ଯେ ଗପିନେ । ୮

ଜନ ଉପହାସେ ଡରି ଶିରଦେଶେ ରଖିଅଛି ସିନା କୁନ୍ତଳ,
 ଖଦିର କପୁର ଅଛି ପରିହର ନ ରଞ୍ଜି ନୟନେ କହୁଳି,
 କଳା ବସନ, ନ କରୁ ପରିଧାନ ଏବେ,
 ଶ୍ୟାମଳ କହୁବ କାଳିଆ ସରବ ଅତି ଅବଶ୍ୟାସୀ ଏ ଭବେ । ୧୦

ଯିବାକୁ ପାସୋର ଯତ୍ନ କରି କରି ରହୁଛି ପାସୋର ନ ପାରି,
 ଅମ୍ବର ତହିଁ ତ ନାହିଁ ହେ ଅସୁତ ଅମ୍ବ ମନ ଅମ୍ବ ରଗାଇ,
 ମନ ସଙ୍ଗରେ, ମିଳିଛନ୍ତି ଶୁଦ୍ଧ ନୟନ,
 ସ୍ୱପ୍ନ ଜାଗରଣେ ଦେଖୁ ଶ୍ୟାମରୂପ ଶୁଣୁ ତାଙ୍କ ବଂଶୀନିସ୍ୱନ । ୧୧

ମହତପୁରୁଷ ବୋଲି ତାଙ୍କ ବଶ ହୋଇ ମଲ୍ଲ ବୃଥା ଅଶାରେ,
 ଯଥା ତୁଷାକୁଳଜନ ସିବକୁଳ ପାଇଣ ମରେ ପିପାସାରେ,
 ଅବା ଯେସନେ, କରି ବଞ୍ଚମୂଳ ଅଗ୍ରସ୍ତ,

ହୋଇ ଶୁଧାନଳ ନ ହୁଏ ଶୀତଳ ହୁଅଇ ହତାଶ ହୃଦୟ । ୧୨

ବିଧିନେ ବ୍ରତତା ସୁମନସବତା ଛନ୍ଦେ କର-କଣ୍ଠ ଅଦରେ,
 ପ୍ରତିଫଳ ଶେଷେ ଲଭି କରଇ ସେ ହୋଇ ଛୁଇଁ କର-କରରେ,
 ହେଲୁ ତେସନ, ଅମ୍ବେ ଗୋପପୁର ଯବତା,

ତାହାଙ୍କ ଚରଣ ଅଗ୍ରସ୍ତ କରିଣ ଲଭିଅଛି ଏହି ଦୁର୍ଗତ । ୧୩

ଅମ୍ବେ ବ୍ରଜାଙ୍ଗନା ତୁଚ୍ଛ ନାଶ୍ୱ ସିନା ଜୀବିକା ଗୋରସ ବିହୟ,
 ଅମ୍ବକୁ କେମନ୍ତେ ଚିତୋଇବେ ଚିତ୍ତେ ରଜା ହୋଇ ନନ୍ଦନୟ,
 ନାହିଁ ସ୍ୱରଣ, ଗୋରକ୍ଷଣ ବୃନ୍ଦାବନରେ,

ସେ ଗଲେଣି ଭୁଲି ପାଞ୍ଚଣ ମୁରଲୀ ନାହିଁ ଶ୍ରେଷ୍ଠବିଦ୍ୟା ମନରେ । ୧୪

ଯେବେ ରାଧା ଲାଗି ଗୋପପୁରେ ଯୋଗୀ-ବେଶେ କରୁଥିଲେ ବ୍ରମଣ,
 ସେନାଶୁର ବେଶେ ଅସି ଲକ୍ଷ୍ମୀରସେ ରଞ୍ଜିଥିଲେ ରାଧା ଚରଣ,

ଏବେ ସେ କାଳ, ଯାଇଛି ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଧବ !

କିପି ବାସ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କିପି ଭଞ୍ଜାଦିଗ୍ନ ମନରେ କରିବେ କେଶବ । ୧୫

ଏବେ ତ ଦୁରନ୍ତ ବସନ୍ତ ଏକାନ୍ତ ପ୍ରାଣାନ୍ତକ ବଡ଼ ହୋଇଛି,
 ମୃଦୁଳ ଅନିଳ ପ୍ରବଳ ଗରଳ ଅନଳ ଗୁଣକୁ ବହୁଛି,
 ତାଙ୍କୁ କହିବ, କଙ୍କଣ ହେଲଣି ଅଙ୍ଗଦ,
 ହେଲଣି ସମୁଦ୍ରା ଶତକୋଶ ସିନା ନୟନ ଶାରଦ-ନୀରଦ । ୧୬
 ହେଲଣି ଉଦ୍ଧବ ! ପିକବର ରବ ଅମୃତ ଅଶନି ଗର୍ଜନ,
 ଶମନ ସମାନ ନାପତରୁମାନ କରୁଛନ୍ତି ତମ୍ଭ ସୃଜନ,
 ତାଙ୍କୁ କହିବ, ଚନ୍ଦନ ହେଲଣି ଦହନ,
 ହୋଇଲଣି ଭାର ବାସ ଅଳଙ୍କାର ହୋଇଲଣି ଭାର ଜୀବନ । ୧୭
 ଏବେ ଅଳିକୃତ ପ୍ରଚୁର ମରଦ ପାନେ ହୋଇଛନ୍ତି ମଗନ,
 ନାନା ଫୁଲଗୁଣି ଝରଇ ବକଣି କେନ୍ଦୁ ନ କରନ୍ତି ଚପୁନ,
 ତାଙ୍କୁ କହିବ, କମଳଦଳ କିଶଳୟ,
 ସରଲଣି ବ୍ରଜେ ଦୁର୍ମୂଲ୍ୟେ ହୁଏ ସେ ଭଣିର ଚନ୍ଦନ ବନ୍ଧୁ । ୧୮
 ବ୍ରଜେଶ ଉନ୍ମୁଳ ଲଭି ଭଜ କୁଜ-ଯୋଗ (୧) ଫଳ ମଧୁନଗରେ,
 ହୋଇଣ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ବ୍ରଜବାଳୀନୟ ନ ରଖିଲେ ଆଉ ମନରେ,
 ତାଙ୍କୁ କହିବ, କୁଜା (୨) ନାମ ନାହିଁ ଗୋପରେ,
 କୁଜରେ ତାଙ୍କର ଏଡ଼େ ସମାଦର ଭାଳି ନ ଥିଲୁ ତ ମନରେ । ୧୯
 ମଣ୍ଡନ ସାଧନ ଯେତେ ଦ୍ରବ୍ୟମାନ ହୋଇଛି ସୁଲଭ ଗୋପରେ,
 ଏବେ ଗୋପୀକର ନାହିଁ ସମାଦାର ଗୁହ ବଞ୍ଚୁ ସୁଦ ରୂପରେ,
 ତାଙ୍କୁ କହିବ, ଛାଡ଼ଣ ସକଳ ଭରସା,
 ତାଙ୍କର ଚରଣ କରିଣ ଶରଣ ଶେଷରେ ଲଭିଲୁ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା । ୨୦
 କହିବାକୁ 'ମୋର' ଜଗତ ମଧର ନାହିଁ ଅନ୍ୟ କେନ୍ଦୁ ଅମ୍ବର,
 ହୋଇ ଗୋପୀନାଥ ସେ କରୁଛନ୍ତି ତ ଅନାଥ ଗୋପିନୀନିକର,
 ତାଙ୍କୁ କହିବ, ଭସାଇଣ ଦେଲେ ଅଗ୍ନିତେ,
 କେତେ ତାଙ୍କ ପଶି କେତେ ବା ପୋରୁଷ ପ୍ରହାଣ ହୋଇବ ଜଗତେ ।

(୧) ଛତ୍ର କୁଜ-ଯୋଗ — ମକର ମଞ୍ଜରସେ ଗ ଅଧାର ଗୁଜଯୋଗ

(୨) ମଞ୍ଜର

ଦେଖି ଜଳସାଗି ହରଷେ ପିପାସୀ ପାଣି-ବାସ ପାଶେ ପ୍ରବେଶେ,
ମାତ୍ର ହୁଏ ସାର କଞ୍ଚେଳ-ପ୍ରହାର ପିପାସା ବଢ଼ଇ ବଶେଷେ,

ସେଇ ସମାନ, ଦୟାରେ ତ ନଦକୁମର,
ଭୁଝିଲଣି ଏବେ ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ ସର୍ବେ କହନ୍ତି ଦୟାର ସାଗର । ୨୨
ଯେ ଜନ ମହତ ନ ହୁଏ ବିସ୍ମୟ ପୂର୍ବକଥା ଲଭି ଭଲତ,
ତା ମହତ୍ତ୍ୱ ଗୁଣ ବଢ଼ି ଉଠେ ପୁଣି ବଢ଼ିଣ ଉଠଇ ତା ନତି,

ଦେଖ ଭାଇ ! ବଢ଼ିତରୁ ଯେତେ ବଢ଼ଇ,
ତାର ଶାଖାମାନ ତେତେ ଛାୟାଦାନ ଦେଇ ନିମେ ହୁଲି ପଡ଼ଇ । ୨୩
ତେଜିଣ କମଳ ବହୁ ଯାଏ ଜଳ କମଳ ନ ତେଜେ ଜଳକୁ,
ଗମେ ଉଡ଼ୁପତ ଛଡ଼ିଣ ବ୍ରତଣୀ ଶଶୀ ତେଜେ ତାରକୁଳକୁ,

ବଡ଼ଲେକର, ସବୁ ଶୋଭା ସିନା ମନ୍ଦିରେ,
ଯଦି ଗଳାହାର ହେବ ବିଷଧର କାହାର ଅସୁତ ତହିଁରେ । ୨୪
ବରଜସୁନ୍ଦରୀ ଅଶ୍ରୁମୁଖ କର କହୁଁ କହୁଁ ହେଲେ ଗୀରବ,
ଦେଖି ଭାବ ଶୋକ ହୋଇଣ ଉତ୍ସୁକ ସଦୟ-ହୃଦୟ ଭଞ୍ଜବ,

ଧୀରେ କହିଲୁ, ଶୁଣି ମୋର ପୁରୁ ବଚନ,
“କିନ୍ତୁ କାଲି ପରେ ଭାସିବ ସୁଖରେ ଲଭିଣ ଯଶୋଦା-ନନ୍ଦନ ।” ୨୫
ଦେଇ ଅଶ୍ୱାସନା ଗୋପିକି ଯମୁନା-ତଟ ପରହର ଭଞ୍ଜବ,
ଚନ୍ଦ୍ରସେନାପୁର ଗମିଲ ସତ୍ତ୍ୱର ଚିତ୍ତରେ ସୁମର କେଶବ,

ଦ୍ୱାରଦେଶରେ, ଦେଖି କୁଟିଳାକୁ (୩) ନୟନେ,
ରାଧା ଦରଶନ ପାଇଁ ନିବେଦନ କଲ ସେ ବନସୁବଚନେ । ୨୬
“କେଉଁଠାରେ ବାସ ନମ ତୋର କିଏ ପୂଜିଲ କୁଟିଳା କର୍ତ୍ତଣେ,
କିପାଇଁ ଆସିବୁ କିପାଇଁ ବା ଇଚ୍ଛୁ ରାଧା ଦରଶନ ମାନସେ ?” ୨୭

ଶୁଣି ତା ବାଣୀ, କୋମଳେ କହିଲୁ ଭଞ୍ଜବ,
“ରାଧା ସମାଗୁର ନେବା ପାଇଁ ଗୁର କରଛନ୍ତି ମୋତେ କେଶବ ।” ୨୮

ସେ ଯମଦୃଢ଼ାଠ ପରଦରକୁଡ଼ାଃ ଧର୍ମହତାଃ ଗୋହରିଚଳାଃ
ନାହିଁ ଲଜ୍ଜା ତାର ପଠାଇଛି ଶୂର ଶେଷ ଯା ପାନ ସେ ନ କଲ,
ପୁଣି ହାଟ କି, ବସାଇବ ଗୋପନଗରେ,”

କହୁଣି ଏତିକି ଜନନୀ କତିକି ଧାଇଁଲା କୁଟିଳା ବେଗରେ । ୨୮
ପୁଣି ଦ୍ଵାରଦେଶେ ଅସି ଅତି ସ୍ଵେଷେ କୁଟିଳା କମ୍ପାଇ ଅନନ,
ଘୁରୁଇଣ ନେହ ଶୁଳି କରପହ କହୁଲ ସନ୍ତୋଧ ବଚନ,

“ଶୂର ! ନ ହେବ, ନ ହେବ ତୋ କାର୍ଯ୍ୟ ସଫଳ,
ରାଧା କଳକିନୀ ଲେଟଇ ଅବନୀ ତା ଅଙ୍ଗରେ ନାହିଁ କୁଶଳ । ୨୯
ହୋଇ ନିର୍ବାସିତ ନନ୍ଦରାଜପୁତ ତେବେହେଁ ସ୍ଵଭାବ ନ ଛାଡ଼େ,
ଗଲେହେଁ ଶୁଣାନ ଯଥା ମନ୍ଦଜନ ପ୍ରମାଦ ଜନପଦେ ପାଡ଼େ,

ରାଧା ପାସୋର, ନ ଯାଉଛି ତାର ମନରୁ,
ଧନ୍ୟ ରାଜା କାସ ରାଜା ଗୋପଦେଶ କଲ ସର୍ବନାଶୀଂ ଭୟରୁ ୩୦
ସେ ବାକଚୂଳିଆ ଅଟେ କୁହୁକିଆ ଜାଣେ ସେ ମୋହନ ମନ୍ତ୍ରର,
ବିଧାତା ଜାଣଇ କି ମନ୍ତ୍ରରେ ସେହୁ ମୋହୁଲ ବ୍ରଜ ନିରନ୍ତର,

ଶୁଣି ତା ବେଣୁ, ନ ରହନ୍ତି ଘରେ ଗୋପିନୀ,
ଜାଜାଳିକ ଗୀତ ଶୁଣିଣ ଯେମନ୍ତ ତେଜନ୍ତ ବିବର ଭୋଗିନୀ । ୩୧
ମୁଁ ଭାଲୁଛି ମନେ ନନ୍ଦର ସଦନେ ହୋଇଛି ଅଜରଏ ଜନମ,
ଆସି ଗୋପଦେଶ ଲଲ ସେ ବିନାଶ ଗୋପୀଙ୍କ ଧରମ କରମେଂ
ନନ୍ଦନନ୍ଦନ, ଅଟଇ ସଂସାରବିନାଶୀ ୧୧

ତାର ଘରବେନେ ନ ପଡ଼ି ମୋହନେ କେ ନ ହୁଏ ରୁଦ୍ଧ-ଉଦାସୀ ୩୨

(୪, କୁରୁପ ବା ଯମ ଭୟ ନିବାଚକ । (୫) ମନଲୋକ ବା କାମକୋଷାଦି
ଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକ । ୬, ଯାଯା ବା ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମାଦି ଧର୍ମ ନାହିଁ ଯାହାର ।
(୭) ଗୋହରିଚଳନକାରୀ ଲମ୍ବିଟ ବା ମନର ଓ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଗିର ଉପାଟକ ।
(୮) ମନବ୍ୟକ୍ତି ବା ମୁକ୍ତିଦାତା । (୯) ଛଗ ବା ଭଗବାନ । (୧୦) ହୋମ
ଯାଗାଦି କାର୍ଯ୍ୟ । ୧୧ ଯେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଅମଙ୍ଗଳ ବରେ ବା ସେ ସଂସାରରୁ
ମୁକ୍ତିଦାଏ ।

ମୁଁ ଅତି ସିଦ୍ଧାଣୀ ତେଣୁ ସେନା ଚାହିଁ ଅଛି ତାକୁ ଗୋପ ନଗରେ,
ତା ମନ୍ଦ ସକଳ ଦୁର୍ବଟି ଚମଳ ପଡ଼ିଲେ କୁଟିଳା ଅଗରେ,

କେତେ ରଙ୍ଗ ସେ, କରଅଛି ଏହି ଗୁହରେ,
କୁଟିଳା କି ପୁଣି ତାର ଗୁର ବାଣୀ ଶୁଣିଣ ପଡ଼ିବ ମୋହରେ ? ୩୩
ସେ ନନ୍ଦନକୁ ଅଟଳ ନିର୍ଦ୍ଦଳ ସତେ କି ଶରଣୀ ୧୨ କୁକୁର ୧୩,
ପେଟେ ଲଳେ ମନା କଲେହେଁ ଭର୍ତ୍ସନା ନ ଛଡ଼େ ଗୁହକୁ ଅନ୍ଧର,

ସେ ତ ସତତ, କୁକଥା ୧୦ କରଇ ମନରେ,
ପେ ତାର ବରୁଣେ କହେ ପସଦ ଅପେ ତା ନାକ ୧୫ ନାଶ ରୁଚୁ କର ।
ମାୟାମୟୀ ୧୬ ରାଜି ସେ ମାୟାବା ୧୭ ପାଇଁ ସହୁଅଛି ଯେତେ ଲକ୍ଷ୍ମିନା
ତାକୁ ଭାଳି ଭାଳି ଦେହ କର କାଳି ହୋଇଲଣି ଅର୍ଦ୍ଧଜୀବନା,

ତାର ଶକତି, ନାହିଁ କହିବାକୁ ବଚନ,
ଦରଶନ ତାର ନ ଘଟିବ ଗୁର ଫେର ଦେଶେ କର ଗମନ । ୩୫
ସେ ଖେଚର-ଗୁରୁ ୧୮ ଯିବାରୁ ଏ ପୁରୁଁ ପଡ଼ିଛି ଏ ଭୂମି ଶୀତଳ,
ନାହିଁ ବାସଗୌର ନାହିଁ ଦଧିଗୌର ନାହିଁ ଗୋପେ ଗୌର ଚହଳ,

କରେ ସେ କେତେ, ମୁଖଭଙ୍ଗୀ ମୋର ଅଗରେ,
ତାର ଲଜ୍ଜା ନାହିଁ ତେତେ କରେ ଟାହୁ ଯେତେ ଗାଳି ଦିଏ ରାଗରେ ।”

ଦୁଇ ରଘୁରେଣା ସେ କାଳରେ ଦେଖା ଦେଇ କୁଟିଳାକୁ ଭାସିଲେ,
ଅଟେ ସଦାଗୁର ଶାସୁର ବଗୁର ସମୀପକୁ ଗୁର ଅସିଲେ,

ଯେମା ! କିପାଇଁ, ବୁଝା ଯିବା କର ମନରେ,
ବଳଦ୍ଵାନା ରାଜି ଯିବ କି ପଳାଇ ଗୁର ସଙ୍ଗେ ମଧୁନଗରେ ? ୩୬
ଭଞ୍ଜବକୁ ଘେନି ସଙ୍ଗେ ସଖୀ ବେନି ଅନ୍ତଃପୁରେ କଲେ ଗମନ,

(୧) ମର୍ଜାର ବା ଗରୁଡ଼ର ପ୍ରଭୁ । (୧୩) ଧାନ ବା ଜଗତର ଅଧିପତି ।
(୧୪) ମନକଥା ବା ସଂସାରର କଥା । (୧୫) ନାସିକା ବା ସ୍ବର୍ଗ । (୧୬)
କୁଟିଳସୁରାବା ବା ପ୍ରବୃତ୍ତିରୂପିଣୀ । (୧୭) କୁଟିଳସୁରାବ ବା ମାୟାଧର । (୧୮)
ମନସୁରାବ ବଶେଷ ବା ଗରୁଡ଼ ପତି ।

ହୋଇଲେ ପ୍ରବେଶ ଯହିଁ ଗୋପିନୀଶ ଧରାଦଳେ କରେ ଶୟନ,
 ରଖି ମସ୍ତକ, ବୁଣବାହୁ-ଉପାଧାନରେ,
 ମୁଦ୍ରାତ ନୟନ କୋଣେ ବସନ୍ତ ନ ଚରଇ ଅଶ୍ରୁ ମୟନରେ । ୩୮
 ରାଧା ବେନି ସଖି ରାଧା ଦଶା ଦେଖି ସାଗୁନୟନରେ ଭାଷିଲେ,
 “ଅଟେ କି କଠିନ ଘନଶ୍ୟାମ ମନ ବାରେ ବ୍ରଜକୁ ନ ଆସିଲେ,
 ତାଙ୍କ ବିରହେ, ଘଟିବ ରାଧାର ମରଣ,”
 ସ୍ଥୟ ହେଲୁ ଶେଷ ଚିତ୍ତେ ସୁମନସ ଭଲ ଚିନ୍ତାମଣି ଚରଣ । ୩୯

ବିଂଶ ଛାନ୍ଦ

ରାଗ—ସାରଙ୍ଗ •

ରାଧା ସହିତ ଉଦ୍ଧବର ସାକ୍ଷାତ

ରାଧା ମୁଖ ଗୁହଁ ଦୃଢ଼ କହିଲୁ କୋମଳେ,
 “କେତେ କାନ୍ଦୁଅଛ ଅହା ପଡ଼ିଣ ଭୂତଳେ,
 ଉଠ ଶ୍ୟାମ ବିମୋହନ !
 ଉଠ ଉଠ ଅଶ୍ରୁମୟ ହେଲଣି ଅବନୀ । ୧
 କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ହୁଁ ହୁଁ ହୋଇଲଣି ସାରା,
 କେବେ ବଧୂ ଶୁଖାଇବ ଏ ନୟନଧାରା,
 ଉଠ ନୋହୁ ଶୋକାକୁଳା,
 ବୃଷ୍ଟି-ପେଟିଛନ୍ତି ଦୂତ କର ଗୋ ସଙ୍ଗୁଳା ।” ୨
 ଫେରିଲୁ ନୟନ ରାଧା ଦୃଢ଼ାର ବଚନେ,
 ଜାଗିଲୁ କି ପଦ୍ମ ବେନି ଉଷା ସନ୍ତୋଧନେ,
 ଦେଖି ଉଦ୍ଧବକୁ ପାଶେ,
 ଶିର କଲ ନତ ବସି ମୁଖ ତାଙ୍କି ବାସେ । ୩

❖ ବିଦଗ୍ଧ ଚିନ୍ତାମଣି “ଦୃଢ଼ କର ଧର ଦର ବୋଇଲେ ବିଶୋଗ” ରାଗେ

ରାଧାର ଇଙ୍ଗିତ ପାଇ ଭାବ ସଖୀମାନେ,
ତୋଷିଲେ ବେଶବ ଦୃଢ଼େ ସମାଦର ଦାନେ,

ଅଣି ଚିହ୍ନିତ ଅସନ,

ତାମ୍ବୁଲ-ବୀଜିକା-ପୂର୍ଣ୍ଣ ପାତ୍ରକୁ ବନ୍ଦନ । ୪

ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଦେଲ ଯିଶୋ ଶୋକ ଅପସାରି,
ମଧୁରେ ପୁଞ୍ଜିଲେ ରାଧା ପୋଛି ନେତ୍ରବାରି,

“ଶୁଭେ ଛନ୍ତି ଟିକି ଶ୍ୟାମ ?

ହେଉଛି ତ ସୁଖକର ତାଙ୍କୁ ମଧୁଧାମ ? ୫

କୃଷିତା ତ ଲଭିନାହିଁ ନୀଳ କଲେବର ?

ମିଳେ ତ ପ୍ରଭୁର ମଧୁପୁରେ ଦାସ ସର ?

କରେ ମୁରଲୀ ଅଛି ତ ?

ଚନ୍ଦନ କସ୍ତୁରୀ ପୁଲ ମଣି ଦୃଢ଼ନ୍ତି ତ ?” ୬

ଉଦ୍ଧବ କହିଲ ଶୁଣ, “ବ୍ରଜବଧୂ-ବର !

ବ୍ୟାକୁଳ ସତତ ଯଥା ହୁଅଇ ଭ୍ରମର,

ପଦାବନକୁ ହସାଇ,

ବ୍ରଜ ବନା ତଥା ସିନା ବ୍ରଜର କହ୍ନାଇ । ୭

ଭୋଗ୍ୟବସ୍ତୁମାନ ଏବେ ତାହାଙ୍କୁ ଗରଳ,

ବ୍ରଜକଥାମାନ ସେ ତ ଭୁଲନ୍ତି କେବଳ,

ବ୍ରଜଧାମ ସମାଗୁର,

ତାଙ୍କୁ ହେବ ସିନା ଯଥା ମରୁକୁ ଅସାର ।” ୮

ଉଦ୍ଧୂଳ ପ୍ରସନ୍ନ ହମେ ହେଲ ରାଧା ମୁଖ,

ଅରୁଣାବରରୁ ପାଇ ଦିନେଶ ମଧୁଖ,

ଯଥା ଉପାର ବଦନ,

ତମ୍ଭିର କାଳିନୀ ତେଜି ହୁଏ ଶୋଭାବନ । ୯

ପୁଧାକରବନ୍ଧୁ ଯଥା ହେବ କରଣୀ,
 ପ୍ରକାଶିଲେ ସୁଧା ତଥା କରୁଣ ବଚନ,
 “ଦୂତ ! ମରୁଅଛି ହେଉ,
 ବଂଶୀଧର ଗଲ ଦିନୁ ଛାଡ଼ି ଗୋପପୁର । ୧୦

ନଦୀତୀରେ ଶିବ ପୂଜି ମନାଇ ମାନସେ,
 ପାଇଥିଲୁ ତାଙ୍କ କରେ ସତଭାଷ୍ୟବଶେ,
 ଏବେ ହେଉଛି ଅକୁଳ,
 ଫଳିଅଛି ଦୂତ ! ଅସୁ ଶଶ୍ୱତପ ଫଳ । ୧୧

ଶ୍ୟାମ ମହାଧନେ ଧନୀ ଥିଲୁ ଏକ ଦିନ,
 ହରାଇ ସେ ଧନ ଏବେ ହୋଇଅଛି ଦାନ,
 ଭଲ ଚରଦରଦ୍ରୁତା,
 ଧନିକ ଅସହ୍ୟ ସିନା ଭାଷଣୀ ଦାନତା । ୧୨

ଶ୍ୟାମପ୍ରେମ-ପିପାସାରେ ହୋଇଣ ଅକୁଳ,
 ସରଳ-ହୃଦୟବଶେ ବ୍ରଜବଧୂକୁଳ,
 ତେଜି ଲଜ୍ଜା ଭୟ କୁଳ,
 ତାଙ୍କ ଦାସୀ ହେବା ପାଇଁ ହେଲୁ ତ ବାହୁଲ । ୧୩

ଅମ୍ଭେ ଅଛୁ ଗୋପନାୟ ନ ଜାଣୁ କପଟ,
 ସେବେଲୁ ସରଳମନେ ବ୍ରଜଧାମନଟ,
 ଶଠ ପଟପଦାଗୁର,
 ପ୍ରକାଶି ତେଜିଲେ ସେ ତ ଗୋପବଧୂବାର । ୧୪

ଦୟାଳୁ ଅଶ୍ରୁ କେବେ ତେଜେ କି ଅଶ୍ରୁତେ,
 ଦୟାସିନ୍ଧୁ ଗଲେ ଛାଡ଼ି ଶିଳାମୟ ଗଡ଼େ,
 କିସ ଅଶେଷ ଅସୁଅ,
 ପଦ ତରୁ କରେ ତାକୁ ଦ୍ରୁତ-ସ୍ରୋତ-ଗତ । ୧୫

କୌମୁଦୀକି ତେଜି ନରେ ଗମେ କି ସେବାଣୁ ?

ତେଜି କି ଚପଳା ଘନ ପଳାଏ ଅକ୍ଷାଣୁ ?

ତେଜି ପ୍ରଭା ପ୍ରଭାକର,

ଗଗନ-ଅକ୍ଷାଣୁ କେବେ ହୁଏ କି ଅନ୍ତର ? ୧୬

କରା ଶିରେ ନାଟେ ହରି ପଡ଼ିଲେ ସୁମନା,

ତାକୁ ଘେନି କରା ବନେ ବ୍ରହ୍ମାଣୁ ସେନା,

ଶ୍ୟାମ କେଉଁ ଦୋଷ ଦେଖି,

ବିକା ସେବକାକୁ ଦୁଇ ! ଗଲେ ସେ ଭପେଷି । ୧୭

ସ୍ଵଭାବେ ପ୍ରଭୁଷଜାତ କଠିନ ହୃଦୟ,

ଦୋଷ ବିନାଶକ ଭାବୁ ପଦ୍ମ-ବାସ ପୟ,

ତାକୁ ଲେଟାଏ କର୍ଦ୍ଦମେ,

ତେବେହେଁ ତ ହାସ୍ୟମୁଖୀ ପଦ୍ମ ଦନାଗମେ । ୧୮

ତୃଷିତା ଗୁଡ଼ିକା ମୁଖେ ଦୟା ଶୁଭ୍ର ଘନ,

ବାରି ସହ ତାଳିଦାଏ ବିଷମ ଦହନ,

ଦୁଇ ! ଅମୃତ ସେପରି,

କଲେ ସିନା ନବଘନ ଦୟା ପରିହର । ୧୯

ଶ୍ୟାମ-ପ୍ରୀତି ଲଭି ଲେଉଟେ ତେଜିଲ୍ଲି ସକଳ,

ତାଙ୍କ ପାଦପଦ୍ମ କଲ୍ଲି ଜୀବନସମ୍ବଳ,

ଏହା ନ ଥିଲ୍ଲି ତ ଜାଣି,

ଦାରୁଣ-ହୃଦୟ ଦିନେ ହେବେ କେଣୁପାଣି । ୨୦

କପଟରେ କଣ୍ଠ ଦେଇ ଗଲେ ଦିନ ଗୁର,

ଏତେ ସରି ବରନାକୁ ଥିଲେ କି ବିରୁର,

ହେଲ ବାସନୀଧି ପରି,

ବରୁ ପୁଷ୍ପାମୟ-ହୃଦ ଗରଳ ଭଗାରି । ୨୧

ଦାସୀ ଯେଣୁ ଦୋଷୀ ତେଣୁ ବନ୍ଧୁ କ୍ଷମାସିଦ୍ଧ,
ମାଗୁଛୁ ଅପରାଧୀନା କ୍ଷମା ଏକ ବିନ୍ଦୁ,

ବନ୍ଧୁ ରାଜାବ-ଚରଣୀ,

ଭାବ ଭାଳି ନୁହର କି ନ କରେ ବାହନ । ୨୨
ଜୀବନ-ଅଲୋକ ମୋର ଶେଷ ପରି ଅସି,
ଦେଖି ନ ପାରିବି ବନ୍ଧୁ ମୁଖ-ପୁଣର୍ଦ୍ଦଶି,”

ରାଧା କହୁଣୀ ଏତକି,

କାନ୍ଦଲେ ନୀରବେ ଲଭି ବିଗତସ୍ମୃତିକି । ୨୩
କାନ୍ଦଲେ ଅକୁଳେ ରାଧା କାନ୍ଦଲେ ନୀରବେ,
ସମ ବେଦନାରେ ମଞ୍ଜୁ ସହଚରୀ ସର୍ବେ,

ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ବାସ ପକାଇ,

ରାଧା ନେତ୍ର ବାସେ ପୋଛି କହୁଲେ ବୁଝାଇ । ୨୪
“ନ ହୁଅ ଅଧୀର ରାଧେ !” କହୁଲୁ ଭବିଷ୍ୟ,
“ଧର ପୈର୍ବ୍ୟ ପୁଣି ତୁମ୍ଭେ ଲଭିବ କେଶବ,

ସତ୍ୟ ସତ୍ୟ ମୋର ବାଣୀ,”

ବିବଧ ସାନ୍ତ୍ବନା ଦେଇ ଘେନିଲୁ ମେଲଣି । ୨୫

ରାଧାଶୋକ ଦୁଇ-ଶବ୍ଦବଦ୍ଧ ପରିହର,

ଶଲ ବୃନ୍ଦାବନଧାମେ ସଫାରେ ସଞ୍ଚର,

ବୁଧେ । କୃଷ୍ଣରସେ ମଞ୍ଜୁ,

କର ଚନ୍ଦ୍ରା ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ଚରଣ-ପକଜ । ୨୬

ଏକାକି ଛାୟା

ରାଗ—ବସନ୍ତ

ଭବିଷ୍ୟ ସହିତ ବ୍ରଜବାଳକମାନଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ

ଭବିଷ୍ୟ ସଫାରେ ଗତି କଲୁ ବୃନ୍ଦାବନେ,

ସହିଁ ଧେନୁ ରଖିଥିଲେ ବରଜନଦାନେ । ୧

ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟରେ ଦେଖି ସେମାନେ ଭୁଲିବେ,
 ‘ଅସେ ଧରି ନେବ’ କହୁ ପଳାଇଲେ ସର୍ବେ । ୨
 କେହୁ କହେ, “ଏ ତ ଅସେ କଂସର ଡଗର,
 ଅମ୍ଭଙ୍କୁ ସେ ଧରି ନେବ ମଧୁସୂ ନଗର ।” ୩
 କେହୁ କହେ, “କଂସାସୁର ଗଲଣି ତ ନାଶ,
 ମଧୁସୂରେ ରାଜା ଏବେ ଅମ୍ଭ ପୀତବାସ ।” ୪
 କେହୁ କହେ, “ଏବେ ବାହୁ ନୁହନ୍ତି ଅମ୍ଭର,
 ମଧୁସୂରେ ଦେଖିଛ ତ ତାଙ୍କ ବ୍ୟବହାର । ୫
 ବସି ହେତାସନେ ସେ ତ ଗଲେଣି ବଦଳି,
 ଅବିଶ୍ୱାସୀ ଜଗତରେ ରାଜାଙ୍କୁ କେ ବଳି ?” ୬
 କେହୁ କହେ, “କିପାଁ ଜାନେ ପାଇଲେ ଭଲତ,
 ସୁତପତ୍ନୀ ପୂର୍ବ କଥା ପୋଛୁଣ ଦିଅନ୍ତି ?” ୭
 ଉତ୍ତରେ କେ କହେ, “ଗିରି କଲେ ଅଗ୍ନେୟଶ,
 ଶୈଳପାଦ-ପାଦପରେ ପଡ଼େ କି ନୟନ ? ୮
 ହୁଅଇ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଶିର ଚକ୍ଷୁ ହୁଏ ବୁଜି,
 ଗତାଗତ ବର୍ତ୍ତମାନ ନ ପାଇନ୍ତି ବୁଝେ ।” ୯
 କେହୁ କହେ, “ଏ କା ଅସେ ମାୟାବା ଅସୁର,
 କେ ରକ୍ଷା କରିବ ଶ୍ୟାମ ଛନ୍ତି ମଧୁସୂର ? ୧୦
 ଶ୍ୟାମ ଚିନା ଅଜ କିଏ କରିବ ଉଦ୍ଧାର,
 ନାନା ବିପଦରୁ ଏବେ ବ୍ରଜବାଳାବାର ।” ୧୧
 କେ କହେ, “ଅମ୍ଭଙ୍କୁ ନେଲେ ମଧୁସୂରେ ଧରି,
 ହେବା ମୁଣି ତହିଁ ଶ୍ୟାମ ମୁଖ ଦେଖି କରି । ୧୨
 ରଖିବେ ଅମ୍ଭଙ୍କୁ ଶ୍ୟାମ ଯଦି କାରାଗାରେ,
 ଭୁଞ୍ଜିବା ଅମ୍ଭଙ୍କ ମୁଖ ରହୁଣ ସେଠାରେ ।” ୧୩
 କୁହା କୁହୁ ଏହିପରି ହେଉଁ ବ୍ରଜବାଳେ,
 ଉଦ୍ଧୃଷ୍ଟରେ ତାଙ୍କ ଦେଲେ ଉଦ୍ଧବ ସେବାଳେ । ୧୪

“ଭୟ ନାହିଁ, ରହ ରହ, କିପାଁ କର ଭୟ ?”
 ତାହା ଶୁଣି ସ୍ଥିର ହେଲେ ବାଳକନିରୟ । ୧୫
 ଧୀରେ ଧୀରେ ଭୟେ ଭୟେ ଗୋପସୁତେ ଅସି,
 ‘ନିକଟେ ଯିବାକୁ ଭୟ ମାଡ଼ୁଅଛି’ ଭାଷି । ୧୬
 ଉଦ୍ଧବ ଆଶ୍ୱାସେ ହେଲେ ଧୀରେ ଅଗ୍ରସର,
 ପୁଣି ସନ୍ଦେହରେ ଗଲେ ପଳାଇ ସତ୍ତର । ୧୭
 କେ କହେ, “ମାୟାବା ରସେ ଅଟନ୍ତି ଚତୁର,
 ଅଛି ମନେ ପାହା କଲ ପ୍ରଳୟ ଅସୁର ।” ୧୮
 ଉଦ୍ଧବ ଡାକିଲା ପୁଣି, “ନ କର ହେ ଭୟ,
 ଶୁଣ ମୋର କଥା ବାରେ ମନ କର ଥୟ ।” ୧୯
 ଉଦ୍ଧବ ବଚନେ ପୁଣି ବ୍ରଜବାଳମାନ,
 କହୁଲେ, “ପକାଅ ତୁମ୍ଭ ପିତା ମାତା ଅନ । ୨୦
 ଧରି ତ ନ ନେବ ଆମ୍ଭେ ଗଲେ ତୁମ୍ଭ ପାଶ, ୧
 କେ ରଖିବ ନାହାନ୍ତି ତ ପାଶେ ପୀଡ଼ବାସ ।” ୨୧
 ଉଦ୍ଧବ ଶପଥ କରି ଦେବାରୁ ଆଶ୍ୱାସ,
 ବାଳକେ ଅସିଲେ ପାଶେ ନ କରଣ ଶାସ । ୨୨
 ଛୁଡ଼ା ହେଲେ ଦୂର ପାଶେ ଭୟ ରଖି ଗଢ଼େ,
 ବୋଲିଲେ, “ଅସିଛି କିପାଁ ବୋଲ ହେ ଭୁରତେ । ୨୩
 କହ ବେଗେ ବିଳମ୍ବ ନ କରୁଁ ଏଠାରେ,
 ଏଣେ ତେଣେ ଧେନୁଗଣ ପଶିବେ କାନ୍ତାରେ ।” ୨୪
 କହିଲା ଉଦ୍ଧବ, “ଅଜ୍ଞ ତୁମ୍ଭ ସମାଗୁର,
 ନେବା ପାଇଁ ମଧୁପୁରୁଁ ଅସିଛି ମୁଁ ଗୁର । ୨୫
 ତୁମ୍ଭ ରଖୁଅଲ ରାଜା ଛନ୍ତି ମୋତେ ପେଷି,
 ଦିଅ ବାର୍ତ୍ତା ମୋ କଥାରେ ମାନସ ନିବେଶି ।” ୨୬
 ବାଳକଗଣଙ୍କୁ ଏହା କହନ୍ତେ ଉଦ୍ଧବ,
 ପାଇଲେ କି ଗୋପସୁତେ ବାସବ ବିଭବ । ୨୭

ଉଦ୍ଧବ ମୁଖକୁ ଗୃହିଁ ବରଜନଦନେ,
 ପୁଛୁଲେ କୁଶଳବାର୍ତ୍ତା କୋମଳ ବଚନେ । ୨୮
 “ତୁମ୍ଭ କହ କହ ଦୂତ ! ଛନ୍ତି ତ କୁଶଳେ,
 ରଖୁଥାଲ ରାଜା କାହ୍ନୁ ମଧୁସୂତ୍ରମଣ୍ଡଳେ ? ୨୯
 ନାହାନ୍ତି ତ ମଧୁପୁରେ ପ୍ରଭୁତ ଗୋଧନ,
 ଅମ୍ଭ ରାଜା ଛଡ଼ିଥିବେ ଗୋରସ ଭୋଜନ । ୩୦
 ନାହିଁ ମଧୁପୁରେ ଦୂତ । ପୁରମ୍ୟ ବିପିନ,
 ତାଙ୍କ ବକ୍ଷ ହୋଇଥିବ ବନମାଳାଘ୍ରାନ । ୩୧
 ଶୂନ୍ୟ ଏବେ ବୃନ୍ଦାବନ ଶୂନ୍ୟ ବ୍ରଜଧାମ,
 ଶୂନ୍ୟ ସିନା ଶୂନ୍ୟ ଏବେ ହରାବଣ ଶ୍ୟାମ । ୩୨
 ବିନୟ କରୁଛୁ ଦୂତ । ଶ୍ୟାମକ କହୁବ,
 ଉଦ୍ଧବମୁଖର ବ୍ରଜ ହୋଇଛି ନୀରବ । ୩୩
 ନୀରବ କାହାଣୀ ରବ ନୀରବ ମୁରଲୀ,
 ନାପମଳ ଶୂନ୍ୟ ନଦୀତଟ ଭ୍ରମସ୍ଥଳୀ । ୩୪
 ରାମ ଶ୍ୟାମ ବିନା ତମ ପୁରେ ବୃନ୍ଦାବନେ,
 ରବି ଶଶି ବିନା ନଭପ୍ରଦେଶ ଯେସନେ ।” ୩୫
 ଏକାଳେ ଉଦ୍ଧବ ଦୈବେ ପ୍ରକାଶନ୍ତେ ହାଲ,
 ଉତ୍ସରେ ବରଜ ସୁତେ ଗଲେକ ପଳାର । ୩୬
 କେ କହିଲା, “ସୁହୃଦ ହେ ! ବେଗେ ଅସ ଅସ,
 ଏ ତ ବିପ୍ରାରବ ତୁଣ୍ଡି କରିବଟି ଗ୍ରାସ । ୩୭
 ଅଥ ଗୁଣ ପରି ମନେ ଏ ହୁଏ ପ୍ରଜାତ,
 ଅମ୍ଭ ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ଏ କରିବ ଅଜାତ । ୩୮
 ପଳାର ବରଜବାଳେ ଲାଗିଲେ କାନନେ,
 ବାହୁଡ଼ିଲା ବୃନ୍ଦାବନ ଦୂତ ଭଗ୍ନ ମନେ । ୩୯
 କେଶବ ଚରିତ ଅଟେ ସ୍ୱଧାମୟ ରସ,
 ବୃଧେ ! ଚିନ୍ତା ଚିନ୍ତାମଣି ଚରଣ-ସାରସ । ୪୦

ବାବିଂଶ ଛାନ୍ଦ

ରାଗ—କାଳୀ *

ରାଧାଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନରେ କୃଷ୍ଣ ଦର୍ଶନ ଓ ଶୋକ

ମଧ୍ୟାହ୍ନ କାଳେ ନ ରହି ଅଳେ ତମାଳମାଳେ ଅସି,
ଦିନେ ମଉନେ କି ଭାଳେ ମନେ ରାଧିକା ଶଶି-ହାସୀ । ୧
ହୋଇଛି ଭାବ ଅବନୀଶୋଭା ଧରି ତମାଳ-ତାଳ,
ଘୋର ତମିରେ ଶୋଭା କି କରେ ଶଶାଙ୍କ କର-ଜାଳ । ୨
ନୟନ ରମେ ଲେଟି ରମେ ଚାହିଁ କୁନ୍ତଳଦଳ,
ପଡ଼େ କି ଖସି ବାରି ପ୍ରକାଶି ଯମୁନା ନଦୀଜଳ । ୩
କିଛି ଚିତ୍କୁର ତରଙ୍ଗି ଉର ଚଳେ ସମୀର ମେଲେ,
କି ଅବା ନୀଳ ଜଳୋର୍ମିମାଳେ ଗିରି ବୁଝାଇ ଖେଳେ । ୪
ମୁଖ ମଳିନ ବାସି-ନଳିନ ଯେହ୍ନେ ଯମୁନା ଜଳେ,
ନୟନ-ନୀର ଯଥା ଶିଶିର-ବନ୍ଧୁ ନିକର ଚଳେ । ୫
ପାଦ ଅଙ୍ଗୁଳେ ଲେଖଇ ତଳେ କିହ୍ନୁ ନଦ ମଥା,
ବିରହାନଳେ ତା ରୂପ ହଲେ ହେମ ଅନଳେ ଯଥା । ୬
ନ ପାଇ ବାସେ ତାକୁ ବରସେ ଖୋଜି ଖୋଜିଣ ଅଳୀ,
ହେଲେ ପ୍ରବେଶ ଯହିଁ ଅବେଶ କରଇ ବ୍ରଜବାଳୀ । ୭
ଅଳୀକି ଦେଖି ପଦ୍ମେନ୍ଦୁମୁଖୀ ଦୁଃଖିତସ୍ତରେ ଭାସେ,
“ଅଉ କି ସହ ! ଦେଖିବି ନାହିଁ ପୀତବାସକୁ ପାଶେ । ୮
ମଧୁର ହସି ମୋ ପୁରେ ଅସି ମୋ ପାଶେ ବସି ଶେଷେ,
ମୋ ଉରେ ଉର ଦେଇ ମୋ କର କରି କରରେ ସେ ଯେ ।” ୯
ବହୁଲେ ଧୀରେ, “ରସନାଧରେ ! ହୋଇଛି ମଧ୍ୟ ଦିବା,
ଅସ ତମାଳ-ମାଳ ଶୀତଳ ଅନଳ ନିଷେବିବା ।” ୧୦

* ବୈଦେହୀଶ ବଳାସ “ବିଜୟା ଶର ବିଜୟ କର” ରାଗେ (୧) ସମ୍ପଦୁଲହସୀ

ମୁଁ ତାଙ୍କ କର ଧରି ସଜ୍ଜର ଅସିଲି ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ,
 ଗଲେ ସେ କାହିଁ ମୁଁ ପାଉ ନାହିଁ ଲାଗିଛନ୍ତି ବା ରଙ୍ଗେ । ୧୧
 ମୁଁ ମାନସରେ ନିଶି ବାସରେ ଚନ୍ଦ୍ରର ତାଙ୍କୁ ସିନା,
 କରୁନ କାଳ ଏବେ ମୋ କାଳ ଯଶୋଦାବାଳ ଚିତା ।” ୧୨
 କହେ କେ ଅଳୀ, “ସତତ ଭୁଲି କାଳି-ଗଞ୍ଜନେ ମନେ,
 ଅରେ ନବୀନା ! ତାହାଙ୍କୁ ସିନା ଦେଖିବୁ ତୁ ସ୍ଵପନେ ।” ୧୩
 ନାଶ୍ଵ ରତନ ଅଳୀ ବଚନ ଶୁଣିଣ କହେ ବାଣୀ,
 “ନ ହୁଏ ପ୍ରତେ ସ୍ଵପନେ ସତେ ଦେଖିଲି ବେଶୁପାଣି । ୧୪
 ସଖି ! ଯେବେ ସେ ଥିଲେ ମୋ ପାଶେ ଏ ଭ୍ରମ ଋତୁଚଣ,
 ଦିବା ସର୍ବଶ୍ଵ ସେବକା ପରି ସେବିଲେ ମୋ ଚରଣ । ୧୫
 ଋତୁ ସକଳେ ଅସି ତ ଗଲେ ପ୍ରାଣେଶ ନ ଅସିଲେ,
 ସାବନୀପତି ମୋର ଦୁର୍ଗତି ଲେଖିଛନ୍ତି ବା ଶିଳେ ।” ୧୬

ବନ୍ଧାଳାଶୁ *

“ହେଲୁ ଚକ୍ରମୟ ଚକ୍ରମ ସମୟ ଗ୍ରୀଷମ ଅବନୀତଳେ,
 ହେଲୁ ଦିନକର କର ଖରତର ଶର କି ସିକ୍ତ ଗରଳେ । ୧୭
 ମରୁଗିକା ରଙ୍ଗେ ଖେଳିଲୁ ଉରଙ୍ଗେ କରି ପିପାସିକି ଭ୍ରାନ୍ତ,
 ସଖାଗୁଣ ଧରି ଧୁଳିଖେଳ କରି ବହୁଲ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବାତ । ୧୮
 ଦିଶେ କିଶଳୟ-ବାସେ ଶୋଭାମୟ ପାଦପ ବଞ୍ଚିତ୍ଵରୟ,
 ହସିଲେ ହରଷେ ରସି ପ୍ରେମରସେ ଦିଶେ କର ଶୋଭାମୟ । ୧୯
 ସୁରଙ୍ଗ କୋମଳ ଦଳେ ସୁଶୀତଳ ମଞ୍ଜୁଳ କୁଞ୍ଜସଦନେ,
 ସୁମରଣି ଶିବା ବହୁର ଅସିବା ପଥ ରଖିଲି ନୟନେ । ୨୦
 ଦେଖି ମଳୟୁକ ଘନସାରରଜ ସିଂହଣ ବାରଜ-ଶେଷେ,
 ସୁରଭିଅକର କୁସୁମ ନିକର ବୋଲି ବିଧୁ ଚନ୍ଦନେ ଯେ । ୨୧

ରଚିଲି ବ୍ୟକ୍ତନ ଗୁହ୍ୟ ଡୋରଣ ମଞ୍ଜିକା ଚଞ୍ଚଳମାଳେ,
 ପ୍ରଗତି ଉଣିର ପୁଣିତଳ ନୀର ସିଂହଳି ମଧ୍ୟାହ୍ନ କାଳେ । ୨୨
 କେତେ କଲି ମନେ ଯମୁନା ପ୍ରଳିନେ ସାୟୁହେ ଶୀଳା ଅସନେ,
 ବନ୍ଧୁ ପାଶେ ବସି ପ୍ରେମଭରେ ହସି ରସିବ ବାତ ସେବନେ । ୨୩
 ଶ୍ରୀଷ୍ଠ ଅସିକର ଗଲ ପୁଣି ଫେରି ନ ଅଟେଲେ ପ୍ରାଣଧନ,
 ଅସିବେ ନାହିଁ କି ବନ୍ଧୁ କହ ସଖି ! ନିରାଶେ ବୁଝୁଛୁ ମନ । ୨୪
 ମୋର ଅସୁମିତ ନୋହୁଲ ତ ମିତ ! ପ୍ରବନ୍ଧ ବିରହ-ଭାବୁ,
 ମରାଗିକା ଦଶ ବନ୍ଧୁମିଳନାଶ ନାଶ ନୋହୁଛି ମୋ ମନୁ । ୨୫
 ଅସିଥିଲ ଦୂତ ସେ କହୁ ଗଲ ତ “ଲଭିବ ଶ୍ୟାମକୁ ପୁଣି,”
 ନ ଯାଏ ଜୀବନ ନ ସରଇ ଦିନ ସେ କଥାକୁ ଗୁଣି ଗୁଣି । ୨୬
 ଅଜ କି ଦେନ-ଉପ୍ରବେ ମଗନ ହେବ ପୁଣି ବନ୍ଧୁ ସଙ୍ଗେ,
 ଦେନରେ ଭରି ହେମ ପିତକାଶ୍ଵ ମାରବ ସେ ନୀଳଅଙ୍ଗେ ।” ୨୭

କଳହଂସ କେଦାର *

“ହୁଅନ୍ତେ ସହଚରି ! ନିଦାଘ ଗତ,
 ଆସି ବରଣା କାଳ ହେଲ ଅଗତ ଗୋ ।
 କାଦମ୍ବିନୀ ବକାଳୀମାଳିନୀ ଭ୍ରମା,
 ଗର୍ଜି ଘୋଷିଲ ନଭ ବୁଢ଼ାଇ ସୀମା ଗୋ । ୨୮
 ଫଡ଼ିଲ ନିରନ୍ତର ଅସାର ବାର,
 ଦିବା ଯାମିନୀ ବେନି ନୋହୁଲ ବାର ଗୋ ।
 ଘନକୋଳେ ହସିଲ ସଉଦାମିନୀ,
 ସେ ନୋହେ ଅମ୍ବ ପରି ହୃତ ଭାଗିନୀ ଗୋ । ୨୯
 ବାରିବାରଣା ଭାଞ୍ଜି ସରିତକୁଳ,
 ଗମିଲେ ବନ୍ଧୁ ପାଶେ ଲଙ୍ଘିଣ କୁଳ ଗୋ ।

* ରସକଲ୍ଲୋଳ “କୁଞ୍ଜକୁଟାରେ ପଲ ଶେଷ ହୁଏରେ” ଶୁଣେ

ସମାଜ-ବାରଣ ତ ଅଲଘ୍ୟ ଅତି,
 ତେଣୁ ସିନା ଘାନା ଏ ଗୋପଯୁଗ୍ମା ଗୋ । ୩୦
 ଅଳପିଲେ କଳାପୀକଳାପ ପତ୍ନୀ,
 ଯେବେ ଅଳପିଲେ ମଣ୍ଡୁକବ୍ରଜ ଗୋ ।
 ପିକ ପଞ୍ଚମତାନ ହୋଇଲୁ ତୁମ୍ଭ,
 ସାଧୁ ଶୁଣିଲେ ଯଥା ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ବାଣୀ ଗୋ । ୩୧
 କଦମ୍ବକଦମ୍ବରେ ମନ ଅକୁଳି,
 ପୁଟିଲେ ପୁଲ କିବା ହେମବାଟୁଲୀ ଗୋ ।
 କାମ ସଞ୍ଚିଲ ପାଶୁ ଗୋପିନୀ ନାଶ,
 ପାଶରେ ନ ଥିବାରୁ ହେମଭବାସ ଗୋ । ୩୨
 ଘନ କଲ କି ରଙ୍ଗ ମୋ ସଙ୍ଗେ ସହୁ !
 ସେ ଅସେ ବସେ ବନମାଳାଏ ବହୁ ଗୋ ।
 ମୁଁ ତାକୁ ଶ୍ୟାମ ଭାଳି ପରାଶସଖି !
 ଗୃହେ ନିରେଖି ଦଣ୍ଡେ ପଡ଼ି ଚମକି ଗୋ । ୩୩
 କାହୁଁ ପାଇବ ଘନ ହିରଣ୍ୟପାଣି,
 କାହୁଁ ପାଇବ ସୁଧାମୟ ଗୁଡ଼ାଣି ଗୋ ?
 କଳାପରେ ମଣ୍ଡିଲେ ଶ୍ଵେତପାକ,
 କଳାପୀ ଶୋଭା ଧରି ପାରେ କି କାକ ଗୋ ? ୩୪
 ପ୍ରାକୃତ ରାସରସେ ମନେ ସୁମର,
 କଦମ୍ବତାଳେ ଦୋଳାସନକୁ ଧରି ଗୋ ।
 କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ମୁଁ ହେଲି ଧୈର୍ଯ୍ୟବଦ୍ଧାନ,
 କାନ୍ଦିଲେ ଘାନେ କି ସରେ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଗୋ ? ୩୫
 ଏମନ୍ତେ ଅସି ଗଲ ବରଷାକାଳ,
 ନ ଅସିଲେ ବରଜେ ଯଶୋଦାବାଳ ଗୋ ।

ବ୍ରଜ କି ତାଙ୍କ ମନୁ ଗଲା ପାପୋର,
 କିପା ନିର୍ଦ୍ଦୟ ହେଲେ ନଦ କିଶୋର ଗୋ । ୩୬
 ଶଶି ଶଶିରେ ଶଶିପ୍ରଭା ସେସନ,
 ବନାଶି ତମ କରେ ତମ ବର୍ଦ୍ଧନ ଗୋ ।
 ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ ଅସିବା ଅଶା ଦେଖନେ,
 ଶଶି ଜଳି ନିରାଶା ବଢ଼ାଏ ମନେ ଗୋ ।” ୩୭

ମଙ୍ଗଳ *

“ହୁଅନ୍ତେ ଅତି ବରାଳ ଘନକାଳ ଶେଷ,
 ରୁଚିର ଶରଦକାଳ ହେଲ ପରବେଶ । ୩୮
 ଅତି ରମଣୀୟ ଶୋଭା ଧରିଲ ପ୍ରକୃତି,
 ଚଣ୍ଡୀଦେଶ ଛାଡ଼ି ଶିବା ହେଲେ କି ପାର୍ବତୀ ? ୩୯
 ତାରାପତି ତାରାତପି ଭାତ ନରସ୍ଥଳେ,
 ତାଲିଲେ କର-ଅସାର ନିଶାରେ ଭୁଜୁଲେ । ୪୦
 ଫୁଟିଲେ ଶାରଦା ଫୁଲ ରମ୍ୟ ବନସ୍ଥଳେ,
 କୁମୁଦ ରାଜାବରାଜି ବିରାଜିଲେ ଜଳେ । ୪୧
 ସେସନ ଚନ୍ଦନ ରଞ୍ଜେ ନୀଳ-କଳେବର,
 କେବେ କେବେ ନଡ଼େ ମେଘଶୟୀ ଶୋଭାବର । ୪୨
 ଅତି ଦାନେ ରକ୍ତକର ଦାନଶୀଳ ପର,
 ଅଳ୍ପ ବରଷିଲ ଘନ ମନ୍ଦ୍ର ଧ୍ବନି କର । ୪୩
 ନୟନେ କେଦାରରାଜି ତାଲିଶି ଅମୀୟ,
 ଶ୍ୟାମଳ ଶ୍ୟାମାବଳୀରେ ହେଲେ ରମଣୀୟ । ୪୪
 ଯମୁନାତଟ କାନନେ ଶାରଦାଲତା,
 ନବାନ ପଲ୍ଲବମୟୀ ହେଲେ ଭୁଲିଲିକା । ୪୫

ଖେଳିଲେ ମଉ ମରାଲେ ଯମୁନା ବେଣୀରେ,
 ହାବଳରାଜ କି ରାଜେ ଧରଣୀବେଣୀରେ । ୪୬
 ଶାରଦାୟ ଶୋଭା ଧର ରମ୍ୟ ବୃନ୍ଦାବନ,
 ଶାରଦାୟ ରସଭାବ କଲ ଉଦ୍‌ଘୀପନ । ୪୭
 ରସରସ-ରସିକର ବନା ସହରର ।
 ସେ ଭାବ ଫୁଟି ହରିଲ ବନେ ଫୁଲ ପର । ୪୮
 ବନ୍ଧୁ ଅଗମନ ପଥ ମୁଁ ରହିଲି ଗୁହ୍ୟ,
 ମଧୁର ଶରତ କିନ୍ତୁ ରହିଲ ତ ନାହିଁ ।” ୪୯

କୁମ୍ଭ କାମୋଦୀ *

“ହେମନ୍ତ କାଳ ଅସି ହେଲ ପ୍ରବେଶ ଶରଦେ ବଗଡେ,
 ଅରବିନ୍ଦପୁନେ ପ୍ରକାଶିଲ ଜାଡ଼ ଖେଡ଼ ଏ ଜଗଡେ । ୫୦
 ଜଳ ଅନଳରୁ ଛୁଡ଼ିଲ ଅଦର ବଢ଼ିଲ ଅନଳେ,
 ବନ୍ଧୁପ୍ରୀତିସାଧ ଶିଖା କଲେ ଅବା ମହାରେ ସକଳେ । ୫୧
 ରବିର ଚରହେ ଚନ୍ଦ୍ରର ଛୁଡ଼ିଲ ନିଶ୍ଵାସ ଅକୁଳେ,
 ବନ୍ଧୁ ବନା ଯଥା ମୁଁ ହୃଦଭାଗିନୀ ଅକୁଳା ଗୋକୁଳେ । ୫୨
 କାଳିଲ ତପନେ ହେମନ୍ତ-ଦହନ ପକ୍ଷକ-କାନନେ,
 ଦହୁଛନ୍ତି ଯଥା ବନ୍ଧୁ ଗୋପିନୀକି ଚରହ-ଦହନେ । ୫୩
 ପୁଣି ଖେଟରାଜ ଅଶିଶ ପ୍ରାବୃଟ ତୋଷିବ ନଳିନୀ,
 ଗୋପୀନାଥ ସତେ ନ ହୁଏ ପରତେ ତୋଷିବେ ଗୋପିନୀ । ୫୪
 ଅସିଶ ହେମନ୍ତ ହେଲ ପୁଣି ଗତ ନରଲେ କିଶୋର,
 ନିଶ୍ଵସ ବରଜ କଥା ଭାଙ୍କ ମନୁ ଗଲ କି ପାସୋର ।” ୫୫

* ବୈଦେହୀଶ ବଳାସ “ବନାଶ ନାସା ଶ୍ରବଣ ସୂର୍ଯ୍ୟଶା” ଶ୍ଳୋ
 (୧) ସୂର୍ଯ୍ୟ ଋତୁମାନଙ୍କର ବର୍ତ୍ତା ଅଟନ୍ତି ।

ମୁଖାଘାଟ *

“ହେମନ୍ତ ଅନ୍ତେ ଶିଶିର, ପ୍ରହାର ହୃଷୀର-ତାର,
 କଲ ଜୀବକ୍ମ ଅଧୀର ସେ, ଭେଦ ଶରୀର । ସଜନି ଗୋ ! ୫୭
 ଶୀତଭୟେ ଛନଛନ, ଛାଡ଼ି ଦୀର୍ଘ ନଦ୍ରାଞ୍ଚନ,
 ଦକ୍ଷିଣପଥେ ତପନ ସେ, କଲେ ଗମନ । ସଜନି ଗୋ ! ୫୮
 ସୁଦୀର୍ଘା ହୋଇ ଯାମିନୀ, ତୋଷିଲ କାନ୍ତ-ସଙ୍ଗିନୀ,
 କନ୍ଦାବଲ ବରହୁଣୀ ସେ, କର ଦୁଃଖିନୀ । ସଜନି ଗୋ ! ୫୯
 କୋମଳ-ହୃଦୟା ଉଷା, ଦେଖି ଦୁଃଖେ ବ୍ରଜଯୋଷା,
 ହଠିକା-ବିଷାଦ-ଦୁଃଖା ସେ, ଅମ୍ଭ ସଦୃଶା । ସେ ହେଲ ଗୋ ! ୬୦
 ସମବେଦନକୁ ସିନା, ପରଦୁଃଖ ପଡ଼େ ଚିହ୍ନା,
 ଲଳନା ମନ ବେଦନା ସେ, ଜାଣେ ଲଳନା । ସଜନି ଗୋ ! ୬୧
 ବରହବତୀ ବିଶେଷ, ସହୁଲେ ବରହକ୍ଳେଶ,
 ଯେବାରୁ ଛାଡ଼ି ବିଦେଶ ସେ, ପ୍ରିୟେ ଜୀବେଶ । ସଜନି ଗୋ ! ୬୨
 ଶ୍ୟାମ ବିନା ବୃନ୍ଦାବନ, ଯଥା ବ୍ରଜଧାମ ଜନ,
 ସ୍ଥାନ ରୂପଣ ବସନ ସେ, କଲ ଧାରଣ । ସଜନି ଗୋ ! ୬୩
 ଶୀତ ପୀଡ଼ି ଭାରୁବାର, ବୋଲୁଏ ସେ ବଳିଆର,
 ସୁସବର୍ଗେ ଅଧିକାର ସେ, ନାହିଁ କି ତାର । ସଜନି ଗୋ ! ୬୪
 ବ୍ରଜବାଳୀ ପରକାର, ହେଲ ଦଶା ପକଜାର,
 କେଶବ ବିନା ଅସାର ସେ, ଅଟେ ସଂସାର । ସଜନି ଗୋ ! ୬୫
 ଅସି ଗଲ ଶୀତ ମାସ, ବସନ୍ତ ହେଲ ପ୍ରକାଶ,
 ନ ଅସିଲେ ପୀତବାସ ସେ, କଲେ ନିରାଶ । ସଜନି ଗୋ ! ୬୬

ଶ୍ଳୋକୀ *

“ଏକାନ୍ତ ବାନ୍ତ ଦୂରନ୍ତ ସୁବେଦନ କୁନ୍ତ ବନ୍ତ,
ବସନ୍ତ କୃତାନ୍ତବଦ ଅଗତ ମିତ ।

ପରମଳ ସମାକୁଳ, ଅଳିକୁଳରେ ସଙ୍କୁଳ,
କୁସୁମକୁଳ ମୁକୁଳ ହେଲ ଅମିତ,
ସଧୀର ସଧୀର ସଧୀର,

ବହୁ ଦହୁଲ ବରଘା କର ଅଧୀର । ୨୭

ତମଳ ରସାଳ ଶାଳ ବକୁଳାଦ ପିଅଶାଳ—

ଦଳେ ମଞ୍ଜୁଲେ ରଞ୍ଜିଲେ ନିକୁଞ୍ଜବନ,

ଏ ମଧୁକରନିକର ମଧୁରଲେ ଫୁଲକର,

କର ଉଦ୍ଘାର ମଧୁର ଝଙ୍କାରସ୍ଵନ,

କୋମଳେ ଡାକିଲେ ଦୟାଳୁ

କାମୁକ କୋକିଳକୁଳ କଲେକ କଳ । ୨୮

ଶରଦ ହେମନ୍ତ ଶୀତ ବରଷା ଗ୍ରୀଷ୍ମ ମିଳିତ,

ଦୃଢ ମଧୁ ଦଧି ଗୁଡ଼ ଶୀର ପେସନେ,

ସଦର୍ପେ ଦର୍ପକ ସଖା ଶିତତଳେ ଦେଲ ଦେଖା,

ଗଲ ପୁଣି ବରହୁକି ଜାଳି ଜ୍ଵଳନେ,

ନ ଅସିଲେ ନନ୍ଦକୁମର,

କଲେ ଛାଡ଼ି ଏଥର ଅଥର ? ପଥର । ୨୯

ଅଉଁ କି ଗୋ ସହନର ! ବନ୍ଧୁ ସଙ୍ଗରେ ଚର୍ଚ୍ଚାଶୁ,

ଖେଳିବ ମୁଁ ପିତକାଶୁ ଭର ସୁରଙ୍ଗେ,

ମାତ ମଧୁ-ରାସରସେ ଉଚ୍ଛ୍ଵାସେ କୌତୁକବଶେ,

ପୁଣି ଅଣି ଦେବ ପରା ବନ୍ଧୁର ଅଙ୍ଗେ,

* ବୈ, ବ, “ବିଚଳକୁ ଅଲିଙ୍ଗନ” ଶ୍ଳୋ

(୧) ପକ୍ଷୀ ବସେଷ । (୨) ଅକମ୍ପ ।

ତାଙ୍କୁ ବେଢ଼ି ଗୋପିନାଗଣ,
ପିତକାଣ୍ଡ ପରୁ ଧରି କରିବେ ରଣ । ୧୯

ପ୍ରକାଳ-କୁସୁମ-ବତୀ ସୁଦ୍ୟୁତମତୀ ବ୍ରତତୀ,
ଭକ୍ତପତି ମୋଦେ ମାତ ଅତି ଉଜ୍ଜ୍ଵାସେ,
ତରୁ ଅଙ୍ଗେ ଅନରାଗେ, ତାଳି ନିଜାଙ୍ଗ ସୁଦାଗେ,
ହସିଲ ଯମୁନା-ନୀର-ଦର୍ପଣ ପାଶେ,
ମୁଁ ଅଭାଗୀ ପୁଲିନ ଧାମେ,
ପୁଣି ରସି ହସିବି କି ବନ୍ଧୁର ବାମେ ?” ୨୦

(ମଙ୍ଗଳଗୁଡ଼଼ଘ) *

ସଖୀ ଶ୍ରୀମତୀ ମତର ବିନୋଦ ପାଇଁ,
ଘେନି ତାକୁ ଫୁଲବନେ ମିଳିଲେ ଯାଇ । ୨୧
କରୁଥିଲେ ହରି ଅସ୍ତ୍ରଗିରି ଗମନ,
କରୁଥିଲେ ତମ ବହୁଗମନେ ମନ । ୨୨
ଫୁଲକୁଳ ମୁଖେ ବୋଲି ରଙ୍ଗମୟୁଖ,
ନାଚୁଥିଲେ ମନ୍ଦେ ହସି ପ୍ରକାଶେ ସୁଖ । ୨୩
ତେଣି ଦିବା ଶେଷ ପରିଚର ଗୋପନେ,
ହେଲ ବାତ ରତି ଫୁଲଗନ୍ଧ ହରଣେ । ୨୪
ପ୍ରତିବେଶୀ ପକ୍ଷୀ ଆସି ପ୍ରକାଶି କଳ,
ଗୌର ଗୌର ତାକି ଉଲେ କଲେ ଚଢ଼ଳ । ୨୫
ମରମର ଶବ୍ଦେ ତରୁ ଭୟିଲେ ବାତେ,
କମ୍ପିଲେ ତା କଦାଗୁର ଦେଖି ସାକ୍ଷାତେ । ୨୬
ଧାଇଲେ ଆକୁଳେ ଅଳି ଝଙ୍କାର କରି,
ବିଷାଦରେ ଗନ୍ଧହର ପଥାନୁସର । ୨୭

ପଳାଇ ନ ପାରି ବାତ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟେ,
 ଗଲ ଗର୍ବ-ଧନସହ ପମୁନାଶୟେ । ୭୮
 ହୃଦଗର୍ଭ ଭାଗ ପାଇ ରବିନନ୍ଦନୀ,
 ଅନନ୍ଦେ ନାଶଲ କର କଷ୍ଟୋଳପୁନି । ୭୯
 ସଙ୍ଗିନୀ ସଙ୍ଗେ ରଙ୍ଗିନୀ ରାଧାପୁରୀ,
 ତୋଳିଲ ଏକାଳେ ପୁଲ ଅଞ୍ଚଳ ଭରି । ୮୦
 ମାଳତରେ ନେନ୍ଦ୍ର ତାଳି କେ ରାମାବର,
 କହୁଲା, “ଏହାକୁ ଛାଡ଼ି ଗଲ ଭ୍ରମର । ୮୧
 ଏ ଡେବେହେଁ ହସୁଅଛି ଅନନ୍ଦଭରେ,
 ରଖିଛି ମିଳନ ଅଶା ବାଲି ପ୍ରାତରେ ।” ୮୨
 ସଖୀ ବାଣୀ ଶୁଣି ରାଧା ନିଜ ଅଙ୍ଗୁଳି,
 ପଦ୍ମଅଡ଼େ ବଢ଼ାଇଲା କିଛି ନ ବୋଲି । ୮୩
 ଅହୁତ-କୁସୁମେ ପୁଣି ମନେ କି ଭାଲି,
 ଫିଙ୍ଗିଦେଲା ଅବନୀରେ ବରଜବାଲୀ । ୮୪
 ଅକୁଳେ କାନ୍ଦଲା ମୁଖେ ଦେଇ ବସନ,
 କହୁଲା, “କୁସୁମେ, ସଖି ! କି ପ୍ରୟୋଜନ ? ୮୫
 କେତେ ଦାମ ଗୁଡ଼ିଛି ମୁଁ ଏହି କାନନେ,
 ବନ୍ଧୁ ରମଣୀୟ ରୂପା ବକ୍ଷମଣ୍ଡନେ ।” ୮୬

ବିହାଗ

ପୁଣି ଭିକସ୍ବରେ ଶଳାପି ଶ୍ରୀମତୀ କହୁଲେ ହୋଇ କାତର ଯେ,
 “ବ୍ରଜ ବ୍ରଜଭାବ ପଛକୁ ପକାଇ ଛାଡ଼ିଗଲେ ବଂଶୀଧର ଗୋ,
 ସହଚର ! ୮୭

ଏ ବ୍ରଜଧାମରେ ଅଛି ତ ସକଳ ଅଛି ଏ ଅଭାଗୀ ରାଶି ଗୋ,
 ବ୍ରଜର ଅଭ କି ସେହି ଶୋଭା ଅଛି ଯିବାରୁ ପ୍ରାଣକହ୍ନାଇ ଗୋ,
 ସହଚର ! ୮୮

ଏହି ସେହି ସେହି ରମ୍ୟ ବୃନ୍ଦାବନ ଏ ସେହି ଯମୁନାକୂଳ ଗୋ,
 ଏ ସେହି ଶୀତଳ ଲତକା-ମଣ୍ଡପ ଏ ସେହି ବଦନ୍ତମୂଳ ଗୋ,
 ସହଚର ! ୮୯

ଏହି ସେହି ଶିଳାସନ ନାପମୂଳେ ଏ ସେହି ତନାଳମାଳ ଗୋ,
 ଅହା କାହିଁ ଅଉ ଏହାକ ସେ ଶୋଭା ନ ଥିବାରୁ ନନ୍ଦବାଳ ଗୋ,
 ସହଚର ! ୯୦

ସେ ବାକରୁଣିଆ ବଦନ୍ତମୂଳିଆ ଯମୁନାକୂଳିଆ ବନା ଗୋ,
 ଶୋଭାର ଅବର ଏ ବ୍ରଜନଗର ଅଜ ହୃଦଶିଶୁ ସିନା ଗୋ,
 ସହଚର ! ୯୧

ଏ ସେହି କୋକିଳକୁଳର କାକଳି ଏ ସେହି ଅଳିଗୁଞ୍ଜନ ଗୋ,
 ବନ୍ଧୁ ବନା ନାହିଁ ଏହାକର ସେହି ମାଧୁରୀ ଶୁଭରଞ୍ଜନ ଗୋ,
 ସହଚର ! ୯୨

ଯମୁନା-ସଲିଳ-ଶୀତଳ-ଶୀତଳ ଏ ସେହି ମୃଦୁଳ ବାତ ଗୋ,
 ବନ୍ଧୁ ବନା ଏବେ ଦେହକୁ ଦହୁଛି ପେଷନେ ଦହନ-ପାତ ଗୋ,
 ସହଚର ! ୯୩

ଏହି ସେହି ଶଶୀ ରାଜେ ସୁଖେ ହସି ବରଷି କରଣରାଶି ଗୋ,
 ଏହି ସେହି ଫୁଲକୁଳ ତଳ ତଳ ପ୍ରେମେ କୌମୁଦୀରେ ଭାସି ଗୋ,
 ସହଚର ! ୯୪

ନାହିଁ ତ ଏହାକ ସେହି ରମ୍ୟ ଛବି ନାହିଁ ସେହି ସୁମାଧୁରୀ ଗୋ,
 ବରଜଭୁବନ ଶୋଭାର ଜୀବନ ଯିବାରୁ ମଥୁରାପୁରୀ ଗୋ,
 ସହଚର ! ୯୫

ଏ ସେହି ମଧୁରନାଦନା ଯମୁନା ଏ ସେହି ଧୀରତରଙ୍ଗ ଗୋ,
 ଏହି ସେହି ଜାଣି-ତରଣୀ ରହୁଛି ଏହି ସେହି ଭଗ୍ନମଙ୍ଗ ଗୋ,
 ସହଚର ! ୯୬

ସାପାଣଦୁଦୟ ଧରି ଛାଡ଼ି ଗଲେ ଅମ୍ଭର ସେହି କାଣ୍ଡାସ୍ତ୍ର ଗୋ,
କରି ନାନାରଙ୍ଗ ଯମୁନା ତରଙ୍ଗ କେ ଏବେ କରିବ ପାରି ଗୋ ?

ସହଚର ! ୧୭

ଏହି ସେହି ନାମ ଯହିଁ ଅମ୍ଭ ବାସ ଚୋରାକ କଲେ ବନ୍ଦନ ଗୋ,
ଯହିଁ ବନ୍ଧୁହୋଇଥିଲେ ଭୂତବେଶ ଏ ସେହି ତମାଳବନ ଗୋ,

ସହଚର ! ୧୮

ଏ ସବୁ କିପାଇଁ ନ ଯାଇ ରହିଛି ଯଦି ଗଲେ ପ୍ରାଣଧନ ଗୋ,
ପ୍ରାଣଧନ ମୋତେ ପାସୋର ଦେବାରୁ ପାସୋର ଦେଲ ଶମନ ଗୋ,

ସହଚର ! ୧୯

ଛାଡ଼ି ଜୀବଦେଶ ଗଲେ କଂସଦେଶ ପରିହର ଦୟା ମାୟା ଗୋ,
କି ଅଶେ ରହିଛି ଏ ପୋଡ଼ା-ଜୀବନ କି ସୁଖେ ରହିଛି କାୟା ଗୋ,

ସହଚର ! ୧୦୦

କାହିଁ କାହିଁ ରାଧା ବସିଲେ ମଉନେ ଭୂତଲେ ପୁଣିଲି ପରି ସେ,
ବିପରୀତ ଫଳ ଦେଖି ତାକୁ ସଙ୍ଗେ ଘେନିଗଲେ ସହଚରୀ ସେ,

ସଦନକୁ । ୧୦୧

ଶମନ-ଭବନ-କଦନ-ଶଶୁନ ନାମ ଜପ ଅନୁଷ୍ଠାନ ହେ,
ମହା ଭକ୍ତ-ରସେ ଧ୍ୟାୟିଣୀ ମାନସେ ଶ୍ରୀଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ଚରଣ ହେ,

ରୂପଜନ । ୧୦୨

ଦୟୋଦ୍ଦେଶ ଛାନ୍ଦ

ରାଗ—ଚନ୍ଦ୍ରାବୃତ୍ତିକ *
ଜଗନ୍ନାଥ ସହିତ ଯୁକ୍ତ

ମଥୁରେଶ ନାଶ ସନ୍ଦେଶ ପ୍ରବେଶ ହେଲ ମଗଧେଶ ପାଶେ,
ମଗଧର ପତି ଚମକି ତଡ଼ିତ ବିସ୍ମୟ ବଚନ ଭାଷେ,

“ରେ ଦୁଇ !

ବନ୍ଧୁ ବାହୁଲ ପରାୟେ ତୁ ତ, ତୋତେ ଲଗିଛି ବା ବୁଝୁଛୁ । ୧

* ବୈ, ବ, “ବୁଝୁ ବୁଝୁ ଯୁକ୍ତ ନ ପାଇଲ ଜନ” ରାଗ

ଯକ୍ଷ ନାଗ ଦେବ ଦାନବ ମାନବ କ୍ଷମିତ ଯା ଭୁଜବଳେ,
ଯାହା ପାଦତଳେ ବସୁନ୍ଧରା ଥରେ ଯାହା କରେ ମେରୁ ଚଳେ,
ରେ ଦୂତ !

ଭାକୁ ବନାଶିଲ ନନ୍ଦସୁତ, ଏ ବାର୍ତ୍ତା କି ତୋ ମନ ସମ୍ବୁତ ? ୨
ଯଦି ମଦ୍ୟପାୟୀ ନୋହୁ ଦୂତ ! ତୁହି କହ ସତ୍ୟ କରି କହ,
ତେମନ୍ତେ ମଣ୍ଡିକ ଅହୁବରାନ୍ତକ ହେଲ ଲଗୁଛି ସନ୍ଦେହ,
ରେ ଦୂତ !

ମିଥ୍ୟା କହୁଲେ ଖଡ୍ଗରେ ଦ୍ରୁତ, ହେବ ତୋର ଶିର ଗ୍ରୀବାଚ୍ୟୁତ ।”
ଉତ୍ତରଲ ଦୂତ, “ଶୁଣ ରାଜନାଥ ! କହୁଛି ମୁଁ ସତ୍ୟବାଣୀ,
ଅସମ୍ଭବ ବସୁ ଇଚ୍ଛାରେ ସମ୍ଭବେ ବସୁ ଇଚ୍ଛା ନୋହେ ଜାଣି,
ହେ ବନ୍ଧୁ !

ଜଳବିନ୍ଦୁ ହୁଏ ଅଶନିଭୂତ, ପଡ଼େ ଗହଳ ଉପଳ ଦିବୁଁ । ୪
ନନ୍ଦ ବେନି ବାଳ ଯେହ୍ନେ ମହାକାଳ ପ୍ରବେଶି ମଧୁମୁଣ୍ଡଲେ,
ମୁଷ୍ଟିକ ଗୁଣ୍ଡରେ ଭାଷଣ କୁଞ୍ଜରେ ବନାଶିଲେ ବାହୁବଳେ,
ସେ ହେଲେ,

ତହୁଁ ସଭ୍ରାତଲେ ଯାଇ ହେଲେ, କାଳ ବିକାଳ କି ଏକମେଲେ । ୫
କଂସର ନୟନ ଦୁଃଖେ ପଡ଼ନ ସେ ବେନି ଭ୍ରାତ ବଦନେ,
ବସ୍ତେ ମହାବୀର ତେଜଲେ ଶରୀର ବସି ଜଗତ-ଆସନେ,
ହେ ଶୁଣ,

ଶସି ପଡ଼ିଲେ ଭୂମିରେ ପୁଣି, ବାତେ ଉଡ଼ି ପଡ଼େ ଯେହ୍ନେ ଭୃଣ । ୬
ଯେସନେ ବହୁଧା ହୋଇ ନିପତିତ ଅକର୍ଷି ଘେନେ ଜୀବନ,
ସୁଦ୍ର ଗୋପବାଳେ ଅସି ସଭ୍ରାତଲେ କଂସକୁ କଲେ ଦେସନ,
ହେ ଶୁଣ,

ଧରନ୍ତି କି ଅଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଗୁଣ, ନାଶ କାର୍ଯ୍ୟେ କେ ଏଡ଼େ ନିପୁଣ ?” ୭

ମଗଧର ପତି କୋପଗୋଚରେ ଅତି ଜର୍ଜର ଯାମାତା ନାଶେ,
କାନ୍ଦଇ ଅପାର ଭାଳି ନେହୁଁ ଧାର ମୁଖ ରଖି ପିନ୍ଧାବାସେ,
ସେ କରେ,

ଘନେ ପ୍ରହାରିଣ କପାଳରେ, ଦେଲେ ଅଶ୍ୱାସ ସରିବବରେ । ୮

ରଦନେ ରଦନ କରିଣ ଘର୍ଷଣ ଗର୍ଜି କହେ କାରୁସକ,
“କଂସାରଜାବନ କରିବ ଚର୍ଚ୍ଚଣ ଏ ମୋର ମୁଖ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦିଶ,
ହେ ତାକୁ,

ଅଶୁ ପେଷିବ ଅନ୍ତକାଳୁ, ସିନ୍ଧୁଜଳେ ଦେବ ଯାଦବାଙ୍କ । ୯

ମଥୁରାକୁବନ କରିଣ ଖନନ ନାଶେପିବ ସିନ୍ଧୁଜଳେ,
ପାପୀ ଉଗ୍ରସେନ ମାଂସକୁ କାଟିଣ ହବ କରିଣ ଅନଳେ,
ମୋ ପଣ,

କରି ତା ରକ୍ତେ ଦୃଷା ଦର୍ପଣ, ତାର ଅସ୍ଥି କରିବ ଚର୍ଚ୍ଚଣ । ୧୦

ଯଦୁକୁଳ-ରକ୍ତ-ସ୍ରୋତ ମୁଁ ନିଶ୍ଚିତ ବୁଢ଼ାଇବି କରବାଳେ,
ଦେଖିବି ଯାଦବେ କେ ରକ୍ଷା କରିବେ ସ୍ୱର୍ଗ ଅବନୀ ପାତାଳେ,
ମୁଁ ଅଜ,

ଯିବ ବୈର ନିର୍ଯାତନେ ସାଜି, ଘେନି ପତ୍ନୀ ରଥ ଗଜ ବାଜା । ୧୧

ଅଜ ବୈରଦୃଷା ନାଶିବାକୁ ଅଶା ଅସ୍ତତ ଶୋଣିତପାନେ,
ଯାମାତା-ବିନାଶ ଶୋକ ଯିବ ନାଶ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରତିଶୋଧ ଦାନେ,
ମୁଁ କରି,

ତାଙ୍କ ନାଶୁକି ମୋ କନ୍ୟା ପରି, ତାଙ୍କ ବସତ ପ୍ରେତନଗରୀ । ୧୨

ସାଜ ସେନା ସାଜ ଅବଳୟେ ସାଜ ଅହେ ରକ୍ଷକୁଳବାରେ,
ନନ୍ଦର ସୁତଙ୍କୁ ଅଥବା ନିଜକୁ ନ ରଖିବି ଏ ମନ୍ଥରେ,

ହେ ଗାରେ !

ଅସ୍ତତକ ପେ ବସୁନ୍ଦ-ନାରେ, ଦିଏ ବୁଢ଼ାଇ ଧନ୍ୟ ମନ୍ଥରେ ।” ୧୩

ପାଇଁ ନୁପାଦେଶ ଛାଡ଼ି ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ ନାଦିଲ୍ ସମରଶୁଙ୍ଗ,
 “ସାଜ ସାଜ ସାଜ ଅବଳମ୍ବେ ସାଜ ସାଜ ସେନା ଚତୁରଙ୍ଗ,”
 ସେ ନାଦେ,

ବାରେ ସଜ ହେଲେ ବାସୋନାଦେ, ଯେହ୍ନେ ଫିଦ୍ ମଉ ରକ୍ତସ୍ନାଦେ । ୧୪
 ବାହାରଲେ ପଡ଼ି ହୋଇ ପନ୍ଥ ପନ୍ଥ ଧରି ବର୍ମ ବର୍ମ ଅସି,
 ପୁଷ୍ପେ ଶରୀର ନ ଶର ଏକମୁନ କୁନ୍ତ କଟୀଦେଶେ କସି;
 ସେ ଧରି,

ଶିରେ ଶିରସ୍ତାଣ ଦୃଢ଼ କରି, ରୂପେ କୃତାନ୍ତ କଳର ପରି । ୧୫
 ଜବନ ସେହାରୀ ସରସବ ସାର ଅଦି ନାନା ବାଜାରୀ,
 ବନ୍ଧି ଗ୍ରୀବା ଧରି ନୃତ୍ୟ କରି କରି ଅସିଲେ ସମରେ ସାଜ,
 ସେ ଯାନ,

କରିବେ କି ଦୂରତ୍ତକୁ ପାନ, ଶରଦାତେ ମାର୍ଗ କମ୍ପମାନ । ୧୬
 ଶଶିଶୈଳ ପରି ଯୁଥ ଯୁଥ କରି ଅସିଲେ ସମରବେଶେ,
 ରଥାଙ୍ଗ ଘର୍ଦ୍ଦର ଘୋଷିଲ ଗମ୍ଭୀରଘନ ଯଥା ନଭୋଦେଶେ,
 ହେ ଧୀର !

ନାଦି ସମରବାଦ୍ୟ ଗମ୍ଭୀର, କଲ୍ଲ ଦଗରଫକୁ ଅଧୀର । ୧୭
 ମରଧନରେଣ ଧରି ବାରବେଶ ମିଳିଲ ବାହୁନୀ ସଙ୍ଗେ,
 ଶୋଭେ ଯଥା ମଣି ଗରଲୋଚ୍ଚ ପଣି-ରମଣୀ ଉତ୍ତମଅଙ୍ଗେ,
 ସେ ବାର,

ରତ୍ନ ଶିରସ୍ତାଣେ ମଣ୍ଡି ଶିର, ଧରି ଉତ୍ତରେଜ କି ମିହିର । ୧୮
 ହାସ୍ତର ଶୀର୍ଷକ ହାସ୍ତର କଞ୍ଚୁକ ହାସ୍ତର ନାନା ଅୟୁଧ,
 ଶୋଭିଲ ତା ଅଙ୍ଗେ ରଚକରେ ରଙ୍ଗେ ଦୃଷ୍ଟିପଥ କରି ରୋଧ,
 ହେ ବୃଧେ !

ଦେଖି ଜରାସକକୁ ସଳିଧେ, କଲେ ଜୟଶବ୍ଦ ଯେତେ ଯୋଧେ । ୧୯

ଚଳିଲ ବାହୁନୀ ଧରିଲ ଅବନୀ ବରଷାଗଗନ ଛବି,
ମଉଦନ୍ତୀଦଳ ଜଳଦ ପଟଳ ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ତହିଁ ପବି,

ହେ ତହିଁ,

ଅସ୍ତ୍ର ଝଲକ ଚପଳା ହୋଇ, ରଥସୋପ ବୃନ୍ଦଣ ମନ୍ଦୁହିଁ । ୨୦

ଉଚ୍ଛ୍ଵଳ ସେହାର ବାର ବାର ଯେହ୍ନେ ବଳଷ ବଳାକାପନ୍ଥ,
ଧୀରେ ଜଳନାଦ କରଣ ବାରିଦ-ପଟଳ ତଳେ ଶୋଭନ୍ତି,

ଯେ ମାତ,

କେତୁ ଗୁଡ଼ିକଚୟ ଉଡ଼ନ୍ତି, 'ପତ' 'ପତ' ନିସ୍ଵନ କରନ୍ତି । ୨୧

ରକ୍ଷ ପତାକିନୀ କମ୍ପାର ମେଦିନୀ ପ୍ରବେଶ ମଥୁରା ପାଶେ,
ଏହି ସମାଗୁର ପରଗୁର ଗୁର କଲେ ଧାଇଁ ଉଠୁଁ ଶ୍ଵାସେ,

ସେ ହାସେ,

ବେଗେ ଯାଦବେ କୃଷ୍ଣ ଅଦୋଶେ, ଯୁକ୍ତେ ବାହାରଲେ ବାରବେଶେ । ୨୨

ନଗର ପ୍ରାନ୍ତର ସମରଲହରୀ ଖେଳିଲ ଅତି ପ୍ରବଳେ,
ବାଦ୍ୟ ଶବ୍ଦ ରଣଶୃଙ୍ଗ ନାଦ ଦାରିଦ୍ର ନଭକୁ ବଳେ,

ସେ ବେନି,

ପତାକିନୀ ହେଲେ ସମ୍ମୁଖିନୀ, ଭେଟା ଭେଟି କି ତାଡ଼ିତବେଶୀ । ୨୩

ବେନି ସେନା କେବେ ପ୍ରବଳ ଅରବେ ପ୍ରସାରତ ଅକୁହୁତ,
କେବେ ପ୍ରମୁଦାରେ କେବେ ଚନ୍ଦ୍ରାକାରେ କେବେ ସୁଗୀ ପର ସ୍ଥିତ,

ସେ କେବେ,

ଯଥା ଜାଲବାଡ଼ି ମହାଶୃବେ, କେବେ ଭ୍ରାଗ ଭ୍ରାଗ ଠାବେ ଠାବେ । ୨୪

ସମର ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ ଦନ୍ତୀଗଣ ଯେହ୍ନେ ଚଳ ଅଚଳ-ପ୍ରାକାର,
ନଭେ ପକ୍ଷୀପନ୍ଥ ପରସ୍ପେ ଚଳନ୍ତି ପ୍ରଶର ଭୁରଙ୍ଗବାର,

ସେ ଧୀରେ,

ଶବାହ୍ନାଦିତ ରଣଭୂମିରେ, ଘେନି ନିଷାଦୀ ସାଦା ବଧୂରେ । ୨୫

ଅଧୁପ ଝଞ୍ଜଣ କୁଞ୍ଜର ବୃନ୍ଦଣ ବାର ଭୈରବହୁକାର,
ବାଜା ହେସାସ୍ବର ରଥର ଘର୍ଦ୍ଦର ପ୍ରବଳ ଧନୁଷ୍ଟକାର,

ସେ ସୁଲେ,

ବାୟୁ ରଶ୍ମିକ ଅଥୟ କଲେ, ଦୟା କ୍ଷମା ତହୁଁ ବେଗେ ଗଲେ । ୨୭

ଅରାଧକି ଲକ୍ଷ୍ୟ କର ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଯୋଦ୍ଧା ଧନୁସ୍ଥାଣି ହୋଇ,
କର ଖର କର ବନ୍ଦନ ଦୁକାର ବାଣ ଅକର୍ଣ୍ଣ ପୂରାଇ,

ସ୍ବ ରଦେ,

ଦୃଢ଼େ ଦାଣି ନିଜ ରଦକ୍ତଦେ, ହୋନ୍ତି ଅଗ୍ରସର ପଦେ ପଦେ । ୨୮

ଅକ୍ଳାଦ ଅସ୍ତ୍ରଖ୍ୟ ଶରେ ଅନ୍ତରାକ୍ଷ ଯଥା ଗରୁସ୍ଥାନ ଅହୁ,
ଭ୍ରମେଳ ଜିଘାଞ୍ଛା ସହ ପ୍ରତହଂସା ରଣେ ଯୋଦ୍ଧାମୂର୍ତ୍ତି ଗ୍ରହ,

କେ ବାର,

ପଡ଼େ ଭୂମିରେ ହସାଇ ଶିର, ପାଡ଼େ କେ ଅର ଅଙ୍ଗ ମନ୍ଦାର । ୨୯

ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କର ମୁଖ ବର୍ମ ବର୍ମ ଅସି ରଞ୍ଜିତ ଶୋଣିତେ,
ସମର ବ୍ୟାଜେ କି ଫଗୁ ଖେଳଛନ୍ତି ବସନ୍ତେ ଅଗ୍ରହ ଚିତ୍ତେ,

ଦ୍ବି କର,

ରକ୍ତ ପୋଛି ନ ଲଭନ୍ତି ତର, ଶିରୁଁ ଝରେ ତୁଣ୍ଡେ ରକ୍ତଝର । ୩୦

ନିଜ ରକ୍ତପାନେ ନାଶନ୍ତି ସେମାନେ ନିଜ ପ୍ରବଳ ପିପାସା,
ନିଜ ସ୍ବକୃଣୀରେ ଗୁଲି ଜିହ୍ବା ଖରେ ଭାଲି କେବଳ ଜିଘାଞ୍ଛା,

ସେ ସ୍ଥାନେ,

ମଗ୍ନ ବୈର ମର୍ମହୁଳ ଧାନେ, ରତ ମାତ୍ର ପ୍ରତଶୋଧ ଦାନେ । ୩୧

ଭଠେ ବୀରନାଦ ଭଠେ ଅର୍ତ୍ତନାଦ କେହୁ କାହାକୁ ନ ଭାଲେ,
ଅରାଦ ଅଡ଼କୁ ଝାମି ପଡ଼ୁଛନ୍ତି ଅଧୁପ ଗୁଲି କରାଲେ,

ସେ ରଣେ,

ନୃତ୍ୟ କରନ୍ତି କବକଗଣେ, ଶବଗଣ ଦଳିତ ଚରଣେ । ୩୨

ଏରୂପେ ଉଠିଲ ବେନି ବଳେ ମହାସମର ଘାତ ବଢ଼ାଇ,
 ଭାଷଣ ବାରିଧି ସଙ୍ଗରେ ବବାଦୀ ହେଲ କି ପ୍ରକଣ୍ଠ ବାଜି,
 ସେ ସାଦା,
 ହୁଏ ସାଦା ସଙ୍ଗରେ ବବାଦୀ, ଯୁଦ୍ଧେ ନିଷାଦୀ ସଙ୍ଗେ ନିଷାଦୀ । ୩୫
 ଜନ୍ମକ୍ରାନ୍ତ କରି ନାନା ଶବାହାରୀ ଜନ୍ମୁ ଅସି ପଲେ ପଲେ,
 ଶବକୁ ଅନନ୍ଦେ ଭୁଞ୍ଜି ରତ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭେ ଯଥା ସମରନ୍ତି ମଞ୍ଜେ,
 ସେ ସର୍ବ,
 କରି ପ୍ରକଟ ଚକଟ ରବି, କରି ଶବମାଂସେ ମହୋତ୍ସବ । ୩୬
 ଜଗସବ ସଙ୍ଗେ ରତ ରଣରଙ୍ଗେ ମହାବଳ ଉଗ୍ରବଳ *
 ପ୍ରଳୟର କାଳେ ରତ ଯୁଦ୍ଧଗୋଳେ ହେଲେ କି କେତୁ ମଙ୍ଗଳ,
 ସେ ବେନି,
 ଯୁଦ୍ଧ କଲେ ନାନା ଶସ୍ତ୍ର ଘେନି, ବୀରନାଦେ କମ୍ପାଇ ଅବନୀ । ୩୭
 ପୁଣି ବେନି ଯୋଧ କଲେ ମଞ୍ଜୁପୁଞ୍ଜ ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ରଥ ଛାଡ଼ି,
 ମୁଣ୍ଡେ ମୁଣ୍ଡ ପିଟି ତଣ୍ଡୁଳି ଅକଟି ଏକ ଅନ୍ୟେ ବସେ ମାଡ଼ି,
 କେ ବଳେ,
 ମାରେ ବ୍ରଜମୁଖି ବନ୍ଧିପୁଲେ, ଛାଡ଼ି ହୁଙ୍କାର ନାଦ ପ୍ରବଳେ । ୩୮
 ବାହୁରେ ବାହୁକୁ ପାଦରେ ପାଦକୁ ଛଦ ତଳେ ଯାନ୍ତି ପଡ଼ି,
 ପୁଣି ଉଠିବେ ଏକ ଅନ୍ୟେ ଧରି ହୋଇ କରଡ଼ା କରଡ଼ି,
 ସେ ତଳେ,
 ପାଦ ମୁଣ୍ଡି ତାଡ଼ି ମର୍ମପୁଲେ, ଗଡ଼ାଗଡ଼ି ଯଥା ଚକ୍ର ଚଳେ । ୩୯
 ହଳୀ ରକ୍ଷ ପରେ ପଡ଼ିଲେ ହୋଧରେ ଯଥା ସିଧୁତ କେଶରୀ,
 ପଡ଼େ କରୁଣିରେ ନିନାଦ ଗମ୍ଭୀରେ ବଦ୍ରଦନ୍ତ ବଡ଼ମଡ଼ି,
 ସେ ଉଲେ,
 ପିଟି ଧସାଇଲ ଦୀର୍ଘପୁଲେ, ସ୍ତ୍ରୀତ କରଣ କେଶର ଗୁଲେ । ୪୦

ଯୋଜା ବେନି ବଳେ ସମର ତେଜିଲେ ରହୁଲେ ଦର୍ଶକ ପର,
ବକ୍ର ମୁଣ୍ଡିଘାତ ପାର ରକ୍ଷନାଥ ରବତ ସ୍ତୋତ ଉଗାର,
ସେ ହାରି,

ଗଲ ପଳାଇ ନ ରହୁ ପାର, ରଣେ ଭଙ୍ଗ ଦେଲେ ଯାଦବାର । ୩୮
ମଗଧରୁପାଳ ହାରି ବେଲୁ ବେଲ ପୁଣି ପୁଣି ଦେଲ ଧାଡ଼ି,
ମଧପୁର ଜନେ ବିଚାରଲେ ମନେ, ଯିବାକୁ ମଧୁର ଛଡ଼ି,
ସେ ହାସେ,

ପୁଣେ ରହୁ ନ ପାରିଲେ ବାସେ, ହୋଇ ଅଶକ୍ତ ଶତ୍ରୁ ବିନାଶେ । ୩୯
ସମିତ ରଚନ କଲ ଉଗ୍ରସେନ ଚନ୍ଦ୍ର ଅବିବଧୋପାୟ,
କରି ସମ୍ବୋଧନ କହୁଲେ ବଚନ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଭୁ ଦେବରାୟ,
“ମୁଁ ଜାଣେ,

ବଧୁ ନୋହୁବ ମଗଧରାଣେ, ଗୁଲ ରହୁବା ଅଗମ୍ୟ ସ୍ଥାନେ ।” ୪୦
ତାଳାକ ବଦନ ଅନାଇ ବଚନ ଭାଷିଲେ ପୁଣି କେଶବ,
ନବେ ରବ ଦୃଶ ମଣ୍ଡି ସିନ୍ଧୁଦେଶ ସାଗର ଶୋଭା ଗୌରବ,
ହେ ହଳି !

ଅଛି କୁଶସୁଲୀ ନାମେ ସୁଲୀ, ସତ୍ତ୍ୱଦର୍ପେ ଯୁରପୁରୁ ବଳି । ୪୧
ଗୁଲ ତହିଁ ଯିବା ବସନ୍ତ ସୁପିବା ତେଜ ଏ ମଧୁ ନଗର,”
ଅଗ୍ରହରେ ଅତି ଦେଖାଇ ସମ୍ମତ, ଭାଷିଲେ ସତ୍ୟନିକର,
“ହେ ଦେବ !

ତହିଁ ରହୁଲେ ମଙ୍ଗଳ ହେବ, ତହିଁ ଯିବ ନାହିଁ ପୂର୍ବଦେବ ।” ୪୨
ମଧୁପୁର ଜନେ ବିଷାଦ ବଦନେ ମଧୁପୁର ପରିହର,
ଦ୍ୱାରକା ଗମନ କଲେ ପରଦିନ ଘେନି ସଙ୍ଗେ ହଳୀ ହରି,
ହେ ଜନ !

ହେଉ ଅବିରତେ ତୁମ୍ଭ ମନ, ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ଚରଣେ ମଗନ । ୪୩

ଚତୁର୍ବିଂଶ ଛାନ୍ଦ

ରାଗ—ବଙ୍ଗଳାଶ୍ରୀ

ଗୋପୀ ଗୋପାଳମାନଙ୍କୁ ଦ୍ଵାରକା ନେବାପାଇଁ କୃଷ୍ଣଙ୍କର ଦୂତ ପ୍ରେରଣ

ବିରହ-ହୃଦାଶ ହେଲ ହମେ ହ୍ରାସ ବ୍ରଜବାସିଙ୍କ ମାନସେ,
ବଚ୍ଛେଦଯନ୍ତ୍ରଣା ହେଲ ହମେ ଉଣା ବିଧାତା ନିୟମବଶେ । ୧
ସମୟର ସ୍ତ୍ରୋତେ ଭାସି ଅବରତେ ଗମେ ସୁଖ ଦୁଃଖ ବେନି,
ପ୍ରଶମର କାଳ ସନ୍ତାପ-ଗରଳ ମହାସୁଧାରସ ଘେନି । ୨
କାଳହମେ ଶ୍ୟାମ ତେଜ କଂସଧାମ ଦ୍ଵାରକା କଲେ ବସତ,
ଦ୍ଵାରକାଭ୍ୟୁବନେ କଲେ ଉଗ୍ରସେନେ ଯାଦବକୁଳ ନୃପତି । ୩
ପୂର୍ବକର୍ମ ଘେନି ଗୋପନେ ରୁକ୍ମିଣୀ କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ କଲେ ବରଣ,
ତେଣୁ ଚନ୍ଦ୍ରପାଣି ଗୋପନେ ରୁକ୍ମିଣୀ ଅଣିଲେ କରି ହରଣ । ୪
ରୁକ୍ମିଣୀଙ୍କ ସହ କେଶବ ବିବାହ ଲଗ୍ନକାଳ ହେଲ ସ୍ଥିର,
ହେଲ ଦ୍ଵାରବତୀ ସୁମନ୍ତ୍ରୀତା ଅତି ଜଣି ବାଣୀଦେବୀ ଗିର । ୫
ସଉଧମାଳିନୀ ବଉଳଶାଳିନୀ ନଗରୀ ଉତ୍ତୋଳି ମୁଖ,
ବାରିଧି-ଦର୍ପଣେ ନିଜ ବରାଜନେ ଦେଖିଣ ଲଭିଲ ସୁଖ । ୬
ସୁବର୍ଣ୍ଣସଉଧ—ଶିରେ ନାନାବିଧ ବେତୁରସ ଶୋଭାବରେ,
ଅମର ବିମାନସମୂହ ପେସନ ହୁମାଦ୍ଵିଶ୍ଵାମିକରେ । ୭
ରାଜପଥ ପାଶେ ମନୋହର ଦିଶେ ଚିହିତ ଡୋରଣଚୟ,
ସାଧୁ ନେତ୍ରପ୍ରୀତି ନରେ ପନ୍ଥ ପନ୍ଥ ଶବ୍ଦଗୁପ୍ତ କି ଉଦୟ ? ୮
ମଙ୍ଗଳବାଦନ ବାଜି ଯନ୍ତ୍ର ତନ୍ତ୍ର ବମ୍ପାଉଲ ଦିଗାବଳୀ,
ଶଙ୍ଖ ଭେରୀ ତୁରୀ ମୃଦଲ୍ଲ ମଦ୍ଵରୀ ବାଜିଲ ତା ସଙ୍ଗେ ମିଳି । ୯
ସହ ନାରକେଳ ପୁନଃ ଚୁଡ଼ଦଳ ମିଶିଣ କୁସୁମହାରେ,
ହେମକୁମ୍ଭରୁଲେ ରସା ଡରୁମ୍ଭରୁଲେ ବିରାଜିବେ ଦ୍ଵାରେ ଦ୍ଵାରେ । ୧୦

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲବଦନା ସୁରମ୍ୟବେଶିନୀ ନାରାୟଣ ପୁର ଅକୁଳି,
 ବାଚ-ସୁଧାପ୍ରସୂ ରସନାକୁ ଅଶ୍ରୁ ଗୁଳିଦେଲେ ହୁଳହୁଳି । ୧୧
 ଗାଇଲେ ଗାୟକ ନାଶିଲେ ନର୍ତ୍ତକୀ ମୁଖର ବନ୍ଦୀସକଳ,
 ଗାଇଲେ ମଙ୍ଗଳ ଭଗାରେ କି ଜଳ ଶଶ୍ୟାଧାର ରମ୍ୟାଚଳେ । ୧୨
 ବାଜାପୃଷ୍ଠେ ସାଦା କୁଞ୍ଜରେ ନିଷାଦୀ ନାନାବେଶେ ଶୋଭାବନ,
 ଅସି ପୁଅ ପୁଅ ରଙ୍ଗେ ରାଜପଥ ମଣ୍ଡିଲେ ମୋହ ନୟନ । ୧୩
 ପଡ଼ିଲେ ଭୁସୁରେ ବେଦ ଉଚ୍ଚସ୍ଵରେ ନାନା ଛଦେ ନାନା ତାନେ,
 ବସି ପଦ୍ମାସନେ ତୋଷି ହୃଦାଶନେ ଅପ୍ରମିତ ହରିଦାନେ । ୧୪
 କେ କହିଲ, ‘ଆସ’ କେ କହିଲ, ‘ଯାଅ’ ପଡ଼ିଲା ଯେ ତାଙ୍କ ହାତ,
 ଗଲେ ଦୁଇଗଣ ଘେନି ନିମନ୍ତଣ ଚିଟାଉ ଲଢ଼ୁଗୁବାବ । ୧୫
 ବରଜଜନକୁ ଘେନି ଅସିବାକୁ ଉଦ୍ଧବ ବୃଷ୍ଟ ଅଦେଶେ,
 ବସିଣ ରଥରେ ଅତି ଭରତରେ ବାହାରିଲା ବ୍ରଜଦେଶେ । ୧୬
 ଉଦ୍ଧବ ହରଷେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲମାନସେ ପ୍ରବେଶି ନନ୍ଦସଦନେ,
 ନନ୍ଦ ଯଶୋଦାର ବଦଣି ମୟୂର ଚଢ଼ିଲା ଦବ୍ୟଅସନେ । ୧୭
 ଦମ୍ପତଯୁକ୍ତ ପୁଲ୍ଲିଲେ କୁଶଳ ଉଦ୍ଧବ ନିବଟେ ବସି,
 ଉଦ୍ଧବ ବହନ କଲା ନିବେଦନ ବଚନ-ସୁଧା ବରଷି । ୧୮
 “ରୁପଗୁଣେ ଧନ୍ୟା କୁଣ୍ଡୀରାଜକନ୍ୟା ନାମ ତାଙ୍କର ଛୁବୁଣୀ,
 ବଢ଼ିଲେ ଗୋପନେ ମୂରଲୀବଦନେ ହୋଇଣ ଅନରାଗିଣୀ । ୧୯
 ସ୍ଵୟମ୍ବର ଦିନ ଭ୍ରମର ନନ୍ଦନ ବରଣଶିଖାଉ ପାଇ,
 ତାଙ୍କୁ ବଳେ ହରି ଅଣିଲେ ସ୍ଵପ୍ନସ୍ଵ କୁଣ୍ଡୀରାଜପୁରେ ଯାଇ । ୨୦
 ଶୁଭପରିଣୟ ହେବାର ସମୟ ଅଳପ ଦବସ ଅଛି,
 ବୃଷ୍ଟକ ବଚନେ ତେଣୁ ଗୋପଜନେ ନେବାକୁ ମୁଁ ଅସିଅଛି ।” ୨୧
 ନନ୍ଦ ଯଶୋଦାର ସୁଖ-ପାରାବାର ଉଡ଼ୁଲି ଉଠିଲା ମନେ,
 ଅତି ବେଗ ଧରି ଅନନ୍ଦ-ଲହରୀ ଖେଳିଲା ଅସି ବଦନେ । ୨୨

ହେଲ କିଛି କ୍ଷଣ ଭାବଣୀୟ ମନ ନଇଲ ମୁଖେ ବଚନ,
 ଅନନ୍ଦାଶ୍ରୁଧାର ନନ୍ଦ ଯଶୋଦାର ପ୍ଳାବଲ ଗଣ୍ଡ ନୟନ । ୨୩
 ଦେଖୁଛନ୍ତି କିସ ଶୁଣୁଛନ୍ତି କିସ କ୍ଷଣେ ନ ପାରିଲେ ଜାଣି,
 ଅନନ୍ଦ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ ଦେଉଁ ଅଳ୍ପ ହ୍ରାସ ସଞ୍ଜ ଲଭ ବ୍ରଜରାଣୀ । ୨୪
 ଅତି ବ୍ୟଗ୍ରଭାବେ ଗୁହଁଣ ଉଦ୍ଭବେ ଅଶ୍ରୁଧାର ପୋଛି କରେ,
 ସୁଖପୂର୍ଣ୍ଣମନେ ଅଗ୍ରହ ବଚନେ ପୁଛିଲେ ଗଦୁଗଦାସ୍ୱରେ । ୨୫
 “କହ କାର୍ତ୍ତବୀର ! ସତ୍ୟ କର କହ ପ୍ରଜାତ ନୋହୁଛି ମନେ,
 ସତେ କି ମୁଁ ପୁଣି ହିପ୍ପର-ଦୁଃଖିନୀ ଦେଖିବି ମୋ ନବଦାନେ ? ୨୬
 ସତେ ଦେଖିବି କି ମୋ ବଳାନିଧିକ ପାସୋରବ ସବୁ ଦୁଃଖ ?
 ଅଛି କି କପାଳେ ନିରେଖିବି ତୋଳେ ପୁତ୍ରବଧୂ ଶଶି-ମୁଖ ?” ୨୭
 ଉତ୍ତରଲ ରୁର, “ସଦେହ ନ କର କହୁଛି ମୁଁ ସତ୍ୟବାଣୀ,
 ତୁମ୍ଭ ଯିବାପଥ ନିରେଖି ନିରତ ବସିଛନ୍ତି ବେଶୁପାଣି ।” ୨୮
 ଶୁଣି କହେ ନନ୍ଦ, “ହେବ ଏ ସମ୍ଭବ ଅମ୍ଭ କୁଳକୁ ଦୁଃଖ,
 ଅମ୍ଭେ ଅଟୁଁ ବୈଶ୍ୟ କ୍ଷତ୍ରିୟ ନରେଶ ଏ ବାହା ଅସବର୍ଣ୍ଣ । ୨୯
 ନରେଶ ଦୁହିତା ଦୁଃଅନ୍ତ ଗର୍ବିତା ବିଶେଷେ ବିଳାସଯୁକ୍ତା,
 ଗୋପ ଗୃହକାର୍ଯ୍ୟେ ଅପଟୁ ସହଜେ ଅଟନ୍ତି ନୃପତିଯୁକ୍ତା । ୩୦
 ଅଛନ୍ତି ରୂପସୀ ଯେସନେ ଉର୍ବଶୀ ଗୋପକନ୍ୟା ଅଗଣନ,
 ବରୁଛି କିପାର୍ଶ୍ୱ ଅମ୍ଭର କହ୍ନାଇ ଏ ଅବଧୂ ସଂଘଟନ ?” ୩୧
 ଗୋପବର ବାଣୀ ଶୋଧମନେ ଶୁଣି କହିଲେ କୋପେ ଯଶୋଦା,
 “ହେ ଗୋପବଞ୍ଚିତ ! କିସ କର ଲଭ କୁଳକୁ ଘେନି ସର୍ବଦା ? ୩୨
 ମୋ କାହ୍ନୁ ଛମ୍ପରେ ଥିବେ ବୁଧ ନରେ ସାକ୍ଷାତେ ବିଦ୍ୟାର ପ୍ରଭୁ,
 କେବେ ପ୍ରାଣନାଥ ହୋଇଲ ପଣ୍ଡିତ କହୁଛ ବାଣୀ ଏରୂପ ? ୩୩
 ଭାବ୍ୟେ ଥିଲେ ସେନା ହେବ ରାଜକନ୍ୟା ଲଭ ପୁତ୍ରବଧୂ ରୂପେ,
 ତୁମ୍ଭେ ପଛେ ରହ ଗୃହେ ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ନ ରହିବି ପୋଡ଼ା ଗୋପେ ।” ୩୪
 କହେ ନନ୍ଦ ଶୁଣି, “ତୁମ୍ଭେ ତ ରମଣୀ ନାହିଁ ଗୋ ତୁମ୍ଭକୁ ଜଣା,
 କି ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଅଟଇ ଯେତେକ ବ୍ୟବସ୍ଥାପକରସନା ।” ୩୫

ବ୍ୟଗ୍ରଭାବେ ତାଣି ପୁଣି ନନ୍ଦରାଣୀ କହୁଲେ ନନ୍ଦକୁ ଚାହିଁ,
 “ଏ ସୁସମାଚାର ନଗରେ ପ୍ରଚାର କର ତଗର ପଠାଇ । ୩୬
 ନ ପାହୁଣୁ ନିଶି ବରଜନିବାସୀ ସଜ୍ଜା ସାର ଯେ ଯାହାର,
 ଉଷା ଅଗମନେ ଦ୍ଵାରକାଭ୍ୟୁବନେ ଯିବାକୁ ହେବେ ବାହାର । ୩୭
 ଗଣକେ କହନ୍ତି ଉଷାଯାହା ଅତି ଅଟଇ ମଙ୍ଗଳକର,
 ହେ ଗୋପବନ୍ଧୁ ! ଯଶୋହେଁ ଗଳମ୍ବ ଏ ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟେ ନ କର ।” ୩୮
 ନନ୍ଦର ଅଦେଶେ ବେଗେ ଗୋପଦେଶେ ଘୋଷଣା ଦେଲେ ତଗର,
 ଉତ୍ତୋଳି ଲହରୀ ପୁର ଗୋପପୁରୀ ଖେଳିଲେ ସୁଖ-ସାଗର । ୩୯
 ଗୋପ ଗୋପୀ ବେଗେ ମାନସ ଉଦ୍‌ବେଗେ କଲେ ଯିବା ସଜ୍ଜାମାନ,
 ନିଦ୍ରା ବ୍ରଜ ଛାଡ଼ି ନିରାଶେ ବାହୁଡ଼ି ଗଲ ନ ପାଇଣ ସ୍ଥାନ । ୪୦
 କେଶବ ଚରଣ ଅମୀୟ-ପୂରଣ ପିଅ ବୁଧେ ! ଅବରଣ,
 ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି—ଚରଣ-ନଳିନୀ—ମକରନ୍ଦ ପାନେ ରତ । ୪୧

ପଞ୍ଚବିଂଶ ଛାନ୍ଦ

ରାଗ—ରାମକେରୀ *

ଗୋପାଳମାନଙ୍କର ମଥୁରା ଗମନାର୍ଥ ସଜ୍ଜା

ଏକାନ୍ତ ଉତ୍କଳମନରେ ସର୍ବ ବରଜବାସୀ,
 କଲେକ ଦ୍ଵାରକା-ଗମନ-ସଜ୍ଜା ଉଜ୍ଞାସେ ଭାସି । ୧
 ଲଗିଗଲ ଗୋଲ ଚହଲ ବୁଝେ ପ୍ରତି ସଦନେ,
 ଅଶନ-ଶୟନ-ବାସନା ବୁଝା ଜଳିଲ ମନେ । ୨
 ‘ଗୁଲ ହେ’ ‘ଅସ ହେ’ ‘ରହ ଗୋ’ ଅତି ଶବ୍ଦମାନ,
 ଗହଳେ ଉଠି ନ ପାଇଲେ କର୍ଣ୍ଣକୁହରେ ସ୍ଥାନ । ୩

---

* “ଯେଉଁ ସେହିଭଳି ବରଜମାନ ମକରନ୍ଦରେ ରହିବ ଦ୍ଵାରକା

ପାଦରେ କେ ଭରି ରଖିଲ ଖାଦ୍ୟ ନାନାପ୍ରକାର,
 କେହୁ ସଜାଡ଼ିଲା ଯାଉଁଲୀ କେହୁ ବୋହୂ ବା ଭାର । ୪
 କେହୁ ସଜାଡ଼ିଲା ଶକଟ କେହୁ ଉଷ୍ମ ମହୁଷ,
 କେହୁ ବଳିବର୍ଦ୍ଧ କେହୁ ବା ଅଶ୍ବ ସଜେ ବିଶେଷ । ୫
 କେ ବ୍ୟଗ୍ର ମଞ୍ଜୁଷା ଫେଡ଼ଇ କେହୁ ଫେଡ଼େ ଘେଟିକା,
 ବାଛୁ କେ ଘେନେ ଅଳଙ୍କାର କେହୁ ଧୋଇ ଶାଢ଼ିକା । ୬
 ପ୍ରପଞ୍ଚ ମାନସେ ଗୋପୀଏ ରତ ବେଶ ବିନ୍ୟାସେ,
 କେ ସିଂହାର ରୂହେ ଗମଇ କେ ବା ଡାକଇ ପାଶେ । ୭
 କହୁ ତ ନୋହେ ଯେତେ ଅଜି ତାଙ୍କୁ ପଡ଼େ ଅଦର,
 ଅଧୀର ତାଙ୍କ ମୁଖ ଜହ୍ନା ଖର ଚରଣ କର । ୮
 ‘ମୋତେ ଅଗ’ ବାଣୀ ଚଦନେ ସିଂହାରକି ଗୋପିକା,
 ଘେର ବସିଛନ୍ତି ମଧୁକୁ ଯେହୁ ମଧୁମସିକା । ୯
 କେ ଅଶେ ପୁରଙ୍ଗ ସିଂହର କେହୁ ବଞ୍ଚୁଲ ପାଦ,
 କେ ଅଶେ ନାନା ଅଙ୍ଗରାଗ ରଞ୍ଜିବାକୁ ସୁଗାଦ । ୧୦
 କେ ଅଶେ ଚନ୍ଦନ କସ୍ତୁରୀ ଅଶେ କେ ଗୋରୋଚନା,
 ସୁଗନ୍ଧ ତେଲ କଳତକା କେହୁ ବଧୂବଦନା । ୧୧
 ମଣିମୟ ବେଣୀ ଲେଟିଲ ପୁଷ୍ପଦେଶେ କାହାର,
 ସେ କି କାମ-ପଣୀ ଖେଳୁଛି ଗର୍ଭମଧୁ ବାହାର । ୧୨
 କୁଣ୍ଡଳ-କେଶ ମୂଳ କେହୁ ବାନ୍ଧି କଲକ ଗୁଚ୍ଛ,
 ଫୁଟେ କେଶରୀ ଶୋଭିଲ ଯଥା ମଧୁରପୁଚ୍ଛ । ୧୩
 କେହୁ ପୁଲବେଣୀ ମୋଡ଼ିଣ ବିନ୍ୟାସିଲ କବରୀ,
 କାମ-ଭୁଜଙ୍ଗେ କି ରଖିଲ ବଶେ ଯତନ କର । ୧୪
 କେ କଲ ଲେଟଣୀ ଜୁଡ଼ାକୁ କେହୁ ଖୋସିଲ ଖୋଷା,
 କେହୁ ନିଗାଡ଼ ଲକ୍ଷ୍ମୀରସେ ପାଦ ରଞ୍ଜିଲ ଯୋଷା । ୧୫
 ରଖିଲେ ଅଙ୍ଗେ ନାନା ଭୂଷା ଯହିଁ ସ୍ଥାନ ଯାହାର,
 ହେମଲତକା କି ବହୁଲ ଅଙ୍ଗେ କୁସୁମସାର ? ୧୬

ବେଶ ଦେଖା ଦେଖି ହୁଅନ୍ତି ରହୁ ସଙ୍ଗେ ନା ସଙ୍ଗେ,
 ଗୁହାନ୍ତି ନିଜର ବେଶକୁ ଦର୍ପଣେ ନାନା ଭଙ୍ଗେ । ୧୭
 କେହି କହେ କର ଏମନ୍ତ କେହି କହେ ତେମନ୍ତ,
 ପଣ୍ଡିତେ ଭାଷାକୁ କରନ୍ତି ସଂଶୋଧନ ଯେମନ୍ତ । ୧୮
 ବେଶକାଳେ ବାଳୀ ଭାଳନ୍ତି, “ଧର କେମନ୍ତ ବେଶ,
 ରାସରସରାଜେ ଭେଟିବ ତାଙ୍କୁ କହୁବ କିସ ?” ୧୯
 କେ ଭାଲେ, “ତାଙ୍କୁ ମୁଁ କହୁବି ଅହେ କୁରୁତାବନ୍ଧୁ !
 ଏବେ ତ ବ୍ରଜ ଶୂନ୍ୟବନ୍ଧୁ ସର ଯାଇଛୁ ମଧୁ ।” ୨୦
 କେ ଭାଲେ, “ସମୀପେ ନ ଯିବି ଦୂରେ ଥିବି ମଉନେ,
 ସେ ମୋତେ ଅବଶ୍ୟ ଲେଉଟିବେ ପଦ ଥିବ ମୁଁ ମନେ ।” ୨୧
 କେ ଭାଲେ “ନ ଡର କହୁବି ଅହେ ଭ୍ରମରବର !
 ବୁଝା କପଟେ କରେ ସିନା ବାସିଫୁଲେ ଅଦର ।” ୨୨
 ଏରୂପେ ନାନା ଭାବ ଗୋପୀ ଭାଳି ଭାଳି ମନେ,
 ରବନ୍ତ ନାନା ବେଶ ଗୁହଁ ରୁଚିପୂର୍ଣ୍ଣ ନୟନେ । ୨୩
 ପରମଜ୍ଞାନସେ ବରଜପୁତେ ହୁଅନ୍ତି ସଜ,
 ତାଙ୍କୁ ଅଜି ବିଷ ସମାନ ଲଗୁଅଛି ବରଜ । ୨୪
 ଶୀର ସର ଦଧି ନବଶୀ ଅଳ ନାନା ବ୍ୟଞ୍ଜନ,
 ପଦ ପୁଡ଼ିଅରେ ବାଜନ୍ତି କରି ଅତି ପତନ । ୨୫
 କେ ବୋଲେ, “ରଖୁଅଳରାଜେ ଦେବି କରେ ଭୁଞ୍ଜାଇ,”
 କେ ବୋଲେ, “ଏ ବନମାଳାକୁ ଦେବି ଭରେ ଲମ୍ବାଇ । ୨୬
 ରାଜିବେ ଅମ୍ବ ରାଜା ବାମେ ଶରଦ୍ରୁମା ମୁଖୀ,
 ଅମ୍ବେ ରଖୁଅଳେ ହୋଇବା ତାଙ୍କ ଦର୍ଶନେ ପୁଣୀ ।” । ୨୭
 କେ ବୋଲେ, “ଅମ୍ବେ ଗୋପପୁତ ଶ୍ୟାମ ଯାଦବପତ,
 ସଖାଭାବ ଧରି କେମନ୍ତେ ଯିବା ତାହାଙ୍କ କତ ? ୨୮
 ଏକହେ ରହେ ଖଣି ମଧ୍ୟେ ବାଲି ସଙ୍ଗେ ସ୍ନାତକ,
 ଖଣିରୁ ବାହାର ହେଲେ ସେ ଲରେ ରାଜମସ୍ତକ । ୨୯

ଅପଣା ସୀମାକୁ ଲଢ଼ିଲେ ସେନା ଘଟେ ବିପଦ,
 ଅବରଣ ସେନା ଭରିତ ଗୁହ୍ୟ ନିଜର ପଦ ।” ୩୦
 କେ କହେ, “ତୁମ୍ଭର ନାହିଁ ତ କିଛି ବୁଦ୍ଧି ବିଚାର,
 କେମନ୍ତେ ଲଭିବ ଦର୍ଶନ କୁଣ୍ଡୀରଜକେମାର । ୩୧
 ରହନ୍ତି ସେ ତ ଅବରୋଧେ ରହେ ବନ୍ଦୀ ଯେସନ,
 ନ ପାନ୍ତି ତାଙ୍କର ଦର୍ଶନ ସର୍ବବ୍ୟାପୀ ତପନ ।” ୩୨
 କେ କହେ, “ଅହା କି କଷଣ ହେବା ଶକ୍ତଦୁହିତା,”
 କେ ପୁଚ୍ଛେ, “କିପାଁ ସେ ଲୁଚନ୍ତି କିପାଁ ହୁଅନ୍ତି ଭ୍ରାତା । ୩୩
 ଶରତାଳ ବନ୍ଦୀ ହେବାଠ୍ ଭଲ ଜଗୁଧୂବାସ,
 ଅଥବା ଭୂମିଷ୍ଠ ହେବାର ପୂର୍ବେ ଲଭିବା ନାଶ ।” ୩୪
 କେ କହେ, “ଶ୍ୟାମ ତ ଅଟନ୍ତି ବ୍ରଜରାଜ-ସନ୍ତାନ,
 ଏକଦିନ କରି ନାହାନ୍ତି ଅମ୍ଭକୁ ଭୁଲ୍ଲଜାନ ।” ୩୫
 କେ କହେ, “ଯା ହେବ ତା ହେବ ଶ୍ୟାମ ସମୀପେ ଯାଇ,
 ଅଲିଙ୍ଗନ ଦେଇ କହୁବି ତାଙ୍କୁ, ‘ହେ ରାଜା ଭାଇ !’ ୩୬
 ଏମନ୍ତେ ନାନା ଗଲ୍ଲ କରି ଯେତେ ବରଜବାଳ,
 ସଜ ହୋଇ ହାସ୍ୟ କୌତୁକେ ବସି କାଟିଲେ କାଳ । ୩୭
 ଦ୍ଵାରକା ଗମନ କାରତା ବ୍ରଜେ ହେଉଁ ପ୍ରଗୁର,
 ଚମକି ଶୁଣିଲ ରାଧିକା ହୃଦ ନାଶିଲ ତାର । ୩୮
 ତଡ଼ିତର ସ୍ରୋତ ତା ଅଙ୍ଗେ କିବା କଲ ସମ୍ଭାର ?,
 ଶରମୁଖେ ଅବା ପଡ଼ିଲ ଝୁର ଅମୃତଧାର ? ୩୯
 ହୃଦୟ ଉଠିଲ ଉଚ୍ଛୁଳି କିନ୍ତୁ ସ୍ଥାନ ନ ପାଇ,
 ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵେ ଉଠି କଣ୍ଠନାଳିରେ ପରବେଶିଲ ଯାଇ । ୪୦
 ହୋଇଲ ମାନସ ଚଞ୍ଚଳ ଯଥା ଶୈଳତଟିନୀ,
 ସ୍ରୋତରେ ସେତୁକୁ ଉପାଇ ହୁଏ ସିଦ୍ଧଗାମିନୀ । ୪୧
 କୁଟିଳା ମିଳିଲ ସେକାଳେ ଅସି ଜନନୀ ପାଶେ,
 ଗରଗର ମୁଖେ ଅରୁଣ ନେତ୍ରେ କୋପବିକାଶେ । ୪୨

କର ଚାଲି ନେନ୍ଦ୍ର ବୁଲଇ ଉଠେ କହୁଲ ବାଣୀ,
 “ମାୟାବା ଚନ୍ଦ୍ରୀ ନନ୍ଦସୁତେ ମାତଃ । ନାହିଁ କି ଜାଣି ?” ୪୩
 ରାଧାକୁ ସମୀପେ ନେବାକୁ କରୁଛି ସେ କୌଶଳ,
 ସେ ପୁଣି ହେଉଛି ନରେଶ ତାକୁ ନାହିଁ ତ ବଳ । ୪୪
 ନନ୍ଦର ରାଧିକା ସରଳା ସେ ତ ଅଟେ ଜଟିଳା,
 କେମନ୍ତ କୌଶଳେ ସେ ମୋର ନେନ୍ଦ୍ରେ ଧୁଲି ଢାଳିଲ ? ୪୫
 ରାଧାର ଅଙ୍ଗେ ନାହିଁ ପୁଣ ପଥେ କେମନ୍ତେ ଯିବ ?
 ପଥକ୍ଳେଶ ସହ ନ ପାର ତେଜ ପାରେ ସେ ଜୀବ । ୪୬
 ନକୁଳ ଯଥା ପର୍ଯ୍ୟସଙ୍ଗେ ତଥା ଶ୍ୟାମ ମୋ ସଙ୍ଗେ,
 କେତେ ମୁଖଭଙ୍ଗି କରେ ସେ ମୋତେ ଦେଖିଣ ରଙ୍ଗେ । ୪୭
 ଗାଳି ଦେଲେହେଁ ସେ ନିର୍ଜ୍ଞାତ ମୋତେ କରଇ ଟାହୁ,
 ଜନନି । ଦ୍ଵାରକା ନଗରେ କେତେ ମୁଁ ଯିବି ନାହିଁ । ୪୮
 ରହୁବ ନିବାସେ ରାଧାକୁ ସୁଖେ ଘେନି ସଙ୍ଗରେ,
 ନାହିଁ ମୋର କାର୍ଯ୍ୟ ଯିବାର ଦ୍ଵାରାବଳୀ ନଗରେ ।” ୪୯
 କହୁଲ ଦୁଃଖ, “ନ ଅଣ ଗୋ ଯେମା ଏହା ବଚନେ,
 ଅସମ୍ଭବ କଥା ସମ୍ଭବ ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭର ମନେ । ୫୦
 ବକାହ ଉତ୍ସବ ଭୁଞ୍ଜିବେ ବ୍ରଜବାସୀ ସକଳେ,
 କି ଦୋଷେ ରଖିବ ଚୁହରେ ବୋଲ ରାଧାକୁ ବଳେ ? ୫୧
 ଏହା ଶୁଣି କିସ ଭାଳିବେ ନନ୍ଦ ଯଶୋଦା ମନେ,
 କି କହୁବେ ଶ୍ୟାମ, ଭାଳିବେ କିସ ବରଜଜନେ ?” ୫୨
 ଚନ୍ଦ୍ରସେଣା ମାତା ଭାଷିଲ, “ଏହୁ କଥା ହୋଇବ,
 କୁଟିଳା ରହୁବ ସତନେ ବଧୂ ସଙ୍ଗରେ ଯିବ ।” ୫୩
 ରାଧାକୁ ଦେଇ ଏ ବାରତା ଦୁଃଖ କହୁଲ ହସି,
 “ବେଗ ହୋଇ ବେଶ ସାର ଗୋ ଶ୍ୟାମପ୍ରୀତିଲଲସି । ୫୪
 ସୁକୁଜା ଅକୁଜା ବେନିକ ହେବ ଏକତ୍ର ଠାବ,
 ଦେଖାଯିବ କିଏ କରବ ଶ୍ୟାମପ୍ରୀତି ଲଭ ?” ୫୫

କହିଲ ଶ୍ରୀମତୀ, “ଦୁଇ ଗୋ । ବେଶେ କି ପ୍ରୟୋଜନ ?
 ବଶେ ବନ୍ଧୁକୁ ରଖିବାକୁ ନୋହେ ମୋହର ମନ । ୫୬
 ସତତ ତାଙ୍କର ମୁଁ ହେବି ଏହି ମୋର କାମନା,
 କି ଭୂଷଣ ସଖୀ ! ଘେନିବି ବେଲୁମୋ ଶୋଭା ସିନା । ୫୭
 ସେ ଭୂଷଣ ମୋର ହସ୍ତର ହେଲି ଦ୍ଵାନବେଶିନୀ,
 ସତେ କି ସେ ଭୂଷା ଘେନିବି ମୁହଁ ହତଭାଗିନୀ ? ୫୮
 ଶ୍ୟାମପ୍ରୀତ ଭୃଷ୍ଟ କୁରୁଜା ତହିଁ ନାହିଁ ଭାବନା,
 ବନ୍ଧୁକୁ ଦେଖିବି ସେବିବି ମୋର ଏହି କାମନା । ୫୯
 କୁରୁଜାଠାରେ ତ ରହିଛି ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସମାଦର,
 କୁରୁଜାକୁ କେହ୍ନେ ସଜନି ! ମୁଁ ଗୋ କରବ ପର ?” ୬୦
 ଶୋକାନନ୍ଦଧାରା ରାଧାର ନେହୁଁ ପଡ଼ିଲ ଖସି,
 ହିଲେ କି ପ୍ରାତେ କୌତୁହୀ ଅରୁଣିମାରେ ମିଶି ! ୬୧
 ସଖୀ ସହ ରାଧା ମଜ୍ଜିଲେ ନାନା ସଜ୍ଞା କରଣେ,
 ପୋଛିଣ ନେହୁଁ ଅଗ୍ରଧାରା ନିଜ ପିନ୍ଧାକସନେ । ୬୨
 ଅଜି ନନ୍ଦପୁର ଆନନ୍ଦ କେବା ପାରିବ କହି,
 କରନ୍ତି ନାନା ସଜ୍ଞାମାନ ନନ୍ଦ ଯଶୋଦା ରହି । ୬୩
 ବରଧା ଶାନ୍ତ୍ୟ ସୁଧାମୟ ଅଣି ରଖନ୍ତି ଭାଣ୍ଡେ,
 “ଅଣ, ‘ନିଅ,’ ‘ରଖ’ ଶବ୍ଦ ଉଠେ ସଦନଦାଣ୍ଡେ । ୬୪
 ସୁରଦ୍ରାକୁ ବେଶ କରନ୍ତି ସୁନିୟୁଣା ସିନ୍ଦାଘ,
 ମନ୍ଥପୂତ ଅବା ହେଉଛି ପୂତ ଜାହ୍ନବାବାରି । ୬୫
 ଅମଲ୍ୟ ରତ୍ନମୟ ହାର ଗୁରୁ ପୀତକସନ,
 ଯଶୋଦା ରଖିଲେ ପେଟିରେ କର ଅତି ଯତନ । ୬୬
 ମାତାକୁ ସୁରଦ୍ରା ପୁଛୁଲେ, “କିସ ହେବ ଏ ହାର ?”
 ଭାଷିଲେ ଯଶୋଦା, “ତୋ ଭ୍ରାତୃଜାୟାକୁ ଉପହାର ।” ୬୭
 ନ୍ୟଗ୍ରଭାବେ ପୁଣି ପୁଛୁଲେ ଉଦ୍ରା ଚନ୍ଦ୍ରବଦନୀ,
 “ଉପହାର ଭ୍ରାତୃଜାୟାକୁ କିସ ଦେବି ଜନନି ?” ୬୮

“ତୋ ଶ୍ରଦ୍ଧା ମମତା ଭକ୍ତି ତାଙ୍କୁ ମହୋପହାର,
 କନିଷ୍ଠା ନଶିଦ ଯେଣୁ ତୁ କୁଣ୍ଡି ରାଜଜେମାର ।” ୫୯
 ଜନନୀ ବଚନ ଶୁଣିଣ ଭଦ୍ରା ମନେ ଅନନ୍ଦ,
 ସବୁ ସଜ୍ଜା ସାର ଏକାଳେ ଅସି ମିଳିଲେ ନନ୍ଦ । ୬୦
 କହୁଁ କହୁଁ ରାତି ପାହୁଲ ସଜ୍ଜା ସାର ଯେହାର,
 ବରଜବାସିଏ ଗୃହରୁ ହେଲେ ଫମେ ବାହାର । ୬୧
 ଶିବକା ଶକଟ ଭରଜା ଆଦି ବିବିଧ ଯାନ,
 ଧୁରବାହା ପଶୁଚରାଙ୍କୁ ଦାଣ୍ଡେ ନୋହୁଲ ସ୍ଥାନ । ୬୨
 ଗହଳେ ସକଳେ ଚିଲିଲେ ଅତି ଉତ୍ସୁକମନେ,
 ଶୂନ୍ୟ ହେଲ ବ୍ରଜମଣ୍ଡଳ ମରୁଭୂମି ଯେସନେ । ୬୩
 କେଶବଚରଣେ ଅମୀୟ ପିଇ ଶ୍ରବଣପଥେ,
 ବୁଧେ ! ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ଚରଣ ଧ୍ୟାନ କର ନିରନ୍ତେ । ୬୪

ପଦ୍ମବିଂଶ ଛନ୍ଦ

ରାଗ—ବରାଡ଼ୀ, ଅଷାଢ଼ଶୁକ୍ଳ ବାଣୀ *

ଗୋପାଳମାନଙ୍କର ଦ୍ଵାରକାରେ ପ୍ରବେଶ

ଫମେ ପଥ ଲଘି ବରଜବାସୀ, ଦ୍ଵାରକାନଗରେ ମିଳିଲେ ଅସି,
 ହୃଷ୍ଟଦୁଃଖକୁ ସୁଖେ ସଙ୍ଗେ ଘେନି, ଅନନ୍ଦରେ ନନ୍ଦ ଯଶୋଦା ବେନି,
 ହେଲେ ଅଗ୍ରସର, ଯେସନେ ଯନ୍ତ୍ର ବାସ୍ତୁଶକଟର । ୧
 ତାଙ୍କ ପଛେ ଯେତେ ବ୍ରଜବାଳକେ, କଲେ ଗତି ମାତି ଅତିପୁଲକେ,
 କଜାଲ ଶିଙ୍ଗା ମୁରୁଲୀ କାହାଳୀ, ନାଚି ନାଚିଣ ଦେଇ କରତାଳି,
 ନୋହୁବ ତ କହୁ, କି ସୁଖେ ବାଳକେ ଯାଆନ୍ତି ବହୁ । ୨

* “ଦନେ ହୋଇଥିଲା ଘୋର ବରଷା” ଚୌପଦୀ ବା “ବକେ ବସିଥିଲା
 ଧ୍ରୁବ ଉପରେ” ବୈଦେହ୍ୟଶବଳାସ । ୧) ରେଳଗାଡ଼ି

ବ୍ରଜବାଳ ପଛେ ବ୍ରଜକାମିନୀ, ଚଳିଲେ ସଧୀରେ ବରାଗାମିନୀ,
ଅନନ୍ଦ-ତରଙ୍ଗ ଖେଳେ ପ୍ରବଳ, ନୟନ-ମୀନ ସନ୍ତରେ ଚଞ୍ଚଳ,
କି ଶୋଭା-ତଟିନୀ, ହେଉଛି ଶୋଭା-ସାଗର-ଗାମିନୀ । ୩

ସର୍ବଶେଷେ ଅନ୍ୟ ବରଜଜନେ, ଦେଖି ଦେଖି ନଗ୍ରଶୋଭା ନୟନେ,
ଅନନ୍ଦେ ହେଉଛନ୍ତି ଅଗ୍ରସର, ଘେନି ଧୂରବାସ୍ତ୍ର ପଶୁନିକର,
ଉତ୍ସୁକନୟନେ, ଦେଖନ୍ତି ଯାଦବେ ବରଜଜନେ । ୪

ଗବାକ୍ଷେ ପୁରନାଶ୍ର ମୁଖରସ୍ତ, ଶୋଭର ପେସନେ ପଦ୍ମନିରସ୍ତ,
ବ୍ରଜସୁନ୍ଦରୀଙ୍କି ଦେଖି ନୟନେ, ସେ ଭାଳନ୍ତି ବସି ଦୁଃଖିତମନେ,
ବରଜନଗର, ଅଟେ ଶିପୁର-ସୁନ୍ଦରୀଅକର । ୫

ବାଳକ ବାଳିକା ଯୁବା ଯୁବତୀ, ବୁଦ୍ଧ ବୁଦ୍ଧା ଶୁଦ୍ଧ ନିଜର ବୃତ୍ତି,
ରାଜପଥରେ ବନ୍ଧି ନୟନ, ଦେଖନ୍ତି ହୋଇଣ ଏକାଗ୍ରମନ,
ବାଳକ ବାଳିକା, ଦାଣ୍ଡେ ଧାଇଁ କଲେ ଦେଖା-ଜାଣିବା । ୬

ନିମେ ନିମେ ସବୁ ବ୍ରଜନିବାସୀ, ସିନ୍ଦୂର ପାଶେ ମିଳିଲେ ଅସି,
ଏ ବାର୍ତ୍ତା ପାଇ ଭ୍ରାତୃ ହୁଷୀକେଶ, ଅସିଲେ ଧର ନଟବର ବେଶ,
ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ହାସ, କର କର ବନ୍ଦାଧରେ ପ୍ରକାଶ । ୭

ଗୁଞ୍ଜିଅବତଂସେ କେକାକଳାପ, ପଡ଼ିଛି ବାମକୁ ତଳି ଅଳପ,
ଶ୍ରବଣମୂଳେ ମକରକୁଣ୍ଡଳ, ଉଡ଼ୁଳ ସିନ୍ଦୂର ନାସାତଳ,
ବଶେ ବନମାଳ, ମଳୟୁଜରେ ରଞ୍ଜିତ କପାଳ । ୮

କଟୀତଟରେ ରତନ କିଙ୍କିଣି, ମଧୁର ବାଜି ନିଏ ମନ କିଣି,
ପୀତ କାନ୍ଧେଶୀକ ପୀତ ଉତୁଣ୍ଡ, କରେ ବଂଶୀ ଗୋପୀ-ପୈର୍ଯ୍ୟ-କ୍ରାନ୍ତୁଣ୍ଡ,
ପାଦରେ ନୃପୁର, ତାଳିଦିଏ ସୁଧା ବାଜି ମଧୁର । ୯

ଏମନ୍ତ ବେଶେ ଶିପୁରମୋହନ, ବ୍ରଜବାସିଙ୍କି ଦେଲେ ଦରଶନ,
ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ଖେଳିଲ ଉଚ୍ଛ୍ଵସେ, ଦେଖିଲ କି ସିନ୍ଦୂ ପୂର୍ଣ୍ଣମୀଶେ ?
ଏ ଦ୍ଵାରକାପୁର, ଆଜି ଧରେ ବ୍ରଜଛବି ମାଧୁର । ୧୦

ଲେଉଟା ବ୍ରଜବାସୀ-ନେତ୍ର-ଚକୋର, ସୁଖେ କରି ଦୀର୍ଘ ପିପାସା ଦୂର,
ଅନନ୍ଦାଶ୍ରୁ ଛଳେ କରେ ଉଦ୍ଘାର, ପାନକୃତ ଅଙ୍ଗାର୍ଣ୍ଣ ସୁଧାଧାର,
ସୁଧାଶନ ପାଇଁ, ମନ ନେତ୍ର ସଙ୍ଗେ ମିଳିଛି ଯାଇ । ୧୧

ଦେଖନ୍ତେ ଯଶୋଦା ଶ୍ୟାମବଦନ, ଧାଇଁ କୋଳେ ଧରି ଦେଲେ ଚନ୍ଦ୍ରନ,
ପୁଣି ପୁଣି ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଲେ ବଦନେ, ଅସି ପାଶେ ନନ୍ଦ ଅନନ୍ଦ ମନେ,
ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଇ ମୁଖେ, ଚାଲିଲେ କରି କୃଷ୍ଣ ଅଙ୍ଗେ ସୁଖେ । ୧୨

ଏ ପହେ ମିଳିଲେ ତାଳାଙ୍କ ଅସି, ତାଙ୍କୁ ନନ୍ଦ ସୁଖାନନ୍ଦରେ ଭାସି,
କୋଳେ ଧରି ମୁଖେ ଦେଲେ ଚନ୍ଦ୍ରନ, ଯଶୋଦା ପୁଣି ଚନ୍ଦ୍ରଲେ ବଦନ,
ଗଦଗଦେ ଭାସି, “କାହିଁ ଲୁଚିଥିଲ ମୋ ରବିଶଶି !” । ୧୩

ହସି ହସି ସେଠାରୁ ବେନିଭାବ, ଗୋପବାଳ ମେଲେ ମିଳିଲେ ଯାଇ,
ତାଙ୍କୁ କୋଳ ଦେଇ ଗୋପବାଳକେ, ନାଗିଲେ ଘେରିଣ ଅତିପୁଲକେ,
ବଂଶୀନାଦ କରି, ଦେଖ ରୂପେ ! ଏ ଶୋଭା ନେତ୍ର ଭରି । ୧୪

ପିତା ମାତା ବ୍ରଜବାଳଙ୍କୁ ହରି, ଉଚିତ ବିଧାନେ ସଙ୍ଗୁଳି କରି,
ମିଳିଲେ ବ୍ରଜସୁନ୍ଦରୀଙ୍କ ପାଶେ, ବଚନ କହୁ ମନ୍ଦ ମନ୍ଦ ହାସେ,
ପ୍ରେମ ସମ୍ବାସଣେ, ମୋହୁଲେ ବରଜ କମିନୀଗଣେ । ୧୫

ବେଶବ ନୟନ ମଞ୍ଜୁମର, ସଞ୍ଚରିଣ ଚଞ୍ଚପାଶେ ପ୍ରସର,
ଚନ୍ଦ୍ରଶ ଗୋପୀଙ୍କ କୁସୁମାନନ, ପୁଣି ଲେଉଟି ଅସେ ଘନ ଘନ,
ଶ୍ରୀମତୀ ବଦନେ, ଭଙ୍ଗ ମାଳତୀ ପାଶକୁ ଯେସନେ । ୧୬

ଗୋପନେ ରାଧା ରୁହେଁ ବେଲୁଁ ବେଲ, ତା ନେତ୍ର ହେଉଁ କୃଷ୍ଣନେତ୍ରେ ମେଲ
ଲଜ୍ଜା ମାନେ ହୁଏ ଅଧୋବଦନୀ, କଠିଣ କୋମଳ ଭାବକୁ ଘେନି,
ମେରୁପାରାବାର, ଧରେ ଯଥା ଜଳ ସହ ତୁଷାର । ୧୭

ପୁରଣ ସୁଖଲଳସା ପ୍ରବଳେ, ଜଳି ଉଠିଲ ବେନି ହୃଦସ୍ଥଳେ,
କିହୁତ ଶୀତ ଭଜିଲ ଶରୀର, କିହୁତ ବରଂ ହୋଇଲ ଗିର,
ହେଲ ଲେମ୍ବାହୁତ, ହେଲେ ଟଣାଟଣି ବେନିଙ୍କ ଗଠ । ୧୮

ସଙ୍ଗୁଳା ସାରନ୍ତେ ରାମ ଶ୍ରୀପତି, ଅସି ଅନନ୍ଦେ ନନ୍ଦ ସଶୋମତୀ,
 ନନ୍ଦ କଷରେ ଘେନିଲେ ହଳିକି, ସଶୋଦା କଷରେ ବନମାଲିକି,
 ଘେନି ଅନନ୍ଦରେ, ପ୍ରବେଶ କଲେ ଶୁଦ୍ଧାନୁମଧ୍ୟରେ । ୧୯
 ବରଜ-ରମଣୀ ବ୍ରଜ-ନନ୍ଦନେ, ଗଲେ ତାଙ୍କପଛେ ଅନନ୍ଦମନେ,
 ସୁତକୁ ସଶୋଦା କୋଳେ ବସାଇ, ନବଣୀ ଶର୍କର ଦେଲେ ଭୁଞ୍ଜାଇ,
 ପାସୋରିଲେ ଦୁଃଖ, ଦେଖି ରାମ ହରି ପୂର୍ଣ୍ଣେନ୍ଦୁମୁଖ । ୨୦
 ବ୍ରଜ-କୁମାରେ ପୁଲକିତ ମନେ, ସୁଖାଦ୍ୟ ଭୁଞ୍ଜାଇ ନନ୍ଦ-ନନ୍ଦନେ,
 ହସି ଚନ୍ଦ୍ରପୁରେ କହିଲେ ବାଣୀ, ନ ଯିବୁଁ ବ୍ରଜେ ଅଭ ବେଣୁପାଣି,
 ହୋଇ ତୁମ୍ଭ ଦାସ, ରହିବୁଁ ଏଠାରେ କରଣ ବାସ । ୨୧
 ଦାସ ଦାସୀଗଣ କୃଷ୍ଣ ଅଦେଶେ, ସେବଲେ ବ୍ରଜବାସିକି ବିଶେଷେ,
 ଅଣି ଭଣ୍ଡାରୁ ନାନା ଉପବୃତ୍ତ, କରାଇ ତାହାଙ୍କୁ ସ୍ନାନ ଅହାର,
 ଅହେ ବୁଧଜନେ ! ମନେ ଚିନ୍ତା ଚିନ୍ତାମଣି ଚରଣ । ୨୨

ସପ୍ତବିଂଶ ଛାନ୍ଦ

ରାଗ—ପଞ୍ଚମବରୁଣ

ଶ୍ରୀଧାଙ୍କର ପୁନର୍ମିଳନ

ଧର ରଖୁଥାଲ ଚେଣ କେଶବ କଲେ ପ୍ରବେଶ ବ୍ରଜବାଳୀ ଗୁରୁ
 ବାସପୁରେ, ଧର ସ୍ଥିତ ମୁଖଗଣୀ ମଧୁର ମଧୁର ହସି ବଜାଇଣ ବଂଶୀ
 ସୁମଧୁରେ, ହେ ବୁଧଜନେ ! ସୁଧାମୟ ନେତ୍ରେ ସୁଧା ଭାଳି, ଯଥା
 ନୀଳନଭ ପାଶେ ତାରକାବଳୀ ପ୍ରକାଶେ ରାଜିଲେ କେଶବ ପାଶେ
 ବାଳୀ, ହେ ବୁଧଜନେ ! ୧

ଶ୍ରୀମତୀକି ଘେନି ସଙ୍ଗେ ସଖୀଗଣ ଗଡ଼ରଙ୍ଗେ ଅସୁହନି
 ମନ୍ତ୍ରି ପୁରପଥ, ସୁରଙ୍ଗାଅଙ୍ଗୁ ଉପରେ ହେମକାନ୍ତି ଶୋଭା କରେ
 ଚଳପଦେ ରବିକର ବଡ଼, ହେ ବୁଧଜନେ ! ଏ ଭୁଲନା ଉଣା ତ
 କଛରେ, ଅବା ଅନୁପମାଧାର ଭନିପୁରଶୋଭାସାର ଧର ଧୀରେ
 ଅବନୀରେ ଚରେ, ହେ ବୁଧଜନେ ! ୨

ମଦନମୋହନ ଚିତ୍ତ ପା ରୂପରେ ଚମୋହୁତ ଅତୁଳିତ ପା
ରୂପ ଭୁବନେ, ପା ଲବଣ୍ୟସ୍ଥା ଘେନି ରମଣୀୟ ଲୋଚନ
ତାର ଶୋଭା କେମନ୍ତେ ବଚନେ, ହେ ବୁଧଜନେ । ଚିନ୍ତିବ ଏ
ମାନବ-ରସନା, କବି ବାତୁଳ ନିକର ବଢ଼ାଇ କଳ୍ୟାଣ-କର ଲେଖନ୍ତି
ସେ ରୂପର ତୁଳନା, ହେ ବୁଧଜନେ । ୩

ହୃଷ୍ଟିଠାରୁ ରହି ଦୂରେ ରାଧା ବଦନ-ପଥରେ ପରକାଶି ଲଜ
ହେଲେ ଛୁଡ଼ା, ଛୁଡ଼ା ହେଲେ ସଖି କହି, “ଏ କିସ ଗୋ ପ୍ରାଣସହ !
ନବବଧୂ ପରି କପାଁ ବ୍ରୀଡ଼ା, ଗୋ ରାସେଶ୍ୱର ! ଦେଖ ତବ ବୃନ୍ଦାବନ-
ଶଶୀ, ଅଜି ବୃନ୍ଦାବନଶୋଭା ପ୍ରାଣମନନ୍ଦେନ୍ଦ୍ରିୟଲେଖା ପରକାଶ
ତାଙ୍କ ବାସେ ହସି, ଗୋ ରାସେଶ୍ୱର ।” ୪

ଯାଇ ଧୀରେ ରାଧା ପାଶେ ମଦ ମଧୁମୟ ହାସେ କହିଲେ
କମଳ-ପଦ-ନେତ୍ର, “ପ୍ରେମବତୀ ! କ୍ଷମ ଦୋଷ ନ ରଖ ମାନସେ
ରୋଷ ଗୁହଁ ବାରେ ତାଳି ସୁଧା-ନେତ୍ର, ଗୋ ଜୀବେଶ୍ୱର ! ଏ
ଫସାର ଚଳେ ଦୈବବଶେ, କରବର ବଧୂବଶେ ହେଲେ ବନ୍ଧ
ନରବାସେ ନ ରହେ କି ବନ ତା ମାନସେ, ଗୋ ଜୀବେଶ୍ୱର ! ୫

ତବ ଅନୁପମାନନ ଦେଖିବାକୁ ମୋ ନୟନ ବନ୍ଦନେ !
ସତତ ଅଧୀର, ସତତ ଅଧୀର ଶୁଦ୍ଧ ସତତ ଅଧୀର ମତ ଶୁଣିବାକୁ
ବାଣୀ କଣା ଗିର, ଗୋ ଜୀବେଶ୍ୱର ! ନ କର ବଦନ ଧରଣୀକି,
ବନ୍ଧୁ ! ଟେକ ଟେକ ମୁଖ ନାଶ ମୋ ଚରହ ଦୁଃଖ ତାଳି କଣ୍ଠେ
ସପ୍ରେମ ବାଣୀକି, ଗୋ ପ୍ରେମମୟୀ !” ୬

ରାଧା ଚକ୍ରକରେ ପାଣି ରଖି ପୁଣି ବେଣୁପାଣି ଅନ୍ୟକରେ
ଧରି ରାଧା କର, ଟେକି ରାଧା ମୁଖ-ଇନ୍ଦୁ ପ୍ରେମଭରେ ପ୍ରେମ-ସିନ୍ଧୁ
ଭାଷିଲେ, “ମୋ ଦୋଷ କ୍ଷମାକର, ଗୋ କ୍ଷମାଶୀଳେ ! ଅଟ ପରା
ମୋ ହୃଦୟଶ୍ୱରୀ, ଦେଖ ଚରହ-ଅନଳ ହୃଦୟେ ଜଳେ ପ୍ରବଳ ଦିଅ
ଶାନ୍ତି ପ୍ରେମ ବୃଷ୍ଟି କରି, ଗୋ ଜୀବେଶ୍ୱର ।” ୭

କେଶବ ପୁରଣପାଠ ଦ୍ରବ ଦ୍ରବ ହେଲା ଶୁଦ୍ଧ ସେସନେ
ତୁଷାର ଉଷାକାଳେ, ଚୁହୁଁଲ ଧୀରେ ଅପାଙ୍ଗେ ଭାଳଣ ଅଙ୍ଗ
ଶ୍ୟାମାଙ୍ଗେ ରଜିଲା କି ନଗନ ତମାଳେ, ହେ ବିଦୁଜନେ ! ମଧୁ
ପ୍ରମୋଦିନୀ ହେମଲତା, କିବା ନୀଳନରେ ଠୁଲ ସେତକର-କର-
କୁଳ ଅବା ଘନେ ପ୍ରିୟ ବିଦୁଜ୍ଞତା, ହେ ବିଦୁଜନେ ! -

ରାଧା ତନ୍ ଲେମ୍ବୋଦ୍‌ୟମ ଧରି ହେଲା ନାମସମ ପ୍ରକାଶିତ
ହେଲା ସ୍ନେହବନ୍ଧୁ, ତା ନଳିନ ନେତ୍ରଦ୍ୱୟ ହେଲା ସୁଖ-ଅଶ୍ରୁମୟ
ଶୋଭେ ଯଥା ପଦେ ହୁମବନ୍ଧୁ, ହେ ବିଦୁଜନେ ! ପ୍ରମୁ ଶଶେ
ଦୋଷିଲ ମାନସେ, ଘନ ଘନ ଦୃଷ୍ଟି ତାଳି ନିରେଖିଲ ବ୍ରଜବାଳୀ
ଶ୍ୟାମ ମୁଖ-ଶଶି ସୁଖ ବଶେ, ହେ ବିଦୁଜନେ ! ୧

ଲତାକୁ ଯଥା ମଳୟ-ସମୀର କରେ ଅଥୟ ତଥା ରାଧା କସେ
ଧୀର ଧୀର, ଧର ହରି କର କରେ ହାସ ପ୍ରକାଶ ଅଧରେ କହୁଲ
କୋମଳ ଭଙ୍ଗଶିର, ହେ ରୁଧିଜନେ ! “ପ୍ରଭୁ କ୍ଷମା ମାଗେ କି
ଦାସୀକି ? ନ କହ ଏ ଅବଧିକ ଦିଅକ୍ଷମା ଅଧୀନାକ ଦିଅ କ୍ଷମା
ବରଜବାସିକି, ହେ ଜୀବେଶ୍ୱର !” ୧୦

କୃଷ୍ଣ କହନ୍ତି, “ଅବଧି ନ କହେଁ ମୁଁ ରସନାୟ ! ତୁମ୍ଭେ ପରା
ଚୁନ୍ଦାବନେଶ୍ୱରୀ, ମୁହଁ ଘାତ ପ୍ରଜା ତହିଁ ଏ କଥାକୁ ପ୍ରାଣସହ !
ବୋଲ କିପାଁ ପାବନ ପାସୋର, ଗୋ ଜୀବେଶ୍ୱର ! ଏଥୁରେ ତ
ସାକ୍ଷୀ ଅଷ୍ଟସଖୀ,” ଶୁଣି କହନ୍ତି ଶ୍ରୀମତୀ, “ଏବେ ସେ ପଦେ ଶ୍ରୀପତି !
ବସେଛନ୍ତି କୁକୁଜା ସୁମୁଖୀ, ହେ ଜୀବେଶ୍ୱର !” ୧୧

ଲଜ୍ଜାନତ ମୁଖେ ହରି କହୁଲେ, “ଗୋ ବ୍ୟାଧର ! ଚିତା
ମନୋହର କଳାକର, କୁମୁଦ ବାନ୍ଧବ ନାମେ ବଶ୍ୟାତ ସେ
ଧରାଧାମେ ତାଙ୍କୁ ଚିତା କରଇ କି ପର, ଗୋ ଜୀବେଶ୍ୱର ! ତେଜ
ଅଜି ମାନ ମାନସରୁ, ଲୌହସୁତ ବଧୁବଳେ ଅନ୍ୟାଦିନେ ମୁଖ କଟଇ
ସଦା ତାର ମୁଖଦିଗ ମେରୁ, ଗୋ ଜୀବେଶ୍ୱର !” ୧୨

କହନ୍ତି ଗୋପିନୀବର, “ମୁଁ କର ନାହିଁ ତ ପର କହୁ ପର ହୋଇଅଛି ସେନା, ତାରକାଙ୍କୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଏକ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ତାରା ଅନେକ ସେ କି ଦୁଃଖୀ ଏକ ତାରା ବିନା, ହେ ଜୀବେଶ୍ବର ! କରୁଛି ମୁଁ ଏତିକି କାମନା, ହୋଇ ନିତ୍ୟ ସହଚରୀ ସେବିବି ସେବକା ପର ପୂର୍ଣ୍ଣ କର ମୋର ଏ ବାସନା, ହେ ଜୀବେଶ୍ବର ! ୧୩

ପାଦପଦ୍ମ ଚଂଶୀଧର ଆଉ ନ କର ଅନ୍ତର ଏ ଦାସୀର ଦୋଷ କ୍ଷମା କର, ଆଉ ନ ପାରବି ମୁହଁ ବଜେଦର ଦାଉ ସହ ରହିବି ସମୀପେ ଛାୟା ପରି, ହେ ଜୀବେଶ୍ବର ! ଏହି ମୋର ଏକାନ୍ତ କାମନା, ପଛବେ ଫେରାୟିକାର ଅନ୍ୟଜନେ ଦାନ କର ନାହିଁ ମୋର ଚିହ୍ନରେ ଭାବନା, ହେ ଜୀବେଶ୍ବର !” ୧୪

ଧର ଶ୍ରୀମତର କର ଯାଇ ଧୀରେ ବଂଶୀଧର ରତ୍ନାସନେ ବସିଲେ ସୁହାସେ, ବଶାଶାଦ ସହଚରୀ ଆଲିଙ୍ଗ ଗୁମର ଧର ବରାଜିଲେ ରାଧା ଶ୍ୟାମ ପାଶେ, ହେ ରୂପଜନ ! ଅସ୍ତ୍ର-ଶକ୍ତି ଦ୍ରବ୍ୟ ସଜ୍ଜିଧାନେ, କ୍ଷମା ପ୍ରୀତି ଧୃତି ମତି ଦୟା ଭକ୍ତି ଶାନ୍ତି ଭକ୍ତି ସଜ୍ଜି କି ନିତ୍ୟ-ବୃନ୍ଦାବନେ, ହେ ରୂପଜନେ ! ୧୫

ବେନିକର ବାହୁପାଶେ ରାଜିଲେ ବେନି ଭଞ୍ଜାସେ ଦାଆଦୋଇ ହେଲେ ମୁଖ ମଧୁ କିବା ନିଶା ଅପରମେ ମିଳିଲେ ସୁଖ-ସଙ୍ଗମେ ଚନ୍ଦ୍ରାବାକ ଚନ୍ଦ୍ରବାକବଧୂ, ହେ ରୂପଜନେ ! ହେଲେ ମଗ୍ନ ସୁଖ-ସମ୍ଭାଷଣେ, ଲିଭିଲୁ ବିରହାନଳ ଲିଭିଲୁ କି ଦାବାନଳ ଗହଳି ଫଳିଲ ବରଷଣେ, ହେ ରୂପଜନେ ! ୧୬

ଜନେ ମିଳନମାଧୁରୀ ଦେଖ ସୁଖେ ନେତ୍ର ଭରି ଯେ ମିଳନ ବିଶ୍ରେ ଅନୁପମ, ବନ୍ଧୁ ନିୟୁତ ନିୟୁତ ପେର୍ତ୍ତ ମିଳନ୍ ସମୁଦ ପେ ମିଳନ ବିଶ୍ରେଷ୍ଟିତ-ଧାମ, ହେ ରୂପଜନେ ! ନିରେଶ ସେ ମିଳନ ନପୁନେ, ବଞ୍ଚି କି ପାରଇ କବି ସେ ମିଳନ ରମ୍ୟଛବି କଲ୍ୟ କଲ୍ୟ କଲ୍ୟାଣୀ ସଜନେ ? ହେ ରୂପଜନେ ! ୧୭

ଅଜି ଦ୍ଵାରକାଭୁବନ ଦୋଇ ନବ-ବୃନ୍ଦାବନ ଭାସେ ନବ
ଲବଣ୍ୟ-ତରଙ୍ଗେ, ପୁଲକ ନାମକୋରକ ପ୍ରେମାଶୁ ଯମୁନୋଦର
ପ୍ରକଟିତ ହେଲେ ନବରଙ୍ଗେ, ହେ ବୁଧଜନେ ! ସଖୀକର ଗୀତ
ପିକକଳ, ଗୋପୀ-ବଦନ-କୁସୁମ ଫୁଟି ଦିଶେ ମନୋରମ ଚଳେ
ଗୁମରୋଦ୍ଧୁ ମଦାନିଳ, ହେ ବୁଧଜନେ ! ୧୮

ଫେଡ଼ିଣ ଜ୍ଞାନ-ନୟନ କର ବୁଧେ ଦରଶନ ପ୍ରତି ପଦାର୍ଥରେ
ଏ ଜଗତେ, ଯିଗୁଣମୟୀ ଶ୍ରୀମତୀ ରାସରସେ ରସିଚନ୍ଦ୍ର ଦେନି ସଙ୍ଗେ
ଶ୍ୟାମଙ୍କୁ ଗୁପତେ, ହେ ବୁଧଜନେ ! ଏ ବିଚିତ୍ରଗୀତ ହେଲା ଶେଷ,
ନିରତେ କର ସ୍ଵରଣ ଶ୍ରୀଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ଚରଣ ନ ହେବ ଯିବାକୁ ପ୍ରେତ-
ଦେଶ, ହେ ବୁଧଜନେ ! ୧୯

ଅଷ୍ଟାବିଂଶ ଛାନ୍ଦ

ଲକ୍ଷ୍ମଜୟନ୍ତୀ-ବୃତ୍ତ

ସଖୀମାନଙ୍କର ନିବେଦନ

ପ୍ରଫୁଲ୍ଲନୟନ ତାଳି ଅଳି ଯୁଗ୍ମ ବଦନେ,
ନହିଲେ ଅନନ୍ଦେ ଭାସି ଶ୍ୟାମଙ୍କୁ ଘାସାବଚନେ । ୧
“ତବ ନବକିଶୋରାକି ଦେଲୁ ତବ କରେ ଅଣି,
ହେଲୁ ପୂର୍ଣ୍ଣିକାମ ଶ୍ୟାମ ! ଦିଅ ଅମୃତ ମେଲଣି । ୨
ତମାଳ ତାଳରେ ହେଲା ହେମଲତା ସମ୍ମିଳନ,
ଏବେ ଅବଲମ୍ବନରେ ନାହିଁ କିଛି ପ୍ରୟୋଜନ । ୩
ରଙ୍ଗୁଁ ବରହେ ରାଧା ପ୍ରାଣ ଯତନେ ଅପାର ।
ତେଣୁ ତ ଅମ୍ବର ଅଛୁ ପୁରସ୍କାରେ ଅଧିକାର । ୪
ମାଗୁଛୁ ଏତକ ମାତ୍ର ଦାନ ଭୟକୁ ବଚନେ,
ନ ଦହ ଏ ହେମାଙ୍ଗୀକ ପୁଣି ବରହ-ଦହନେ ।” ୫

କହୁଲେ କେଶବ ହସି, “ହେମ ହଳିବ ଅନଳେ,”
 ଉଡ଼ିଲ ଦୁଃଖ, “ଅତି ଉଡ଼ିଯେ କନକ ଗଳେ । ୭
 କେବଳ କି ଅନଳରେ ଡୋରା ହୁଏ ହେମରଙ୍ଗ,
 ରସାଣ ସଙ୍ଗରେ ଯଦି ନ ହୁଏ ହେମର ସଙ୍ଗ ? ୮
 ଯେ ଅଟେ ଅଶ୍ରୁତ ଯାର ତାକୁ ଲଗେ ତା ବେଦନା,
 ଅମ୍ଭର କହିବା ଶ୍ୟାମ ! ଅଟଇ ଅଧିକ ସିନା । ୮
 ଦେଖ ତା କନକଜିଉ-କାନ୍ତି ହୋଇଛି ମଳିନ,
 ବଳିନ ଅଙ୍ଗାୟତ୍ତରେ ଗଣ୍ଡି ଶିର ଦରଶନ । ୯
 ଚରଣ ଦିନରୁ ସେ ତ ଦିନେ ବାନ୍ଧି ନାହିଁ କେଶ,
 ଶିଷ୍ୟର ପରି କର ପରିହରଣ ସେ ବେଶ । ୧୦
 ସରାଗେ ନାମୁଲୁଗାଗେ ସେ ତ ରଞ୍ଜି ନାହିଁ ଥରେ,
 ପ୍ରକାଳିତା-ପ୍ରକାଳରାଗ-ଗଞ୍ଜନ ଅଧରେ । ୧୧
 ସେ ଅଞ୍ଜନ ରଞ୍ଜି ନାହିଁ କଞ୍ଜ-ଗଞ୍ଜନ-ନୟନେ,
 କରୁଛି ସେଦୂର ଦୂର ଦୁରନ୍ତ ବିଷ ଯେସନେ । ୧୨
 ପିନ୍ଧି ନାହିଁ ନୀଳଚେଳ ସଙ୍କଳିତ ଜମ୍ବୁନଦେ,
 ଘେନି ନାହିଁ ବିଧୁରଜ ମଳୟୁଜ ମୃଗମଦେ ।” ୧୩
 କହୁଲେ କୋମଳେ ହରି, “ଶୁଣ ଅଗୋ ପିଙ୍କବଣ୍ଡ !
 ଦାନ ହୃତଧନ ପାଇ ରଖେ ଦେଇ ଶତଗଣ୍ଡ ।” ୧୪
 କହିଲ ଶ୍ୟାମଙ୍କୁ ଦୁଃଖ, “ଏ କଥା ରଖ ମନରେ,
 ଉପବାସୀ ଯେଉଁ ଜନ ନ ଭୁଞ୍ଜେ ସେ ବେନି କରେ ।” ୧୫
 ଶ୍ରୀମଦକି ଗୁହଁ ପୁଣି ହସିଣ କହୁଲ ବାଣୀ,
 “ପ୍ରାଣଧନ ସହ ରହ ଶ୍ୟାମ-ପ୍ରେମ-ବାହୁଲାଣୀ !” ୧୬
 ଅଳପ ହସିଣ ରାଧା କହୁଲେ ନ ଯାଅ ସଖି !
 ରମଣୀ-ଘାତକଜନ କରାୟୁତ୍ତେ ମୋତେ ରଖି ।” ୧୭
 କହିଲ ଦୁଃଖ, “ନ ଭାଲ ପୁତ୍ରନାଦିଶା ମନରେ,
 ଦାରୁଭେଦନ ଚୁମ୍ବର ବନ୍ଧ କମଳକୋଳରେ ।” ୧୮

କହଲେ ଶ୍ରୀମତୀ ପୁଣି ରଞ୍ଜି ଅଧର ସୁହାସେ,
 “ନ ଯା ସଖି ! ମୋତେ ରଖି କାଳିଅ ନାଗର ପାଶେ ।” ୧୯
 ଭଞ୍ଜିଲେ ସଖି, “ସୁଧେ ନ କର ଗୋ ମନେ ହାସ,
 ଯାଉଛୁ ଗୋ ରଖି ତୋତେ କାଳିଅ ନାଗର ପାଶେ । ୨୦
 ଏ ତ ନୁହନ୍ତି କାଳିୟ ନୁହନ୍ତି ଏ ଅନାଗର,
 ନ ଜାଣୁ କି କାଳିୟକୁ କରନ୍ତି ଏ ଅଗର । ୨୧
 ତୋ ନୟନ ତୋ ଅଧର ଅଟନ୍ତି ଅମୃତ-ନଦୀ,
 କାଳିଅ ନାଗରେ ତୋର କି ଭୟ କରକରଦି !” ୨୨
 ଏମନ୍ତ ଭାଷଣ ଅଳୀ ହେଲେ ପାଶରୁ ଅନ୍ତର,
 ଶ୍ରୀଗନ୍ତାମଣି ଚରଣ ବୁଧେ ! ଭାଲ ନିରନ୍ତର । ୨୩

ଉନବିଂଶ ଛାନ୍ଦ

ରାଗ—ଘଣ୍ଟାରବ *

ନବ ରାସ ବର୍ଣ୍ଣନ

ଗୋପୀଙ୍କ ମାନସ ଜାଣି, ଭକ୍ତପ୍ରିୟ ବଂଶୀପାଣି,
 ମଦ ମଦ ହସେ ଅମୀୟ ବରଷି ପ୍ରକାଶିଲେ ଯୁଧାବାଣୀ । ୧
 ବ୍ରଜାଙ୍ଗନା ମୁଖ ଚୁହୁଁ, କହଲେକ ଭାବଗ୍ରାସୀ,
 “ଯେବ୍ରୁ ବୃନ୍ଦାବନ କରନ୍ତି ବର୍ଜନ ସ୍ବରସେ ରସେ ନାହିଁ । ୨
 ଅଥ ମୋ ରାସସଙ୍ଗିନୀ । ସ୍ବରସ-ତରଙ୍ଗିଣୀ ।
 ହୋଇ କ୍ରପାବଶ ସ୍ବରସେ ରସ ଗିରିଣ-ଯୋଗ-ଭଙ୍ଗିନୀ ।” ୩
 ଗୋପୀ ହୋଇଣ ସମ୍ମତ, ସୁଧେ ହେଲେ ସମୁଦ୍ୟତ.
 ପିବିଲେ ବସନ ନର୍ତ୍ତକୀ ଯେସନ କଟିରେ ଭଞ୍ଜ ପଶନ । ୪

ହୋଇ କର ଧରାଧର, ମଣ୍ଡଳାକାରେ ସୁଦୟ,
 ହେଲେ ପୂର ପୂର ମଧ୍ୟରେ କିଶୋର କିଶୋରୀଙ୍କି ଘେରି କର । ୫
 ପଦ୍ମକେଶର ଚୌକିତ ଯଥା ଶୋଭା ପ୍ରକାଶନ୍ତି,
 ଅତି ଶୋଭାମୟ ରମ୍ୟଦଳଚୟ ଦେଇ ନୟନେ ତୁପତି । ୬
 ଅବା ଚଣୁଆସା ହରି, ଅଦ୍ୟାଶକ୍ତିରେ ବିହରି,
 ଚଣୁ-ଗ୍ରୋସ୍ତୀ ଶକ୍ତିଚୟରେ ଶୋଭନ୍ତି ଗୋଲେକକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି । ୭
 ହରି ହୃଦେ ହୋଇ ଉଭା, ଘେନି ସଙ୍ଗେ ଚଣୁଶୋଭା,
 ମୁରଲୀ ଅଧରେ ଲଗାଇ ସୁସ୍ପରେ କଲେ ଧ୍ବନି ଶୁଭଲେଭା । ୮
 ତାଳେ ତାଳେ ବଂଶୀତାନେ, ପାଦ ଚାଲି ଗୋପୀମାନେ,
 ଚନ୍ଦ୍ରାକାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଧୀର ଧୀର ହୋଇ ଚଳିଲେ ମଞ୍ଜି ଶାନ୍ତନୋ । ୯
 ଏକ ଲୟେ ଏକ ସ୍ବରେ, ଗୋପୀଏ ସୁଧାକଣ୍ଠରେ,
 କୃଷ୍ଣ ଗୁଣମାନ କଲେ ସୁଖେ ଗାନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦଭରେ । ୧୦
 ବଂଶୀତାନେ ଗୋପୀଗାନେ, ମିଳିଲେ ଭୁଷଣମାନେ,
 ମଞ୍ଜିର ନୂପୁର କିକିଶୀ କେୟୁର ରତି ହେଲେ ତାଳଦାନେ । ୧୧
 ବାମକୁ କେଉଁ ମଣ୍ଡଳୀ, କେ ମଣ୍ଡଳୀ ଦକ୍ଷେ ଚଳି,
 ନାନା ହାତରେ ନୃତ୍ୟ କଲେ ସର୍ବେ ପୂର ନବ-ରାସସ୍ଥଳୀ । ୧୨
 ଚୌଦିଗେ ସମ୍ମୁଖ ଚାଲି, ନାନା ଭଙ୍ଗେ ବନମାଳୀ,
 ନାଚିଲେ ମଧୁର ଧର ରାଧା କର ଗୋପୀ ଦେଲେ କରତାଳି । ୧୩
 ନାଚିଲା ମୋହନଚୂଡ଼ା, ବନମାଳ ପୈର୍ଯ୍ୟବୃତ୍ତା,
 ବକ୍ଷରେ ଦୋହଲି ତାଳେ ତାଳେ ଚଳି ବର୍ଷିଲ ଫୁଲପାଶୁଡ଼ା । ୧୪
 ଗୋପୀ ବା ନଳିନୀଚୟ, ଧୀରସମୀରେ ଅଥୟ,
 ଡେଉଁ ଖେଳିଖେଳି ପ୍ରେମେ କଲେ କେଳି ହରି ନୟନ ହୃଦୟ । ୧୫
 ଉଡୁଲିଲ ରାସରସ, ସିନ୍ଧୁ ଯଥା ପର୍ବବଶ,
 କୃଷ୍ଣଙ୍କ ମୁଖରେ ମଞ୍ଜିଲେ ସୁଖରେ ଗୋପୀଙ୍କ ନେତ୍ର ମାନସ । ୧୬

କେ ଗୋପୀ ବଦନଭଦ୍ର, ସ୍ତ୍ରୀବେ ସ୍ବେଦ-ସୁଧାବଦ୍ର,
 କେଉଁ ଗୋପୀ ଚେଳ ହୁଅନ୍ତେ ଶିଥୁଳ ନାଚେ ଭକ୍ତ ପଞ୍ଚ ପିଞ୍ଚ । ୧୭
 ଶୁଅ ହେଉଁ କେଶ-ବସ, ଖସି ପଡ଼େ ସୁମନସ,
 ଶୋଭା ପରକାଶି ପଡ଼ୁଛି କି ଖସି ମୁର୍ତ୍ତିମାନ ପ୍ରେମରସ । ୧୮
 ଶୁଭ ମୂଳରେ ଢାଟକ, ଦୋଳେ ଗ୍ରୀବା ହେଉଁ ବକ,
 ନିତମ୍ବ ଉପର ଚଳେ କାଞ୍ଚିହାର ରମ୍ୟ ଶୋଭା ପ୍ରକାଶକ । ୧୯
 କଠିନ ପୀକର କୁଚ, ନିତମ୍ବ ପୁଅଲୁ ଭଜ,
 ପରସ୍ପରେ ହାସ୍ୟ କରନ୍ତି ପ୍ରକାଶ ପରସ୍ପରେ କର ତୁଚ୍ଛ । ୨୦
 ହୋଇ ପ୍ରେମେ ଅତି ଭୋଳ, ଭଲୁ ଗୋପିନାକୁଳ,
 କେ ଦେଲ ରୁମୁନ କେନ୍ଦ୍ର ଅଲିଙ୍ଗନ କେ ଦେଲ କୃଷ୍ଣକୁ କୋଳ । ୨୧
 ଚଣ୍ଡ ସ୍ବର୍ଣ୍ଣ ରକ୍ଷା ଲୟ, ଯେଉଁ ଲାଲୁ ଭଦୟ,
 ସେ ଲାଲା ଅଭାସ କଲେକ ପ୍ରକାଶ ମର୍ତ୍ତ୍ୟଧାମେ ଲାଲାମୟ । ୨୨
 ଯୋଗିକ ଜ୍ଞାନ-ନୟନ, ସେ ଲାଲା କରେ ଦର୍ଶନ,
 ନନ୍ଦସୁତରୂପୀ ବନ୍ଧୁବ୍ୟାପିକର ସେ ଲାଲା ଦେଖେ ନୟନ । ୨୩
 ଅସେଣ ଅମରମାନେ, ନଭେ ରହିଣ ବମାନେ,
 ଶ୍ବସେଶ୍ବର ହର ସ୍ବର ମାଧୁରୀ ଦେଖି ଭୋଳ ପ୍ରକାଶନେ । ୨୪
 କହୁ ପାରଇ କି କବି, ସେ ଲାଲାର ରମ୍ୟ ଛବି,
 ଯାହା ଉକ୍ରନ୍ତେ ଦେଖିପାରେ ମାତ ଧାୟୁ ଉକ୍ର-ବଞ୍ଚି-ରବି । ୨୫
 ଅହେ ଜ୍ଞାନୀ ଯୋଗୀଜନ ! ଫେଡ଼ଣ ଦବ୍ୟନୟନ,
 ଦେଖ ସ୍ବଲଲା ଚନ୍ଦ୍ର ଉଦ୍‌ଭେଳା ଶ୍ରୀଗନ୍ତାମଣି ଚରଣ । ୨୬

ତ୍ରିଂଶ ଛାନ୍ଦ

ରାଗ—ଶଶ୍ଵ ପାହାଡ଼ିଆ କେଦାର

ଦେବତାମାନଙ୍କର ସ୍ତବ

ଅସି ଗଗନେ ଅମରକୁଳ, ଦେଖିବା ପାଇଁ ହୋଇଲେ ଠୁଳ,
ସୃଜନ ସ୍ଥିତି ପ୍ରଳୟମୁଳ, ଲୀଳା ଅତୁଳ ଯେ,
ମିଳି ସରବ ଗାଇଲେ ସ୍ତବ ଅନନ୍ଦେ ଭୋଳ ଯେ । ୧

ଜୟ ଗୋପାଳପତି-ନନ୍ଦନ, ଜୟ ଗୋପିନୀ-ହୃଦ-ଚନ୍ଦନ,
ଜୟ ନିଶିଳ-ବିଶ୍ଵ-ବନ୍ଦନ, ଭବବନ୍ଦନ ଯେ,
ଭବ କରୁଣା-କଣା ମାଉରେ ଲିଭେ ଛେଦନ ଯେ । ୨

ଜୟ ସୁଦାମା-ଦୁଃଖ-ଭଞ୍ଜନ, ଜୟ କାଳିୟ-ଦର୍ପ-ଗଞ୍ଜନ,
ଜୟ ଭକତ-ନେତ୍ର-ଅଞ୍ଜନ, ବିଶ୍ଵରଞ୍ଜନ ଯେ,
ଜଗତ-ଅଳି ତୋ ଗୁଣାବଳୀ କରେ ଗୁଞ୍ଜନ ଯେ । ୩

ଏ ଯେ ଭୁବନ ବେନିସପତ, ହେଲେ ପ୍ରବଳ ପାପେ ତପତ,
ତୁ ନିଜ ରୂପ କରି ଗୁପତ, ହେଉ ପ୍ରାପତ ଯେ,
ବିବିଧ ରୂପ; ପୁଣି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡେ ଥାଉ ବ୍ୟାପତ ଯେ । ୪

ପ୍ରେମ ବାରମ୍ବ ଧୂତରଞ୍ଜରେ, ଖେଳିବା ପାଇଁ ଭକ୍ତ ସଙ୍ଗରେ,
ଜଗତ ହୃଦ ସ୍ଵରଥାଙ୍ଗରେ, ଲୀଳାରଙ୍ଗରେ ଯେ,
ସାଧୁବା ପାଇଁ ହେଉ ବ୍ୟକ୍ତ ନାନା ଅଙ୍ଗରେ ଯେ । ୫

ଚିତ୍ରାଗୋଚର ତୁ ନିରାକାର, ଜ୍ଞାନଗୋଚର ତୁହି ସାକାର,
ତୁ ଏକରୂପ ନାନା ପ୍ରକାର, ତୁହି ଓଁ କାର ଯେ,
ଏ ବିଶ୍ଵ-କର୍ତ୍ତୃମାଳା ମଧ୍ୟରେ ତୁହି ଅକାର ଯେ । ୬

ସାକାର ଯେତେ ତୋର ଭକ୍ତ, ତେଣୁ ସାକାରେ ହୋଇ ବ୍ୟକ୍ତ,
ତାହାକୁ କରୁ ଭବୁ ମୁକ୍ତ, ଅତ ଶକ୍ତ ଯେ,
ସାକାର ନିରାକାରରେ ହେବା ଅନୁକ୍ତ ଯେ । ୭

ତୋର ମୁରତି ମହା-ଆକାଶ,   ତୋହର ସତ୍ତା ଶୂନ୍ୟସକାଶ,
ନ ହେଲେ ରୂପ ଧରି ପ୍ରକାଶ,   ଶତ୍ରୁ-ଆକାଶ ସେ,
ତେହେଁ ଧରନ୍ତା ତୋ ମୂର୍ତ୍ତିଶାଶୀ   ପୂର୍ଣ୍ଣବିକାଶ ସେ । ୮

ଶ୍ରୀମତୀ ~~ହରିଦା~~ ଅଦଶକତି,   ଗୋପୀଏ ପ୍ରେମ ପ୍ରୀତି ବ୍ୟକତି,
ଶକନ୍ତି ସଦା ତୋହର କତି,   ଗୋପୀଭକତି ସେ,
କାମବର୍ଜିତ ଦମ୍ପତିଗତ ଅନୁକତି ସେ । ୯

ନାହିଁ ତୋହର ଶେଷ ସମ୍ଭବ,   ଅଛି ତୋହର ଶେଷ ସମ୍ଭବ,
ତୋର ଶିକଟେ ହୁଏ ସମ୍ଭବ,   ଯା ଅସମ୍ଭବ ସେ,
ଏହା ନ ବୁଝି କୁତର୍କେ ମହି   ମୋହୁଡ଼ ଭବ ସେ । ୧୦

ଅହା ତୋ ରୂପ କେତେ ମଧୁର,   ନେତ୍ର-ସମ୍ପତ୍ତି ଗୋପ-ବଧୂର,
ତୋ ମୁଖ ପୂର୍ଣ୍ଣ-ବିଧୁ ବିଧୂର,   ପାତକ ଧର ସେ,
ତୋ ରୂପ ନେତ୍ରେ ପଡ଼ିବା ମାତ୍ରେ   ହୁଅଇ ଦୂର ସେ । ୧୧

ତରଲେଚନ ତୁ ଚନ୍ଦ୍ରଧର,   ତୁ ହରିହର ଶୂଳାରିଧର,
ଅମୃତ ମାୟା-ପାଶ୍ବ ଉଦର,   ଦୋଷ ନ ଧର ସେ,
ଅମ୍ଭ ଅଶ୍ରୁ ହେ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି !   ଚରଣ ତୋର ସେ । ୧୨

ଅମରମଣି ଦେବନିକର,   ଅମ୍ଭେ ସକଳ ତୋ ପରିକର,
ରୁକ୍ମିଣୀବର ! କରୁଣା କର,   ପେଶି ଚକର ସେ,
ନାଶ ଅମ୍ଭର ସ୍ବଭୟକର   ମୋହ-ନ କର ସେ । ୧୩

ହେ କୃଷ୍ଣପ୍ରିୟେ ! କୃଷ୍ଣସ୍ବମିନି !   ଶ୍ୟାମ-ଘନେ ତୁ ସତ୍ତ୍ବମିନୀ,
ତୁ ସୁଖ-ଦବା ଦୁଃଖ-ଯାମିନୀ,   ବିଷ୍ଣୁସ୍ବମିନୀ ସେ,
ତୁ ବ୍ରଜଧାମେ ରାଧାରୂପିଣୀ   ଗୋପକାମିନୀ ସେ । ୧୪

ରାସାନେ ଗୋପୀ ସୁଖବେଗରେ,   ହୋଇଲେ ଠୁଳ କୃଷ୍ଣ ଆଗରେ,
ଭାସିଣ ସୁଖ-ତ୍ରେମ-ସାଗରେ,   କି ସୁହାଗରେ ସେ,
କୃଷ୍ଣକୁ ଦେଲେ ଚନ୍ଦ୍ରାଲିଙ୍ଗନ   ଅନୁରାଗରେ ସେ । ୧୫

ଲୀଳାନ୍ତେ ସୁବ ସାର ସୁମନ,   ଯେହା ସଦନେ କଲେ ଗମନ,
 ସୁଜନେ ଜୟ କର ଗମନ,   ଅର ଦମନ ଯେ,
 ଶ୍ରୀଗନ୍ଧାମଣି-ଚରଣାମ୍ବୁଜେ   ରଖିଣି ମନ ଯେ । ୧୬

PRINTER H. M. DUTTA

DUTTA PRESS

CUTTACK.